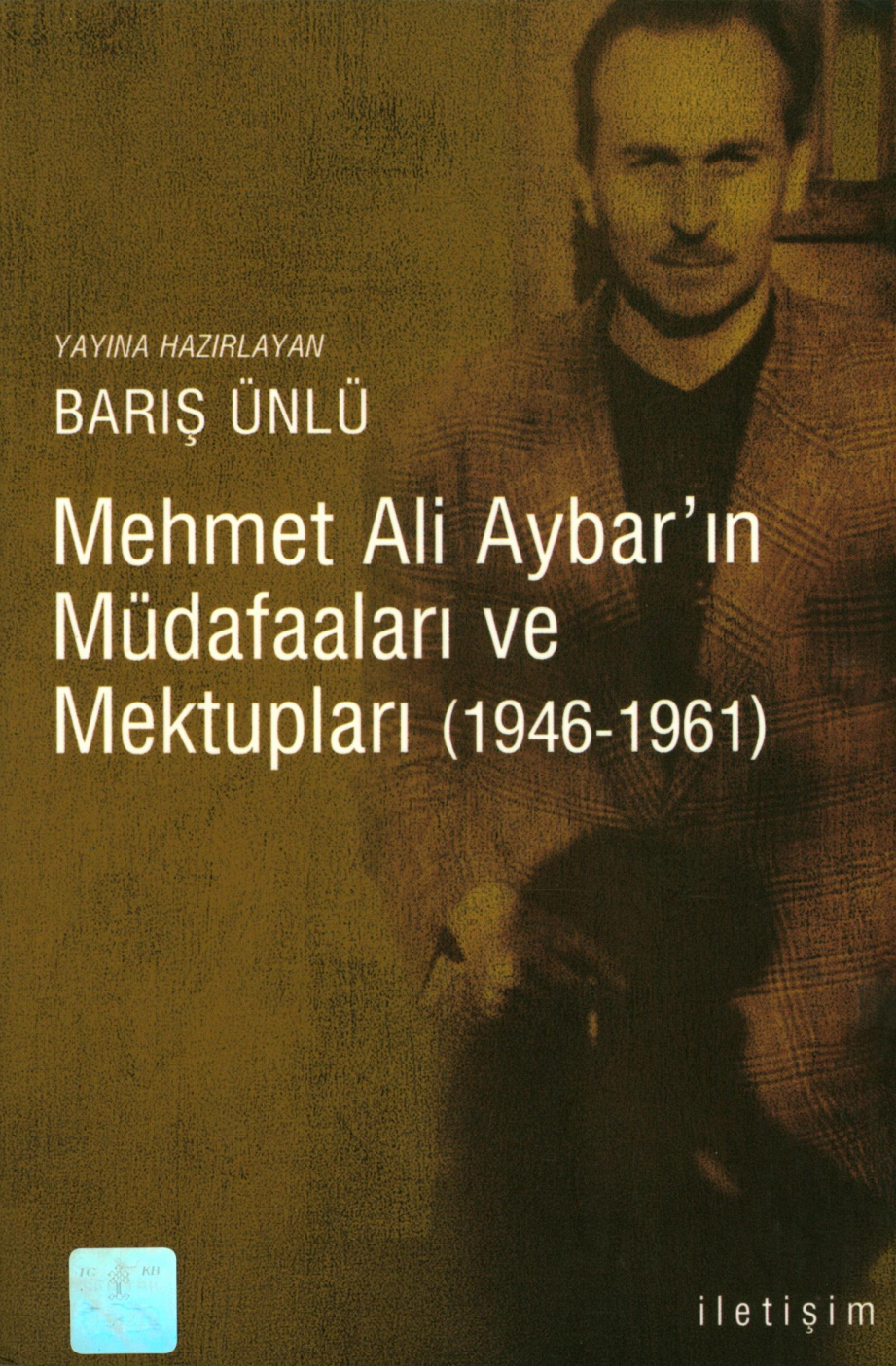

YAYINA HAZIRLAYAN

BARIŞ ÜNLÜ

Mehmet Ali Aybar'ın Müdafaaları ve Mektupları (1946-1961)

iletişim

Yayına Hazırlayan BARIŞ ÜNLÜ

Mehmet Ali Aybar'ın Müdafaaları ve Mektupları (1946-1961)

BARIŞ ÜNLÜ 1975 Konya doğumlu. Lisans öğrenimini A.Ü. SBF İktisat Bölümü'nde tamamladı. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde siyaset bilimi dalında yüksek lisans yaptı. Halen A.Ü. SBF Kamu Yönetimi Bölümü'nde "Türk Siyasal Hayatı" araştırma görevlisi.

İletişim Yayınları 926 • Politika Dizisi 44
ISBN 975-05-0163-2
© 2003 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2003, İstanbul (1000 adet)

KAPAK Utku Lomlu
KAPAK FOTOĞRAFI Mehmet Ali Aybar
Üsküdar Paşakapısı Cezaevi'nde; yıl 1950.
KAPAK FİLMİ 4 Nokta Grafik
UYGULAMA Suat Aysu
MONTAJ Şahin Eyilmez
BASKI ve CİLT Sena Ofset

İletişim Yayınları
Klodfarer Cad. İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Fax: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Yayına Hazırlayan BARIŞ ÜNLÜ

Mehmet Ali Aybar'ın Müdafaaları ve Mektupları

(1946-1961)

iletişim

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 7

BİRİNCİ BÖLÜM
MÜDAFAALAR 17
Müdafaam 19
Bu Dava Memleketin Davasıdır 49

İKİNCİ BÖLÜM
AÇIK MEKTUPLAR VE OKUYUCU MEKTUPLARI 131
Halk Partisi Değişmez! Başkanına Açık Mektup 133
Menderes'e Mektup veya Tel 137
Başbakan Menderes'e Açık Mektup 139
Forum Yazı Kuruluna 143
YÖN *gazetesi (Bildiri)* 153

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ARKADAŞLARA MEKTUPLAR 155
Muhterem Hulusi Köymen Beyefendi 157

Kardeşim Behice (Behice Boran) 161
Bay F. Joliot-Curie 163
Kardeşim Zekeriya (Zekeriya Sertel) 167
Kardeşim Zekeriya (Zekeriya Sertel) 171
Kardeşim Zekeriya (Zekeriya Sertel) 177
Sevgili Cevdet'ciğim (Cevdet Kudret) 183
Muhterem Hasan Amca (Hasan Vasfi) 187
Sevgili Cevdet (Cevdet Kudret) 189
Kardeşim Zekeriya (Zekeriya Sertel) 193
Sevgili Kardeşim (Zekeriya Sertel) 197
Azizim Beyefendi 205
Sevgili Kardeşim (Zekeriya Sertel) 209
Sevgili Kardeşim (Zekeriya Sertel) 213

SUNUŞ

Mehmet Ali Aybar, şüphesiz ki, siyasi ve düşünce tarihimizin en önemli ve değerli isimlerinden biri. Siyaset adamı olarak, pek çok açıdan Türk solu tarihinin en etkili hareketi olan 1960'ların Türkiye İşçi Partisi'ne (TİP) liderliğiyle damgasını vurmuştur. Bir aydın ve düşünür olarak ise, cesareti, birikimi, bilim anlayışı, bildiği doğruları Türk solunun çoğu zaman bağnaz olan kültürel ortamında bile çekinmeden söyleme özelliği ve bağımsız düşünebilme yeteneğiyle, etkisi çok daha fazla ve uzun ömürlüdür.

Bu aydın özelliklerinin değeri, maalesef, Türkiye gibi bir ülkede çoğu zaman bilinemedi. Aybar, farklı iktidarlar tarafından çeşitli yöntemlerle, ama benzer kaygı ve zihniyetlerle, fırsat bulunduğu anda susturulmaya, bastırılmaya çalışıldı; Türk solunun etkili çevrelerince ise zaman zaman suçlandı, yalnızlaştırıldı. Bir aydın olarak Aybar'ın değerini bilenler her zaman oldu ama bunlar genellikle azınlıktaydılar. Ancak tarih, zaman içinde insanlara hakkettiği değeri vermektedir. Bu süreç, özellikle reel-sosyalist ülkelerin çöküşüyle birlikte Aybar için de yaşanmaya başlandı.

Aybar, Türkiye'deki sosyalizm ve demokrasi mücadelesinin önderlerinden biridir ve bu şöhretini daha çok 1962 yılında başına geçtiği TİP başkanlığına borçludur. Ancak bunun öncesi de vardır. Aybar 1945-1961 arasında, eylemleri ve yazılarıyla bir demokrasi, sosyalizm ve ulusal bağımsızlık mücadelesi vermiştir. 1945'de *Vatan*'da yazdığı yazılar Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) iktidarına karşı yapılan sert bir muhalefettir. Bu yazılarda, Aybar'ın 1960 sonrası geliştireceği sosyalizm ve demokrasi anlayışının temelleri de vardır. O yılların Aybar'ı, "Istırapları ve sevinçleri ile, saadet arayan gönlü ile, eti ve kemiği ile fert, demokraside gaye; cemiyet vasıtadır. Cemiyet ve hükümet fert içindir; yoksa fert cemiyet için değil..."[1] ve "Diktatörlüklerin kucağına düşmemek için, demokratik müesseseleri mutlaka muhafaza edeceğiz, yetersizliklerini mutlaka gidereceğiz (...) Kısacası, barışmaz iki kelimeyi korkmadan birleştirerek diyelim ki: Fertçi bir sosyalizm tatbik edeceğiz. İşte benim tahayyül ettiğim gerçek hürriyet rejimi."[2] diye düşünür. Bunlarda, ileriki yılların "insan için sosyalizm", "hürriyetçi sosyalizm" veya "güler yüzlü sosyalizm" formülasyonlarının özünü görmemek mümkün değildir.

Bu *Vatan* yazıları CHP iktidarının tepkisini çekmekte gecikmemiş ve Aybar 1945 sonlarında üniversitedeki görevinden uzaklaştırılmıştır. Aynı günlerde Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi hocaları Niyazi Berkes, Behice Boran ve Pertev Naili Boratav'ın tasfiye süreçleri de başlamıştır. Bütün bunların Tan Baskını'nı takip etmesi ise tesadüf değildir. "Türk demokrasisi"nin sınırları çok partili hayata geçerken çizilmektedir. Bu, solu olmayan bir "demokrasi" olacaktır. Baş-

1 Mehmet Ali Aybar, "Romantik Demokrasi: Hürriyet ve Müsavatın Manası", *Vatan*, 8 Eylül 1945.

2 Mehmet Ali Aybar, "Bir Gün Sabah Olursa", *Vatan*, 13 Ekim 1945.

lamak üzere olan Soğuk Savaş'ın bir insan hakları savunucusunu bile komünist sayıp bastırmaya çalışan kültürel ortamı, Türkiye'de belki Amerika Birleşik Devletleri'nden bile önce doğmuştur. Bu bağnaz ortamda yetişen birçok genç ise ileriki yıllarda ülkeyi yöneteceklerdir.[3] Dolayısıyla, Türkiye'deki sosyalistlerin durumunun çok partili hayatta da zor olacağı çok geçmeden anlaşılmıştır.

Ancak sosyalist aydınları susturmak o kadar da kolay olmamıştır. Bunlardan biri olan Aybar çeşitli gazetelerde muhalefetini sürdürmeye devam edecektir. Bu arada, 1946 seçimleri öncesinde, Demokrat Parti'nin (DP) önde gelenlerinden adaylık teklifi almıştır. Aybar bu teklifi, bağımsız aday olmak şartıyla kabul eder ve Bursa'dan aday gösterilir. Usulsüzlükleriyle ünlü olan bu seçimde, Bursa'nın on iki milletvekilliğini de CHP kazanmıştır.

O günlerde CHP'den az da olsa daha sol ve demokrat gözüken DP ise kısa zaman içinde asıl rengini belli edecektir. DP'liler cadı avında CHP'lilerle yarışa geçmiştir ve dört ay önce onu aday gösterebilmek için en üst düzeyde çaba gösterenler 1946'nın Kasım ayında Aybar hakkında şunları söyleyeceklerdir:

"Demokrasi hareketinin başından beri muhtelif gazete ve dergilerde neşrettiği makalelerle dikkati çeken Üniversitenin değerli profesörlerinden M. Ali Aybar'ı büyük bir itina ile takip eder, mert, cesur tenkitlerini seve seve okurduk. Davamız için çok güzel şeyler yazdı. İlimlik izahlar yaptı. Halk partisine hücum etti. Bu yüzden bir aralık Üniversiteden bile uzaklaştırıldı.

"Fakat, bu kadar hakkında iyi niyet ve takdir beslediğimiz M Ali Aybar, bir komünist dergisindeki yazılarıyla bizi

3 İlk anda Süleyman Demirel, Turgut Özal, Bülent Ecevit, Necmettin Erbakan gibi isimler akla gelebilir.

tam bir hayal sükûtuna uğrattı. Şaşırdık, acaba yanılıyor yahut aldanıyor muyuz?!. Yoksa biz mi okuduklarımızı ters anlıyorduk?. Bunları idaremize teşrif ettikleri gün sayın Celal Bayar, Fuat Köprülü ve Adnan Menderes de gördüler. Birlikte okuduk. Ve maalesef aynı neticeye vardık. M. Ali Aybar artık sola dönmüştür. Hatta o derece sol ki buna komünist demek daha doğru olacaktır."[4]

Artık hem o günün iktidarının, hem de 1950-1960 yıllarının iktidarının gözünde bir komünist olan Aybar kendi haftalık gazetelerini çıkarmaya başlayacaktır. *Hür* ve *Zincirli Hürriyet* gazetelerinde, CHP iktidarına ve onun Truman Doktrini ve Marshall Yardımı gibi araçlarla, Aybar'ın deyişiyle ülkeyi bir yarı-sömürgeye dönüştürmesine sert muhalefet yapılmıştır. Bugünlerde bile, devletçilikten, laiklikten, ulusal bağımsızlıktan ödün vermeye başlayanın Demokrat Parti iktidarı olduğu küçümsenemeyecek sayıda aydın tarafından savunulurken, Aybar o yıllarda bunların sorumlusunun CHP olduğunu ısrarla yazmıştır. Bazıları daha "sakıncalı" olmak üzere, Orhan Veli, Oktay Rifat, Behice Boran, Zekeriya Sertel, Aziz Nesin, Sabahattin Ali, Şerif Hulusi, Cevdet Kudret, Adnan Cemgil, Cami Baykurt gibi solcu aydınların yazı yazdıkları bu iki gazete, Sıkıyönetim Komutanlığı'nın kapatma kararı, öğrencilere yaptırılan matbaa baskınları, matbaalara Aybar'ın gazetelerini basmamaları, kâğıtçıların da matbaalara kâğıt satmamaları için yapılan baskılar sonucu, kısa süreler yayımlanabilmiştir.

Bu yıllarda solculuk ve uygulanan dış politikayı eleştirmek en büyük günahtı. İzmir'de *Zincirli Hürriyet* aleyhinde gösteri yaptırılan gençlere göre de Aybar bir komünistti ve Türk yurdunu Ruslara satmak istiyordu.[5] Aziz Nesin genç-

4 Demokrat, "M. Ali Aybar", *Yeni Türkiye*, 27 Kasım 1946.

5 "Dünkü Nümayiş", *Demokrat İzmir*, 20 Nisan 1947.

lere *Zincirli Hürriyet*'ten seslenirken durumu mizah yoluyla özetler: "Birinci vazifen Türk matbaalarını yıkmak, makineleri ısırmak, demirleri dişleyip duvarlara saldırmaktır (...) Bir gün nümayiş için emir alırsan, bütün polisleri yanı başında bulacaksın (...) Muhtaç olduğun kazma, balta, Halk Partisi'nin ambarlarında mevcuttur."[6] Tabii, az da olsa, solcu olmayan ama namuslu olan aydınlar da vardı. Bunlardan biri olan ve Aybar'dan "cesur ve namuslu" diye bahseden Burhan Belge, bir gerçeği dile getirmiştir: "Bırakalım bir Türk muharriri de, yardım aleyhinde böyle ve Sovyet-Türk münasebetleri hakkında da öyle, yani, bundan (...) 8 sene önce herkesin düşündüğü gibi düşünsün."[7]

Ama dinleyen yoktur. Aybar üzerindeki baskılar artarak devam etmiş ve açılan iki dava sonucu toplam üç yıl sekiz ay hapse mahkûm olmuştur. Yaklaşık dokuz ay yattıktan sonra ise, DP iktidarında, 14 Temmuz 1950'de kabul edilen af kanunu sayesinde özgürlüğüne kavuşmuştur.

Ancak ilginçtir; bir aydın olarak 1945-1950 arasını bu kadar etkin bir şekilde yaşayan Aybar, çeşitli vesilelerle özetlediği yaşamöyküsünde, 1950-1960 arasını tek bir cümleyle geçer: "1952'de avukatlığa başladım." Aybar gerçekten de bu yıllarda "yoktur". Yalçın Küçük bu "yokluk" üzerine, Aybar ve Behice Boran'ın "1950'li yılların tümünde, 1950 ve 1951 yıllarından 1962 yılına kadar, hiçbir toplumsal eylem ve çabanın içinde olma"dıklarını yazar. Küçük'e göre, Aybar ve Boran 1950'lerdeki dipten gelen dalgayı, toplumsal muhalefeti duymamışlardır, çünkü o sırada balık avlamaktadırlar.[8] Aslında bu suskunluk yılları Aybar

---

6 Aziz Nesin, "Ey Türk Faşisti!", *Zincirli Hürriyet*, 5 Şubat 1948.

7 Burhan Belge, "En Büyük Milliyetçi Kimdir ?", *Demokrat İzmir*, 25 Nisan 1947.

8 Yalçın Küçük, *Aydın Üzerine Tezler, 1830-1980*, (İstanbul: Tekin Yayınları, 1997), 5. Kitap, s. 580-581. Müzehher Vâ-Nû anılarında, Aybar ve Nevzat Hat-

ve Boran'a özgü değildir. Nazım Hikmet, Sabahattin Ali, Zekeriya Sertel, Sabiha Sertel, Niyazi Berkes, Pertev Naili Boratav, Adnan Cemgil, Abidin Dino, Aziz Nesin gibi benzer mücadelelerden geçmiş insanlar da çeşitli nedenlerle bu yıllarda "yoktular". Bunun başlıca nedeni, DP iktidarının, CHP dönemini de sollayarak, "Türk demokrasisi"nin çizdiği sınırlar içinde kalmayı kabul etmeyen aydınlara hapishane ve yurtdışı dışında hiçbir yaşam alanı bırakmamasıdır. Bu sınırla ilgili herhangi bir sorunu olmayalar ve onun içinde kalmak isteyenler ise, bu kitapta okuyacağınız iki yazıyı gazete ve dergilerinde yayımlamayı kabul etmemişlerdir. Yalçın Küçük'ün bazı yönleriyle övdüğü ve okuyucu mektuplarını hiçbir zaman küçümsemediğini söylediği *Forum* dergisi de bunlardan biridir. Demek ki bazı durumlarda, okuyucu mektupları küçümsenmese bile yok sayılabilmektedir.

Elinizdeki kitap, Aybar'ın bu döneminde, yani bir aydın olarak mücadele yıllarının başladığı 1945 yılıyla TİP başkanlığına seçildiği 1962 başları arasında kaleme aldığı, ve ikisi dışında hepsinin ilk defa burada yayımlandığı, Mehmet Ali Aybar Özel Arşivi'nden seçilen müdafaa ve mektuplardan oluşmaktadır.

Birinci bölümde müdafaalar vardır. İlk müdafaa, Sabahattin Ali'nin *Zincirli Hürriyet*'te yazdığı bir yazı üzerine açılan davanın duruşmasında yapılmıştır. Bu yazı Sabahattin Ali'nin muhtemelen o güne kadar yazdığı muhalif yazılar arasında en sert olanıdır.[9] Bunun üzerine Aybar ve Ali

---

ko'nun (Boran'ın eşi) 1950'lerde sık sık balık tutmaya çıktıklarını anlatır. Muzehher Vâ-Nû, *Bir Dönemin Tanıklığı*, (İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1997), s. 125. Yalçın Küçük bu anılara atıfta bulunur.

9 Karşılaştırma için bkz.: Sabahattin Ali, "Asıl Büyük Tehlike Bugünkü Ehliyetsiz İktidardır", *Zincirli Hürriyet*, 5 Şubat 1948; Sabahattin Ali, *Markopaşa Yazıları ve Öteki*ler, der.: Hikmet Altınkaynak, (İstanbul: YKY Yayınları, 1998).

hakkında "hükümetin manevi şahsiyetine yayınla hakaret etmek" iddiasıyla tahkikat başlatılır. Bunu duyan Ali'nin kaçış planını kesinleştirdiği tahmin edilebilir. Bilindiği gibi Ali, bu yazıdan yaklaşık iki ay sonra Bulgar sınırına yakın bir yerde öldürülmüştür. Ölümden sonra, Ali hakkındaki takibat sona erer. Aybar ise yargılama sonucu bir yıl ağır hapse mahkûm olur.[10] Eğer Ali'nin orijinal yazısındaki bir bölüm Aybar tarafından baskı aşamasında fark edilmeyip, baskıdan çıkan gazetelerin o bölümleri siyah bir damgayla kapatılmasaydı, Aybar'ın cezası şüphesiz ki daha fazla olurdu. Üzeri damgalanan bölüm şöyledir: "Kötü idare ettikleri milleti komünizm tehlikesinden kurtarmak için yabancıların ianesini bekleyen kimselerle, besleyemediği için orospuluk eden karısının namusunu, dostlarının yardımı ile temizlemeyi arzulayan adam arasında haysiyetsizlik bakımından hiçbir fark bulunmadığını bu millet pek iyi anlıyor."[11] Ancak Aybar'ın yargılanması ve mahkûm olmasının altındaki gerçek neden elbette ki Ali'nin yazısı değildir. Bunun nedeninin de gayet açık bir şekilde anlatıldığı bu müdafaa metni Aybar tarafından bir broşür olarak 1949 Mayısı'nda yayımlanmıştır.

İstanbul Valisi Lütfi Kırdar'a yazdığı bir açık mektupta[12] "Halk Partisi Başkanı İnönü, tekmil irtica kuvvetlerini seferber etmiştir" dediği için, Cumhurbaşkanı'na hakaret iddiasıyla, Aybar hakkında bir başka dava açılır. Aybar Üsküdar Paşakapısı Cezaevi'nde yazdığı ve 60 sayfayı geçen müdafaasını 30 Mayıs 1950'de yapar. Müdafaanın, duruşmayı izleyenler üzerinde "menfi tesir" yapabileceği

---

10 *Cumhuriyet*, 2 Haziran 1949.

11 Kemal Bayram, *Sabahattin Ali Olayı*, (Ankara: Yenigün Yayınları, 1978), s. 451.

12 Bkz.: Mehmet Ali Aybar, *Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm; Seçmeler, 1945-1967*, (İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1968), s. 124-128.

ve izleyenleri "heyecana götürmek hedefi güttüğü" gerekçesiyle, savcı yardımcısının isteği üzerine, duruşmaya öğleden sonra gizli celsede devam edilmiştir. *Ulus* gazetesi de Aybar'ın Nazım Hikmet'ten "biricik şairimiz" diye bahsetmesini garipsemiştir.[13] Aslında savcı yardımcısı bir yandan da "haklıdır", çünkü bu müdafaa metninde beraat etmeye çalışan bir adamın değil, meydan okuyan bir adamın psikolojisi vardır. Sonuçta ise, Aybar iki yıl sekiz aya mahkûm olmuştur.[14]

İkinci bölüm açık mektuplar ve okuyucu mektuplarından oluşmaktadır. İlk açık mektup usulsüzlükleri ve baskılarıyla ünlü 1946 seçimlerinden sonra Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye yazılmıştır ve 12 Ağustos 1946 tarihli *İzmir* gazetesinde yayımlanmıştır.[15] Aybar sonraları bu yazısından biraz pişmanlık duymuştur: "Üstelik romantizm dozu kaçırılmış, nezaketsizlik sınırlarını zorlayan bir mektup. Tek mazeretim, eğer mazeret sayılırsa, Milli Şefli tek parti rejimine karşı duyduğumuz kin ve nefretin sınırsız oluşudur."[16] İkinci açık mektup ise 1950 Ağustosu'nda Başbakan Adnan Menderes'e yazılmıştır. Yazıda Kore Savaşı'na asker gönderilmesini protesto eden Türk Barışseverler Cemiyeti kurucularının tutuklanmalarını, tek parti anlayışında DP'nin CHP'nin izinden gitmesini eleştiren Aybar doğru bir tespitte bulunur: "Asıl maksadın muhalefeti sindirmek olduğu herkesçe anlaşıldı. Demokrasiyi yok etmek isteyenler, önce komünizmle mücadele bahanesiyle işe başlarlar; bir takım kanunlar korlar; ve bu kanunlar yoluyla sonradan

---

13 *Ulus*, 31 Mayıs 1950; *Vatan*, 31 Mayıs 1950.

14 *Cumhuriyet*, 31 Mayıs 1950.

15 Ayrıca bkz.: Aybar, *a.g.e.*, s. 72-74.

16 Mehmet Ali Aybar, *Türkiye İşçi Partisi Tarihi 1*, (İstanbul: BDS Yayınları, 1988), s. 108.

bütün muhalefeti sustururlar." Ancak mektup, altı gazeteye gönderilmesine rağmen, hiçbirinde yayımlanmamıştır. Gazete yöneticileri, bugünün bazı aydınlarının aksine, Demokratların CHP'lilerden daha demokrat olmadıklarının farkındaydılar.

İlk okuyucu mektubu ise dönemin etkili dergisi *Forum*'a gönderilmiştir. Aybar derginin Batıcı dış politika anlayışını eleştirir ve dayanışma içinde olunması gerekenlerin bağımsızlığını kazanmış veya kazanmak üzere olan Üçüncü Dünya ülkeleri ve sosyalist ülkeler olduğunu savunur.[17] Bu mektubun akıbeti de aynı olmuştur. Diğer okuyucu mektubu, ilk sayısı 20 Aralık 1961'de çıkan *Yön*'de yayımlanan bildiri üzerinedir. Muhtemelen gönderilmemiş olan bu mektupta, Aybar'ın ve Yön Hareketi'nin ileriki yıllarda iyice ortaya çıkacak olan solculuk anlayışlarındaki farklılıkların özeti bulunabilir.

Son bölümde ise tanıdıklara ve dostlara yazılan mektuplar vardır. Bu mektuplar, DP döneminin ağır şartlarından, Türkiye'nin tarihsel koşullarından, sanattan, dostlardan[18], aileden, balıkçılıktan, ve en önemlisi, Aybar'ın bir aydın olarak yaşadığı dramdan bahseder. Bunlar ve gazetelerde yayımlanmayan yazılar, Yalçın Küçük'ün eleştirilerine bir cevap olarak da okunabilir.

Daktiloyla yazılmış olan bu yazıların çoğunda, muhtemelen yayımlanacakları düşünülmediği için, bazı yazım ve imla yanlışları vardı; bunları düzelttim. Ancak o günle-

---

17 Aybar'ın bu mektubunda ve yukarıda bahsettiğimiz ikinci müdafaasında açık bir sosyalist ülkeler sempatisi gözükmektedir. Bu ilginçtir, çünkü böyle bir şey ne 1940'ların sonlarında vardır, ne de 1960'lı yıllarda. Ne zaman ve nasıl doğmaya başladığını belgeliyemediğim bu sempati, muhtemelen Sovyetler Birliği'nin Macaristan'a 1956 yılında yaptığı askeri müdahaleyi takiben ortadan kalkmaya başlamıştır.

18 Mektuplarda adı geçen insanların soyadlarını, kimden bahsedildiğinden emin olduğum durumlarda dipnotta verdim.

rin Türkçe'sinde farklı yazılan çoğu şeye de dokunmadım. Son olarak, sözü Aybar'a bırakmadan önce belirmek gerekir ki, artık yayımlanan bu metinlerdeki açık yanlışlar ve özensizlikler Aybar'a değil, bana aittir.

Barış Ünlü
Haziran 2003, Ankara

BİRİNCİ BÖLÜM

Müdafaalar

MÜDAFAAM

Mehmet Ali Aybar

Huzurunuza, şef sistemine ve onun maskeli bir şekilde devamını temin için memleketin istiklâli pahasına baş vurulan Amerikan yardımına karşı cephe aldığımdan ve bunları halk efkârına anlatmağa çalıştığımdan dolayı getirildim.

İstanbul İkinci Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığına
Dâvacı: K. H.
Sanık: Mehmet Ali Aybar, *Zincirli Hürriyet* gazetesi sahibi, Kuzguncuk Baba-Nakkaş sokak, No. 3
Suç: Matbuat Kanununun 27'nci maddesi yolu ile T.C.K.'nun 159'uncu maddesi birinci bendine muhalefet
Dosya numarası: 949/92

Sayın Yargıçlar,

Toplum hayatının nazik devirleri vardır. Bu devirlerde toplumun o güne kadar normal sayılan düzeninde çatlaklar hasıl olduğu görülür. Bütün müesseseler sanki birden bire

eskimiş, yıpranmıştır. Hepsinin koynundan taze kuvvetler fışkırmak üzeredir. Yıllardan, yüzyıllardan beri alışılan yaşayış ve düşünüş şekillerinin yerlerini yeni bir yaşama ve düşünme şekline terketmek üzere olduğu hissedilir. Artık eski kalıplar doğacak yeni hayatı saramaz. Devrin gebe olduğu herşeyden bellidir.

Bizim toplum hayatımız da, böyle nazik bir devreye girmiş bulunuyor: Dikkatle bakan gözler, bütün müesselerde derin çatlaklar seziyorlar. Anlaşılıyor ki koyunlarında doğan yeni hayat gelişmektedir; ve bu müesseseler artık bu gelişmeyi saramaz olmuştur. Gerçi bütün eski müesseseler ayaktadır. Fakat bunlara tarihin gözü ile bakanlar aldanmıyorlar. Heybetli görünüşleri bünyedeki zayıflığı gizlemiyor artık.

Hattâ bugün şahidi olduğumuz şu olaylar: Şiddete, kuvvete baş vuruşlar; toplum hayatının en geri düzenlerine birdenbire iltifat edişler; bilime, ileri fikirlere karşı cephe alışlar; din irticaını hortlatışlar; bütün bu olaylar artık geniş halk kitlelerinin hürriyetlerine kavuşmak üzere olduklarını müjdeliyor.

Ama bu değişikliğin kendiliğinden oluvereceğini sanmamalıyız. Toplum hayatının ilerleyişi mihanikî bir muayyenliğe tâbi değildir. Tarihlerini, insanlar bizzat yaparlar. Eğer toplum hayatında eski ve gerinin kapanıp yeni ve ileri bir devrin açılmak üzere olduğunu sezemez, yani maddî ve fikrî gelişmeleri görüp buna hız verecek şekilde çalışmazsak, toplum hayatı tefessüh eder. Tarih dejenere olur.

Evet, yarının gebe olduğu günlerde yaşıyoruz. 25 yıl önce soyguncu emperyalistlere ve uşaklarına karşı kazanılan millî kurtuluş savaşından sonra, halk kitlelerinin kurtuluşu, kalkınması ve gelişmesi dâvasının ilk prensipleri vazedildi. Çeyrek yüzyılda bunları hakkile gerçekleştiremedik amma, Atatürk'ün hayatında, bunları açıktan açığa inkâr etmek de

kabil değildi. 1938'den bu yana gittikçe artan bir süratle geriye ve eskiye dönülmüştür.

Bugün bu geriye dönüşün en geri noktalarına ulaşmış bulunuyoruz. Ama buna karşılık, gerilemenin şiddetile maküsen mütenasip olarak, halk kitlelerini, yeni ve ileri bir düzene bir ân evvel kavuşma iştiyakı sarmıştır. Bütün baskılar, kanun dışı işlemler, din irticaının hortlayışları, halkın orta çağ hayatından kurtulup 20. yüzyıla yaraşan bir toplum düzeni kurmasına engel olamıyacaktır.

Bir intikal devresi yaşadığımızdan şüphe edilemez. Fakat intikal devrelerinde bir milletin fertlerine, hususile bunu sezenlere ve bu arada memleketin namuslu aydınlarına mukaddes bir vazife düşer: Halk için, halkla beraber çalışmak vazifesi; inkılâp yolunu aydınlatmak vazifesi... İntikal devresinde gerçek aydınlar halkla elele verirler. İleri fikirlerin temsilcisi olarak geriliğin karşısına dikilirler. Eski ve geri düzenin tarihe karışması için seferber olurlar. Ama bu arada halka karşı cephe alanlarla işbirliği eden sahte aydınlar da çıkar elbet. Bunların bir kısmı zamanı ile beraber düşünemiyen kimseler; bir kısmı da midelerinden bağlı kimselerdir. Bunlar geriyi, eskiyi ayakta tutmak için çabalarlar.

Bizde de böyle sahte aydınlar var bugün: Aydının halkla beraber, halk için yaşadığı müddetçe aydın sıfatına hak kazandığını unutarak tarihî vazifelerinden kaçanların yanında, bir de apaçık halka karşı cephe alanlar var.

Bu, ve buna benzer dâvaları açan savcıları korkarım ki gelecek nesiller bu sahte aydınlar arasında sayacaklardır.

Usul kanununun 193. maddesindeki açık hükme aykırı olarak, gerek hazırlık gerek ilk tahkikat sırasındaki ifadelerimiz ve iddialarımızı çürütülmeden ve suçun kanunî unsurları ve sübut sebebleri gösterilmeksizin, indî bir mütalâa ile tutuklu olarak huzurunuza çıkarılmış bulunuyorum.

Gerçekten ne iddianamede, ne de son tahkikatın açılması hakkındaki kararda suçun işlendiğini gösteren inandırıcı herhangi bir mütalâaya rastlanmıyor. Suç konusu olan yazı bütünü ile alındaktan sonra: "Yazı münderecatı hükûmetin manevi şahsiyetini tahkir ve tezyif eder mahiyette görüldüğünden" denilmekle yetinilmiştir. Bu kadarının ise, kanun gözünde makbul bir mütalâa sayılmadığını yüksek mahkemeniz pek iyi bilir ve takdir eder elbet.

Polis vazife ve selâhiyet kanununun 18'inci maddesi ilga edilmişmiş... Bu boşluğu bazı savcılarımız ustalıkla doldurıyorlar.

Huzurunuza Hükûmetin manevî şahsiyetini yayın yolu ile alenen tahkir ve tezyif etmek suçundan sanık olarak sevkedilmiş bulunuyorum. İstanbul savcılığı, sahibi bulunduğum ve neşriyatını fiilen idare ettiğim *Zincirli Hürriyet* gazetesinin 5 Şubat 1948 tarihli nüshasında, Sabahattin Ali imzasile çıkan "asıl büyük tehlike bugünkü ehliyetsiz iktidarın devamıdır" başlıklı yazı ile T.C.K.'nun 159'uncu maddesi 1'inci fıkrasının ihlâl edildiğini iddia etmiş ve Matbuat Kanununun 27'nci maddesi yolu ile Usul Kanununun 196 ve 200'üncü maddelerine uyulmasını istemiştir.

İlk tahkikat safhasında, bir seneden fazla bekletildikten sonra, mahkemenize gönderilen bu dâvanın en ufak bir kanun ve hukuk dayanağı yoktur. Matbuat Kanununun 27. maddesi delâletile T.C.K.'nun 159'uncu maddesi 1'inci bendine göre kovuşturma yapılıp hüküm verilebilmesi için:

1) Hükûmetin manevî şahsının hedef tutulması;

2) Yazının hakaret ve tezyif mahiyetinde bulunması;

3) Yazarın, yahut neşredenin cürmî kasd ile hareket etmesi şarttır.

Dâva konusu olan yazı tahlil edilince bu üç şartın da bulunmadığı görülür. Şöyle ki:

1) Dâva konusu olan yazı Hükûmetin manevî şahsiyetini

hedef tutmuyor. Bu yazıyı gazeteye koymadan evvel okudum. Milletçe içinde bulunduğumuz bugünkü kötü durumu tasvir eden bir yazı idi bu. Muhakkakki, Hükûmeti hedef tutup tutmadığımı o gün düşünmedim. Hükûmeti tenkit etmek -ve tenkit de mahiyeti itibarile sert ve haşin olduğundan- binaenaleyh Hükûmeti sert bir lisanla tenkit etmek her vatandaşın en sarih bir hakkı bulunduğu için, bu nokta üzerinde hassaslık göstermem o gün bahis konusu olmazdı. Fakat dava açıldıktan sonra işi evvelâ bu bakımdan, yani yazıdaki hedefin Hükûmet olup olmadığı noktasından, inceleyince gördüm ki, yazar Hükûmeti hedef tutmamıştır. Yazar bugünkü kötü durumun müsebbibleri ve mes'ulleri olarak, 159'uncu maddenin sarahatle tayin ettiği hukukî varlıklar dışında kalan bir takım şahıs ve zümreleri işaret etmiştir. Para dolaplarının döndüğü revrelerdir bunlar. Yazar hedef olarak milleti soyan mağşuş ticaret dünyasının mensuplarını, halk dilinde "karaborsacı" diye adlandırılanları ele almıştır. Fakat yazar bugünkü çöküntüsünün mes'ulü olarak bir de, başlangıçtaki halkçı ve inkılâpçı vasıflarını kaybederek, 1938'den sonra tam bir faşist parti haline inkılâp eden Cumhuriyet Halk Partisi'ni görmüş, karaborsacılarla birlikte ona da hücum etmiştir.

> Bu memlekette 25 senenin hesabını toptan vermekle mükellef olan tek varlık, şefin iradesini gerçekleştirmek için kurulan ve teşkilâtlandırılan Cumhuriyet Halk Partisi'dir.

Hükûmetin manevî şahsiyetinden bahsedildiği zehabını uyandırabilecek her cümle üzerinde ayrı ayrı durulunca bundan şüphe edilemez.

a) Tahlilimize yazının hemen başındaki şu cümle ile başlıyalım: "Bir Başvekil tarafından (a)'dan (z)'ye kadar bozuk olduğu söylenen ehliyetsiz bir idare makinesi, bir sürü fırsat düşkününün elinde oyuncak haline geldi, yıllardan beri

milletin soyulmasına, hastalık, sefalet, gerilik içinde yuvarlanmasına sebep, hattâ âlet oldu" deniliyor. Yazarın bahsettiği idare makinesini ellerinde oyuncak haline getiren bu bir sürü fırsat düşkünü insanlar kimlerdir acaba? Hükûmet mi? Olamaz! Çünkü rahmetli Refik Saydam'ın (a)'dan (z)'ye kadar bozuktur dediği idare makinesinin bir cüz'ü, bir kısmı da şüphe yoktur ki bizzat Hükûmetin kendisidir. Fırsat düşkünleri ise, bu makinenin dışındadırlar. Cümlenin kuruluşu bu hususta tereddüde yer bırakmıyor. Binaenaleyh yazarın, herkesle ağız birliği ederek lânetlediği fırsat düşkünleri Hükûmet değil, toplumun bünyesini Hükûmetinden belediye teşkilâtına, belediye teşkilâtından hayır derneklerine kadar her tarafından bir ahtapot gibi sarıp sömürenlerdir; mağşuş ticaret ve finans dünyasının gönlü gibi ismi de kara halk düşmanı zemane kırallarıdır, yazarın hücum ettiği kimseler...

b) Yazıda sık sık geçen "iktidar" kelimesi: bununla da Hükûmetin değil Halk Partisi'nin kastedildiği muhkkaktır. İktidar kelimesinin bulunduğu cümleler tahlil edilirse, yazarın iktidar partisini murat ettiği görülür. Bu cümlelerden örnekler alalım:

"Cumhuriyetin ilk yıllarındaki emperyalizm düşmanı ve halkçı mahiyetini kaybetmiş olan iktidar milletle kendi arasındaki uçurumu görünce müthiş bir korkuya kapıldı. 25 senenin hesabını veremiyeceğini ve böyle bir hesap sormanın, sadece koltukları, apartımanları, bankadaki paraları değil tatlı canları bile tehlikeye düşürebileceğini pekâlâ hissediyordu. Ne pahasına olursa olsun iktidarı bırakmamak bir ölüm dirim meselesi idi. Halbuki herhangi bir kuvvete dayanmıyan iktidarın tutunmasına da imkân yoktu. İşte o zaman baştakiler yüzlerindeki halkçı maskeyi fırlatıp attılar, millete karşı âdeta kin denilebilecek bir kızgınlık ve istihfafla zorba valileri ve eli sopalı jandarmaları harekete geçirdiler."

3'üncü sütunla başlayıp 4'üncü sütuna geçen yukarıdaki cümlelerde, üç kere "iktidar, kelimesi, bir kere de "baştakiler" kelimesi geçiyor. Bunlar iktidar partisini ve bu partinin zimamdarlarını anlatan kelimelerdir. Bu bir kere yazarın, görülmesi gereken 25 senelik bir hesaptan bahsetmesile sabittir. Zira 25 sene içinde birçok Hükümet gelip geçmiştir. Bunlardan ancak iktidarda bulundukları devrin hesabı sorulabilir. Bu memlekette 25 senenin hesabını toptan vermekle mükellef olan tek varlık, şefin iradesini gerçekleştirmek için kurulan ve teşkilâtlandırılan Cumhuriyet Halk Partisi'dir. 25 sene müstemiren iktidarda kalan odur. "İktidarı bırakmamak bir ölüm dirim mes'elesi idi" derken, yazarın 1946 Temmuz'undaki umumî seçimleri telmih ederek, iktidar partisinden bahsettiği şüphesizdir.

Hele şu cümle bu hususta tereddüde hiç yer bırakmıyor: "Halbuki herhangi bir kuvvete dayanmıyan iktidarın tutunmasına da imkân yoktu."

Yüksek Mahkemeniz her Hükümetin mutlaka kuvvete dayandığını herhalde teslim eder. Kuvvete dayanmak Hükümetlerin vasfı mümeyyizlerindendir. Kuvvetsiz Hükümet tasavvur edilemez. Hükümet toplumdaki maddî kuvvetleri elinde tutan teşkilât demektir zaten. Hükümetin ordusu, jandarması, polisi vardır. Binaenaleyh kuvvete dayanmadığını söylediği iktidar kelimesi ile yazarın, Hükümetin değil, iktidar partisini murad ettiği muhakkaktır.

Şu halde, gerek bu cümlenin hemen peşinden gelen, gerek ikinci sütunun beşinci satırındaki "baştakiler" kelimeleriyle de, Halk Partisi idarecilerinin kastedildiğinde şüphe yoktur.

Yazının umumî ahengi kasten bozulmadıkça, daha sonra geçen "iktidar", "baştakiler" "bizimkiler" gibi kelimelerden de Hükümetin manevî şahsiyeti murad edildiği mânası çıkarılamaz. Birkaç örnek daha vereyim:

İkinci sahifenin birinci sütunu şu cümlelerle başlıyor: "fakat iktidardakilerin bütün mukadderatlarını bağladıkları bu yabancı memleketlerin halk efkârı bizdeki gibi boğulmuş ve yıldırılmış olmadığından, kendimizi onlara şirin göstermek lâzımdır. Derhal bir demokrasi komedyası başladı."

Yazarın demokrasi komedyası dediği şey, hatırlandığı gibi, halkın tek partili şef sistemine karşı gittikçe artan nefreti ve Halk Partisi'nin örnek aldığı Nazi ve faşist rejimlerinin göçüşü üzerine 1946 senesinde oynanmaya başladı. Ve bugün hâlâ öynanageliyor. Bu komedyayı oynamakta Halk Partisi'nden başka kimsenin menfaati yoktur ki, "iktidardakilerin" kelimesile başkalarının kastedildiği akla gelebilsin. Bay İnönü'nün, Halk Partisi değişmez Genel Başkanı sıfatile 10 Mayıs 1946'da Halk Partisi Kurultayı'nın olağanüstü toplantısını açış söylevi, demokrasi komedyasının Halk Partisi'nce tertiplendiğini pek güzel gösteriyor.

Bay İnönü'nün bu vesile ile söylediği sözleri, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü yayımlarının 2 numarasını teşkil eden "İnönü'nün söylev ve demeçleri" adlı kitabın 401'inci sahifesinden aynen alıyorum:

"Büyük Kurultay sayın üyeleri:

Cumhuriyet Halk Partisi'nin Büyük Kurultayı'nın fevkalâde toplantısını açıyorum. Sayın üyeleri sevgiler ve saygılarla selâmlarım, (şiddetli ve sürekli alkışlar)

Türk halk idaresinin yeni bir hamlesine karar vermeniz için sizi davet ettim: tek dereceli seçim mes'elesi.

Esasen, seçim, tabii olarak 1947 için düşünülüyordu. Dış ve iç politika gerekleri, memleketin idaresini bir ân önce kararlı kılmak mecburiyetini gösterdi. Dünyanın hali geçen sene tahmin ettiğimizden daha bulanık ve karanlık olarak uzun bir sürünceme yolunu tutmuştur. Bu yolda, ne ihtimaller karşısında kalacağımızı kestiremiyoruz."

Bu pek mânalı demeç ile, esasen bildiğimiz bazı gerçekleri tevşik etmek kabildir. Şöyle ki:

Bir kere siyasî mukadderatımızın kayıtsız şartsız Halk Partisi ve onun Genel Başkanı Bay İnönü'nün ellerinde bulunduğu sabit oluyor. Bir parti başkanının partili arkadaşlarına: "Türk halk idaresinin yeni bir hamlesine karar vermeniz için sizi davet ettim" diye konuşabilmesi için, memleket mukadderatını avucunda tuttuğunu bilmesi lâzımdır.

Fakat bu sözler aynı zamanda faşist bir rejime tâbi olduğumuzu da gösterir. Çünkü ancak faşist rejimlerdir ki, partinin bir avuç başı halka hamle yaptırma kararını kendikendilerine alırlar. Demokrasilerde, halk, yapacağı hamleleri bizzat kendisi hazırlar ve yapar.

Bu sözler derin bir hayal kırıklığının da ifadesidir. 1946 senesinin Mayıs ayında konuşan Bay İnönü: "dünyanın hali geçen sene tahmin ettiğimizden daha bulanık ve karanlık" derken, bir dostluk ittifakı ile bağlandığımız Alman nazizminin 1945 baharında çökmesi üzerine Halk Partililerce duyulan üzüntüye ve demokratik gelişmelerin aynı çevrelerde yarattığı endişeye tercüman olmuş değil midir? Çünkü ancak demokratik gelişmeleri hoş karşılamıyanlardır ki 1946 yılının baharında dünyayı karanlık ve bulanık görürler.

Nihayet Halk Partisi genel başkanının bu demecinden oynanmakta olan demokrasi komedyasını Cumhuriyet Halk Partisi'nin sahneye koyduğu ve baş rolleri bizzat Halk Partililerin oynadıkları da pek güzel anlaşılıyor. Ve demokrasilerin zaferinden sonra hasıl olan durumu "bulanık ve karanlık" diye tavcif etmenin ve "bu yolda ne ihtimaller karşısında kalacağımızı kestiremediğimiz için, tek dereceli seçime karar vermenizi istiyorum" demenin başka hiçbir mânası yoktur.

Demokrasi komedyası oynayan iktidarın, Cumhuriyet Halk Partisi olduğu, bir de bu oyuna Demokrat Parti'nin iş-

tirak ettirilmesinden anlaşılıyor. Filhakika yazar, ikinci sahifenin üçüncü sütununun 5'inci satırında diyor ki: "Bu hususta, sözde muhalefet de iktidarla birlik aynı oyunu oynamaktan çekinmedi... Demokrat Parti ile Amerikan bankerlerine şirin görünmek için takla atmağa başladı." Yazarın bu cümleleri de, demokrasi komedyası konusunda kurduğu münasebetlerin partiler arasında olduğunu sarih bir şekilde gösteriyor.

c) Hele son zamanlarda hâkim zümrelerce hazırlanan siyasî açmazları açıklarken yazarın kullandığı ifade tarzı, hedefin Hükümetin manevî şahsiyeti olmadığını pek güzel anlatmaktadır. Halk düşmanlarının iş birliği ettiklerini söyliyen yazar, yazısının sonlarına doğru: "bu oyunda bütün halk düşmanları elbirliği etmiş bir vaziyettedir. Bu hususta, ihtiyar tilki Hüseyin Cahit Yalçın, ihtirastan gözleri kararmış Fahri Kurtuluş, yabancı menfaatlerin müdafaacısı Yalman, tipik Bizanslı Fuat Köprülü, Turancıların oyuncağı Kenan Öner hep aynı saftadırlar" diyor.

Bilmem bundan sonra hâlâ tereddüt edilebilir mi? Adları zikredilen kimseler, Hükümette olmadıkları gibi hattâ aynı parti mensubu bile değillerdir.

d) Esasen yazıda Hükümetten bir tek kere bahsedilmiştir, o da açıkçadır. Yazının hemen başında: "Birbiri arkasına iktidara gelip, her biri kendinden evvelkinin işlerini tersine çeviren ve tek prensipi prensipsizlik olan Hükümetler, milletin ekmeğini, yağını, kömürünü bile temin edemiyecek kadar beceriksizlikte başarı gösterdiler" diyen yazar, Hükümetten söz açmak isteyince onu adı ile sanı ile zikretmiş işte.

Fakat bu cümlenin hakaret ve tezyife delâlet edecek bir mâna taşımadığı muhakkaktır. Birbiri peşinden gelip giden Halk Partisi Hükümetlerine yazar beceriksiz ve prensipsizdir demiş. Eğer Hükümetlerin beceriksizliğinden ve prensipsizliklerinden söz açmak, beceriksizliğin prensipsizliğin

nerelerde olduğunu söylemek yasak edilirse, ortada artık ne söz ne yazı hürriyeti, ne de siyasî tenkit hakkı kalır. Siyasî tenkidin ruhunu, Hükûmetlerin beceriksizliğini, prensipsizliğini, hülâsa memleket işlerini yürütemediğini söyleyip yazmak teşkil etmez mi? Halk Partisi'nin başları "Çok partili demokrasi rejimini tatbik ediyoruz" diye övünürlerken, onlara sadakatle hizmet edenlerin buna uymayacak tatbiklerden hazer etmeleri lâzımdır. Halk Partili efendilerin oynadıkları demokrasi komedyası, böyle aksi tatbiklerle, hiç değilse alenen, açığa vurulmamalıdır.

Hem Halk Partisi Hükûmetlerinin beceriksizliği ve prensipsizliği, bizzat Halk Partisi çevrelerce kabul edilmiş değil midir? Son üç sene içinde aynı partinin birbiri arkasına tam beş Hükûmet kurması, sorumlu parti çevrelerinin de bunların hizmetinden memnun olmadıklarına delâlet eder. Hayat pahalılığının ancak bir mucize ile önlenebileceğini beyan eden bir Hükûmetin liyakat madalyasına hak kazanmıyacağı şikârdır. Tekel maddelerine, navlunlara zam yaparak hayatı bizzat pahalılaştıran ve meş'um 7 Eylül kararlarına çıkaran Hükûmetlere beceriksiz denmez, denemez ise bu kelime lügattan silinmelidir.

> Halk Partisi Hükûmetlerinin beceriksizliği de prensipsizliği de su götürmeyen, tevil kabul etmeyen gerçeklerdir. İş başındaki Hükûmetleri bu yönden tenkit etmek ne tahkirdir ne tezyiftir. Bu her vatandaşın en sarih hakkı; aydın vatandaşların da üstelik vazifesidir.

Halk Partisi Hükûmetlerinin prensipsizliği de münakaşa götürmeyen gerçeklerdendir. Harp senelerinde Hükûmetin tuttuğu buğday politikasını anlatan zamanın Başbakanı Saraçoğlu'nun: "evvelâ satışı serbest bıraktık olmadı; sonra el koyduk gene olmadı; şimdi bir kısmına el koyuyoruz, bir kısmını serbest bırakıyoruz" dediğini hep hatırlarız. Halbu-

ki parti prensiplerine ve zamanın şartlarına göre bu üç yoldan yalnız bir tanesinin doğru olduğu muhakkaktır.

Gene herkesin bildiği bir hakikattır ki, Cumhuriyet Halk Partisi Hükûmetleri, parti umdeleri ile, yani kendi prensiplerile telif edilemiyecek şekilde hareket etmektedirler. Emperyalizm düşmanı ve devletçi olduğunu ilân eden Halk Partisi Hükûmetleri bugün memleketin kapılarını Amerikan emperyalizmine açmışlar; devletçilik politikasından vaz geçmişlerdir. Amerikan emperyalizminin bir ileri karakolu olmaktan öğünüyorlar; devlet fabrikalarını haraç mazaç satışa çıkarmak için projeler hazırlanıyor; yabancı sermaye ile iş gören şirketler, millete mal edildikçe bayram edenler bugün Türk parasının kıymetini koruma hakkındaki 13 sayılı kararname ile yabancı sermayeye kapitülâsyonlara rahmet okutacak imtiyazlar veriyorlar. Bir zamanlar şiarları lâiklik olan zatlar, bugün imam hatip kursları açıyorlar, mekteplere din dersleri koyuyorlar. Daha dün Halk Partisi'nin son Başbakanı Bay Şemsettin Günaltay türbelerin açılacağını söylediler. Kendilerinden bu işe Atütürk'ün hayatında niçin tevessül etmediklerini sorabiliriz. Bay Günaltay o zaman da her halde C.H.P.'nin nüfuzlu şahsılarından biri idi.

Halk Partisi Hükûmetlerinin beceriksizliği de prensipsizliği de su götürmeyen, tevil kabul etmeyen gerçeklerdir. İş başındaki Hükûmetleri bu yönden tenkit etmek, ne tahkirdir ne tezyiftir. Bu her vatandaşın en sarih hakkı; aydın vatandaşların da üstelik vazifesidir.

Bu incelemeler yazının hedefi hakkında yüksek mahkemeyi aydınlatmıştır sanırım. Hedef Hükûmetin manevi şahsiyeti değildir. Hükûmetin manevî şahsiyeti denince akla belirli bir varlık gelir. Bu varlık yazının yayınlandığı tarihte iktidarda bulunan ve çeşitli Bakanların bir araya gelmesinden hasıl olan Hükûmetin hükmî şahsiyetidir. Dâva konusu

olan yazı yayınlandığı tarihte 1 numaralı Hasan Saka Hükümeti iş başında bulunuyordu. Yazarın tenkit ettiği şeyler ise Hasan Saka'nın iktidara gelmesinden çok evvel Halk Partisi'nce girişilmiş icraattır. Binaenaleyh Hükümetin manevi şahsiyetinin tahkir ve tezyif edildiği hakkındaki iddia bir de bu bakımdan, yani kanunun münhasıran yazının çıktığı tarihte iktidarda bulanan Hükümeti himaye etmiş olması bakımından da iltifata şayan görülemez. Bu kanun noktasını yüksek Mahkemenin bilhasa dikkat nazarlarına arzederim.

Gerçek şudur ki yazının hedef tuttuğu kimseler, bir bakıma karaborsacılar, bir bakıma iktidar partisi, bir bakıma da tekmil halk ve inkılâp düşmanlarıdır ki, bunların üçü de T.C.K.'nun 159'uncu maddesi dışında kalan şahıslardır.

2) Şimdi ikinci noktaya geçiyorum: Yazı Hükümetin manevî şahsiyetini hedef tutmadığı gibi, esasen hakaret ve tezyif sayılacak bir mâna da taşımıyor. Yüksek Mahkemenizce pek iyi bilindiği gibi bir yazının tahkir ve tezyif mahiyetinde olduğuna hükmedilebilmesi için, ya hakaret ve tezyif ifade eden kelimeler ihtiva etmesi, yahut münhasıran hakaret ve tezyif maksadile kaleme alınmış olması icap eder.

Yazının bu çeşit sözler ihtiva ettiğine dair iddianamede herhangi bir kayıt bulunmaması da bunu gösterir. "Beceriksiz", "ehliyetsiz", "prensipsiz" gibi kelimelerin hakaret sayılamıyacağı muhakkaktır. Hele bunların kamu işlerini halkın murakabesi altında yürütmekle mükellef olan bir iktidar partisi yahut Hükümet hakkında kullanıldığı düşünülünce, bu kelimelerin sadece işlerin yolunda gitmediğini ifadeye yaradıkları derhal anlaşılıverir. Hattâ tenkidin mahiyeti itibarile sert ve şiddetli olacağının gerek doktrin gerek Yargıtayca kabul edilmiş olduğu düşünülecek olursa, yazıda: "umumî sefalet, baştakilerin kör gözlerine batacak bir mahiyet almıştı" denilmesinde de suç mahiyeti görülemez. Halk kitleleri misli ancak uzak şarkta görülen bir sefalet

içinde kıvrandığı bir sırada Halk Partisi başlarının ve mağşuş ticaret dünyası mensuplarının gittikçe artan bir zevk ve sefahat âlemine dalmaları, her namuslu yurtseverde haklı bir infial yarattığı için "kör gözlerine" sözünü bu infialin sertçe bir ifadesi saymak gerektir. Hele ismi "Halk Partisi" ve umdelerinden biri de "halkçılık" olan bir teşekkülün halkın sefaletine bigâne kalması, üstelik o sefaleti bizzat yaratıp arttırması aslâ müsamaha edilemiyecek ve en şiddetli bir dille takbih edilecek bir keyfiyettir.

Kaldı ki burada kullanılan "baştakiler" sözü Hükûmete müzaf olmadığı için 159'uncu maddenin tatbikine esasen cevaz yoktur. Gerek medlulü külliden, gerekse medlulü cüzilerden "baştakiler" sözünün 1 numaralı Hasan Saka Hükûmetile bir ilgisi olmadığı aşikârdır. Bu gün halk kitlelerini kıvrandıran umumî sefaletin de memleketin iktisadî çöküşünü de muhakkak ki, yazı yayınlandığı zaman iktidarda bulunan Hasan Saka Hükûmeti yaratmamıştır. Yabancı yardımına ilk baş vuran da o değildir. Bilindiği gibi Amerikan yardımı Recep Peker Hükûmeti zamanında başlar.

Nihayet Hükûmetin manevî şahsiyetinin kastedilmediği şununla da sabittir. Yazıda: "kafaları millî bir çerçeve içinde kalkınma çareleri arayıp bulamıyacak kadar zayıf olan ve milletten bu yolda hiçbir yardım göremiyeceklerini pekâlâ bilen bu adamlar bütün ümitlerini dışardaki dostlarının himmetine bağlamışlardı" deniliyor.

Türkiye'de halkın yardımını esirgiyeceği bir teşekkül var. O da ne de Recep Peker Hükûmetidir; ne Hasan Saka, ne de Günaltay Hükûmeti. Bu tek teşekkül Halk Partisi'nin kendisidir.

Savcılığın son tahkikatın açılması hakkındaki iddiannamesinde dâva konusu olan yazının tenkit hudutlarını nasıl aştığı, Hükûmete matuf olduğu iddia edilen hakaret ve tezyifin nerede bulunduğu, usul konununun 193'üncü mad-

desinin sarih hükmü hilâfına olarak gösterilmemiştir.

Halbuki Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 23-3-942 gün ve esas 68, karar 73 numaralı ilâmında: tenkit yazılarının "tariz ve muahezeler ihtiva etmeleri zarurî ve ünvanın da delâlet tariz ve muahezeler ihtiva etmeleri zarurî ve ünvanın da delâlet ettiği veçhile (tenkit) ilminin mâna ve mevzuu raddi ile ceyyidi ayırt etmekten ibaret olmasına göre, gerek tenkidin mutazammın yazılar, gerekse tenkidi tenkit olmak üzere yazılan yazılarda huşumet bulunması tabii" telâkki edilmiş ve "tetkik edilmesi gerekli başlıca nokta bu yazıların münhasıran tenkit ve sureti mahsusada tahkir kast ve niyetile yazılıp yazılmadığının tebarüz ettirilmesidir. Bunu belirtmek için o yazıları parçalayıp içlerinden bazı kelime ve cümleleri alarak bunlara kırık mâna vermek kâfi gelmiyeceğinden her makalenin birer kül olarak tetkiki ile tarafların bu yazılarla birbirini sövmeyi mi yoksa velev sert cümlelerle olsa dahi birbirinin yazılarını tenkit etmeği mi kast eylediklerinin gereği gibi zahire ihracı muktazi bulunduğu halde bu veçhile tetkikat icrasının zuhul edilerek medlulü küllinin ihmalile medlulü cüz'ilere istinat olunarak mahkûmiyet kararı verilmesi" yolsuz görülmüştür.

3) Böylece cürmî kast meselesine gelmiş bulunuyoruz:

Dâva konusu olan yazıyı ben yazmadım. Hakkımda bu yazıyı yayınladığım için, Matbuat Kanunu'nun 27'nci maddesi gereğince koğuşturma yapılıyor. Böyle durumlarda gazete sahibinin yahut neşriyatı fiilen idare eden zatın cürmî kastla hareket edip etmediği nasıl anlaşılır acaba?

Bir kere suça konu teşkil eden yazının nefsinde suç kastı olup olmadığına bakılır. Huzurunuza Hükûmetin manevî şahsiyetini tahkir ve tezyif etmekten sanık olarak sevk edildiğine göre, dâva konusu olan yazı Yargıtayın biraz evvel zikrettiği ilâmında belirtildiği şekilde incelenecek ve bunun münhasıran tahkir kasdile mi, yoksa velevki sert cümleler

olsa dahi, tenkit için mi yazıldığı noktası araştırılacaktır.

Ama burada gaye gazete sahibinin yahut neşriyatı fiilen idare eden neşriyat müdürünün cürmî kastle hareket edip etmediğini meydana çıkarmak olduğu için, bu zatlarca o güne kadar yapılmış neşriyatın umumî havası ve şayet varsa, aynı konudaki yazıları incelenebilir.

> *Zincirli Hürriyet* gazetesi lzmir'de çıkan sayılarında istiklâlimizin tehlikeye düştüğünü ve Türkiyemizin bir Amerikan askerî üssü haline konulmak istendiğini memleket efkârına bundan tam iki sene evvel duyurmuş olmanın şerefini ilelebet taşıyacak olan tek gazetedir. ... Memleketimizin halk efkârı her sayısını kapışarak okumak ve ismini bugün hâlâ unutmamak suretile *Zincirli Hürriyet* hakkındaki hükmünü çoktan vermiştir.

Gerek dâva konusu olan yazı gerek yayınladığım sair yazılarla imzamı taşıyan yazılar incelenince görülür ki bunların ilham kaynağı yalnız halk sevgisi ve yurt sevgisidir. Hakaret ve tezyifin bir mesleki siyasî olmadığını pek iyi bilenlerdenim. Bu itibarla savcılığın, neşriyatımın heyeti umumiyesile Hükümetin manevî şahsiyetini tahkir ve tezyif gayesi güttüğü hakkındaki iddialarını bir kere de huzurunuz da reddederim. Amma bu vesile ile şunu ilâve edeyim ki, bu iddiayı zaten aslâ ciddiye almadım. Bilâkis bu çeşit bir iddiada bulunmasını ergeç göçmeğe muhküm olan iktidar partisine gözü kapalı bağlılığın bir delili saydım. *Zincirli Hürriyet* gazetesi neşriyatının, heyeti umumiyesile suç olduğu hakkındaki iddia nasıl ciddiye alınabilir ki, bu iddiada bulunan C. Savcılığı bu gazetenin öteki yazılarından dolayı bugüne kadar dâva açmış değildir.

Hakikat şudur ki *Zincirli Hürriyet* gazetesi savcılığın iddiasına hiç de benzemiyen maksat ve gayesini, dâva konusu olan yazının yayınlandığı sayıda açıklamış bulunuyor.

"Dosta düşmana beyanname" başlığını taşıyan bu yazıyı okuyan her namuslu insan *Zincirli Hürriyet*'in şuna buna saldırmak ve bu arada Hükümetin manevî şahsiyetini tahkir ve tezyif için değil, bu memleketin hayrına bildiği gerçekleri söylemek, ve böylece hissesine düşen vatan hizmetini yapmak için çıktığını teslim eder.

Dâvayı aydınlatmaya yarıyacağı için, bu yazının en önemli parçalarını okuyacağım.

"Bu memleketin hayrına bildiğimiz hakikatleri gazetemiz tekrar çıkarken, dosta düşmâna karşı işte ilân ediyoruz.

"Biz de hürriyet ve demokrasi istiyoruz. Fakat Halk Partisi liderlerinden ırkçı ve ümmetçilere, diktatör eskilerinden faşist çıraklarına kadar bugün herkes aynı şeyleri ister göründüğü için, hürriyet ve demokrasiden ne anladığımızı hemen söyleyiverelim.

"Biz hürriyet denince şunu anlıyoruz: Yirminci asır medeniyetinin maddî ve manevî nimetlerinden halk yığınlarının serbestçe faydalanmak imkânlarına gerçekten mâlik olması... bunu halk yığınlarına sağlıyan ve halk yığınlarının iştirak ve murakabesi altında işleyen Hükümet ve idare şekline de biz demokrasi diyoruz. Bu her vatandaşın devamlı ve belli bir iş sahibi olması demektir. (Unutmayalım ki resmî istatistiklere göre, belli bir işi olmayan 5 milyondan fazla vatandaşımız vardır.) Bu, her vatandaşın emeğinin tam karşılığını alması demektir. (Gene unutmıyalım ki, memleketimizde senelik geliri 120 lirayı aşmayan yani gündelik kazancı 33 kuruş olan 5 milyon insan yaşıyor) Bu, mağara koğuklarında yaşıyanlarımızın, yırtılara bürünenlerimizin ev bark sahibi, giyicek sahibi olması demektir. Bu, gıdasızlıktan 20'sinde ihtiyar görünenlerimizin, çalışan her insanın muhtaç olduğu kaloriyi alması demektir. Bu sıtmadan, veremden, frengiden, trahumdan ve daha nice hastalıklardan kırılanlarımızın hastanede yatmaları, tıbbın en yeni keşifle-

rine göre tedavi görmeleri demektir. Bu, onların da kendi gazeteleri, kendi matbaaları, keni radyo merkezleri, kütüphaneleri, tiyatroları, sinemaları, salonları, spor sahaları olması demektir. Bu, halk çocuklarının, üniversite dahil, parasız okuması demektir. Bu, halk çocuklarının, üniversite dahil, parasız okuması demektir. Hülâsa bu, resmî nutuklardaki efendimizin sahiden efendi olması demektir.

"Bunun için de kâr gayesile yapılan istihsal yerine cemiyet ihtiyaçlarını karşılayan istihsal sisteminin konması, yani plânlı bir iktisat sisteminin tatbiki lâzımdır ki, mahdut ve muayyen ellerde biriken millî servet asıl sahibine yani millete dönsün ve halk yığınlarının kurtuluşu yolunda kullanılsın.

"Bu itibarla serbest teşebbüsün, halk yığınlarının menfaatlerini ihlâl etmediği nisbette muhafazasını, büyük istihsâl vasıtaları ile kredi ve ulaştırma vasıtalarının orman ve madenlerin mutlaka millîleştirilmesini, ticaretin de kontrol altına alınmasını istiyoruz.

"İşte bizim hürriyet ve demokrasi anlayışımız.

"Dış münasebetlerdeki durumumuza gelince kuvai millîye ruhuna sadık kalınmasını istiyoruz. Bu bütün bir programdır. Çünkü kuvai milliye ruhu siyasî ve iktisadî istiklâlimizi, toprak bütünlüğümüzü her şeyin üstünde tutar. Kuvai milliye ruhu her şeyden evvel Türk halk kitlelerinin menfaatlerini göz önünde bulundurmağı emreder. Çünkü kuvai milliye ruhu emperyalizmin düşmanıdır. Kuvai milliye ruhu dünya barış idealinin hizmetindedir. Dünya milletlerile ve komşularımızla dostluk bağları kurmamızı ister. Çünkü kuvai milliye ruhu harp kışkırtıcılığının her türlüsünü reddeder.

"Dış politikamıza bu ruhun aydınlığında bakılınca açık olarak görülür ki, bugün Türk milletinin öz menfaatleri dünyanın her iki büyük devleti ile, yani hem Sovyet Rusya ile hem de Birleşik Amerika ile hakikî ve samimî dostluk

bağları kurulmasını âmirdir. Yarın harp olacağını farzederek, bizim harp dışı tarafsız kalmamızı temin edecek çareleri biz bugünden aramalıyız. Son harpte iki defa istilâ edilen Polonya'nın acıklı halini unutmayalım.

"Evet biliyoruz, bizim harp dışı kalmamız yalnız bizim elimizde olan bir iş değildir. Fakat bu uğurda çalışmak, hiç değilse şimdiden taraf tutmamak kabildir, daha doğrusu kabil idi. Sakın bizim gibi küçük bir devlet için bunun imkansız olduğu söylenmesin. Çünkü meselâ İsveç'in bugünkü politikası budur. Onun yaptığını bizim yapamamamız için makbul hiç bir sebep yoktur. Ve İsveç'in stratejik durumu bizden daha az önemli değil, belki de daha önemlidir.

"Halk Partisi Hükûmetlerinin, demokratların da tasvibi ile takip ettikleri tek taraflı siyaseti bu milletin menfaatlerine uygun bulmuyoruz. Çünkü bu siyaset istiklâlimize daha şimdiden halel getirmiştir. Amerika ile akdedilen yardım andlaşmasının, yardımın hüsnü suretle kullanılıp kullanılmadığını kontrol bahanesile Amerikan Hükûmetine tanıdığı salâhiyetler istiklâl mefhumu ile telif edilemez.

"Fakat tutalım ki, Halk Partisi Hükûmetleri sarfolunan bütün gayretlerin akim kaldığını görmüşler ve Sovyetlerin saldırıcı niyetler beslediğine kanaat getirmişlerdir. O halde niçin bu basit yardım vaadinden daha teminatlı bir şekil aramamışlar, meselâ Birleşik Amerika ile askerî bir ittifak imzalamamışlardır... Körükörüne tarafını tuttuğumuz Amerika, yarın bizi Sovyet Rusya'nın karşısında yalnız bırakırsa o zaman halimiz ne olacak? Kâfi miktarda silâh ve teminat almadan Türkiye'yi bir macera politikasına sürükliyenlerin bu milletin menfaatlerine uygun hareket ettikleri söylenemez; biz, Amerikan menfaatleri uğruna harp hereketlerini 15 - 20 gün geciktirmek için Türk milletinin ilk ağızda harcanmasına razı değiliz.

"Ne Sovyet peykliği ve Amerikan köleliği.

"Dosta düşmana karşı ilân ediyoruz: İç politikada bu memleketin hayrına bildiğimiz yol işte budur. Türk halk yığınlarının istiklâli, hürriyeti refahı için apaçık bir mücadele. Tuttuğumuz yolun bu memleket halkının hayrına olmadığını iddia, hele ispat edebilecekler varsa, bekliyoruz. Hodri meydan."

Kanun dışı baskılarla susturulduktan sonra, *Zincirli Hürriyet*'in İstanbul'da çıkan ilk sayısında gayemizi şu naklettiğim satırlarla açıklamıştım. Hakim sıfatile değil sadece namuslu birer vatandaş olarak elinizi vicdanınıza koyunuz ve söyleyiniz. *Zincirli Hürriyet* gazetesinin savcılığın iddia ettiği gibi maksadı Hükümetin manevî şahsiyetini tahkir ve tezyif midir?

Savcılık makamını işgal eden sayın baylara bir de huzurunuzda tekrarlıyarak bildiririm ki, *Zincirli Hürriyet* gazetesinin umumî neşriyatına hâkim olan hava halka hizmettir. Ve *Zincirli Hürriyet* gazetesi İzmir'de çıkan sayılarında, istiklâlimizin tehlikeye düştüğünü ve Türkiyemizin bir Amerikan askerî üssü haline konulmak istendiğini memleket efkârına bundan tam iki sene evvel duyurmuş olmanın şerefini ilelebet taşıyacak olan tek gazetedir. *Zincirli Hürriyet* gazetesini ağzı bozuk bulanık su avcısı bir varak pare olarak göstermeye yeltenenlerin sarfettikleri gayret boşunadır. Memleketimizin halk efkârı her sayısını kapışarak okumak ve ismini bugün hâlâ unutmamak suretile *Zincirli Hürriyet* hakkındaki hükmünü çoktan vermiştir.

Şimdi gelelim dâva konsu olan yazıya: O yazıyı, içinde kıvrandığımız dertleri deştiği için yayınladım. Hükümetin manevî şahsiyetini tahkir ve tezyif ile bu dertler ne deşilir, ne de tedavi olur. Bunu pek iyi bilenlerdenim. Onun için başka mülâhazalar olmasa bile, sırf faydasızlığı yüzünden tahkir ve tezyif yollu yazıları ne kendim yazarım ne de bu çeşit yazıları gazeteme korum.

Bunu, hattâ savcılığın bile için için bildiğini tahmin ediyorum. Ama ne çare ki Halk Partisi'nin başları Mehmet Ali Aybar'ı ne pahasına olursa olsun susturmağa azmetmişlerdir. Çünkü o, günahların en büyüğünü işlemiş, dokunulması yasak olan şu iki konuya dokunmuştur: Şef sistemi ve Amerikan yardımı... Ama ne çare ki bu iki yarayı deşmek bir vatan burcudur.

Çünkü Halk kitlelerinin içinde kıvrandığı sefaletin de, hürriyetsizliğimizin de, iktisadî çüküntünün de, siyasî istikrarsızlığın da, hülâsa Türk miletinin başına gelen bütün felâketlerin tek mes'ulu, Almanya ve İtalya'dan kopya edilen ve bugün hâlâ maskeli bir şekilde devam ettirilen şef sistemidir. Bir tek şahsın ve imtiyazlı küçük bir zümrenin iradeleriyle yürütülen bir idare makinesi halk kitleleri aleyhine işlemeye mahkûmdur. Nitekim bizde de öyle olmuştur. Hususile Atatürk'ün ölümünden sonra harp senelerinin olağanüstü şartları da gelip çatınca milletle imtiyazlılar arasındaki uçurum gittikçe derinleşmiştir. Bütün meziyetleri şefin itimadını kazanmış olmaktan ibaret bulunan kimselerin elinde kamu işleri hergün biraz daha kötüleşirken, meslekî ve mahallî teşekküllerin yokluğu yahut tek parti zihniyetine göre idare edilmesinden faydalanan bir takım halk düşmanları türlü dolaplar çevirerek gayri meşru muazzam kazançlar sağlamışlardı. Fakat işin garip tarafı şudur ki bu sistem ergeç kendi başını yiyen bir sistemdir. Altın yumurtlayan tavuk bir gün yumurtlamaz olur. Hele şef sistemi bizim gibi sanayileşmemiş bir memlekette ve gene bizdeki gibi plânsız ve hesapsız bir şekilde tatbik edildi mi iflâs günü daha da çabuk gelir. Kara sapanla istihsal yapan bir milletin bir an gelir ki canından başka alınacak bir şeyi kalmaz. İşte o vakit dünya piyasalarına arzedecek malları da kalmadığı için, tek partinin şefleri milletin altın ve döviz stoklarını satarlar, karşılıksız kâğıt para basarlar ve nihayet millet gücü-

nü yabancı sermayeye peşkeş çekerler. Yabancı sermaye ile beraber memlekete yabancı nüfuzu da girer. Bunu biz her milletten iyi biliriz: Osmanlı imparatorluğunun göçüşü kapitülâsyonlarla başlamış, Osmanlı Bankası'nın kuruluşu ile tamamlanmıştır.

İstiklâl savaşları, Türk milletinin emperyalizme karşı giriştiği o mukaddes savaş memleketten yabancı sermayeyi kovmak için değil miydi? Tarihin ne acı bir tesellisidir ki, o savaşları idare edenlerden bir kısmı bugün memleketin kapılarını yeniden yabancı sermayesine açmışlar, Türkiye'ye Amerikan nüfuzunun yerleşmesine önayak olmuşlardır.

Bu neden böyle olmuştur? Çünkü şef sistemi ile memleket iktisadiyatını iflâs ettirenlerin, iktidarı muhafaza edebilmek için zengin bir hamiye dayanmaktan başka çıkar yolları kalmamıştır. Bugünümüzün ve yarınımızın Amerika'dan göreceğimiz yardımlara bağlanması; ve partiler arasındaki dış politika tartışmalarının "ben iktidarda olsa idim, senden daha fazla yardım koparırdım" konusu üzerinde toplanması, maalesef Türkiyemizin bir yarı sömürge haline düşürüldüğünü gösterir.

Evet Halk Partisi'nin başları Türkiye'yi bir Amerikan sömürgesi yapmıştır. Bu sözleri uluorta söylemiyorum. Bunları, Amerika Birleşik Devletleri'yle imzaladığımız iki andlaşmaya ve son iki senenin olaylarına bakarak söylüyorum.

Bu andlaşmalardan birincisi Truman doktrini gereğince 12 Temmuz 947 tarihinde imzalanan Türk - Amerikan yardım andlaşmasıdır ki bu vesika ile Türkiye askerî bakımdan Amerika'nın nüfuz ve kontrolü altına sokulmuştur; ikincisi, yani 4 Temmuz 948 tarihli Türk - Amerikan iktisadî işbirliği anlaşmasile de, Amerikan nüfuzu maliyemize, ekonomimize, ticaretimize hattâ adliyemize teşmil edilmiştir.

Birinci andlaşma yapılacak askerî malzeme ve personel

yardımına karşılık Amerika Birleşik Hükûmeti'ne şu yetkileri sağlamıştır:

a) Amerikan Hükûmeti Türkiye'de bir heyet bulunduracaktır. Bu heyet yardımın andlaşma hükümleri gereğince kullanılıp kullanılmadığını kontrol edecektir. Türkiye Hükûmeti Heyet Başkanı'na isteyeceği her kolaylığı göstermek ve dilediği bilgileri vermek zorundadır. (Madde: 2)

b) Türkiye Hükûmeti Amerikan basın ve radyo temsilcilerinin yardım işlerini serbestçe gözetlemelerine ve elde ettikleri bilgileri serbestçe yayınlamalarına müsaade edecektir. (Madde: 3)

c) Türkiye Hükûmetin Amerikan Hükûmeti'nin izni olmadan yardım olarak aldığı malları ve edindiği bilgileri başkalarına devredemiyecektir. (Madde: 4)

d) Türkiye Hükûmeti yardımdan hasıl olan semereleri yabancı bir devletten yaptığı istikrazın ne faiz ne de resülmalinin ödenmesinde kullanmıyacaktır. (Madde: 5)

e) Yardımı Amerikan Kongresi her zaman tek taraflı olarak kesmek salâhiyetini haizdir. (Madde: 6)

f) Amerikan Hükûmeti Türkiye'ye Amerikan kanunları çerçevesinde yardım yapacak ve kanunlar değiştikçe yardımın şartları dahi değişecektir. Herhalde Türkiye Hükûmeti yapılan yardımı fiilen kullanacaktır. (Madde: 1)

> Bu iki andlaşmanın altına imza koyanların, artık Türk istiklâlinin korunmasından bahsetmeğe ve Atatürk'ün "Yurtta sulh, cihanda sulh" düsturu ile ifade ettiği millî misakçı emperyalizm düşmanı politikasını devam ettirdiklerini söylemeğe hakları yoktur.

Şimdi soruyorum sizlere sayın Yargıçlar, hukukçu olarak cevap veriniz: Hükümlerini hülâsa ettiğim bu andlaşma millî istiklâl ve hâkimiyetle kabili telif midir? Yabancı bir devlet memleketimizde askerî bir heyet bulunduracak; bu

heyetin başkanı ve üyeleri kara, deniz ve hava ordularımızı, askerî tesislerimizi diledikleri gibi gezecekler, inceliyecekler; Genel Kurmayımıza direktifler vereceklerdir. Fakat iş askerî heyetle de kalmıyacak, Amerikan basın ve radyo temsilcileri aynı yerlere aynı serbestlikle girip çıkacaklar ve görüp duyduklarını bizim Hükûmetin hiç bir müdahale salâhiyeti olmadan serbestçe yayınlayacaklardır.

Ve netekim iki senedir işler böyle yürüyor. Silâhlı kuvvetlerimizin mevcudunu, terhis tarihlerini, askerî yolların güzergâhını, uçak alanlarımızın mevkiini ya Amerikan şahsiyetlerinin ağzından, ya da Amerikan menşeli ajanslardan öğreniyoruz.

Fakat işin en korkunç tarafı, birinci madde hükmünce biz bu yardımı fiilen kullanmak taahhüdünde bulunurken Amerikan Hükûmeti'nin 6'ncı madde gereğince yardımı dilediği zaman kesmek hakkını haiz bulunmasıdır. Yani biz harbe sürülebileceğiz ve fakat Amerika buna seyirci kalabilecektir.

Atlantik Paktına alınmadığımıza, bir Akdeniz paktına da Amerika'nın yanaşmadığına bakılacak olursa bir harp vukuunda bizi bekleyen âkıbetin artık gizli kapaklı bir tarafı kalmamıştır sanırım. Kaldı ki neşrolunan Amerikan plânlarına göre, Amerikalıların dövüşmeyi göze aldıkları esas muharebe hattı; Gruenland adasından başlayan Kuzey Doğu Afrika üzerinden Hind Okyanus adalırile Avustralya Japonya ve Pasifik adalarını içine alarak Alaskada biten kocaman bir yarım daire çizmektedir. Türkiye ise bu yarım dairenin dışındadır.

Türk Amerikan iktisadî işbirliliği andlaşmasına gelince:

a) Yardımın yerinde kullanılıp kullanılmadığını kontrol etmek üzere Türkiye'de bir Amerikan heyeti bulunacaktır. Bu heyet üyeleri diplomatik muafiyet ve masuniyetlerden faydalanacaklardır. (Madde: 8)

b) Türkiye Hükûmeti yardımın kullanılışı hakkında Amerikan Hükûmeti'ne muntazaman bilgi verecektir. (Madde: 6 ve 7)

c) Türkiye Hükûmeti millî istihsalin bazı çeşitlerini (maden kömürü ve hububat gibi) Avrupa milletlerine, bazı çeşitlerini de (krom gibi) Amerika'ya tahsis edecektir. Bu maddelerin istihsalini arttırmayı ve Amerika'ya nakillerini kolaylaştırmayı Türkiye Hükûmeti taahhüt eder. (Madde 2 ve 4)

d) Türkiye Hükûmeti parasının kıymetine istikrar vermeyi, bütçesini denk getirmeyi, dahilde devlet maliyesine karşı güven yaratmayı da taahhüt etmiştir. Amerikan Hükûmeti bu husuhatı kontrol etmek salâhiyetini haizdir. (Madde: 2)

e) Türkiye Hükûmeti Amerikalıların yahut Amerikan Hükûmetinin tensip edeceği şahısların Türkiye'den para çıkarmalarına müsaade edecektir. (Madde: 3) (istitraten şunu arzedeyim ki bu husus henüz adı geçen andlaşma imzalanmadan sağlanmıştır. Hükûmet yabancı sermayenin memlekete girmesini temin maksadile Türk parasının kıymetini koruma hakkındaki 13 sayılı kararnamenin 31'inci maddesile yabancılara memleketimizdeki kazançlarını ve sermayelerini, burada vücuda getirdikleri tesisleri serbestçe dışarı çıkarmak hakkını tanımıştır.)

f) Türkiye Hükûmeti resmî ve hususî teşebbüsler arasında rekabeti takyit, piyasalarda iştirakî tahdit veya inhisarcı kontrolleri teşvik edemiyecektir. Bir kelime ile devletçilik politikasından vazgeçecektir. (Madde: 2 - D 3)

g) Türkiye Hükûmeti miletlerarası ticarete engel olan resmî ve hususî maniaları azaltacaktır. Yani yerli istihsalimizi himaye edemiyecektir. (Madde: 2 - D 1)

h) Türkiye Hükûmeti yabancı memleketlerdeki fazla insan kuvvetlerinin Türkiye'de çalıştırılmasına mâni olamaz. (Madde: 2 - D 2)

i) Türkiye Hükûmeti Amerikalı şahıslarla Türk Hükûmeti arasında çıkacak ihtilâfları Amerikan Hükûmeti'nin Milletlerarası adalet mahkemesine göndermesi halinde bu mahkemenin kaza salâhiyetini şimdiden tanır. (Madde: 9)

Şimdi gene sorarım sizlere sayın Yargıçlar, hukukçu sıfatile cevap veriniz: Halk Partisi hükûmetlerinin imzaladığı bu andlaşma Türkiye'yi bir Amerikan sömürgesi haline koymamış mıdır?

Amerikan sermayesi, Amerikan malları memleketimize serbestçe girecek; bizi dilediği gibi sömürecek, istediği gün kurduğu tesisleri bile söküp götürecek ve biz bu işleri eli kolu bağlı seyredeceğiz.

Buradaki el emeğini kâfi bulmazlarsa memleketimize yabancıları getirip yerleştirecekler ve biz bu işleri eli kolu bağlı seyredeceğiz.

Amerikalılarla Hükûmet arasında günün berinde bir ihtilâf çıkacak, dâva mahkemelerimizde karara bağlanacak fakat karar Amerikalı aleyhinde olursa Amerikan Hükûmeti Türk adaletini çiğniyerek işi milletlerarası adalet divanına götürecek ve biz bu işleri ile kolu bağlı seyredeceğiz.

Nihayet bütün bu hususlara Hükûmetin riayet edip etmediğini kontrol etmek yetkisini haiz Amerikalılar haricezmemleket imtiyazlarından faydalanarak Türk kanunlarının hükmüne tâbi olmadan her işimize müdahale edecekler ve biz bu işleri eli kolu bağlı seyredeceğiz.

Bu iki andlaşmanın altına imza koyanların, artık Türk istiklâlinin korunmasından bahsetmeğe ve Atatürk'ün "yurtta sulh cihanda sulh" düsturu ile ifade ettiği millî misakçı emperyalizm düşmanı politikasını devam ettirdiklerini söylemeğe hakları yoktur. Millet Meclisinde alelâcele bir celsede alkışlarla kabul edilen bu andlaşmalarla Türk milletinin boynuna esaret zinciri vurulmuştur. En ateşli nutuklar istiklâl ve demokrasi hakkında sarf olunan en par-

lak cümleler bu acı gerçeği değiştiremez.

Ve bilir misiniz bu duruma niçin düşülmüştür? Çünkü Halk Partisi'nin başları 1938 bu yana hesapsız kitapsız idarelerile memleketi iflâsa götürmüşler ve tek kurtuluş yolunu Amerika'nın yapacağını umdukları, hesapsız idareleri kadar hesapsız para yardımlarında görmüşlerdir.

Amerika'ya teslim olduk amma Halk Partisi'nin başları umduklarını bulamadılar; geçen harpten kalma 30-40 tayyare, bir o kadar tank, biraz daha fazla miktarda top, 4-5 radar cihazı, 2 muhrip, 4 denizaltı ve 20-30 milyon tutarında yol liman malzemesile 2-300 kadar traktör istiklâlimizin bedeli oldu.

Bundan iki sene evvel Sıkı Yönetim baskısından kurtulmak için gidip İzmir'de çıkardığım *Zincirli Hürriyet* gazetisinin 5 Nisan 1947 tarihli ilk sayısında "herşeyden evvel ve her şeyin üstünde istiklâl" başlıklı yazı şu satırlarla başlar: "Tarihimizin en kritik anlarından birini yaşıyoruz: istiklâlimiz tehlikededir. Ve işin korkunç tarafı şudur ki, istiklâlimize kastedenler bu sefer ordularla değil de, bir yardım teklifinin yaldızlı paravanası arkasına gizlenerek üzerimize yürüdükleri için Türk milleti kuşkulanmıyor. Ve mahrane mahir olduğu kadar hainane bir propaganda da bu kuşkusuzluğu arttırmağa, hattâ istiklâlimize kastedenleri bir kurtarıcı gibi göstermeğe çalışıyor. Bu gibi hallerde hakikati gören namuslu her Türke mukaddes bir vazife düşer: her ne pahasına olursa olsun hakikatleri haykırmak...

"Bilmeliyiz ki, Amerikan yardımı söylendiği gibi bir altın halka değildir. O bedelini ergeç kanımızla ödeyeceğimiz bir esaret zinciridir. Amerika 150 milyon dolar mukabilinde biliyor musunuz bizden ne istiyor? Üçüncü dünya harbinde Polonyanın bu harpteki rolünü oynamamızı, bunun için de şimdiden Amerika'ya teslim olmamızı..."

O günkü endişelerimin büyük bir kısmı maalesef bugün

birer gerçek oldu. Bütün temennim bir harp vukuunda Polonya gibi çiğneneceğimize taallûk eden kısımlarının hakikat olmamasıdır.

Bu uzun maruzatım Yüksek Mahkemenizi dâvanın asıl saikleri hakkında tenvir etmek içindi. Huzurunuza dâva konusu olan yazıdan ötürü getirilmedim. O yazı bir vesiledir. Belki savcılık, yazının muharriri ben olmadığım için bence müdafaasının daha zor olacağını düşünerek onu seçmiştir. Huzurunuza, şef sistemine ve onun maskeli bir şekilde devamının temin için memleketin istiklâli pahasına baş vurulan Amerikan yardımına karşı cephe aldığımdan ve bunları halk efkârına anlatmağa çalıştığımdan dolayı getirildim. Tarihimizin bu kritik anında bu memleketin bir aydını olarak halkın hizmetine girmeği vazife telâkki ettiğim için huzurunuza getirildim. Nasıl ki, Üniversiteden askerlik için ayrıldığım halde ve 4379 sayılı kanunun sarih hükmü ve Hukuk Fakültesi Profesörler Kurulu kararına rağmen 3 senedir bir türlü eski memuriyetime alınmamam da bu yüzdendir. Sıkı Yönetimin gazetemi kapatıp, hiç salâhyeti olmadığı halde İstanbul'da tekrar gazete çıkarmama mâni olması da bundandır. İzmir'de *Zincirli Hürriyet* aleyhine yaptırılan nümayiş de, İstanbul'da gazetemi basmaları için matbaalar üzerine yapılan kanun dışı baskılar da bu yüzden. Nasıl ki, Asliye mahkemesinde açılan dâvada beraat edince, aynı yazıdan dolayı bir de Ankara Ağır Ceza Mahkemesine verilmem de bundan ötürüdür. Halkın hizmetine girip pazarlık kabul etmeden bu memleketin hayrına bildiğim gerçekleri söyleyip yazdığımdan ötürüdür. Mehmet Ali Aybar mutlaka susturulmak ve yıldırılmak isteniyor. Amma gayretleri beyhudedir. Çünkü ben susturulsam, hattâ yıldırılsam da, halkın isteklerini ve duygularını söyleyecek, onları gerçekleştirecek, daha olgun, daha ileri, gözü daha pek, halkın sinesinde yüzlerce yeni insanın çık-

masına mâni olamazlar. Ne yapsalar zümre hâkimiyetini yürütemiyeceklerdir artık. Binada kocaman çatlaklar var. Halk kitlelerinin kurtuluşu belki bir müddet daha geciktirilir amma durdurulamaz. Türk milleti de elbet bir gün hürriyetini ele alacaktır.

Sayın Yargıçlar,

Yüzünden günlerce Ceza evinde tutulduğum yazıyı okudunuz. Hükûmetin manevî şahsının hedef tutulmadığı görülüyor. Zaten yazının tahkir ve tazyife delâlet edecek bir tarafı olmadığı gibi, bunu yayınlarken hiç kimseyi tahkir ve tezyif etmek maksadile hareket etmediğim de malûmunuzdur. Uzun savunmamdan niçin buraya getirildiğimi ve her biri başlı başına ağır birer tahkir unsuru sayılacak olayları da artık biliyorsunuz.

Türk Milleti adına karar vereceksiniz. Binaenaleyh kanunları onun hayrına anlayıp, onun hayrına tatbik edeceğinize inanıyorum. Ve buna inandığım için milletine hizmet uğrunda türlü ukubetlere uğramış bir insan sıfatile vereceğiniz kararın beraat kararı olacağına inanıyorum.

Yazılarım ve yayınlarımla vazifemi yaptığıma kaniim; suç işlediğime değil. Amma bu inancım hilâfına Mahkemeniz beni mahkûm ederse, cezamın ertelenmesini ve bunu esirgediği takdirde temyiz müddetince Cezaevinde tutulmamam için hiç olmazsa mefkufiyet halinin kaldırılmasını rica ederim.

Türk Milleti adına vereceğiniz kararı gönül ferahlığı ile bekliyorum.

28 Mayıs 1949

Dizgi: Rıza Coşkun
Baskı: Seyhan Matbaası
Fiatı: 10 Krş.

BU DAVA MEMLEKETİN DAVASIDIR

1950 Baharı
Paşakapısı Cezaevi
Ankara Birinci Ağır Ceza Yargıçlığı Başkanlığına

Dosya No: 949/11

Sanık: Mehmet-Ali Aybar -*Zincirli Hürriyet* gazetesi sahibi- Üsküdar Ceza evinde kapalı

Suç: Cumhur Başkanı aleyhinde tecavüz edici yazı yayınlamak.

Yüksek yargıçlığınız önüne bu ikinci çıkarılışım. Önce verdiğiniz dört aylık mahkûmiyet kararını Yargıtay bozmuş. "Halk Partisi başkanı İnönü, halk kitlelerinin şuurlanmasını geciktirmek için, tekmil irtica kuvvetlerini seferber etmiştir" dedim diye, üç yıl ağır hapse konmam isteniyor.

Ben bunu yazalı iki yol oluyor. 1948 başlarında, irticaın en kaba çeşidi olan din irticaı, bu günkü kadar yaygın, bu derece salgın bir hal almamıştı. Ve yobazlar daha Adliye saraylarımızı basmadıkları; biner kişilik kafileler halinde, tekbir getirerek sokağa fırlamadıkları için; soldan geri dönül-

düğünü, korkunç yarınlara doğru, dolu dizgin gidildiğini çoğu kimseler fark etmedi..

Bunlar irtica kelimesini tam manasıyla kavramayan, irtica denince sade din irticaını düşünen kimselerdir. Oysaki irtica, çok daha geniş bir kavramdır. Bir toplumu, tarihin ileri hamlelerine ayak uydurmaktan, bunları hızlandırmaktan alakoyan, ne kadar köstekleyici kuvvet varsa, hepsi de irtica kavramının içine girer. İrtica, başında beyaz takke, elinde doksan dokuzluk tespih, kara sakalıyla karşımıza dikildiği gün; bilmeliyiz ki, memleketin bütün can damarlarını irtica, çoktan sarmıştır.

İrtica ne vakit başlar?

İrtica ne vakit başlar? Nasıl Başlar? Başladığı nereden anlaşılır? Bu konuda bilimsel bir teşhis komak elbette kolay degildir. Tarihte, ekonomide, politikada sağlam bilgi ister. Ama şu üçüzlü ölçü de şaşmaz bir ölçüdür:

> Ne vakit milli kurtuluş savaşı yapmış, yahut yapmakta olan bir memleketin hâkim sınıfı, işçi ve köylünün kendi haklarını bizzat korumasına, bunun için de müstakil bir parti kurmasına ve bu partiyi yaşatmasına izin vermezse;
>
> ne vakit bir memleketin hâkim sınıfı toprak ağalarını korur, onlarla işbirliği ederse;
>
> ne vakit bir memleketin hâkim sınıfı, kapıları emperyalistlere açar, yabancıların memleketi sömürmesine göz yumarsa;
>
> o vakit, bu hâkim sınıf, inkilâpçı vasfını tamamiyle kaybetmiş ve irticaın kucağına düşmüş olur.

Memleketimizi bu ölçülere vurursak görülür ki, Halk Partisi iktidarı ile tekmil hâkim sınıflarımız, içerde olsun, dışarda olsun, yıllardır mürteci bir politika yürütmektedirler. Ama dediğim gibi çoğu kimseler bunu farkedemediler.

Farkedenler de zorla susturulduğundan halk gafil avlandı.

Hattâ irtica, işi zorbalığa döktüğü zaman bile, bunun irtica ile ilgisini görenler pek az oldu. Meselâ: bundan beş yıl önce, sorumsuz bir kalabalık "Tan" matbaasını taşladığı gün, irticaın ilk zorbaca gösterisine şâhit olmuştuk. Kimse telâşlanmadı. Bütün gazetelerimiz bu zorbalığı el birliği ile alkışladılar. Sonradan buna benzer birçok hareketler daha olmuştur. Meselâ: Ankara şehrinin göbeğinde güpe gündüz ve zabıta kuvvetlerinin gözleri önünde üniversiteye saldırdılar; Rektör, makamından zorla alınıp sokağa sürüklendi, hırpalandı da, yine kimse umursamadı. İktidar partisi ciddî her hangi bir teşebbüse geçmedi; suçlular ortaya çıkarılmadı, cezalandırılmadı. Ve yine gazetelerimiz zorbaları alkışladılar elbirliği ile.

Fakat zorbalara ilişmeyen Halk Partisi iktidarı, Ankara Üniversitesi'nden üç profesörü kapı dışarı ettirdi. Ve bunlardan sosyoloji okutan ikisi, derslerinde pozitivizmi yerdikleri, materyalizmi övdükleri; bir de Manifesto'ya fazla saat ayırdıkları için; edebiyat okutanı da, destan aristokrasinin, masal halkın malıdır dediği için mahkemeye verildiler. Bu rezalet de kimseyi rahatsız etmedi. Bu olayların arkasında gizlenen irticaın nasıl canımıza kast ettiğini; nasıl çığ gibi üzerimize yürüdüğünü hemen kimse görmedi. Kimse irticaa karşı bir cephe kurmağa kalkmadı.

Zaten de nasıl kurulabilirdi ki? Halk Partisi, sözde demokrasi icabı bir aralık müsaade ettiği işçi kurullarını Sıkıyönetimle darmadağın etmiş; idarecilerini mahpusa attırmıştı. Hakim sınıfların halktan yana olan, inkılapçı olan küçücük haftalık dergilere, gazetelere bile tahammülü yoktu. Bunlar her vasıtayla susturulmuş, yazarları mahkemelere sürüklenmişti.

Yok denecek kadar dar olan söz ve yazı hürriyetlerimize, öğretim hürriyetimize, dernek kurma ve toplanma hürriyetlerimize indirilen bu öldürücü darbelerin en büyük so-

rumluluğunu, şüphe yok ki, iktidar partisi taşır. Ama şu beş yıldır olup bitenleri, tasvip ve teşvik eden resmî muhalefetle tekmil hâkim sınıflarımızın, tarihsel sorumluluğu da, iktidar partisinden aşağı değildir.

Bu baltalama hareketlerine muvazi olarak sanat ve edebiyatta da, Batı dünyasının tereddî etmiş çevrelerinden gelme yeni bir irtica çeşidi yayılmaya, yayıldıkça da kök salıp kuvvetlenmeğe başladı. "Yeni" sözünün cazibesinden faydalanan bu irtica hareketi, her "yeni"nin mutlaka "ileri" olmadığını fark edemiyen genç istidatları, zaten onbeş yıldır zehirliyordu. Halk partisi iktidarı son yıllarda bu ters akıntıyı da destekledi.

Sanatta irtica

Halk Partisi'nin kültür uzmanlarından biri, çıkardığı "Edebiyat ve Sanat" adlı dergide, "sanat için sanat" fikrini savunmağa başladı. Sanatçılar, türlü telkinlerle, toplum işlerinden, memleket meselelerinden uzaklaştırılmak isteniyordu. Bu teze göre, sanatçı şair ise eğer: mağara kovuklarında, yahut tek gözlü kerpiçten damında hayvanlarla beraber yatıp kalkan; çoğu zaman gecelerini çıra bile yakmadan karanlıkta geçiren yurttaşlarını; işsiz, aç, hasta Türk halkını, bitmez tükenmez dertleriyle başbaşa bırakacak; onlara umut vereceği yerde, kurtuluş yolu göstereceği yerde, "Boğazın durgun sularında uyuyan mehtaptan" bahsedecek, yahut da bundan dört yüz yıl önce Tuna boylarına akın eden bin atlının maceralarını anlatacaktır... Romancı, hikâyeci ise eğer: maksatsız bir takım hareketler yapan hayalî bir kahramanın, can sıkıntısı içinde geçen hayatını, hasta aşklarını hikâye edecek; bu acaip mahlûkun ruhunda çatışan zıt isteklerin muammasını çözmiye çalışacaktır. Türk halkının ekmek kavgasını anlatacak yerde romancı, bir matmazelin koltuğu dolayında dönen ve ispirtizma tecrübeleri içinde tükenen

hasta, gayesiz, zavallı bir hayatın hikâyesini yazacaktır... Aydınımız eğer bilgin ise, o da "bilim için bilim" yapacaktır. Bilimin objektifliğine böylesi yaraşırmış. Sanki bilim, tabiatın, toplumun, bir kelime ile hayatın dışında imiş gibi. Sanki bilimin objektifliği tatbikatla, tabiatın sırlarını çözmek, toplumun gelişme kanunlarını bulmak için cenkleşildiği nisbette manalanan bir kavram değilmiş gibi. Sanki bilimin gayesi insanlara hizmet değilmiş gibi. Sanki bilim hayat kavgasında tarafsız kalabilirmiş gibi... Ne hazindir ki bilginlerimiz arasında bu tez pek revaçtadır. Toplumsal bilim kollarında çalışan bilginlerimiz bile, meselâ hukukçularımız, bütün adaletsizlik, kanunluzluk lavhalarına serin kanla seyirci kalıyorlar. Millî bağımsızlığımızı çiğniyen, çarşaf kadar andlaşmalar imzalanıyor da, bu pek sayın baylar, bilimin objektifliğine halel getirmemek için olacak, seslerini çıkarmıyorlar. Ama buna mukabil cinsî hayatımızın özelliklerini, bilimsel bir dille ballandıra ballandıra anlatan dergilerde, profesörlerimizin sütun sütun yazıları çıkıyor. Bilimin objektifliğine böylesi yaraştığı için olacak.

Ekonomide irtica

İrtica pek tabiîdir ki, ekonomsal hayatımızda da kendini gösterdi. Gerçi iktisat düzenimiz öteden beri irticaa dayanır. Ama Cumhuriyet devrinde ileri bir hamle yapılmış, devletçilik sistemi kabul olunmuştu. Son yıllarda, Amerika'nın baskısıyla, devletçilikden vazgeçildi. Artık herkes liberalizmi savunuyor. Değil bizim gibi ekonomisi geri bir memlekette, hattâ İngiltere gibi memleketlerde bile, liberal sistemin yürüyemediği meydanda iken, bütün siyasî partilerimiz ve bilimsel kurullarımız devletçiliği kötülemekte, liberalizmi övmekte yarışa koyuldular. Her işte önderlik sevdasında olan iktidar partisi, bu işte de baş-

ta geliyor. Meselâ Devlet bakanı bay Barlas bir demecinde diyor ki:

> Kimin malı ucuzsa o satabilecektir. Devletlerin birbirleriyle münasebetlerinde de ucuz maliyetli mallar satılabilecektir. Böylece Devlet himayesi yavaş yavaş ortadan kalkacaktır. (14/10/949 günlü *Cumhuriyet*).

Halk Partisi ileri gelenlerinin, devletçiliğin hudutlanacağına, devlet müdahalesinin kamu hizmetlerine inhisar ettirileceğine, serbest teşebbüsün destekleneceğine dair demeçleri, sayılmakla tükenmeyecek kadar çoktur.

Oysaki hepimizin bildiği gibi, Halk Partisi'nin programında yazılı olan ilkelerden biri de devletçiliktir.

Amerikalılarla dostluğu malûm olan bir başyazarın teşvikiyle, İstanbulda bir "Hür fikirleri yayma cemiyeti" kurulmuştur. Sanki Türkiye'de yaşamıyormuşuz gibi; sanki bu dernek kurulduğu günlerde Türkiye, Amerikan inhisarcı sermayesinin boyunduruğuna düşmemiş gibi; sanki nüfusumuzun %90, %95'i en geri hayat şartları içinde yarı aç yaşamıyormuş; artık sömürülmekten kurtarılması, devlet eliyle korunması sanki millî bir vazife değilmiş gibi; sanki sanayileşme hareketimiz tamamlanmış, millî sermayenin teraküm, temerküz derecesi bizi milletler-arası ticaret alanında devlerle rekabet edecek duruma getirmiş gibi; sanki tröstleri, kartelleri "serbest teşebbüs"ün kendisi doğurmamış, doğurmaması sanki mümkünmüş gibi; sanki çağdaş medeniyetin yarası, harplerin olduğu kadar sefaletin, geriliğin, işsizliğin, cahilliğin asıl kaynağı o "serbest teşebbüs sistemi" değilmiş gibi; bunun böyle olduğunu bütün tarih haykırmıyormuş gibi; bu dernek yayınladığı beyannamede safça bir eda ile, tröstlere meydan vermiyecek bir "serbest teşebbüs" düzeninin kurulmasını, devletçiliğin yıkılmasını istiyor.

Her tarafta irtica, nereye baksanız irtica...

Tiyatro sahnesinden kitapçı camekânlarına kadar, her yerde irtica: İçinde memleket meseleleri olan, birazcık ileri fikir, hattâ sadece fikir bulunan piyesler, ya sansürde kalıyor; yahut iki temsilden sonra nümayişle sahneden kaldırılıyor. Hattâ Moliére'e bile kimsenin tahammülü kalmamış. "Scapin'in dolapları" budanarak oynatıldı.

Resim sergileri açılıp kapanıyor. Ressamlarımızın, bir ikisi müstesna, bize dair, halkımıza dair, memleketimize ve davalarımıza dair, söyliyecek hiçbir şeyleri olmadığı görülüyor.

Hâkim sınıfların tuttuğu, beğendiği, roman, şiir, hikâye de öyle. İnönü mükâfatı verilen eserlere bir bakınız. 1950 Türkiyesi'nin şaheserleri bunlar mı olmalı? Memleketini, memleketinin insanlarını, bu insanların dertlerini, umutlarını, eşsiz bir ustalıkla anlatan, dünya ölçüsünde koca bir sanatçımız, bir tek şairimiz var; 13 yıldır mahpusta çürüyor.

Kitapevlerine giriniz. Göreceğiniz manzara şudur: Soyunmuş kadın resimleri yayınlayan Amerikan dergileriyle yerli taklitleri, baş köşeyi tutmuşlardır. Bunların hemen yanında, korkunç cinayetler, yahut romantik aşk maceraları anlatan, yahut da bir takım psikopatların bozuk cinsî hayatlarını hikâye eden romanlar yer almıştır. Bir de harp kundakçılığı yapan vatan hainlerinin hatıralarıyla, müsbet bilgilere karşı şüphe uyandırmağa çalışan bir takım kitaplar var. Bunların Amerikancası, Türkçesi, Fransızcası, Almancası, ... kafamıza, kalbimize sunulan gıdalar işte bunlardır. Arada "Bizim Köy" gibi bir kitaba rastlarsanız; biliniz ki, yazarı derhal tevkif edilmiştir.

Gazeteler: Şu Amerikalı milyoner gazeteci Mr. Mc. Cormick'in "dünyada eşi menendi yok" diye övdüğü gazetelerimiz, Vaşingtondan aldıkları ve gerçekliği çok şüpheli olan

haberleriyle; körü körüne Amerikan meddahlığı, körü körüne Sovyet düşmanlığı yapan yazıları ile, fikirleri bulandırıyorlar; memleketi sistemli şekilde harbe hazırlıyorlar.

İnsana mütareke yıllarını hatırlatan bir hava esiyor yine bu gün. Bundan 32 yıl önce Mehmetçik, Şam dolaylarında üstün savaşlar verirken, hani geride, İstanbul'da bozguncu bir hava esmişti. Hâkim sınıflarımız, İtilaf devletlerine güvenmek gerektiğini; Wilson prensiplerinin galip mağlûp, büyük küçük bütün milletlere eşit muamele yapılmasını sağladığını; harp bitip de Boğazlar açılınca, bolluk, bollukla da iyi ve mes'ut günlerin geleceğini durmadan tekrarlamışlardı. Ve mütareke imzalanıp da bu vaatlar boşa çıkınca, yine aynı hâkim sınıflar bu sefer de selâmetin İngiliz mandasını mı, yoksa Amerikan mandasını mı kabul etmekte olduğunu tartışmağa koyulmuşlardı hani...

Otuz yıl önce bu bozguncu havayı estirenlerin elebaşıları, bugün hayattadır ve aramızdadır. Kendilerine yeni arkadaşlar da bulmuşlar. Plak değiştirip bugün aynı teslimiyet havasını çalıyorlar. Ve nasıl 30 yıl önce Mustafa Kemal'e vatan haini dedilerse, bugün de Amerikan tasallûtlarına karşı savaşan bütün namuslu yurtseverleri lekelemeğe çalışıyorlar. Velhasıl 30 yıl arayla aynı menfaatler etrafında, aynı insanlar ve aynı hava...

Halk Partisi'nin sorumluluğu

Bu irtica kasırgası içinde yurdun hayrına olan yayınlar, bağımsızlığımızı, barışı savunan küçücük dergiler, fasıla ile yanıp sünen, fakat şaşmadan kurtuluş yolunu gösteren birer umut ışığı gibidir.

Politikaya aletedilen din: O, bugünlerde hem iktidar partisinin, hem resmî muhalefet çevrelerinin sığınağı, dostu, müttefiki; hepsinin emellerine âlet etmek istediği bir kuv-

vettir. Din, politikaya âlet edildi mi korkunç bir âfet oluyor.

Ve ne hazin bir tecellîdir ki, bize yeni Menemenler vâdeden kara kuvvetin tekrar baş kaldırmasında, Atatürk'ün laik partisi baş rolü oynamıştır. O, hayatta iken, meselâ Birinci Büyük Millet Meclisi'nde, "ulemaya" en şiddetle saldıranlardan biri olan bir sayın bay, Halk Partisi'nin 1947'de toplanan Divanında, İlâhiyat Fakültesi kurulması fikrini ortaya attı. Bu laik partinin Millî Eğitim bakanı da aynı Divan toplantısında özel din dersaneleri kurulması için programlar hazırlatmayı vaadetti. Bu temenniler, bu vaatler pek kısa zamanda fazlasıyla gerçekleştirilmiştir.

Halk Partisi'nin, din irticaının yeniden tehlikeli bir kuvvet haline gelmesindeki sorumu, münakaşa kabul etmez. Bu alanda bir takım adımlar atılmıştır ki, her biri kanunla olmuştur. Tasarılar iktidar partisince Meclise getirilmiş; Mecliste de iktidar partisi çoğunluğunca kanunlaştırılmıştır.

Meselâ: İlk okullara din dersleri konuldu. Körpecik kafalara "Nassı kâtı"lar sokuluyor. O naslar ki, bir takım deney dışı önyargılardır. Demek ki, çocuklarımıza, olayların gözlenmesine ve deneye dayanan, bundan dolayı da bütün önyargıları (peşin hükümleri) reddeden bilimsel düşünüşe taban tabana zıt şeyler öğretiliyor. Öğrenim kayıtlarının daha başlangıcında bilimden şüphe etmeğe alıştırılan bir neslin, yarın memleket için nasıl bir felâket olacağını kestirmek güç değildir.

Meselâ: İmam ve hatip kursları açılmıştır. Bu kurslardan çıkan örümcekli kafalı bir sürü iskatcı yobazın, ilk öğretim davamızı nasıl kökünden baltaladığını ve halkı nasıl zehirlediğini bilmeyenler "Bizim Köy"de buna dair yazılanları okusunlar yeter.

Meselâ: Bir İlâhiyat Fakültesi kurulmuştur. Kapısında: "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir." vecizesi yazılı olan An-

kara Üniversitesi'nin, bu yılki açılış töreninde, Fakültenin sarıklı, latalı hocaefendileri de bulundular.

Meselâ: Türbeler "küşat" edildi. Ölümün dünyamıza açtığı bu küflü, tozlu pencerelere yüz yıllardır adak adayarak ömür çürüten bu millet, demek yine umudunu bu dünyadan umut kesmekte bulacaktır...

Bütün bunlar kanunla yapıldı. Kanunu da bu memlekette iktidar partisi yapar.

Halk Partisi'nin bu şefkatli himayesi, din irticaının cür'etini ve hızını arttırdı: Din dergilerinin sayısı da, içindeki inkılap düşmanı yazıların dozu da çoğalıverdi. Her gün yeni yeni tarîkatlar çıkıyor. Gizli âyinler açığa vuruldu. Büyü kitapları, mızraklı ilmihaller satışa çıkarıldı. Vâizler artık halkı açıktan açığa zehirliyorlar. Ve bütün bunların siyasal maksatlarla yapıldığı o kadar aşikâr ki, meselâ: Şemsettin Yeşil adında bir hocafendi, Marshall yardımının Kur'anda yazılı olduğunu söylüyor. (/ / günlü İslâmiyet dergisi). Millet Meclisinde okunan çifte Arapça ezandan sonra, gün geçmiyor ki, gazeteler yeni yeni müezzinlerin çıktığını haber vermesin. Bu seyyar müezzinlerden bazıları yakalanıyor ve vecde geldiklerini söyleyip, sudan cezalarla yakayı kurtarıyorlar. Sanki Arap harfleri yasak değilmiş gibi, üstelik san'at değeri de olmayan bir takım levhalar, sokaklarda dolaştırılıyor.

Hapse girmedendi. Bu levhalardan birkaç tanesini göğsüne asmış; elinde yasinler, âyetler, hadîsler, kâbenin fotoğrafları, acaip kılıklı bir satıcıya raslamıştım. "Yasak değil mi bunları satmak?" diye sormuştum. "Geçti o günler!" demişti... Sahiden de geçmiş o günler! Atatürk'ün ölümünden 12 yıl sonra, Bursa'nın Ulu Cami'inde, kıyametin nasıl ve ne zaman kopacağına dair vaaz veren bir diyanet işleri müfettişi şöyle konuşuyor: "Kıyamet kopmasına yakın iki türlü alâmet belirecektir, diyor. Önce *Suğra* alâmetleri belirecek-

tir ki, bunlar zina, içki, kıtal ve benzeri günahların çoğalmasıdır. Sonra *Kübra* alâmetleri gelecektir ki, bunlar da Yemen taraflarından yükselerek küremizi kaplayacak ateş sütunları ve güneşin batıdan doğmasıdır. Nihayet Ye'cüc, Me'cüc, Deccal, ve İsa'nın gökten inmesiyle kıyamet kopacaktır." (3/4/950 günlü *Cumhuriyet*).

Ne günlere kaldık!

Diyanet İşleri başkanının Halkevinde vaaz etmesini parmağına dolayan bir muhalif milletvekiline, başbakan yardımcısı bay Erim şu cevabı veriyor: "Parti propagandası denilen şey, yüksek ilmî hüvviyetlerinin verdiği kuvvetle vatandaşlar arasında birlik, düzenlik, kardeşlik havasının hakim olmasını telkin eden nasihatlardır" (24/3/950 günlü *Cumhuriyet*).

Başbakan yardımcısı bayın, "yüksek ilim" buyurdukları şeyleri, şu Ye'cuc Me'cüc masallarını, şu güneşin batıdan doğacağı hakkındaki kehanetleri bir yana bıraksak bile, şu hakikat sabit oluyor ki, devlet işlerini din işlerinden yıllardır ayrı tutan Atatürk'ün devrimci laik partisi bugün vatandaşlar arasında düzen yaratmak için halkevi salonlarını, hoparlörleriyle din adamlarının emrine vermiştir. Dinin politikaya âlet edilmesi, yahut politikanın dine âlet olması da, başka türlü olmaz zaten.

İktidar partisinin, seçimler yaklaştıkça, dine karşı artan bir alâka duyduğu, başbakan bay Günaltay'ın, sık sık yaptığı yurt gezilerindeki demeçlerinden, söylevlerinden de bellidir. Bay Günaltay iktidara geldi geleli din cephesine taviz üstüne, taviz veriyor. Hattâ bu gezilerin birinde şöyle konuştukları bile görüldü. Bay başbakan: "Manevî sahada yetişmek iki esasa dayanır: 1- Temiz ahlak. 2- Müslüman ruhu. Bildiğiniz gibi bunun için de lazım gelen tedbirler

alınmıştır" buyurmuşlar (/11/949 günlü .....). Oysaki, Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasası'nda devletin laik olduğu yazılıdır.

Hatırlıyorum: Hatay Devleti kurulurken Atatürk'ün direktifleriyle hazırlanan anayasa tasarısına, müsbet bilim gerçeklerine aykırı hiçbir kanun çıkarılamıyacağına; hükûmetin çağdaş bilim düşüncesine aykırı hiçbir iş göremiyeceğine dair bir madde konmuştu.

Türkiye'nin himayesinde kurulan bu devletin laikliği konusunda bu kadar titizlik gösteren Atatürk, kabil olsa da başını kaldırıp kurtuluşunda ve kuruluşunda önderlik ettiği Türkiyemize bugün şöyle bir baksa. Acaba yurdunu tanır mıydı dersiniz?

Ne günlere kaldık!

Ne günlere kaldık ki, Ticanî tarikatına mensup binden fazla yobaz, yüksek yargıçlığınızın adalet dağıttığı şu binayı basıyor, işgal ediyor; ve şeyhlerinin adalet önünde hesap vermesine meydan bırakmıyor. Ve İstanbul'da mareşal Çakmak'a resmî cenaze töreni yapılamıyor. "Türk kültür ocağı" adındaki ırkçı derneğin ve faşist unsurların kışkırttığı anlaşılan yobaz kafileleri, tekbir getirerek yollardan akıyor. Sarıklı hocalar omuzlarda taşınıyor. İstanbul bir kere daha, fakat bu sefer kansız bir 31 Mart yaşıyor...

Son yılların olayları arasından seçtiğimiz şu birkaç örnek, irticaın Halk Partisi'nce harekete getirildiğini; irticaı onların teşvik ve himaye ettiğini meydana koymuştur sanırım. Hattâ iktidar partisine karşı yapılmış hissini veren şu son iki hâdisede bile, iktidar partisinin müsamahası aşikârdır. Düşünüyorum da, Ticanî şeyhinin duruşmasında olanların onda biri, meselâ duruşmam esnasında olsaydı, mutlaka makineli tüfekler işlerdi. Oysaki, Adliye Sarayı'nı zorla işgal

eden bu yobazların kılına dokunulmadı. Ve İstanbul'daki hâdiselerin müşevviki oldukları anlaşılan "Türk Kültür Ocağı" idarecileriyle, "Türk Gençlik Teşkilâtı" idarecileri hâlâ serbest dolaşıyorlar. Çünkü Halk Partisi'ni, zaten kendi kökü irticada olduğu için, irtica ürkütmez. Onun düşman saydığı kimseler, kendi programında yazılı olan ümdeleri savunanlardır. Yani gerçekten devrimci, halkçı, laik, devletçi, cumhuriyetçi ve Atatürk'ün anladığı manada millîyetçi olanlardır... Nasıl ki, Demokrat Parti ileri gelenlerinin olsun, Millet Partisi ileri gelenlerinin olsun düşman bildikleri ve halka öyle tanıtmağa uğraştıkları, her vasıtaya baş vurarak susturmak, mahpuslarda çürütmek istedikleri kimseler de, aynı kimselerdir. Çünkü bütün bu partilerin kökü birdir. Çünkü aslında cümlesi hâkim sınıfların partisidir. Hepsi aslında devrim düşmanı, halk düşmanı, cumhuriyet düşmanıdır; laikliğin ve devletçiliğin düşmanıdır ve gerçek yurtseverliğin düşmanıdır.

Bundan dolayı seçimlerden önce iktidar partisinin demokratlarla müşterek bir cephe kurarak, din irticaına karşı sahiden savaşacağına inanılamazdı. İktidar partisi son hâdiselerden endişelenmiş olabilirdi. Ama bu sırf kara kuvvetlerin komutasını elden kaçırmış olmaktan ileri gelen bir endişe idi.

Siyasette irtica

Zaten din irticaına karşı cephe almakla iş bitmezki. İrtica, toplum hayatımızı tümü ile sarmıştır. Biraz önce göstermeğe çalışmıştım ki, din irticaı, irtica çeşitlerinden biridir ve çok defa irtica bir memleketin önce ekonomsal, siyasal bünyesini, fikir ve san'at hayatını sarar da, sonra dine geçer. Her halde şurası muhakkaktır ki, toplum hayatı, harp gemilerinde olduğu gibi birinden ötekine geçilmez bölmelerle ayrılmış olmadığından, bir yanda irtica başladı mı, mutlaka her

yana bulaşır. Bundan dolayı da, bir memleketin iç hayatında irtica baş gösterince, dış politikası da irticaa sapar. Bunun tersi de olur. Yani hâkim sınıflar mürteci bir dış politika yürütmeğe başladıkları için, içerde bütün geri kuvvetler baş kaldırırlar. Bazen de bunların her ikisi birden başlar.

Acaba bizde bu iş nasıl oldu? Irtica içerde başlayıp dış politikaya mı bulaştı; yoksa önce dış politikada mı irticaa sapıldı? Bu sorulara cevap aramak bizi asıl konumuzdan uzaklaştırır. Ancak şüphesiz olan şudur ki, Halk Partisi'nin yürüttüğü dış politika da mürteci bir politikadır. Ve içerde görülen irtica çeşitlerinin hemen hepsinin, kökü dışardadır. Hattâ bunların en yerlisi olan din irticaını bile dışardaki benzeri hareketlere bağlamak kabildir. Meselâ: Amerikan idarecilerinin, dini devrimci hareketlere karşı uyuşturucu bir ilâç gibi kullanmaları ve dostlarına da tavsiye etmeleri, bizim iktidar partisini dine tavizler vermeğe sevkeden âmillerden, elbetteki biridir. Bay Athenagoras'ın Amerikalılarca patrik seçtirilip, özel uçakla buraya yollanmasını ve burada ortodoks camiasının sade ruhanî başı gibi değil, aynı zamanda bir fevkalade elçi, bir politika şahsiyeti gibi hareket etmesini ve yine Papalığın ortaya attığı Hıristiyan - İslâm birliği fikrinin, hâkim sınıflarımızca sempati ile karşılanmasını, bu arada sayabiliriz. Ve son yıllarda bizde salgın haline gelen şu müstehcen yayınlar, şu harp propagandaları, şu aşırı spor düşkünlüğü ve benzeri şeyler de, Amerikalıların halkları ekmek ve hürriyet kavgasından, barış davasından alakomak için dünya ölçüsünde yürüttükleri kampanyalarla doğrudan doğruya ilgilidir.

Dış politikada irtica

Oysaki Halk Partisi genel başkanı son söylevlerinden birinde partisinin dış politikasını şöyle anlatıyor:

"İlk önce, bugün Türkiye'nin herşeyden üstün olan büyük mes'elesini, varlık mes'elesini her vatandaşın zihnine yerleştirmek isterim. Bu mes'ele Türkiye'nin dış emniyeti mes'elesidir. Türkiye'nin dış politikası, kendi haklarını, bütünlüğünü koruması mes'elesidir. Bizim hudutlarımız dışında olan hiçbir toprakta gözümüz yoktur. Hiçbir milletin haklarına karşı saygısızlık ve haksız bir emel taşımıyoruz. Fakat kendi haklarımızı, kendi bütünlüğümüzü, hayatımız pahasına müdafaa etmek kararındayız. Biz haksız emeller, talepler karşısında kaldık. Biz, varlığımıza karşı yöneltilmiş ardı arası kesilmeyen tahrikler ve tecavüzler karşısındayız. Vatanımızı büyük tehlikeler karşısında görüyoruz. Bunu bütün vatandaşlarımız bir an hatırdan çıkarmamalı. Her münakaşamızı hallederken, basîretimizin en ziyade bağlandığı anlarda da, maruz olduğumuz tehlikeleri düşünmeliyiz. Bu bizim için uyanma, toplanma ilâcı olacaktır. Biz İktidarda olanlar, bu tehlikeyi en evvel gördük.

"Memleketimizdeki bütün vatandaşlara ve memleketimizdeki siyaset cereyanına göstermeye çalıştık. Çok şükrederiz ki, milletçe uyanmamız çabuk oldu. Vatandaşlar ve siyasî partiler prensip olarak, dış politikada birlik bulunuyoruz. Dış politikamız, medeniyet âleminin bizim hayat telâkkimizi kabul eden, bize tecavüz edilmesini medeniyet âleminin uğradığı müşterek bir haksızlık sayan müttefik dostlarımızın tasvibine mazhar olmuştur... Eğer insanlık yeni bir büyük felâkete gidecekse bizim başımıza da engin felâketler gelecektir. Geçen beş yıl zarfında bizim büyük meselemiz dış emniyet mes'elemizdi. 1944-1945, 1946 senelerinde hemen hemen yapayalnız, tehlikeli ihtimaller karşısında bulunduk. Önümüzdeki senelerde de dış emniyet mes'elesi başlıca kaygımız olacaktır." (28/3/950 günlü gazetelerden).

Demek ki, Halk Partisi iktidarı için bu günün en önemli davası, varlık davamızdır. Bu dava da bir dış politika

mes'elesidir. Halk Partisi genel başkanıyla bu hususta aynı fikirdeyiz. Çünkü ancak bağımsız olan bir memlekettedir ki, halkın yararına bir iç politika yürütülebilir. Demokrasi de, hirriyet de bağımsızlıktan sonra gelen, istiklâle dayanan nimetlerdir. Ama acaba iktidar partisinin son yıllarda yürüttüğü dış politika, genel başkanlarının övdüğü şu bugünkü politikaları, böyle bir politika mıdır? Türk halkını emperyalist tasallûtlardan, yabancı müdahalelerden koruyan bir politika mıdır? Yoksa parlak söylevlere rağmen, hakikatte bir teslimiyet ve tam bir irtica politikası mıdır?

Ben kendi hesabıma, bu sorulara bundan üç yıl evvel cevap vermeğe çalışmıştım. "Hür" gazetesinin 17 Şubat 1947 günlü sayısında "İstiklâl savaşları Türkiyesi'ne yaraşır bir dış politika istiyoruz!" başlıklı makalede şöyle yazmışım:

"Bu son harp yılları içinde CHP'nin takip ettiği dış politikadan da şikâyetçiyiz. Açık konuşalım: Bu politika İstiklâl savaşları Türkiyesi'ne yaraşmıyor. Nasıl yaraşsın ki, bundan 27 sene evvel bu topraklardan yabancıları, Türk olmayan menfaatleri kovmak için kanını akıtan Türk milletine, CHP bir peyk politikası kabul ettiriyor."

Ve "*Zincirli Hürriyet*"in 5 Nisan 1947 günü sayısında da "Her şeyden evvel ve her şeyin üstünde istiklâl" başlığı altında şunları yazmışım:

"Tarihimizin en kritik anlarından birini yaşıyoruz. İstiklâlimiz tehlikededir. Ve işin korkunç tarafı şudur ki, istiklâlimize kastedenler bu sefer ordularla değil de, bir yardım teklifinin yaldızlı paravanası arkasına gizlenerek üzerimize yürüdükleri için Türk milleti kuşkulanmıyor. Ve mahirane, mahir olduğu kadar hainane bir propaganda bu kuşkusuzluğu arttırmağa, hattâ istiklâlimize kastedenleri bir kurtarıcı gibi göstermeye çalışıyor. Bu gibi hallerde hakikati gören namuslu her Türke mukaddes bir vazife düşer: Her ne pahasına olursa olsun hakikatleri haykırmak.

"Bilmeliyiz ki, Amerikan yardımı söylendiği gibi bir altın halka değildir. O, bedelini ergeç kanımızla ödeyeceğimiz bir esaret zinciridir. Amerika 150 milyon dolar mukabilinde -o zamanlar 150 milyon verileceği söyleniyordu- biliyor musunuz bizden ne istiyor? Üçüncü dünya harbinde Polonya'nın geçen harpteki rolünü oynamamızı ve bunun için de şimdiden Amerika'ya teslim olmamızı..."

Bu yazıların yayınlandığı günlerde, iktidar partisi çevreleri sevinç içinde idiler. Harp yıllarında büsbütün sarsılan durumlarını Amerika'nın vereceği 100 milyonla düzeltecekleri umuyorlardı. Maliye bakanı rahmetli Keşmir, bu paranın, memleketin ekonomsal kalkınmasında kullanılacağını söylüyordu. Demokratlar tam bir şaşkınlık içinde idiler. Belli idi ki, daha yardımın mahiyetini kavramamışlar. Haklarını yemiş olmamak için, bu tereddüdün pek kısa sürdüğünü söylemeliyim. Demokratlar derhal Amerikan yardımının en koyu taraftarlarından kesildiler. Mütareke yıllarının matuf Amerikan mandacılarına gelince: onlar zafer türküleri çağrıyorlardı. Bu yardım vaadinin arkasında neler gizlendiğini, Türkiye'de o sıralarda bilen, belki bir avuç insan vardı. Ama ne çare ki, onlar da seslerini duyuramıyacak durumda idiler. Ve aldatılmış olduğu için halk, nereye gidildiğinden habersizdi...

Aradan üç yıl geçmiştir. Ve bu üç yılda olup bitenler yazdıklarımızın maalesef doğru olduğunu göstermiştir.

Kaderimizin yabancılar eline geçişi öyle birden bire olmadı. İlk adımı bizimkiler attılar. Daha harp bitmemişti ki, Amerika'dan 500 milyon dolar borç istedik (28/4/945).

Talebimize iki yıl müsbet cevap verilmedi. Amerikan İthalât ve İhracat Bankası, 1947 Martı'nda, o da Amerikan malı satın almak şartıyla, bize 25 milyonluk bir kredi açtığını bildirmiştir. Daha önce Bretton-Woods Andlaşmasına iltahak etmiştik ve Türk lirasının dış değerini düşürmüştük

(7/9/946). Bir dolar 132 kuruşken, 7 Eylül kararlarından sonra 282 kuruş oldu. Amerikan boyunduruğuna girişimizin bu ilk merhalesidir.

İkinci merhale, Missouri zırhlısının gelişile başlar. Bu Amerikan zırhlısının İstanbul limanını ziyareti, Amerikalılara zemini yoklamak fırsatını verirken, Halk Partisi hükümetine de, Amerika'nın, yardım için koşacağı her şartı, kabule hazır olduğunu belli etmek fırsatını vermiştir. Hafızam beni yanıltmıyorsa, Amerikan amirali ile kolkola resimler çektiren Cumhur Başkanı bay İnönü, şöyle bir demeçte bulunmuşlardı: "Sizler bize ne kadar yaklaşırsanız, harp te bizden o kadar uzaklaşıyor..."

Derken bir yıl kadar bir fasıla oldu. Bizim o sıralarda dayanağımız hâlâ İngiltere idi. Oysaki İngiltere'nin kendisi himmete muhtaçtı. Koca imparatorluğun yükü İngiltere'nin omuzlarına bir çöküş çökmüştü ki, Amerika'dan en ağır şartlarla borç alıyor; orta ve yakın doğu memleketlerinin korunması işini Amerika'ya devre hazırlanıyordu. Bizimkiler İngiltere'nin bu duruma düştüğünü bilmez görünüyorlardı. Bay Erim hâlâ Ulus'ta, İngiltere'nin haşmet ve azametinden bahsetmektedir! (1947 şubatı). Fakat 1947'nin 12 Mart günü başkan Truman, dünyayı ikiye bölen ve Amerika'nın emperyalist emellerini açığa vuran o meşhur söylevini verince; bizimkilerin Amerika'dan da yardım istedikleri meydana çıktı.

Artık Amerika ile münasebetlerimiz yeni bir merhaleye girmiştir. Bu merhalede Türkiye yavaş yavaş Amerikan boyundurğu altına girecektir. Ve bütün memleket kocaman bir Amerikan askerî üssü, bir Amerikan sömürgesi, haline gelecektir.

Önce bir akın oldu. İncelemeler yapmağa gelen Amerikalılar, memleketimizde kısa bir müddet kalıyorlar ve dönüp gidiyorlardı. İlk olarak Mr. Thornburg teşrif ettiler. Mr.

Thornburg inhisarcı Amerikan sermayecilerinin kurduğu bir araştırma müessesesinin adamıdır. Amerikan sermayesi için kârlı iş sahaları arar. Mr. Thornburg iktisadî durumumuzu inceledi. Bir de rapor hazırladı. Bu rapor birçok bakımlardan pek önemlidir. Fakat bizce en önemli olan tarafı Amerika'nın maksatlarını, hakkımızda beslediği emelleri açığa vurmasıdır. Rapor şöyle biter: "Eğer başkan İsmet İnönü'nün son beyanatı, tek parti diktatörlüğüne nihayet verilmesi manasına geliyorsa, eğer hususî teşebbüs taraftarı olduklarını son zamanlarda temin eden Türk bakanları bu sahanın inkişafi için samimi gayretler sarfederlerse, Türkiye bu hususdaki iyi niyetlerini belirtmek suretiyle bizden yardım isterse, işte o zaman Türkiye'ye yalnız sermayemizi değil, aynı zamanda hizmetlerimizi ve ideallerimizi vermek için öyle bir imkân karşısında kalmış oluruz ki, bunun feda edilmesini kimse caiz görmez." (10/10/947 günlü Vatan).

Arkadan general Oliver adında biri geldi. O da iki ay kadar kaldı. Yurdumuzu bucak bucak dolaştı; bilhassa askerî tesislerimizi... Sonra çıkıp gitti. Ve bir gün gazetelerde okuduk ki, sayın general Amerika'da bir demeç vermiştir. Türk ordusunun savaş kabiliyeti, silah altındaki mevcudu, Türk-Sovyet münasebetlerine dair bir demeçtir bu... (31/8/947 günlü Vatan).

Derken heyetler sökün ettiler. Kongre üyesi mi istersiniz, temsilciler meclisi üyesi mi, yol mühendisleri mi istersiniz, genel kurmay haber alma dairesi başkanı mı? Tümen tümen, kâh Yeşilköy hava alanına, kâh Ankara'ya kondular. Hepsi de yardımın nasıl kullanıldığını yerinde görmeye geldiklerini söylüyorlardı. Oysaki daha o günlerde, yardım malzemesi Amerika'dan yola bile çıkmamıştı. Hesabettim: 1947 eylülü ile 1948 ocağı arasında, yani dört ayda, 20 Amerikan heyeti açıklamışız. Demek her hafta bir hey'et gelmiş, ayın son haftalarında da iki...

Bu arada genel kurmay başkanımız da Amerika'ya davet olundu. Bu seyahate dair Washington kaynaklı ajanslar şu haberi verdiler: "Amerikan harbiye bakanlığı son günlerde Türkiye genel kurmay başkanına sunulacak vesikaları bir araya getirmekle meşgul olmuştur." (7/10/947 günlü A.P. Ajansı).

Ve günün birinde, bir de baktık ki, bu Amerikan heyetlerinden ikisi başkentimize yerleşmiştir. Bunlar öyle iki üç kişilik heyetler değildir. Yüzlerce üyeleri, uzmanları vardır. Başında general Mc. Bride bulunan askerî hey'et, millî savunma işlerimize bakar. Maliyemizden bayındırlığımıza, belediye işlerimize kadar bütün öteki işlerimiz de Mr. Russell Dorr'un elindedir. Evet Belediye işlerimiz bile. İstanbul'da kurulacak soğutucu tesislerin, hangi semtde ve ofis tarafından mı yoksa belediyece mi yapılmasının daha münasip olacağı Mr. Dorr'dan soruluyor. (28/4/950 günlü Vatan)

Geçenlerde bir Amerikalının başkanlığında 21 kişilik bir gazeteci kafilesi gelmişti. Harp okulunu, tank okulunu gezdiler. Şereflerine askerî gösteriler yapıldı. Sonra bir de basın konferansı oldu. Bu basın konferansını bizden biri, meselâ bir bakanımız yapmadı. Gazetecileri general Mc. Bride ile Mr. Russell Dorr davet ettiler. Türkiye'ye dair sorulanları onlar cevaplandırdılar. Meselâ ordumuzda kullanılan silâhların yüzde yetmiş beşinin Amerikan malı olduğunu general Mc. Bride'in açıklamalarından öğrendik. Önce ziraat alanında çalışılacağını, sonra mâden istihsallerinin arttırılacağını da Mr. Russell Dorr'dan duyduk. Amiral Gender de farkında olmadan Halk Partisi genel başkanının dış tehlike hakkındaki sözlerini yalanladı. Bugünlük boğazlara karşı her hangi bir hareket yapılmasına ihtimal vermiyorum, dedi (16/3/950 günlü *Cumhuriyet*).

Bundan bir, bir buçuk ay kadar önce, Amerikan ordu kurmay başkanı orgeneral Collins Ankara'ya teşrif etmişler-

di. Orgeneral, hükümet adamlarımızla, kurmay başkanlarımızla gizli görüşmeler yaptılar. Ve Ankara hipodromunda iki ağır tank tümeninizi teftiş ettiler. Ertesi günkü gazetelerde Amerikalı generalin bu teftiş sırasında çekilmiş resimleri çıktı. Resimlerden birinin altında şunlar yazılı idi: "Resminiz misafir orgenerali teftiş esnasında ağır bir tankın üzerine çıkarak erlere vazife verirken gösteriyor" (28/3/950 günlü *Cumhuriyet*).

Türk silâhlı kuvvetlerini bir yabancı generalinin teftiş etmesi, hiç kimsenin millî gururuna dokunmadı. Gençlerimiz bunun için miting, hümayiş falan yapmadılar. Hiçbir gazeteci bu mes'ele üzerinde durmadı. Sade içlerinden biri, generale: Türkiye'ye saldırırlarsa ordumuz ne kadar dayanır, diye sormuş. General de: "Bu, taarruzun şiddetine bağlıdır. Büyük bir harp çıktığı zaman Türk ordusunun asla yalnız bırakılmayacağını bilmesini isterim" buyurmuşlar (28/3/950 günlü Vatan). Fakat bu gazetecimiz: "Peki şu halde niçin Türkiye ile askerî bir ittifak yapmağa yanaşmıyorsunuz? Niçin Atlantik Paktına alınmadık? Amerika neden bir Akdeniz paktı yapılmasına bile razı olmadı ve hâlâ olmuyor?" diye sormamış....

Sormuş olsaydı sayın orgeneral ne cevap verirlerdi bilemem. Ama bildiğim şu ki, Amerika, Türkiye'yi oyalama savaşları vermeğe memur bir ileri karakol olarak görüyor. Ve Mr. Collins'in tabiriyle, büyük bir harp çıkınca, yani Amerika Sovyetlere saldırınca, Amerikan dostlarımızın bize edecekleri yardım, bir iki hava bombalaması yapmaktan ibaret kalacaktır. Zaten bunun gizli kapalı bir tarafı da yoktur. Bunun böyle olacağı, Amerika ile aramızda en küçük bir askerî ittifakın bile bulunmamasından anlaşıldığı gibi; bugüne kadar yapılan yardımın mahiyet ve miktarından da bellidir. "Fortune" adındaki Amerikan dergisi, Türkiye'ye yapılan ve tutarı 200 milyon olan yardım parasıyla, ancak bir tek

Amerikan zırhlı tümeninin donatılabileceğini yazmış (13/4/950 günlü *Cumhuriyet*). Sonra verilen silahların hep geçen harpten arta kalan şeyler olduğu ve bütün ısrarlarımıza rağmen meselâ bir tanecik olsun tepkili uçak verilmediği mâlumdur. Eğer Amerika bizimle omuz omuza savaşmak niyetinde olsaydı, herhalde başka türlü davranırdı.

Evet, başka türlü davranırlardı. Oysaki, biraz evvel söylediğimiz gibi, ne bizimle bir askeri ittifak yapmağa yanaşıyorlar, hatta ne de Akdeniz devletleriyle bir savunma paktı imzalamamıza müsâde ediyorlar. Son gelen ajans haberlerinde deniliyor ki:

"İyi malumat sahibi resmi şahsiyetler, bugün Birleşik Amerika'nın bu zamanda bir Akdeniz savunma ittifakına benzer her hangi bir pakt yapılmasına muhalif olduğunu söylemişlerdir... Resmî şahsiyetlere göre, Dışişleri Bakanı Dean Acheson'la diğer hükûmet liderleri, Birleşik Amerika'nın şimdiki halde ancak Kuzey Atlantik ittifakını takviye edebilecek durumda olduğuna kanidirler... Aynı çevrelere göre, Türk hükûmeti birkaç aydan beri bir Akdeniz paktı fikri üzerinde durmakta ise de Birleşik Amerika Dışişleri Bakanlığı bu tasavvuru pek fazla desteklememektedir" (13/5/950 günlü *Cumhuriyet*).

Akdeniz paktına taraftar değillermiş; çünkü barış bir bütünmüş ve bölge ittifaklarıyla bunu parçalamamak gerekmiş (14/5/950 günlü Vatan). Peki, ya Atlantik paktı? O, barışı parçalıyan bir ittifak değil mi? İşin iç yüzü şu ki, bizim bulunduğumuz bölgede, Amerika'nın ciddi savaşlar vermeye niyeti yoktur. Amerika'nın indinde Türkiye, sadece bir ileri karakoldur. İşte o kadar.

Ama bizim için önemli nokta bu değildir. Az silâh vermişler, çok vermişler; bizimle omuz omuza savaşmışlar, yahut iki hava akınından sonra sıvışıp gitmişler... bütün bunlar, yabancı menfaatlar yoluna bizim, harbe sürüklenmemizin ka-

rarlaştırılmış olması yanında, birer hiçtir. Ve işin korkunç olan tarafı da budur. Çünkü bilmeliyiz ki, eğer Amerikan boyunduruğundan hemen silkinip kurtulmazsak, yabancılar emrinde harbe sürüklenmemiz mukadderdir. Olaylar, durumun bu merkezde ve bu derece nazik olduğunu gösteriyor.

Amerikalı orgeneral memleketimizden ayrıldıktan sonra, gazeteler şu haberi verdiler: "Siyasî müşahitlere göre, Birleşik Amerika Avrupa'nın kuzey mıntakalarıyla Akdeniz bölgesinde deniz üsleri teminine çalışmaktadır. Amiral Sherman ile general Collins'in son zamanlarda yapmış oldukları ziyaretlerin de böyle bir gaye güttüğü söylenmektedir." (17/4/950 günlü *Cumhuriyet*). Ve yine gazetelerde orgeneralin şu demecini okuduk. Mr. Collins: "Türkler çetin savaşçıdır, icab edince kendilerini pahalıya satmasını bileceklerdir," buyurmuşlar (20/4/950 günlü Vatan).

Bir müddet sonra da, Amerikan askerî hey'eti başkanı general Mc. Bride'in, Türk komutanlarıyla görüştüğü ve bu görüşmelerde müşterek bir savunma planı hazırlandığı haberi yayınlandı (23/4/950 günlü Vatan).

Derken, ajanslar orgeneral Collins'in bir de şu demecini verdiler. Generalimiz: "Harp halinde olmamakla beraber sulhde de değiliz; çünkü icbar edilmemiz muhtemel olan bir harbe hazırlanmamız gerekiyor" buyurmuşlar (24/4/950 günlü *Cumhuriyet*).

Olayların hangi istikamette geliştiğini gösteren bu örnekleri çoğaltmakta mana yoktur. Ne halde olduğumuzu, nereye gittiğimizi hâlâ görmiyenler, sadece görmek istemiyenlerdir. Yapılan propagandaların etkisiyle, haydi bir zaman için basîretimizin bağlandığını kabul edelim. Ama şu son üç yılda olup bitenler artık bizi mutlaka bu gaflet uykusundan uyandırmalıdır.

Bilmem ki, üç yıl beklemeğe de lüzum var mıydı? Halk Partisi iktidarının, demokrat dostlarının da tasvibiyle,

memleketi Amerikalılara teslim ettiğini anlamak için, imzalanan yardım andlaşmalarını dikkatle okumak ve biraz da dünya halini bilmek yeterdi. Çünkü 12 Temmuz 1947 günlü Türk-Amerikan yardım andlaşması, yeni bir Sevr andlaşmasıdır ve belli başlı maddeleri şunlardır:

> Amerikan hükûmeti, Türkiye'de bir askerî hey'et bulunduracaktır. Hey'et başkanı Amerikan kanunları gereğince yapılacak yardımın, bu anlaşma hükümlerine uygun olarak fi'len kullanılmasını sağlayacak; yardıma hedef tutulan gayelerin gerçekleşmesine yarayabilecek her türlü bilgiyi Türkiye hükûmetine verecek, teknik yardımlarda bulunacaktır. Ayrıca Türkiye hükûmeti temsilcileriyle danışarak, Amerikan kanunlarına göre parça parça yapılacak yardımların kayıt ve şartlarını da hey'et başkanı tesbit edecektir.
>
> Türkiye hükûmeti yapılan yardımı tahsis edilmiş bulunduğu gayeler uğrunda kullanacaktır. Görevini serbestçe yapabilmesi için, Türkiye hükûmeti hey'et başkanı ile temsilcilerine, yapılan yardımın kullanılışı, ilerleyişi hakkında, rapor, bilgi, yerinde görme şeklinde isteyebileceği her türlü kolaylığı, yardımı sağlayacaktır (Madde: 2).

Sade bu madde bir milletin bağımsızlığını yok etmeğe yeter. Bağımsız devletler giriştikleri taahhütleri kendiliklerinden yerine getirirler. Verdikleri sözü tutmazlarsa, bundan sorumlu olurlar. Hâsıl olan zararı öderler, yahut tâmir ederler. Fakat bir andlaşmayı yürütmek bahanesiyle, âkitlerden biri, ötekinin memleketinde bir hey'et bulundurmak hakkını elde etti mi, artık istiklâl falan kuru sözden ibaret kalır.

Amerikan yardımının açıklanan gayeleri -açıklanan diyorum; çünkü bunun bir de açıklanmayan gayesi vardır- andlaşmanın dîbacesinde yazılıdır. Dîbacede: "Türkiye'nin hürriyetini ve bağımsızlığını korumak için ihtiyacı olan güvenlik kuvvetlerinin takviyesini te'min..." deniliyor. Yardımın

gayesi bu olunca, görevi bu gayenin gerçekleşmesine yarayabilecek her türlü bilgi, teknik yardımları Türk hükûmetine sağlamak olan Amerikan askerî yardım hey'eti başkanının, bu maddeye dayanarak silâhlı kuvvetlerimizin sevk ve idaresini, talim ve terbiyesini ele alacağı aşikârdır. Çünkü, "güvenlik kuvvetlerinin takviyesini te'min" için, millî savunma işlerimizin içine girmek gerektir. Eksikleri tamamlamanın, zaaf eserlerini gidermenin başka yolu yoktur.

Zaten maddenin ikinci fıkrası bu hususta tereddüde yer bırakmıyor. Amerikan yardım hey'eti başkanı ve maiyetindeki yardımcılar, yardımın kullanılışını ve ilerleyişini yerinde görmek ve Türk hükûmetinden bilgi istemek yetkisine maliktirler. Türk hükûmeti de her türlü kolaylığı göstermek zorundadır.

Amerikalıların, bu maddeye dayanarak, millî savunma işlerimizi nasıl avuçlarına aldıklarını "Fortune" adındaki Amerikan dergisi pek güzel anlatıyor. *Cumhuriyet* gazetesi bu yazıyı tercüme edip sütunlarına aldığı için, İngilizce bilmeyenler de bulup okuyabilirler. Makalede general Mc. Bride'in memleketimizdeki başarıları arasında meselâ şu işler sayılıyor: Genel Kurmayın Millî Savunma Bakanlığına bağlanması; subayların yetişme ve terfi usullerinin değiştirilmesi; Türk ordusunun talim ve terbiyesini, taburlara varıncaya kadar, Amerikalıların ele almış olması; *ve Amerikalıların istediği ve yaptığı her şeyin en doğru şey olduğuna Türklerin inandırılması...*

Hani Sevr Andlaşması Türkiye'de bir İttilâf Devletleri komisyonu kurulmasını tasarlamıştı. Türk ordusu ile jandarması bu komisyon emrine verilecekti. Amerikan yardım andlaşmasının Sevr'den ne farkı var diye düşünüyorum. Ve yardım ve dostluk sözlerinden başka esasta bir fark göremiyorum. Çünkü memleketimize yabancı bir askerî hey'et yerleşmiştir; silâhlı kuvvetlerimizin sevk ve idaresi, talim ve

terbiyesi bu hey'etin eline verilmiştir; yabancı uyruğunda generaller, silâhlı kuvvetlerimizi teftiş etmektedir. Bu olaylar karşısında, bağımsız olduğumuz milyonlarca defa tekrarlansa da, nafiledir.

Yardımın "kayıt ve şartlarını" Amerikan hey'eti başkanının, hükûmetimize danışarak tesbit edeceği hakkındaki hüküm de bizi aldatmamalıdır. Bizim herhangi müsbet bir rol oynayabileceğimiz akla gelmesin sakın. Çünkü yardımların cinsini, çeşidini, tutarını zaten Amerikan kanunları tayineder. Meselâ bize yapılan askerî yardımın şartları, 22 Mayıs 1947 günlü Amerikan kanununda yazılıdır. Hey'et başkanının bizimkilere danışması, çizilen sınırlar içinde tercihler yapmak için, bir fikir edinmekten ileri geçemez. Bu işte bile yine son söz Amerikalıdadır. Bugüne kadar bir tek tepkili uçak alamamamız da, bunun böyle olduğunu göstermez mi?

Biraz önce bağımsızlığımızı yok etmeğe sade bu madde yeter, demiştim. Ama dahası var. Askerî yardım hey'etine tanınan yetkilerin benzerleri Amerikan basını ve radyo temsilcilerine de tanınmıştır:

> Birleşik Devletler basın ve radyo temsilcileri, yardımın kullanılışını serbestçe görmek, gördüklerini tam olarak bildirmek hakkını haizdirler (Madde: 3).

Neredeler o askerî sır meraklıları? Neredeler fotoğraf makinasıyla kavaklara kimseyi çıkartmayanlar, nerede? Gerçi bu hakkın "iki memleket güvenliği ile bağdaştığı nisbette" kullanılacağı maddede tasrih edilmiştir. Ama âkitlerin kuvveti biribirlerine denk olmayınca, bu gibi kayıtların kaç para ettiği malûm. Daha üç beş gün evvel 21 Amerikan gazetecisi şerefine, zırhlı birliklerimizle hava kuvvetlerimiz özel bir gösteri yaptılar. Ve başkan Truman, bizim bu güne kadar sır saydığımız şeyleri, her üç ayda bir dünyaya açıklar.

Memleketimizde stratejik yolların nerelerden geçtiğini;

nerelerde yeni uçak alanları yapıldığını; kaç tane, ne çeşit uçağımız olduğunu; bunları kullanmakta ne derece başarı gösterdiğimizi; bize kaç top; kaç tank verildiğini artık dünyada bilmeyen kalmadı.

Ama bizce bu maddenin asıl tehlikeli tarafı, gazetecilik maskesi altında Amerikan ajanlarının, tâ içimize kadar sokularak, bizi en hassas yerlerimizden vurmalarına imkân vermesindedir. Özel toplantılarda şüpheli konuşmaları, basın konferanslarında tek taraflı demeçleri, tahrikçi yalan yazılarıyla bu beşinci kol, üç yıldır görüş ufkumuzu bulandırıyor; selâmetle düşünmemize engel oluyor. Bu gün bağımsızlığımızı apaçık çiğneyen bu olaylar karşısında bazılarımız hâlâ kayıtsız kalabiliyorsa, bu sinsi kemirmelerin bunda büyük bir payı vardır.

Bunca fedakârlıklara karşılık gördüğümüz yardımlar da, üstelik bizim değil. Rüya gibi bir şey bu meşhur yardımlar:

> Türk hükûmeti, Amerika'nın bir rızası olmadan yardım olarak verilen malzeme ile bilgilerin, mülkiyet veya zilyetliğini başkalarına devredemiyeceği gibi, bunları tahsis edildikleri gayeler dışında da kullanamıyacaktır (Madde: 4).

Amerikalılardan aldığımız uçaklar, tanklar, toplar savunmamıza zaten yetmediği için, bunların başka bir devlete devredilmesi olacak şey değil. Bilgilerin başkalarına açıklanmaması hakkındaki yasağa gelince: bunlar Amerikan harp plânlarıyla ilgili bir takım sırlar olsa gerek. Fakat biz Amerika'nın boyunduruğunda kaldıkça, bu sırları başka bir devlete nasıl olsa veremeyiz. Amerikan boyunduruğundan kurtulunca da, ya bunların artık hiçbir önemi kalmayacak; önemi kalanlar olursa, bu sefer de yasağın pratik değeri olmayacaktır.

Sonra verilen harp mazlemesinin, şu geçen harpten arta kalan modası geçmiş silâhların, sırf Amerika'nın açacağı

harpte, Amerika'nın emrinde kullanılmak üzere verildiği de anlaşılıyor. Bunlar bize âriyet olarak verilmiş. Tıpkı Ortaçağların ücretli askerlerine verilen silahlar gibi. Şu farkla ki, orta çağların ücretli erlerine verilen silâhlar zamanın en iyi, en yeni silâhları idi.. Tevekkeli Foster DULLES: "Silâhlarımızı tevdi edebileceğimiz en emin millet Türklerdir" dememiş... (22/9/959 günlü *Akşam*).

Dahası var:

> Türk hükûmeti bu andlaşma gereğince kendisine sağlanan borç, hibe ve sair yardımların hasılatını, başka bir yabancı devletten aldığı borcun re'sülmal yahut faizini ödemek için kullanamaz (Madde: 5).

Bu da Amerikan riyakârlığının yeni bir delilidir. Andlaşmanın dîbacesinde yazıldığı gibi, Amerika sahiden bizi kalkındırmak amacıyla hereket etse idi, borçlarımızı yardım hâsılatıyla ödememize engel olur muydu hiç?

Sonra, hasılata tasarruf etmek hakkı Amerika'ya nasıl tanınabilir ki, bu hasılat memleketimizde olduğu için Türk emeğinin öz malıdır. Verilen üç buçuk tankla, iki buçuk uçağın zaten ne hasılatı olacak ki? Amerikalılar bunu bilmezler mi? Bilirler elbet. Ama bu maddeyi koydurmaktaki maksatları şu idi: hasılatın, borçlarımıza mahsup edilip edilmediğini kontrol bahanesiyle, iktisadımızı, maliyemizi de ele geçirmek... Sonradan buna hacet kalmadı. İktisadî işbirliği andlaşması imzalanınca, bu işler ayrı bir hey'ete verildi, İktisadımızı, maliyemizi bugün Mister Russell Dorr kontrol ederler...

Şimdiye kadar incelenen maddelerden, Amerikan yardımının ne biçim bir yardım olduğu anlaşılmıştır. Ama yardım sözü altında gizlenen kötü niyetleri, öyle zannediyorum ki, andlaşmanın şu hükmü kadar hiçbir maddesi açığa vurmuyor:

> Amerika hükûmeti, 22 Mayıs 1947 günlü kongre kanunu ile bu kanunu değiştiren, yahut ona eklenecek kanunlar hükmü gereğince yapılmasına izin verilen yardımları, Türkiye hükûmetine sağlayacaktır. Türkiye hükûmeti, bu yardımları bu andlaşma hükümleri gereğince fi'len kullanacaktır (Madde: 1).

Demek yapılan yardımları bir de kullanmak zorundayız. Bu ne demek acaba?

Maddenin başında, yardımın, 22 Mayıs 1947 günlü Amerikan kanunu ile bu kanunu sonradan değiştirecek kanunlar gereğince, sağlanacağı yazılı. Bir memleket, kaderini yabancı bir hükûmetin çıkardığı ve ilerde çıkaracağı kanunlara bıraktı mı, tamam demektir o memleketin işi. Bağımsızlık mağımsızlık artık hak getire. Demek ki, andlaşmanın şimdiye kadar gördüğümüz dayanılmaz şartlarına, bir de yardımın, daha doğrusu yardım maskesi altında başımıza örülen çorabın, gelecekte ne şekil alacağını bilmemek şartı ekleniyor. Meğer Amerika'ya gözü bağlı teslim olmuşuz. Buna cevap olarak denilemez ki, andlaşmanın 6'ncı maddesi Türkiye hükûmetine andlaşmayı bozmak yetkisini veriyor. Bu ağır şartlardan kurtulmak hükûmetin her zaman elindedir, denilemez. Böyle nazarî bir kurtuluş yolu ileri sürülmesin. Çünkü bunun pratik değeri yoktur. Memleketin can noktaları Amerikalıların elinde iken; millî savunmamızdan bayındırlığımıza kadar her işimizi onlar denetlerken; hükûmetin bu maddeye dayanarak andlaşmayı bozabileceğine çocuklar bile inanmaz. Kuvvete dayanmayan hak, sadece nazarî bir imkândır. Hele milletler arası münasebetler alanında... "Türkiye'yi bir ileri karakol olarak kullanmakta menfaat görmediği gün, bu maddeyi ileri sürerek, Amerika andlaşmayı bozabilir" denirse âmenna. Zaten o madde de bu maksatla konmuştur. Ama dostlarımız baş-

kentimizde iken, bu işi, o dostlara 'buyur!" diyenlerin, o dostlara rağmen yapabileceğini hayal etmek bile gülünçtür.

Durum bu olunca, "yardımı bilfiil kullanma" teriminin manası da aydınlanıyor.

22 Mayıs 1947 günlü Amerikan kanununda şöyle bir cümle var. Deniliyor ki: Birleşik Devletler başkanı, Amerikan menfaatleri gerektiriyorsa, -Dikkat buyurulsun: Amerikan menfaatleri gerektiriyorsa, deniyor- şartlarını, hükümlerini kendisi tayin ederek, Türkiye ile Yunanistan'a yardımda bulunabilir...

1947 yılı başlarında başkan Truman, Amerika'nın dünyayı ikiye bölmek kararını aldığı manasına gelen, bir demeç vermiştir. (12 Mart günlü meşhür demeç). Bize yapılan yardım da askerî mahiyettedir. Şimdi geçmişi hatırlayalım ve düşünelim: Böyle bir karar alınmasını ve bize askerî yardım yapılmasını icap ettiren Amerikan menfaatleri ne idi ve nedir?

Harp içinde Amerikan ekonomisinde görülmemiş bir gelişme olmuştu. Sabit sermayenin değeri 1939'da 49 milyar dolarken, 1944'de 76.6 milyara yükselmiş; istihsale yarayan makinelerin sayısı 950.000'den 1.700.000'e çıkmış; verimleri de yeni keşifler sayesinde %25 artmıştı. Yine harp yollarında demirle çelik istihsali %71 çoğalmış; zıratte %8 eksik el emeğiyle, eskisinden 50 milyon daha çok insanı doyuracak kadar mahsül alınmıştır. Yuvarlak hesap: 1946'da Amerika'nın sanayi istihsali gibi ziraat istihsali de, 1939'dakinin iki misli olmuştu. 1939'da 88 milyar değerinde istihsal yapan Amerika, 1946'da 199 milyar dolarlık istihsal yapmıştır.

Amerika harp sayesinde, barış zamanı ekonomisini kemiren şu iki kocaman dertten de kurtulmuştur: İstihsal fazlası, işsizlik... Harp patlayınca 7-8 milyonluk işsizler ordusunun bir kısmını istihsal hacmi kabaran fabrikalar, bir kısmını da silâhlı kuvvetler çekmiştir. İstihsal fazlası diye bir şey kalmamıştır. Çünkü harp istihsal edilen herşeyi yalayıp yutar...

Bu olağanüstü durum, inhisarcı Amerikan sermayecilerine akla sığmayacak kârlar sağladı. 1940'dan 1945 sonuna karar, yani altı yılda, Amerikan sermayecileri tam 52 milyar dolar kazandılar. Vergiler ödendikten sonra kalan sâfî kârdır bu. Aynı kimselerin harpten önceki altı senelik kazançları, 14.6 milyardan ibaretti. 35 milyon insanı öldüren bu harp, Amerikan sanayi krallarına, Amerikan finans krallarına barış zamanında kazandıklarından, demek ki 3,5 kere çok kazanç sağlamıştır.

Ama harp bitince bu aşırı kazanç kaynağı da kurudu. İnsanlar boğazlaşırken silâh satmak kârlı bir iştir. Harp sürdükçe, piyasanın daralması, tıkanması, talebin düşmesi falan gibi şeyler olmaz. Dev işsahasıyla harp insanları da, malları da doymak bilmeden yutar.

Harp sonrasının işlere canlılık veren kısa günleri de geçince inhisarcı Amerikan sermayecileri telâşlandılar. Harbe göre ayarlanmış o kocaman istihsal gücünü kısmadan yaşatmanın kolay olmayacağı anlaşılmıştı. Harp biteli şunun şurasında daha bir yıl bile olmamıştı ki, sanayî istihsal hacmi 1/3 nisbetde azalmış; 2-2,5 milyon işsiz peyda oluvermişti. Tabiî emekçi halk yığınlarının satın alma gücü de durmadan düşüyordu. İlk ağızda toptan eşya fiatlarında %38, istihlâk maddelerinde de %20 nisbetinde bir artma olmuştur. New York borsasında kayıtlı esham ve tahvilât değerlerinde ise, 19 milyar dolarlık bir düşüş kaydedilmiştir.

Bütün bunların sanayi kollarında muazzam kârlar sağlandığı bir sırada oluvermesi, inhisarcı sermaye çevrelerini büsbütün kuşkulandırmıştı.

1947'de, 15 milyar dolarlık mal satılamayıp mağazalarda kalınca, bu kuşku endişeye, telâşa, korkuya çevrilmiştir. Çünkü bu 15 milyar, Amerikan istihsalinin %10'u demekti. %10 rakamını ise, iktisat uzmanları buhranın başlangıç noktası olarak kabul ederler.

Bir yandan da berlenmedik grevler patlak veriyordu. 1946'daki grevler, sanayide kullanılan bakır gibi temel madde stoklarının tükenmesine sebep olmuştu. Kömür işçilerinin 17 gün süren grevi de Amerikan sermayecilerini 1-1,5 milyon zarara sokmuştur.

Demek ki, harpten sonraki günlerde, inhisarcı Amerikan sermayecileri, bir yandan istihsali harp yıllarındaki seviyesinde tutmağa, hattâ arttırmağa çalışıyorlardı. Bir yandan da, mallarını satamamak tehlikesiyle karşı karşıya bulunuyorlardı. Durum cidden çok nazikti. Mallarını satamadılar mı, ister istemez istihsali kısacaklar; istihsal kısılınca, işsizlik artacak; işsizliğin artması halkın satın alma gücünü düşürecek; bu da satışa tesir edecek, satılamıyan mal stokları çoğaldıkça çoğalacak; böylece o korkunç buhran gelip çatacaktı. Ne yapıp yapıp istihsâli akıtacak pazarlar bulmak gerekti. Inhisarcı Amerikan sermayecileri, mallarına Amerika dışında pazarlar; sermayelerine de güvenilir bölgelerde kârlı iş alanları aramağa koyuldular.

Lâkin ortada bir takım engeller vardı. Birincisi: kimsede sağlam para olmamasıdır. Gerçi harp, Alman, Japon, İtalyan emperyalizmlerini çökertmek; İngiliz, Fransız emperyalizmlerini de iyiden iyiye yıpratmakla Amerika'ya tam bir üstünlük sağlamıştı. Ama bu üstünlük aynı zamanda bir zaaf kaynağı olmuştur. Çünkü bu memleketlerin istihsal gücü o derece düşmüştü ki, Amerika'nın alıcısı da olamıyorlardı. Mal almak için, mal satmak lâzım. Üstelik harpte dünyanın altını da Amerika'ya akmıştı. Bundan dolayı, Amerika, satamadığı malları ve altınlarıyla baş başa kalmak; işletilemiyen bütün bu zenginlikler altında ezilmek tehlikesi karşısında idi.

İkinci engel de şudur: Dünya nüfusunun hemen yarısını teşkil eden koca bir blok, yani Sovyetler Birliği, Halk Demokrasileri ve Demokrat Çin bir türlü birer Amerikan pazarı olmağa yanaşmıyorlardı. Bu devletler Amerika ile eşit

olarak alışverişe hazırdılar. Ama karşılığında mal satmadan memleketlerinin Amerikan malına boğulmasına; Amerikan sermayesinin birtakım imtiyazlarla memleketlerine girmesine müsaade etmiyorlardı.

İşin şakaya gelir tarafı yoktu. Bu, 800 milyon kişilik koca bir pazarın elden gitmesi demekti. Sonra plânlı iktisat düzenleri sayesinde, bunların Batı Avrupa memleketlerinden daha çabuk kalkınmaları da, inhisarcı Amerikan sermayesi çevrelerini ayrıca endişelendiriyordu.

Bu durum karşısında Amerikalılar kurtuluşu şu iki yolda gördüler: Bu yolların birincisi, buhranı geciktirmeğe yarayacaktır. Amerikalılar, dolar yokluğu yüzünden satamadıkları malları bazı imtiyazlar mükabilinde Batı Avrupa'ya veresiye vermeği tasarladılar. Böylelikle hem buhran atlatılacak, çünkü istihsal hacmi daralmayacak; hem de İngiliz ve Fransız emperyalizmleri büsbütün dize getirilecekti.

Tasarlanan sistem şu idi:

Amerikan sermayecisinin elinde kalan malları, hükümet satın alacak. Tabiî Amerikan vergi mükellefinden, yani halktan aldığı para ile. Bu mallar, yine Amerikan sermayecilerinin gemileriyle, navlunu yardım faslından ödenerek, Avrupa'ya taşınacak. Bir kısmı Avrupa hükümetlerine hibe edilecek; bir kısmı da ilerde katmerli faizi ile tahsil edilmek üzere veresiye satılacak. Bu nîmete karşı Avrupa milletlerinden birtakım müsaadeler, imtiyazlar koparılacak. Bu imtiyazların kimi iktisadî; kimi siyasî ve askerîdir. İktisadî olanlar, Amerikan sermayesine Avrupa'da üstünlük sağlayacak şeylerdir. Askerî imtiyazlara gelince: bunlar Atlantik paktı ve silâh yardımı andlaşmalarıyla koparılmıştır.

Bu bezirgân açmazına, ilk teklif edenin adıyla "Marshall yardım plânı" denildi.

Fakat bu geçici bir çareydi. "Komünizmin yayılmasını önlüyoruz:" teranesiyle Amerikan mükellefini bile ilânihaye sağmak kabil değildi; nerde kaldı Avrupa halklarını... Zaten Batı Avrupa, Amerikan istihsal fazlasını emecek kabiliyette bir pazar da değildi. Sonra rekabet yüzünden, Avrupalı meslektaşlarla çatışma ihtimalini de hesaba katmak gerekti.

Bütün bu ihtimalleri hesaplayan inhisarcı Amerikan sermayecileri ve hükûmetteki temsilcileri, ne yapıp yapıp yeni bir dünya harbi çıkarmağa gaye bildiler... Çünkü Amerikalıların hesabına göre harp, bir kere buhranı önleyecektir. Yine muazzam kârlar sağlanmasına yol açacaktır. Bu sefer mutlaka 52 milyarlık eski rekorlarını kıracaklardır. Fakat bilhassa dünyanın öbür yarısının da Amerikanlaştırılmasına imkân verecektir. Çünkü Amerikalılar harpten galip çıkacaklarına emîndiler. Atom bombasının inhisarı onlarda değil miydi? Üç beş atom bombasıyla her şeyi halledivereceklerine inanıyorlardı. Demek ki üstelik harpte burunları da kanamıyacaktı. Geçen sefer atomsuz harpte, dünyada 35.000.000 insan ölürken, Amerikalılar, topu tüfeği 245.000 can kaybetmişlerdir. Yani otomobil kazalarında her yıl ölenlerin sayısından biraz fazla...

1947'den bu yana Amerikan sermayecileri ve hükûmetteki temsilcileri, harbin kaçınılmaz olduğunu gittikçe artan bir şiddetle yaymağa başladılar. Radyoları, gazeteleri, dergileri, hattâ resmî sözcüleri her vesile ile bu fikri telkîne koyuldular. Bu işi, reklâmcılığın bütün imkânlarından faydalanarak büyük bir ustalıkla yapıyorlardı. Fakat değişmeyen nekarat şu idi ve hâlâ da şudur:

İnsanlığı kurtarmak; Hürriyeti, demokrasiyi, Hıristiyan medeniyetinin manevî mîrasını korumak...

Hangi insanlık? Hangi manevî değerler? Hangi Hürriyet? Hangi demokrasi? Şu zencilerin diri diri yakılmasını; şu in-

sanca yaşamak hakkı isteyen ağızların yumrukla susturulmasını sevap sayan hayat telâkkileri mi bunlar? Yoksa şu herkesin kalıp içinde, bir örnek düşünmesini sağlıyan toplum düzeni mi?

Kısa zamanda harp psikozu, Amerika'yı ve Amerikanlaştırılmış memleketleri öylesine sardı ki, inhisarcı Amerikan sermayecileri ve hükûmetteki temsilcileri artık vaktin tamam olduğunu anladılar.

Başkan Truman, meşhûr söylevini işte bu şartlar içinde, bu olayların etkisi altında vermiştir. 12 Mart 1947 günü yeni bir haçlılar seferinin hazırlıklarına başlandığı dünyaya ilân olundu. Arkasından Marshall yardım plânı icat olundu. Daha arkasından Atlantik paktı imzalandı. Ve Amerikan silâh fabrikaları, marşallaştırılmış memleketlere silah yetiştirmiye koyuldular.

1949 yılının 4 Nisanı'nda, Vaşington'da onüç devletin Dışişleri Bakanları tarafından imzalanan Atlantik Paktı, saldırıcı maksatlarla hazırlanmış bir askerî ittifaktır. Amerikan, İngiliz ve Fransız devlet adamlarının, her fırsatta bunun aksini söylemeleri, gerçekleri değiştirmiyor. Atlantik Paktı saldırıcı bir ittifaktır. Çünkü:

1- Tecavüz niyeti Paktın 5 ve 7'nci maddelerinde açığa vurulmuştur. 5'inci madde, Pakta dahil memleketlerden birisine yapılacak tecavüzün ötekilere de yapılmış sayılacağını ve bunların teker teker, yahut topluca tecavüze uğrıyanın yardımına koşacaklarını ve güvenliği muhafaza etmek için, silâhlı kuvvetlerin kullanılması dahil, gerekli gördükleri her vasıtaya başvuracaklarını yazar. 7'nci maddede de, ne gibi hareketlerin tecavüz sayıldığı açıklanmıştır. Buna göre: *Paktı imzalayanların kuzey Amerika'da, Avrupa'da ve Cezayir'deki topraklarına, yahut Avrupa'daki silâhlı kuvvetlerine, yahut kuzey Atlantikte bulunan ada, mülk, gemi ve uçaklarına karşı silâhla saldırış tecavüzdür.* Böylelikle, Amerika

dilediği vakit hukukça harp hali (*Casus belli* "kazüs belli") yaratmak imkânına malik olmuş oluyor. Çünkü dünyanın bugünkü gergin halinde, Amerikan ordusuyla Sovyet ordusu Almanya'da karşı karşıya dururlarken, paktın bu maddesine göre tecavüz sayılacak hadiseler çıkarmanın işten bile olmadığı meydandadır. Meselâ; eğer Amerika harp hazırlıklarını tamamlamış olsaydı, Baltık kıyılarında Sovyet toprakları üzerinden uçtuğu için düşürülen Amerikan harp uçağı yüzünden, pekâlâ Atlantik paktı harekete geçirilir ve harp açılabilirdi. Atlantik paktının 7'nci maddesi, yeni bir Saraybosna hadisesine gebedir.

2- Atlantik paktının, Yalta ve Potsdam anlaşmalarına; İngiliz-Sovyet ve Fransız-Sovyet dostluk ve saldırmazlık paktlarına aykırı olması;

3- Birleşmiş Milletler Misakının ruhuna olduğu kadar, 51 ve 52'nci maddelerine de muhalif bulunması; (Atlantik paktı, Birleşmiş Milletler dışında hazırlanıp imzalanmıştır. Oysaki, Misakın 52'nci maddesinde: cebir hareketlerini hedef tutan bölge anlaşmaları yapılamıyacağı ve bölge anlaşmalarına dayanarak Güvenlik Konseyi'nin yetkilerini çiğniyecek hareketlere girişilemiyeceği tasrih edilmiştir. Barışı korumak için silâh kullanılmasına karar vermek ise, ancak Güvenlik Konseyi yetkilidir.

Zaten Atlantik, paktı imzalanır imzalanmaz, Birleşmiş Milletler genel sekreteri Mr. Trygve Lie, bunun Birleşmiş Milletler Misakını çiğniyen bir anlaşma olduğunu açıkça söylemiştir.)

Evet, Atlantik paktı, Marşal plânını tamamlayan bu pakt, tecavüz niyetiyle hazırlanmış bir askerî ittifaktır. Bunun artık Amerikalılar da pek gizlemiyorlar. 19 Mart 1949'da Vashington'da yayınlanan Beyaz Kitap'ta "Atlantik paktının kökleri, Atlantik okyanusunun kuzey kıyılarında yaşıyan halkların ortak medenîyet ve mirasına gömülüdür" dene-

dursun; Amerikan Temsilciler Meclisi üyelerinden Mrs. Clarence Connon 1949 Nisanı'nda şöyle konuşuyordu:

"Avrupa kıt'asında üsleri olan uçaklarımızla harbin ilk haftasında Moskova'yı ve Rusya'nın öteki şehirlerini vurmalıyız. Atlantik paktının imzalanması sayesinde bu üsleri ele geçirmiş bulunuyoruz. Artık şimdi bize düşen iş, bombaları taşıyacak uçakları hazırlamak ve kendi evlâtlarımızı ölüme yollamamak için *başka milletlerin askerlerini silâhlandırmak ve onların kendi evlâtlarını bizimkilerin yerine ölüme sürmelerini sağlamaktır.* Atom bombası, Amerika'ya böyle hareket etmek imkânını veriyor. Önümüzdeki harp üç haftada kazanılmalıdır. Bu müddet içinde, Rusya'nın tekmil askerî merkezlerini yok etmeliyiz." (Jean Baumier'in "Quatre ans aprés" adlı kitabı, sayfa: 133-134.)

Ve Başkan Truman, artık bu gün hiç çekinmeden şöyle konuşuyor: "Dünyadan çekilemeyiz. Ne yapabiliriz? Serbest dünyanın (!) diğer devletleriyle beraber hürriyet idealinin (!) tahakkümün demir elinden çok üstün olduğunu açıkça ispat edebiliriz... Hür dünya bu ispat keyfiyetini mümkün kılacak kaynaklara sahiptir." (11/5/950 günlü *Cumhuriyet*).

Ve yine diyor ki:

"Japonyaya çıkartma yapılması için Japonlara karşı atom bombası kullanılmıştır... Genç Amerikalıların ve Japon askerlerinin hayatını kurtarmak için (!) en iyi çare atom bombalarını kullanıp harbe nihayet vermekti ve ben de bunu yaptım. *Şimdi size söylüyorum, mecbur olduğum takdirde tekrar aynı şekilde hareket ederim.*" (12/5/950 günlü *Cumhuriyet*).

Evet, artık çekinmeden böyle konuşuyorlar. Yani dünyanın yarısını boyundurukları altına aldıklarını ve yayıldıkları yerlerden çekilmek niyetinde olmadıklarını; ve öbür yarısını da dünyanın, boyunduruğa almak için, köleleşdirdikleri

milletleri harbe süreceklerini ve kendileri de silâhların en vahşisi, en öldürücüsü olan atom bombasını bir kere daha kullanacaklarını, sıkılmadan çekinmeden söylüyorlar.

Japon erlerinin hayatını kurtarmışmış... Bu ne biçim hayat kurtarıştır ki, Nagasaki'de ve Hiroşima'da iki tanecik atom bombasının öldürdüğü insanların sayısı 200 binden çoktur. Ömürleri boyunca sakat kalanların, cüzamlılar gibi yavaş yavaş etleri dökülenlerin sayısını ise Allah bilir...

Gözümüzün önünde olup bitenlere rağmen, bir takım kimseler de, ya tarih bilmediklerinden, yahut kötü niyetli olduklarından, yahut da geçmişte Amerika ile temasımız pek az olduğundan Amerika'nın emperyalist bir devlet olmadığını söyler dururlar. Bunun için, Amerikan emperyalizminin son 50 yıl içindeki gelişmelerinin güzel bir tarihçesini yapan aşağıki yazıyı, bir dergiden aynen iktibas ediyorum:

"AMERİKAN İMPARATORLUĞU - Amerikan emperyalizmi son elli yıl içinde dış memleketlere yatırılan Amerikan sermayesiyle müvazi olarak gelişmiştir.

"Amerikan sermayedarlarının elinde bulunan yabancı hisse senetleri 1919'da 500 milyon dolardı. Bu miktar 1939 senesinde 2.500.000.000 dolara çıkmıştır. 1947 senesinde yabancı hisse senetleri miktarı 3.000.000.000 doları bulmuştur.

"Gerçi bu sermayeleri Amerika'nın büyük birkaç sermayedarı ihraç etmiştir. Ve bu sermayeler maden işletmelerine, petrol kuyularına, plantasyonlara, canlı hayvan ve konserve fabrikalarına, kereste ve kağıt sanayiine yatırılmıştır. Fakat iş yalnız sermaye ihracı ile kalmamıştır ve esasen kalamazdı. Bu kadar genişliyen bir sermayenin yarattığı siyasî kudret muhtelif şekillerde kendini gösterdi: birçok memleketler açıkça sömürgeleştirildi, birçokları kontrol altına alındı, birçoklarının ise iç işlerine müdahale edildi, birçok

memleketler Amerikan nüfuz sahasına girdi. Bu memleketlerde gizli gizli, çeşit çeşit propagandalar yapıldı, entrikalar çevrildi. Yerli sermayedarlar para kuvvetiyle satın alındı.

"HAVAY VE KÜBA - Havay adalarında şeker zıraatine yatırılmış olan Amerikan sermayesi ile Küba adasındaki şeker, tütün, maden ve demiryolu kollarında yatırılmış olan Amerikan sermayesi Amerika'nın 1898'de başlıyan sömürgeci politikasının başlangıç noktasını teşkil eder.

"1893'de Havay adalarındaki şeker plantasyonlarında çıkarılan bir isyan sonunda Havay hükûmeti düşürüldüğü zaman Havay adalarının Amerika tarafından ilhaki düşünülmüştü. Fakat bu tasavvur ancak 1898'de tatbik edildi ve Havay adaları Amerika'nın bir parçası oldu. O zamanki Cumhur Başkanını bu kararı almağa sevkeden âmil yalnız Amerikan şeker sermayedarlarının tazyiki değildi. Aynı zamanda Amerika Pearl Harbour'da bir deniz üssüne sahip olmak istiyordu.

"Amerika ile İspanya arasında cereyan eden 1898 harbinin sonunda Küba'daki Amerikan sermayedarlarının eline büyük bir fırsat geçti. Paris'te Amerika ile İspanya arasında cereyan eden müzakerelere Küba alınmadı. Sonra Amerika bu küçük hükûmete zorla gümrük tarifelerini indirtti ve nihayet himayesi altına aldı. Amerika bu hükûmetin diğer hükûmetlerle olan münasebetlerini kontrol edecek ve lüzumu halinde 'iç huzursuzluklara' müdahale edebilecektir. Bundan başka Amerika Küba'da devamlı bir deniz üssü de kuracaktı.

"Küba, dışarıda işleyen Amerikan sermayesi bakımından Kanada'dan sonra gelir. 1925 ile 1933 yılları arasında Küba'yı kanlı bir istibdat rejimi altında inleten Machado, Morgan bankasının bir memuru idi. Bu adam bir takım inkılapçı unsurların zoru ile iktidardan atıldığı zaman memlekette yeni bir hükûmet kuruldu. Fakat 'demokrat' Ame-

rika Küba'ya harp gemilerini göndererek yeni kurulmuş olan Grau Martin hükümetini 'solcu' addederek iktidardan uzaklaştırdı. Amerikalıların adamı olan Mendato iktidara getirildi. Bu adam selefinin kanlı rejimini yıllarca devam ettirdi ve memlekette ne kadar demokratik halk teşekkülü varsa hapsini dağıttı.

"FİLİPİN ADALARI: Amerika ile İspanya arasında çıkan harbin sebebi Küba'daki 'karışıklıklardı'. Fakat Amerika harbi kazandıktan sonra Küba'yı almakla kalmadı. Puerto Rico'yu da İspanya'nın elinden aldı ve nihayet bu memleketi Pasifikten kovdu. Guam ile Filipin adalarını da ilhak etti.

"İspanyol idaresinden kurtulan Filipinliler istiklâlleri için tam üç sene çarpıştılar, fakat nihayet Amerikalılara yenildiler. Filipinlerde Amerikan idaresi kuruldu. Filipinlerin alınması üzerine Cumhur Başkanı Mc. Kinley'in yaptığı uzun duayı kauçuk, şeker, Hindistan cevizi vesaire sermaye işletme planları takip etti.

"Son senelerde Filipinlerde takip edilecek Amerikan siyaseti hakkında bir hayli tartışma cereyan etmiş, birçok menfaatler çarpışmıştır. Luzen adasındaki büyük altın madenini işletenler ve krom madenleriyle manganez madenlerini işletmeyi düşünenler Filipinlerin istiklâlini istemiyorlardı. Fakat büyük şeker kamışı ve zıraî madde müstahsilleri istiklâle şiddetle tarafdardılar, ve şeker ve Hindistan cevizine gümrük resmi konmasını istiyordular.

"İkinci dünya harbinden sonra Amerika Filipinlerin 'İstiklâlini' sözde tanıdı.

"1898'de başlıyan bu ilhak siyaseti durmadan devam etti. Amerika fırsat buldukça yeni yerler aldı: 1898'de Pasifikte Wake Island, 1899'da Samoa Adaları.

"Amerika 1935'te Pasifikte elinde bulunan adaları San Fransisko Manila hava yolunun tesisi bahanesiyle takviye etti ve birer askerî hava üssü haline getirdi.

"PANAMA KANALI: 1898'de, İspanyol harbi sırasında, Panama'da bir kanal inşası düşünülmüştü. Bu suretle Uzak Doğu limanları ile Güney Amerika limanları arasındaki ticareti Amerika eline alacaktı.

"Fakat 1903'de Kolombiya senatosu Kolombiya devletlerine dahil bulunan Panama devletinin Amerika ile 99 senelik bir kira mukavelesini imzalamasını kabul etmedi. Bu red hadisesinden hemen sonra Panama'da bir 'isyan' patladı. Derhal Panama'ya gelen Amerikan donanması Kolombiya ordusunun Panama'ya girmesine ve 'isyanı' bastırmasına mani oldu. Bu 'isyanın' sonunda Panama Kolombiya devletlerinden ayrıldı. 'Müstakil' bir Cumhuriyet oldu. Amerika derhal bu yeni 'Cumhuriyet'i tanıdı. Yeni Panama hükümeti Amerika'da malî müşavir olarak Morgan bankasını 'tayin' etti. Kanal bölgesini 99 sene müddetle Amerika'ya kiralıyan mukavele imzalandı. Anlaşma maddelerine göre Panama kanalı gerek harp ve gerek barış zamanlarında bütün devletlerin gemilerine açık bulundurulacaktı. Halbuki 1914 Ağustosu'nda Amerika kanalı en mühim deniz ve askerî üs olarak ilan etti ve burasını fî'len hakimiyeti altına aldı."

Şimdi Türk - Amerikan yardım anlaşmasını yeniden ele alalım; işlerin işyüzü bu olunca, 22 Mayıs 1947 günlü Amerikan kanununda geçen şu sözün: "Amerikan menfaatleri gerektiriyorsa", sözünün manası iyice anlaşılıyor. Bu anlaşalınca da bu kanuna dayanan yardım anlaşmasının birinci maddesindeki "yardımı fî'len kullanmak" sözüyle ne murad edildiği meydana çıkıyor.

Harp sonrası yıllarında Amerika'nın menfaati, yani inhisarcı Amerikan sermayesi çevrelerinin menfaati, yeni bir harbin açılmasını emrediyor.

Amerika'nın menfaati ile inhisarcı Amerikan sermayecilerinin menfaatini bir tutmamıza belki itiraz olunabilir. Ve denilebilir ki: "İş adamlarının menfaatleri yeni bir harbin

açılmasını emredebilir. Ama Amerikan hükûmeti, politikasını Amerikan milletinin menfaatlerine göre yürütür"... Bu konuda nazarî bir takım îzahlarda bulunmaktansa, örnekler vereceğiz:

James Forrestall: Bahriye Bakanı yardımcısıydı. Çıldırarak intihar etmiştir. Harp istiyenlerin ele başılarındandı. Meşhur Almancı *Dillon Read* bankasının müdürü; *tütün istihsal korporasyonu* idare meclisi üyesi idi.

W. Clayton: Dışişleri bakanlığı haber alma dairesi başkanı. *Anderson, Clayton and Fleming* pamuk firmasının müdürüdür.

Jhon Snyder: Maliye bakanı. *National Bank of St. Louis* bankası müdürlerinden.

Lowett: Dışişleri bakan yardımcısı. Eski bakan general Marshall'ın sağ kolu sayılırdı. *National Bank* ile *Brown Brothers, Harriman and Co.* bankalarında idare meclisi üyesidir.

General Braper: Eski harbiye bakanı; Almanya'da Amerikan işgal bölgesi, askerî idaresinin iktisadî işleri eski başkanıdır. *Dillon Read* bankasıyla *National City* bankacılar tröstünün ikinci müdürü, idare meclisi üyesidir. Bu zatın 1948'de, silâhlı birliklerimizi teftişe geldikten sonra, bu yıl da ticaret maksadile memleketimizden geçtiğini hatırlıyoruz. Son bir habere göre, kendisi teknik yardım programını düzenlemek için Türkiye'ye gönderilecektir.

Foster Dulles: Âyân meclisi üyesi. Birinci dünya harbinden sonra Alman ağır sanayiini kalkındıran meşhur Dawes plânının hazırlayıcılarındandır. *International Nickel Company* adındaki nikel tröstünün hukuk müşaviridir. Kardeşi Allen Almancı *J. Henry Schröder Banking Corporation* bankasının idare meclisi üyesidir.

Hoffmann: Marshall yardımı baş idarecisi. *Studebaker* otomobil fabrikası başkanıdır. *Hoffmann Speciality and Co.* ile *Automotrice Safety Fondation* şirketlerinin hem kurucu-

larından hem ortaklarındandır. Ayrıca *Chicago Corporation; Federal Reserve Bank of Chicago; New-York Life Insurance Co.; United Air Lines* gibi banka, sigorta, uçak şirketleriyle ilgilidir.

W. A. Harriman: Eski ticaret bakanı; şimdiki Marshall yardımı Avrupa büyük elçisi. Amerikan maliye çevrelerinin krallarındandır. Birçok tarakta bezi vardır. Birkaçı şunlardır: *Union Pacific Railroad* demiryolları kumpanyasının başkanıdır. *Brown Brothers, Harriman and Co.* bankasının ortaklarındandır. *Guaranty Trust*'ünün idare meclisi üyesidir. Bugün Polonya'nın olan Silizya'daki bakır madenleriyle ilgilidir. Harpten önce *Silesian American Co.* şirketini kurmuştu. Bir de *News Week* dergisinin sahibidir.

General Lucius Clay: Almanya'da Amerikan işgal bölgesi eski komutanı. *Clay and Co.* şirketinin müdürüdür.

Amiral J. Wardeman: Donanma komodoru. Bankacıdır.

General Eddy: Amerikan genel kurmayı haber alma dairesi başkanı. Bankacıdır.

Bunlar bizim bildiklerimiz. Görülüyor ki, Amerika'nın idare çarkı sahiden inhisarcı sermaye çevrelerinin elindedir. Zaten yıllardır yapılan hazırlıklar da Amerikan hükûmetinin harp açmak kararında olduğunda şüphe bırakmıyor. Atlantik Paktı'nın imzalanmasından başka; Türkiye'ye, Yunanistan'a, Çin'e yapılan askerî yardımlardan başka; Amerika'nın harbe hazırlandığı Batı Almanya'da ve Japonya'da ağır harp sanayiini kalkındırmasından da bellidir.

Batı Almanya'nın ağır sanayii, Amerikan maliyesinin ortaklığı ile, harpten önceki kudretini bulmuş gibidir. Meşhur Krupp fabrikaları daha 1948 başlarında silâh yapacak hale getirilmiştir. Kiel deniz tezgahları sökülmekten vaz geçilmiştir. Oysa ki, Potsdam konferansında, harp tazminatı olarak, 1.500 fabrikanın sökülmesi kararlaştırılmıştı. Bunların sayısını Amerikalılar bugün 480'e indirmişlerdir. Demek ki,

1020 fabrika sökülmemiştir. Sökülmek şöyle dursun, verimleri arttırılmak için bunlar yeni baştan donatılmıştır. Potsdam andlaşması Almanya'nın çelik istihsalini yılda 5.800.000 ton olarak tesbit etmiştir. Bugün 11 milyon tona yaklaşılmıştır. Bilindiği gibi çelik, harp sanayiinin temelidir. Almanya'nın gemi yapması da yasak edilmişti. Amerikalılar 7200 tonluk gemiler yapmasına izin verdiler. Bütün bunlara, nazilerin temizlenmesi işinin durdurulduğu; hattâ namlı nazi liderlerinin önemli vazifeler başına getirildikleri de katılırsa, Alman harp makinasının yeniden kurulduğunda tereddüt olmaz. Mr. Churchill geçenlerde "İngiliz, Fransız, Amerikan, Alman askerleri arasında arkadaşlık zihniyetinin hakim olabileceğine inanıyorum," (29/3/950 günlü *Cumhuriyet.*) buyururlarken, bu hakikatı ifade etmiştir. Yeni Alman liderlerinden Schumacher aynı hakikatı daha açık söylüyor. Diyor ki: "Almanya Batı Demokrasileriyle birlikte, Sovyetlere karşı harbe hazırdır..."

Amerika'nın harbe karar verdiğini gösteren başka olaylar da var. Harp biteli Amerika barışı kuracak ve yeni bir harbi önliyecek bütün müspet teklifleri reddetmiştir, yahut neticesiz bırakmıştır. Bu teklifler şunlardır:

1- Birleşmiş Milletlerin ilk genel toplantısında (29/11/946), silahların umumî olarak azaltılması hakkındaki Sovyet teklifi;

2- Birleşmiş Milletlerin ikinci genel toplantısında (13/9/947), harp propagandasının kolektif bir şekilde itham edilmesi ve atom silahlarıyla diğer kitlevî imha silahlarının yok edilmesi hakkındaki Sovyet teklifi;

3- Birleşmiş Milletlerin üçüncü genel toplantısında (25/9/948), beş büyük devlet silahlarının ve silahlı kuvvetlerinin üçtebir nispetinde indirilmesi hakkındaki Sovyet teklifi;

4- Birleşmiş Milletlerin dördüncü genel toplantısında

(23/9/949), beş büyükler arasında bir barış paktı imzalanması hakkındaki Sovyet teklifi.

Atom enerjisinin kontrolü ve atom silahının yasak edilmesi konusunda iki tarafın teklifleri karşılaştırılınca, Amerika'nın kötü niyetleri daha açık olarak görülüyor:

Amerikan Teklifi:

1- Atom bombasının yasak edilmesi, kontrol mekanizmasının her kademede işlemeğe başladıktan sonra olacaktır.

2- Kontrolu milletlerarası bir teşkilat yapacaktır. Bu teşekkül yeryüzünün tekmil uranyum cevherlerine ve atom tesislerine Birleşmiş Milletler adına sahip olacaktır.

3- Kontrol merhaleli olacaktır. İlk ağızda her memlekette jeolojik araştırmalar yapılacaktır. Atom fabrikalarının kontrolü son merhaledir. (Demek ki son merhaleye ulaşılana kadar Amerika atom bombası yapmağa devam edecektir.)

4- Her memleketin sanayide kullanmıya mezun olacağı atom enerjisi payını, milletlerarası teşkilat tayin edecektir. Atom enerjisiyle ilgili bütün sanayi kollarını kontrol etmek yetkisi de aynı teşkilata verilecektir.

5- Bu teşkilatın kararlarına karşı veto hakkı kullanılamıyacaktır.

Sovyet Teklifi:

1- Atom silahını yasak eden anlaşma ile atom enerjisini milletlerarası kontrol altına alan anlaşma aynı tarihte imzalanacak ve her iki anlaşma birlikte yürürlüğe girecektir.

2- Kontrol, Güvenlik konseyine bağlı milletlerarası bir komisyonun belli devrelerde yapacağı teftişler ve anketlerle sağlanacaktır.

3- Kontrol, atom istihsalinin bütün safhalarında aynı zamanda başlıyacaktır; yani cevherin istihsalinden, enerjinin kullanılışına kadar bütün safhalarda... Atom bombası sıtokları derhal imha edilecektir.

4- Her memleket kendi ülkesinde elde ettiği atom enerjisini barışçı gayeler yolunda kullanmakta serbest olacaktır.

5- Veto hakkı mahfuz kalacaktır.

Amerika, Birleşmiş Milletlerde çoğunluğu fî'len elinde tutmaktadır ve yukarıki teklifi yaptığı tarihte Sovyetlerin atom bombasının sırrını çözdüklerini henüz bilmemektedir. Bu durumdan faydalanan Amerika kendisine şu üstünlükleri sağlamak istemiştir:

a- Sovyetlerin atom araştırmalarını kontrol altına almak ve atom bombası imal etmelerine mani olmak (Madde: 3 ve 4).

b- Yeryüzünün tekmil üranyum kaynaklarına elkomak (Madde: 2).

c- Atom enerjisinin sanayiye tatbikini geciktirmek. (Kömür ve petrol gibi enerji kaynaklarına milyarlar yatırmış olan inhisarcı Amerikan sermayecileri iflas etmemek için, atom enerjisinin sanayi'e tatbikini mümkün olduğu kadar geciktirmek isterler.) (Madde: 4).

d- Atom bombası inhisarını muhafaza ederek ve atom bombası sıtoklarını artırarak açacakları harpte anîye kat'î bir zafer kazanmak (Madde: 1 ve 5).

Fakat Amerika'nın harp çıkarmak için her şeyi yapacağı, harp açmaktan başka çaresi olmadığı asıl iktisat durumundan bellidir. Truman doktirinine, Marshall yardımlarına rağmen, Amerikan ekonomisi hızla buhrana gidiyor; hatta buhrana girmiştir bile. Ve inhisarcı Amerikan sermayecileri biliyorlar ki, buhran ancak bir üçüncü dünya harbiyle atlatılabilir. Çünkü kapitalist rejiminin istihsal fazlası, işsizlik gibi

belli dertleri harp içinde ortadan kalkar: işsizlerin bir kısmını istihsal hacmi kabaran silah fabrikaları, bir kısmını ordu çeker; istihsal fazlasını da savaş meydanları yalar yutar...

Amerika'nın buhrana gittiği, hattâ buhrana girdiği şu rakamlardan anlaşılıyor:

Federal İhtiyat Bürosunun yayınladığı istatistiklerde, 1948 Kasımı'na göre 1949 Kasımı'nda Amerika'nın istihsal hacmi 195'den 166'ya düşmüştür. (1935-1939 seviyesi 100 kabul edilmiştir.) Demek ki, bir yılda Amerika'nın istihsalinde %15 nispetinde bir azalma olmuştur. 1929-1933 buhranındaki düşüş de tam bu kadardı. Fakat bu resmî rakkamlar hakikatı olduğu gibi vermiyor. Durum olduğundan daha iyi gösteriliyor. 1949 Kasımı'nda istihsal hacmi hakikatta 152'dir. Federal büro grevler yüzünden hasıl olan noksanı bu rakama ilave etmiştir. Şu halde Amerikan istihsalindeki düşüş %15 değil, %22'dir.

İşsizlik bahsine gelince: Amerikan Elektrikçiler Sendikasının yayınlarında, 1949 Kasımı'nda Amerikan işsizlerinin sayısı 5,2 milyon olarak gösteriliyor. Kısmî işsizlerin sayısı ise 11 milyondur. Ticaret bakanlığının açıkladığına göre, Aralık ayında 991.000 kişi daha işten çıkarılmıştır.

İstihsaldeki bu düşüş, çeşitli istihsal kollarına göre de şöyledir:

1949 Kasımı'nda, bir yıl evveline kıyasla, demir istihsali %21; çelik %31,7; kömür %29 azalmıştır.

İstihsalin bu sert azalışı, silah siparişlerinin barışta Amerikan ekonomisini buhrandan kurtaramıyacağını da ispat ediyor. Çünkü istihsal gücünün mühim bir kısmı böylece müsmir olmıyan sahalarda kullanılmış oluyor. Ve kullanıldığı için de, halkın satın alma gücü düşüyor, yani buhrana daha büyük bir hızla gidiliyor. Gerçek yövmiyeler geçen yıla göre %16 düşmüştür. Çiftçilerin geliri de 2,8 milyar dolar azalmıştır.

Marshall planına rağmen, Amerikan ihracatının değerinde bu yıl bir milyar dolarlık bir azalma olmuştur. Ticaret muvazenesindeki fazlalık da, 11,3 milyardan 5,8 milyara düşmüştür.

İç piyasanın durumu da parlak değildir. Talep azlığı yüzünden toptan fiatları boyuna düşerken, tröstler perakende fiatlarını sun'î olarak yüksek tutmağa çalışıyorlar. Meselâ: 1.360 ton patates satılamadığı için Ziraat Bakanlığınca imha ettirilmiştir. 210 milyon düzine yumurta da aynı akibete uğramıştır. 100 milyon libre tereyağ sabun imalinde kullanılmıştır.

Büyük tröstler hâlâ muazzam kârlar sağlıyabiliyorlar. Fakat küçük ve orta firmalar iflas halindedir. 1949'da 9.200 iflas olmuştur; yani bir yıl evvelsine göre % 75 fazla.

Buhran, Amerikan emperyalizminin kapısından girmiştir. Bunu kendileri de görüyorlar. Ve gördükleri için acele ediyorlar. İnhisarcı sermaye çevrelerinin tek umutları harptir. Önümüzdeki yıllarda Amerikalılar ne yapıp yapıp harp açmağa çalışacaklardır.

Amerika harbe karar verip te hazırlıklara başlayınca, stratejik önemi bakımından Amerikalıların üzerinde ısrarla durdukları memleketlerden biri de Türkiye olmuştur. Dış politika konusunda, Amerika'nın en yetkili gazetecisi sayılan W. Lippman'ın 1947 başlarındaki yazılardan da anlaşılıyor ki, Amerikalılar şöyle bir hesap yapmışlardır: "Türkiye'de, demişlerdir, üsler kurabilirsek, bilhassa hava üsleri, düşmana ilk ağızda öyle darbeler indirebiliriz ki, bu bize küçümsenmiyecek üstünlükler sağlıyabilir. Türkiye'yi elegeçirmek ise zor değildir. Türkiye'nin başında bulunan Halk Partisi liderleri, Sovyetlerle anlaşamıyacak durumdadırlar. Memleketin ekonomsal durumu da kötüdür. İki yıldır bizden yardım istiyorlar. Şu halde yardım bahanesiyle Türkiye'ye pekâlâ girebilir ve üslerimizi kurabiliriz" demiş-

lerdir. Ve dedikleri gibi yapmışlardır. Üç yılda yavaş yavaş, adım adım memleketimize yerleştiler; istedikleri üsleri kurdular; "teknik yardım" maskesi altında silahlı kuvvetlerimizin komutasını fî'len ele aldılar.

Önümüzdeki harpte Türkiye'nin bir üs olarak oynayacağı role dair, gazeteci W. Lippman'ın 1947'de yazdıklarıyla, İngiliz mareşali Montgomery'nin bundan birkaç ay evvel Vaşington'a bildirdiği söylenen şu görüşleri arasında ne kadar benzerlik var.

Mareşal Montgemery: "yalnız batı cephesinin savunmasıyla yetinilmemeli, aynı zamanda kuzey Danimarka'da, güney Balkanlar'da ve bilhassa Türkiye'de müstahkem mevkiler kurulması üzerinde ısrar etmiştir. Mareşal'a göre Türkiye ve Danimarka'da kurulacak bu müstahkem mevkiler, taarruzda müttefik ordularınca bir hareket üssü olarak kullanılacaktır. Bu suretle müttefik kuvvetlerinin doğu Avrupa'nın içerlerine, tâ kalbine kadar girmeleri ve böylece geniş bir sahaya yayılmaları imkân dahilindedir. Orduların ok gibi fırlıyarak birinci gün Berlin'e, ikinci gün Stettin'e, üçüncü gün Varşova'ya varmaları lâzımdır." (5/12/950 günlü *Yeni Istanbul*).

Artık andlaşmanın 1'nci maddesindeki şu "yardım fî'len kullanmak" şartıyla ne murat olunduğu pek güzel anlaşılıyor, sanırım. Zaten andlaşmanın lafzı da, ruhu da pek açıktır. Lakin anlaşılmayan bir nokta kalıyor ki, o da şudur:

Bu macerada Türk halkının, yani bizlerin, sizin benim hepimizin acaba ne kazancımız var?

Halk Partisi ve memleketin hakim sınıfları, bu noktayı sükütla geçiştiriyorlar. Oysaki mes'elenin can noktası buradadır:

Amerika'nın işaretiyle harbe gireceğiz. Hem de atomlu, hidrojenli bir harbe. Amerika'nın verdiği modası geçmiş silâhlarla oyalama savaşları vereceğiz. Amerikan uçakları biz-

deki üslerinden havalanıp düşmanı bombalayacaklar. Dayanacağız, dayanabildiğimiz kadar. Bir hafta, on gün dayanırmışız. Amerikan uzmanları böyle diyorlarmış. Sonra? Sonra Amerikalı dostlarımız uçup gidecekler. Biz de ölülerimiz, yaralılarımız, acılarımız, yanmış yıkılmış yurdumuzla başbaşa kalacağız...

Birinci dünya harbine de yabancıların emriyle, Berlin'den gelen bir emirle sürüklenmiştik. Hattâ harbe girdiğimizi Tal'at paşa sonradan öğrenmiş, hatıralarında yazıyor. Bize sığınan iki Alman zırhlısı, ansızın Karadenize çıkıp, Rus kıyılarını bombalayınca, ister istemez biz de harbe katılmıştık.

Yarın da bu böyle olacaktır. Bir gece bizdeki üslerinden havalanan Amerikan uçakları, meselâ Bakû petrollerini bombalayacaklar ve o gecenin sabahı, gözlerimizi bir de açacağız ki, harp içindeyiz...

Atatürk, Birinci Dünya Harbi'ne giriş tarzımız hakkında şöyle der:

> Harbi umumîye duhul hiçbir zaman şayanı tenkit olmaktan kurtulamaz. Her millet harbi umumiye hayat ve memat mücadelesi olduğuna samimen ve cidden bilerek karar vermiştir. Hayat ve memat mücadelesine karar vermek bir kimsenin, bir hey'etin hakkı değildir. Bu, milletin bizzat vereceği karardır. Bu kadar büyük hadisat milletin karşısında emr-i vaki olarak bulundurulamaz.

Ama Atatürk'ün devrimci mirasından bugün ne kaldı ki, bu sözlere kulak asan olsun. İşte yine aynı emri vaki karşısında bulunuyoruz.

Harp, ancak üzerinde yaşadığımız, çalıştığımız, çoluğumuzu, çocuğumuzu yetiştirdiğimiz yurt topraklarına, saldırıldığı zaman mukaddes bir vazifedir. Oysaki yarın sürükleneceğimiz harp, sırf Amerikan sermayecilerini iflâstan kur-

tarmak, Amerikan fabrikatörlerine, bankacılarına yeni pazarlar, yeni imkânlar, kısacası yeni kazanç kaynakları sağlamak için açılacaktır. Ve biz işte böyle bir harbin öncülüğünü edeceğiz.

Halk Partisi genel başkanı diyor ki; "Biz haksız talepler karşısında kaldık. Biz varlığımıza karşı yöneltilmiş, ardı arkası kesilmeyen tahrikler, tecavüzler karşısındayız. Vatanımızı en büyük tehlikeler karşısında görüyoruz... Eğer insanlık büyük bir felâkete gidecekse, bizim başımıza da engin felâketler gelecektir." (28/3/950 günlü Vatan).

Hayır: Türk milletini harbe sürüklemek sorumundan bu kadar kolaylıkla kurtulunamaz. İktidar partisinin önce şu sorulara cevap vermesi lâzımdır.

Bu talepler, bu ardı arası kesilmeyen tahrikler, tecavüzler denilen şeylerin gerçek mahiyetleri nedir? Ve bunlar durup dururken mi başlamıştır? Neden Atatürk'ün hayatında böyle tahrikler, emeller, talepler karşısında kalmamışızdır? İktidar partisinin bize Türk milletinin en amansız bir düşmanı olarak gösterdiği Sovyetler Birliği, İstiklâl savaşlarında bize bilfiil yardım eden; Çarlık Rusyası'nın kapütülasyon imtiyazlarından derhal vazgeçen; iktidar partisinin bugün: "istiyorlar!" dediği illeri kendi rızasıyla bize geri veren; daha düne kadar dostumuz olan Sovyetler Birliği, aynı Sovyetler Birliği değil midir? Ortada değişen bir şey olduğu muhakkak. Ama bu değişen şey nedir? İki taraftan hangisi değişmiştir?

Halk Partisi iktidarının bunlara ve buna benzer daha bir takım sorulara mutlaka cevap vermesi lazımdır.

Biliyoruz ki, Sovyetlerle İstiklâl savaşlarında kurulan dostluğumuzun müşterek bir temeli vardı. Bu temel her iki hükümetin de, yani hem Büyük Millet Meclisi hükümetinin, hem Sovyetler Birliği hükümetinin, yurtlarına saldıran emperyalist kuvvetlere silâhla karşı koması; emperyalist

kuvvetleri, her ikisinin de, milletlerinin bağımsızlığı ve dünya barışı için düşman bilmesi; ve her iki hükûmetin, milletlerini emperyalist tasallûtların her çeşidine karşı bütün kuvvetleriyle korumak azminde olmasından ibaretti.

1 Ocak 1920 günü Büyük Millet Meclisi'nde Atatürk diyor ki:

> "Biz bu haklarımızı mahfuz bulundurmak, Istiklalimizi emin bulundurabilmek için heyeti umumiyemizce bizi mahvetmek istiyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak istiyen kapitalizme karşı heyeti milliyece mûcadeleyi caiz gören bir mesleği takip eden insanlarız."

Istiklâl savaşlarında Atatürk'ün eliyle kurulan bu dostluk, Sovyetlerden gelen silâh yardımları, hattâ Sovyet altınlarıyla çimentolanmıştı. Sonradan Lozan Konferansı'na da, Sovyetleri biz davet ettirmiştik. Boğazlar konferansında, Boğazların, kayıtsız şartsız Türk hâkimiyetine bırakılması tezini de bütün kuvvetleriyle onlar desteklemişlerdi.

Politikada olduğu gibi, Sovyetler Birliği ile aramızda, iktisat alanında da dayanışma vardı. 1933'de imzalanan yardım andlaşması bunun güzel bir örneğidir. Hele bu andlaşmaya hakim olan zihniyet ile Amerikan yardımına hakim olan zihniyet ve her iki andlaşmanın şartları karşılaştırılırsa, dostluğa dayanan yardımın ne demek olduğu daha iyi anlaşılır.

Sovyetler bize 18 milyon dolarlık, faizsiz bir kredi açtılar bu andlaşma gereğince. Bu kredi ile Sovyetler Birliği'nden sanayi kalkınmamız için, bizim gerekli gördüğümüz makineler alındı. Borcumuz, Sovyetler Birliği'ne Türk malı gönderilerek ödenecekti. Elimizden altın yahut döviz çıkarmadan, muhtaç olduğumuz sanayi tesislerinden bir kısmı böyle kurulmuştur. Kayseri fabrikası, Nazilli fabrikası bunlar arasındadır. Sovyetler bize ayrıca uçak, tank, kamyon, otobüs gibi şeyler de verdiler. Ama buna karşılık bizden her-

hangi bir ta'viz istemediler. Meselâ yardımın kullanılışını generaller yerleştirmeğe kalkmadılar. Atatürk'ün açık dostluk politikasını, emperyalizm düşmanı oluşumuzu yeter bir teminat saydılar.

Tarih şartları, ekonomsal şartlar, coğrafya şartları, politika şartları, kısacası bu yüzyılın hayat şartları bizi Sovyetler Birliği ile dost olmağa zorluyor. Aynı şartlar yüzünden Sovyetler Birliği de Türkiye ile dost olmak zorundadır. Atatürk bu şartları iyice kavramıştı...

Sonradan ne oldu da yıllarca süren bu dostluk birden bire bozuluverdi? Sovyetler acaba emperyalist bir devlet oluverdiler de, biz emperyalizm düşmanı cephede mi kaldık?

İktidar partisinin ve dostları demokratların iddiaları budur. Ama bu iddia ancak emperyalizmin ne olduğunu bilmeyenleri aldatabilir. Yirminci yüzyılda ülkeler maksatsız fethedilmiyor. Yüzyılımızda ülkeler: istihsal fazlasını akıtmak; mallarını kârla satmak; yeni ham madde kaynakları ele geçirmek; sermaye ihrac edip bu yeni ülkelerde daha büyük kârlar sağlamak için fetholunuyor. Ve yeryüzü sınırlı olduğu ve artık sahipsiz ülke de kalmadığı için, bu yüzden ister istemez harp ediliyor. Ama bütün bunlar ancak kapitalist ekonomi düzenlerinde olan şeylerdir. Kapitalist sınıfını tasfiye etmiş; ekonomisini planlaştırmış, yani istihsalini memleket ihtiyaçlarına göre ayarlamış, üstelik de dünyanın bütün ham madde ve madenlerine bol bol malik olan bir memlekette böyle şeyler olmaz, olamaz. Emperyalizm, kapitalizmin son merhalesidir.

Demek ki, Sovyetler Birliği'ni emperyalist bir memleket olarak göstermeğe çalışmak, gülünçtür. Yoksa Sovyetler Birliği kapitalist bir memleket olmuş; Sovyetler ülkesinde yeniden inhisarcı sermayeciler sınıfı türemiş; istihsal kolları tekrar bunların eline geçmiştir de, bizim haberimiz mi yoktur?

Bir de şöyle bir iddia var: Sovyetler Birliği ideolojisini yaymak için emperyalist bir kuvvet gibi hareket ediyor, deniyor. İdeolojilerin zorla yayılamıyacağını bu İkinci Dünya Harbi, daha pek yakın bir zamanda ispat ettiği için, aklı başında herhangi bir devlet adamının böyle boş hülyalara kapılabileceğine ihtimal verilemez. Hele bu ideoloji, her milletin kendi inkılâbını kendisi yapacağını öğreten bir ideoloji olursa...

Safsatanın bir haddi hududu olmak gerek. Kaldı ki, üzerinde durduğumuz mes'ele nazari bir tartışma konusundan ibaret de değildir. Bu, bizim için bir ölüm kalım davasıdır.

Şu halde son bir ihtimal kalıyor. O da, değişenin bizim Halk Partisi olmasıdır. Eğer Halk Partisi yavaş yavaş devrimci vasfını kaybederek, mürteci bir teşekkül haline gelmiş ve emperyalistler safına geçmişse, Amerikan sakızı gibi ağızdan da düşürmedikleri şu mahut "dış tehlike"nin iktidar partisince yaratıldığı meydana çıkacaktır.

1939'da İngiltere ve Fransa ile askerî ittifak andlaşmaları imzalamıştık. O güne kadar resmen Sovyet dostluğuna dayanan dış politikamızda, bu olay bir dönüm noktası olmuşa benziyor. Her ne kadar bu andlaşmalara eklenen (2) numaralı bir protokolde, Sovyetlerle harbetmiyeceğimiz tasrih edilmişse de, o günden itibaren emperyalist kuvvetlerle işbirliği etmeğe başladığımız inkâr olunamaz. Fakat mes'ele bu işbirliğinin Sovyet düşmanlığına kadar gitmiş olup olmamasındadır. Fransız basınında çıkan bazı vesikalara bakılırsa, iktidar partisinin emperyalistlerle işbirliğini, Sovyetlere karşı hazırlanan tecavüz plânlarını desteklemek derecesine vardırdığına hükmetmek lâzım geliyor.

Birinci Vesika: Fransa'nın Ankara büyükelçisi Mr. Massigli'nin imzasını taşıyan 14 Mart 1940 günlü, 529 sayılı ve şifreli bir telgraftır. Bu telgrafta: İngiliz, Fransız hava kuv-

vetleri Türkiye'den, yahut İran'dan geçerek Bakü petrollerini bombaladıkları takdirde, Türkiye'nin protesto edip etmiyeceğini bay Saracoğlu'ndan sorulduğu; dışişleri bakanımızın da bu soruya: "İran'ın protestosundan mı çekiniyorsunuz?" sorusuyla cevap verdiği bildiriliyor. Ve ilâve olarak deniliyor ki,: "Türklerin bu işte zorluk çıkarmıyacakları bundan daha açık ifade edilemezdi!"

İkinci Vesika: Doğu Akdeniz Fransız kuvvetleri başkomutanı general Meygand'ın imzasıyla, Fransız genel kurmay başkanı ve başkomutan general Camelin'e çekilen 7 Mart 1940 günlü, 601 SP, 295/29 sayılı şifredir. Bu şifrede: İngiliz hava mareşali Mitchell'in, Diyarbakır, Erzurum, Van ve Kars'da hava alanları kurulması; bu alanlardan havalanacak İngiliz, Fransız uçaklarının Bakü petrollerini bombalaması konusunda görüşmek için Ankara'ya gittiği bildiriliyor.

Üçüncü Vesika: Yine general Meygand'ın imzasını taşıyan ve general Camelin ile Fransız hava kuvvetleri başkomutanı general Vuillemin'e gönderilen 17 Nisan 1940 günlü, SP 601, 538/33 sayılı yazıdır. (Bu yazının ayrıca fotoğrafla çekilmiş kopyası da yayınlanmıştır.) Bu yazıda da: Bakü'nun havadan bombalanması işinin Haziran sonlarıyla Temmuz başlarında yapılabileceği kaydedildikten sonra; bu mühletin uzun olmadığı, çünkü, Mösyö Massigli'nin bildirdiği gibi, düşmanın göstereceği tepkileri karşılamak için esasen Türkiye'nin de hazırlıklarını tamamlaması gerektiği ifade olunuyor.

Bu vesikaların sıhhat derecesi nedir? Ms. Massigli'nin anlattığı görüşme sahiden olmuş mudur? Sovyetler Birliği ile aramızda bir dostluk andlaşması varken iktidar partisi Bakü petrollerinin bombalanması teklifini müsait karşılamış mıdır? Bu teklifler red edilmişse, dostumuz olduğuna göre, bundan Sovyetler Birliği haberdar edilmiş midir?

Yukarıki vesikaların bugûne kadar yayınlanmadığına ("yalanlanmadığına" yazılmak istenmiş olabilir, y.h.n.) bakılırsa, bunların doğruluğunu kabul etmek lazım geliyor. Ve doğrulukları kabul edilince de, Tûrk-Sovyet mûnasebetlerindeki değişikliğin, şimdiye kadar Tûrk halkına gösterilen sebeplerden bambaşka sebeplere dayandığı meydana çıkıyor. Demek ki, Halk Partisi iktidarının dostlukta kusur etmediği halde, Sovyetlerin bizden haksız isteklerde bulundukları hakkındaki iddiası temelsizdir.

Fakat bir an için bunun tersinin doğru olduğunu kabul edelim. Farzedelim ki, Halk Partisi iktidarı dûrûst bir dost gibi davrandığı halde, Sovyetler kabul edemiyeceğimiz bir takım taleplerde bulunmuştur. Ve Halk Partisi iktidarı da, sırf bu isteklere karşı koyabilmek için, yani bağımsızlığımızı korumak kaygısıyla, Amerika'dan yardım istemiştir. Evet farzedelim ki, hakikat bu merkezdedir. Ama neticede ne oldu? Amerikalılar, dostluk maskesi altında memleketi teslim aldılar; memleket bûtûnûyle bir Amerikan askerî ûssû haline geldi; yani Halk Partisi iktidarının, bağımsızlığımızı korumak için tuttuğunu söylediği yol, bizi bunun tam tersindeki uçuruma yuvarladı; bağımsızlığımız bûsbûtûn elden gitti.

Birde şöyle bir mûtalaa, bir iddia var. Deniliyor ki, "bizim gibi kûçûk milletler artık bağımsız yaşıyamazlar; dûnyayı paylaşan iki emperyalist devletten birinin, yani ya Amerika'nın, ya Sovyetlerin himayesine sığınmak zorundadırlar; demir perde içine girmektense, Amerikan boyunduruğu 'ehvenişer'dir..."

Bu gibi iddialar nefretle ve şiddetle reddedilmelidir. Bunlar Amerikan esaretine isyan etmiyelim diye uydurulmuş yalanlardır. Yukarıki iddiada en az dört yalan var.

Birinci yalan: bugûnkû dûnya şartları içinde kûçûk milletlerin, artık bağımsız yaşayamıyacakları iddiasıdır. Bunun

tam tersi doğrudur. Bağımsızlığını kazanan küçük milletler gittikçe çoğalıyor. Bağımsızlık, emperyalist kuvvetlerin, yani inhisarcı sermaye çevrelerinin, gizli veya açık her türlü tasallutlarına karşı halkın kendini fi'len koruması demektir. Bilhassa İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra birçok küçük milletin hürriyete kavuştuğu meydandayken, bu olayı bilmemezlikten gelmek ve bunun tam tersini söylemek, iyi niyet eseri olamaz. Bu, esareti tabii bir şeymiş gibi kabul etmemiz için uydurulmuş bir yalandır. Kaldı ki, iki bloktan hiçbirine girmiyen, tarafsız kalan bir takım küçük devletler de var. Meselâ: Finlandiya; meselâ: İsveç; hatta Hindistan... Üstelik bunların stratejik durumlarının, bizimkinden daha az önemli olduğu da söylenemez.

İkinci yalan: dünyanın iki emperyalist kuvvet arasında paylaşıldığı hakkındaki iddiadır. Dünyada bir tek emperyalist kuvvet vardır, daha doğrusu emperyalizmin bir tek şekli vardır; o da, milletlerarası sermayenin tekelci, sömürücü ve harpçi kuvvetidir ki, bugün bu kuvvetin en büyük temsilcisi Amerika'dır. Sosyalist bir devletin, planlı ekonomi düzeniyle idare olunan bir memleketin, yani inhisarcı sermaye çevrelerini tasfiye etmiş bir milletin, başka milletleri sömürmesine ne pratikte, ne de teoride imkân vardır. Hele üstelik bu memleket Sovyetler Birliği gibi, yer yüzünün bilinen bütün maden ve ham maddelerine bol bol malik olursa... Sovyetlerin Halk demokrasileriyle ve son olarak Çin halk demokrasisiyle imzaladığı dostluk anlaşmalarına bir göz atmak ve bu memleketlerin, Sovyetlerden gördükleri ivazsız yardımlarla kısa zamanda nasıl sanayileştiklerini ve kalkındıklarını, yani yabancı sermayesinin tahakkümünden kurtulduklarını hatırlamak, sözlerimizin doğruluğunu ispata yeter. Ama her şeye bezirgân gözüyle bakan, her işte kâr arayan insanların buna akıl erdirmesi mümkün müdür?

Üçüncü yalan: Türk halkı için "ehveni şer" olan yolun tutulduğu hakkındaki iddiadır. Yukarıki yalanlardan sonra bu üçüncü noktanın doğru olmasına zaten imkan yoktur. Bu yalanı söyliyenler yerli ve yabancı bankalardaki milyonlarını, hisse senetlerini, burdaki ve yabancı memleketlerdeki çiftliklerini, yani öz menfaatlerini, Türk halkının menfaatlarıyla karıştırıyorlar. Daha doğrusu kendi menfaatlarına uygun olanı, Türk milletinin menfaatiymiş gibi gösteriyorlar. Dış politikada tutulması gereken yol, açık bir tartışma konusu yapıldı mı ki, Amerikan sömürgesi olmanın "ehveni şer" ve Türk milletinin menfaatları icabı olduğu iddia ediliyor? Bu konuları ele almağa kalkanlar, kâh anti demokratik kanunlarla, kâh kanun dışı baskılarla derhal susturulmuşlardır. Bu memleket davası, bakınız ancak mahkeme önünde ve müdafaa hakkının kudsiliğine sığınılarak deşilebiliyor.

Dördüncü yalan: demir perde gerisi dedikleri memleketlerde, halkın esir hayatı sürdüğü hakkında uydurulan masallardır. Harp biteli beri bu memleketlerde temelli değişiklikler oluyor. "Harpten evvel esasen sanayi bakımından bir hayli ileri seviyeye erişmiş bulunan Çekoslovakya ile Sovyetler Birliği istisna edilirse, Orta Avrupa ile Doğu Avrupa ekonomileri esas itibarıyla ziraî ekonomilerdi. Toprak işletme şekli ise, Sovyetler Birliği hariç, umumiyetle yarı derebey işletme şekliydi. Verim seviyesi çok düşüktü. Ziraattan artan muazzam bir nüfus fazlası vardı ve mahdut mikyastaki sanayi bu fazla nüfusa pekaz iş te'min edebiliyordu; daha doğrusu edemiyordu. Bu bölgenin halkı Avrupa'nın en aşağı yaşayış seviyesinde idi. Bilhassa 1930 senelerinde bu yaşayış seviyesi büsbütün düşmüş bulunuyordu. Mahdut mikyastaki sanayi ise umumiyetle yabancı sermayesinin elindeydi ve muayyen bir mahsul üzerinde, bilhassa ihracat malları üzerinde, fazla spesiya-

lize olmuş bulunuyordu. Bu memleketlerin milletlerarası ticaretteki rolleri buğday, kereste, maden cevheri ve buna benzer ham maddeler ihraç etmek ve bunlar mukabilinde mamul maddeler almaktan ibaretti. Bu dış ticarete, gerek alıcı ve gerek satıcı olmak bakımından, Almanya hakimdi. Bu memleketlerin yabancılar tarafından istismarı, Nazi işgali zamanında büsbütün aşikâr bir hal almıştı." (Science and Society adlı Amerikan dergisinin 1948 yaz sayısı.) Bu memleketlerde harpten sonra şöyle gelişmeler oldu: Sovyetler Birliği'nin yardımıyla hepsi hızla sanayileşiyorlar. (Sade bu olay Sovyetlerin emperyalist bir devlet olduğu hakkındaki gülünç iddiaları yalanlamağa yeter. Bilindiği gibi emperyalist devletler, elattıkları memleketlerin ilanihaye bir pazar halinde kalmasını isterler. Bunun için de bunların sanayileşmesine müsade etmezler. Meselâ: Amerikalılar boyuna bizim ziraat memleketi olduğumuzu ve ziraat memleketi kalmamız gerektiğini sölüyorlar. Yaptıkları sözde yardımlar da hep bu istikamettedir. Bize ziraat aletleri veriyorlar; bir de kendilerince önemli olan madenlerin istihsalini artırmağa çalışıyorlarmış. Ama sanayimizi geliştirmiye bir türlü yanaşmıyorlar.) Halk demokrasilerinde toprak reformları yapılmıştır. Topraklar derebeylerinin elinden alınmış, köylüye dağıtılmış ve köylü toprağı işliyecek makinalı araçlarla donatılmıştır. Sanayi kolları, bilhassa ana sanayi, ulaştırma çeşitleri, madenler, ormanlar, bankalar millileştirilmiştir. Planlı ekonomi rejimi bu memleketlere çok kısa zamanda belirli bir refah getirmiş, halkın hizmetine verilen kültür ve sağlık müesseseleri bu sayede hızla geliştirilmiş ve geliştirilmektedir. Bittabii bütün bunlar yapılırken, bir yandan da istismarcı sermayeciler sınıfı tasfiye edilmiştir ve edilmektedir. Yükselen şikâyet ve iftira sesleri, işte bu sömürücülerin ve dışardaki ortaklarının sesleridir.

Bazı rakkamlar verelim:

Macaristan

Macaristan'da, 1949 yılında sanayi gelişmesini, istihsalin değerleri bakımından 1938 yılına göre kıyaslıyan şu birkaç rakkam dikkate değer:

Sanayi kolları	1938'de	1949'da
Madenler	642	1.388
Metalürji	510	2.520
Elektrik enerjisi	492	781
Cam	120	207
Kimya	1.169	2.035
Mensucat	2.872	6.197

Bu Halk demokrasisinde sanayi istihsalinin 1938 yılına göre artışını şu rakkamlar da göstermektedir:

1938 yılında umumiyetle endüstri istihsalinin seviyesi 100 olarak alınırsa 1949'da bu 140 olmuştur; ağır endüstride ise bu 174'e kadar çıkmıştır.

Macaristan'da emekçi halk kitlelerinin yaşayış seviyesindeki yükselişi de şu rakkamlar göstermektedir:

Harpten öncekine göre, 1949'da millî gelir %24 artmıştır. Emekçi sınıfının hayat seviyesi ise %40 yükselmiştir (İki rakkam arasındaki fark toprak ağalarıyla kapitalistlerin, harpten önce millî servete nasıl tasarruf ettiklerini pek güzel belirtiyor.). 1947'den 1950'ye kadar geçen üç yılda fert başına: et istihlâki %78; şeker %171; süt %68; pamuklu %133; kundura istihlakî %200 çoğalmıştır. Aynı tarihlerde gıda maddelerinin fiyatı %12,4; giyim eşyasının fiyatı da %7,4 düşmüştür.

Bulgaristan

Bulgaristan'da 1947 millîleştirmelerinden sonra, 1949 yılında endüstri istihsali %35 artmış, bu alanlarda çalışanların sayısı %20 çoğalmıştır. İşçi gündelikleri ise 1944 yılına göre ortalama olarak %75 yükselmiştir. Millî gelir durmadan artmaktadır: 1939'da 47,3 milyar leva olan millî gelir 1948'de 51,8 milyara yükselmiştir. 1948'e göre 1949'da fert başına, şeker istihlakî %32; et %30; yumurta %68; yaş sebze %26; patates %88; tatlı ve şekerleme istihlakî %184 çoğalmıştır.

Çekoslovakya

Bu Halk demokrasisinde endüstri istihsali 1949'da 1948'e göre %8 artmış, harpten önceki seviyesine göre ise, %13,6 yükselmiştir. Yine harpten öncekine göre: linyit istihsali %50; elektrik enerjisi %100; çelik %20; çimento %28; yünlü %50; kundura %25; traktör istihsali %1.500 artmıştır. Sanayi kollarında çalışanların sayısı 75.000, inşaattakilerin sayısı ise, 50.000 çoğalmıştır. Çekoslovakya'da işsizlik tarihe karışmıştır. 1949'da fiyatlar şu nispette düşmüştür: gıda maddeleri %50; tekstiller %20; kundura %15. Ve 1948'e göre 1949'da fert başına: tereyağ istihlakî %108; buğday %44; yünlü %21; pamuklu %47; radyo %23; elektrikli çamaşır makinası %23; elektrikli mutfak ocağı istihlakî de %33 artmıştır.

Lehistan

Bu Halk demokrasisinde 1948'e göre 1949'da başlıca istihsal kollarında şöyle bir artış olmuştur:

Kömürde	%6
Elektrik sanayiinde	%9
Demirde	%13
Çelikte	%18
Traktör sanayiinde	%108

Mobilyada	%141
Manifaturada	%158
Elektrik ampulunda	%154
Şekerleme ve çikolatada	%164

Harpten önceye kıyasla genel olarak sanayi istihsali %175 artmıştır. Ve yine harpten öncekine göre fert başına: buğday istihlakî %19; yumurta %50; et %79; şeker %64; yünlü istihlakî %55 çoğalmıştır.

Romanya

1948'e göre 1949'da genel olarak istihsal %40; çeşitli maden istihsali %50; kömür %25; ham petrol %9; hububat %36; traktör istihsali % ... artmıştır. Geçen yıl imal edilen traktörlerin sayısı 12.500'dür. Ekilen topraklar 1948'e göre 1949'da %18 fazladır. Millî gelir çıkan yıla kıyasla %25, işçi gündelikleri de %30 nispetinde yükselmiştir.

Bütçeler

Devlet masrafları boyuna çoğaldığı halde, Halk demokrasilerinde bütçe fazlası görülmektedir. 1949 yılında bu fazlaların tutarı şudur:

Macaristan'da	50 milyon florin
Romanya'da	36 milyon ley
Bulgaristan'da	13 milyon leva
Çekoslovakya'da	birkaç milyon kuron

Lehistan'da 1950 bütçesinin %36'sı; Çekoslovakya'da %38,2'si; Romanya'da %24'ü; Macaristan'da %27'si sosyal ve kültürel işlere ayrılmıştır.

Silahlı kuvvetlere ise:

Macaristan'da bütçenin ancak %11,7'si; Romanya'da

%14'ü; Çekoslovakya'da %9,09'u; Lehistan'da %10,2'si tahsis edilmiştir.

Amerika'nın yardımlarına (!) mazhar olan memleketimiz gelince, üç yılda ne hale geldiği meydandadır: emekçi kitlelerin yaşama seviyesi her gün biraz daha düşmektedir; işsizlik bir afet haline gelmiştir; istihsalimiz azalmaktadır; sanayileşme hareketi durmuş, ihracat düşmüş, ithalat artmıştır; yarısı millî savunmaya ayrılan bütçemiz açık, ticaret muvazenemiz açıktır. Memleketin iflas halinde olduğu şüphesizdir. Ve bu hengâmede bir avuç iş adamının muazzam kazançlar sağladıkları görülmektedir.

Türk milletinin yaşama gücünden şüphe edenlere Atatürk'ün ağızıyla cevap vermek gerek: kayıtsız şartsız istiklal!..

Kayıtsız şartsız istiklal ise, emperyalizime karşı komakla, yani bugünkü şartlara göre, Amerika'ya karşı cephe almakla olur. Kalplerimiz yeniden *Kuvai Milliye ruhuyla* çarpmalıdır. Milletçe hür yaşamamız için tek çıkar yol budur. İlk hedefimiz, sinsice can evimize yerleşen Amerikalıları buradan söküp atmak olmalıdır. Atatürk'ün 1 Ocak 1920'de, yani kurtuluş savaşlarının ta başlarında söylediği şu sözler, bir daha çıkmamak üzere kafalarımıza ve yüreklerimize kazılsın.

> "Biz istiklalimizi emin bulundurmak için hey'eti umumiyemizce bizi mahvetmek istiyen emperyalizime karşı ve bizi yutmak istiyen kapitalizme karşı hey'eti milliyece mücadeleyi caiz gören bir mesleği takip eden insanlarız."

Oysaki Halk partisinin seçim beyannamesinde: "Amerika Birleşik Devletleri'yle devamlı gelişme halinde olan dostluğumuzu, askerlik, ekonomi, kültür alanlarında pekleştirip kökleştirmek prensipimizdir" deniliyor (28/4/950 günlü *Cumhuriyet*).

Bugün iktidar Demokratlara geçmiştir. Yeni Cumhur başkanı sayın Bayar: "Ben Atatürk'ün çırağıyım" buyur-

muşlar. Şu halde kendilerinden Atatürk'ün yukarıki sözlerine uygun bir hareket tarzı beklemek büsbütün hakkımız olmuş oluyor.

İkinci hedefimiz barışı korumak ve kurtarmak olmalıdır.

Oysaki, daha düne kadar kaderimizi elinde tutan Halk Partisi'nin genel başkanı: "Eğer insanlık büyük bir felakete gidecekse, bizim başımıza da engin felaketler gelecektir" diyordu.

İnsanlar tarihlerini kendileri yaparlar. Boyun büküp, tevekkülle "engin felâketlerin" gelmesini beklersek, "engin felâketler" gelir başımıza. Milletimizin ve insanlığın "engin felâketler" görmemesi için hepimizin var kuvvetimizle çalışmamız; bu "engin felâketleri" hazırlıyanlarla savaşmamız gerektir. Evet bu hepimize düşen bir vazifedir. Ama bu, hepimizden çok iktidarda olanlara düşen bir vazifedir. Ve bu vazifenin tarih önündeki sorumundan: "Vatanımızı en büyük tehlikeler karşısında görüyoruz," diyip kurtulmak kabil değildir. Evet, yurdumuz, bugün en büyük tehlikeler karşısındadır. Atom harbinin, her türlü tahmini aşan felâketleri milletimizin başına çökmek üzeredir. Evet, yurdumuz en büyük tehlikelerle karşı karşıyadır. Ama yurdumuzu bu duruma sokan kimdir? Bugün "tehlike var" diye bağıranlar, değil mi?

Bir kısım Amerikan meddahı da bu yardımlar sayesinde belimizi doğrulttuğumuzu söyliyorlar. Yardım göreli kalkınmışız. Bunlar ya olayları görmiyecek kadar kör, yahut sırf kendi çıkarları için böyle konuşan kimselerdir. 4 Temmuz 1948 günlü iktisadî işbirliği andlaşmasının zinciri, bir milletin boynuna geçer de o millet iktisaden kalkınabilir mi hiç? Bu andlaşmanın belli başlı maddelerine hele bir bakınız:

> - Türkiye hükûmeti, Amerika'nın bu andlaşma gereğince üzerine aldığı işleri görebilmesi için, Türkiye'de özel bir

Amerikan hey'eti bulundurmasına müsaade edecektir. Bu hey'etin üyeleri elçilerin faydalandığı imtiyazlardan faydalanacaktır. Bundan başka Türkiye'ye yardım işlerini görmek üzere gelecek Amerikan kongresi üyeleriyle memurlarına, cemîlekâr muameleler yapılacak, onlara vazifelerinin tesirli surette ifası için lâzım gelen kolaylıklar, yardımlar esirgenmiyecektir (Madde: 8).

- Türkiye hükümeti, bu andlaşma hükümleriyle Avrupa ekonomik işbirliği sözleşmesinin genel hükümlerini yerine getirmek için tasarladığı, yahut kabul ettiği projeler, programlar, tedbirler hakkında Amerika'ya tafsilâtlı bilgi verecek; bu andlaşma gereğince alınan paralar, mallarla hizmetlerin kullanılışı, yapılan işlere dair her üç ayda bir Amerika'ya rapor sunacak; Türkiye menşeli mallar hakkında istenen gerekli bilgileri elde etmesi için Amerika'ya yardım edecektir (Madde: 6).

- Türkiye hükümeti parasını istikrar vermeği, muteber bir kambiyo rayici tesbit ederek bu rayici yürütmeği; bütçesini denkleştirmeği, memleket içinde malî istikrar yaratarak bu istikrarı muhafaza etmeyi; genel olarak kendi parasına karşı güven sağlamağı taahhüt eder (Madde: 2-C).

Yani yeni bir kapitülasyon rejimi; yani yeni bir Düyunu Umumîye idaresi... Maddeleri okumağa devam edelim:

- Türkiye hükümeti, ticaret alanında devlet teşebbüsleriyle özel teşebbüsler arasında fark gözetmiyecek; rekabeti sınırlamayacak; piyasayı daraltan inhisarcı kontrolları teşvik etmiyeceği gibi, bunlar Avrupa kalkınma programına tesir ederse, önlenmesi için tedbirler alacaktır (Madde: 2-D/3).

- Türkiye hükümeti yerli istihsal maddelerinden Amerika'nın ihtiyaç duyacağı herhangi birini Amerika emrinde stok edecek; Amerika'nın lüzum göstermesi üzerine bunların istihsalini arttıracak. Bu maddelerin naklindeki engelleri ortadan kaldıracaktır (Madde: 4).

Yani Amerika memleketimizde çıkan maddelerden dilediğini inhisarı altına alabilecektir. Bu maddeler "stratejik madde" denen maddelerdir ki, harp sanayiine yararlar. Meselâ Amerikalılar kromumuza şimdiden el komuşlardır (Bilgin Maden Limited Şirketi ile Marshall plânı idarecisi Mr. R. Dorr arasında 3/4/950 günü imzalanan sözleşme).

Dahası var. Okumaya devam edelim:

> - Türkiye hükûmeti yardımdan faydalanan öteki memleketlerle iş birliği ederek ticaret serbestliğini köstekliyen, gelişmesine mani olan resmi yahut hususî bütün engelleri azaltmağa çalışacaktır (Madde: 2-D/1).

Hükümet ithalâtımızın önce %60, sonra %75 ve bu yılın sonunda %100 serbest bırakılması için birtakım kararlar almıştır. Gümrük resimlerinin %80 nisbetinde indirilmesi için yeni kanunlar çıkarılmış, yeni yeni tasarılar hazırlanmıştır. Bunlar yukarıki maddelerin tatbikleridir. Oysaki ithalât serbest bırakılıp, gümrük resimleri de indirilince, millî iktisadımızın; yerli istihsalimizin ne hale düşeceğini kestirmek için ekonomi bilgini olmağa lüzum yoktur. "Serbest ticaretin" şimdiden memleketimize getirdiği nîmetleri (!) görmek için, şöyle bir çevremize bakmak yeter. Dışişleri bakanı bay Sadak bile bazı itiraflarda bulunmaktan kendini alamıyor. İthalât serbestliğini kabul eden Paris Konferansı'ndan dönen dışişleri bakanı: ithalât serbestliğini Amerika'nın ısrarıyla kabul eden batı Avrupa memleketleri için, bunun türlü zorluklar doğurduğunu, daha da doğuracağını kaydettikten sonra; Türkiye'nin bu yüzden karşılaşacağı zorlukları daha da büyük olacaktır demiştir (10/2/950 günlü *Yeni İstanbul*).

Serbest ticaret rejimini tamamlamaya yarayan şu maddeyi de okuyalım:

- Türkiye hükûmeti, Amerikan hükûmetince Amerikan vatandaşlarına verilen dolar garantilerine karşılık, Amerika Birleşik Devletleri hükûmetine tahsis, yahut nakledilen herhangi bir Türk lirası meblağının, yahut Türk lirası kredilerinin Amerikan hükûmetinin mülkü olarak tanınmasını kabul eder (Madde: 3).

Amerika yardım ettiği hükûmetlerden, vatandaşlarının o memleketlere yatıracakları sermayeler için, ayrıca teminat istiyor. İktidar partisi hükûmetleri yabancı sermayesine zaten şöyle bir teminat vermişlerdi: Türk parasının korunması hakkındaki 13 sayılı kararnamenin 31'inci maddesi, yabancılara, Maliye Bakanlığının müsaadesiyle gerek sermayelerini, gerek sermayenin hasılâtını, memleket dışına çıkarmak hakkını tanımıştı. Bu kere, memlekete sokulacak 300 milyona kadar olan yabancı sermayesinin, hasılâtıyla birlikte memleket dışına çıkarılmasına izin veren, bir kanun tasarısı hazırlanmıştır. Tasarının kanunlaşıp kanunlaşmadığını bilmiyorum.

Mahkemelerimizin istiklâlini çiğniyen şu madde de var:

- Türkiye hükûmeti, herhangi bir muamelesi ile bir Amerikalı vatandaşa zarar verir, bu zararın tazmini mes'elesinde Türk mahkemelerince verilen kararlar Amerikalıları tatmin etmezse, Amerikan hükûmeti ihtilâfı milletler arası adalet mahkemesine yollamağa yetkilidir. Türkiye hükûmeti milletler arası adalet mahkemesinin yetkisini şimdiden tanımıştır (Madde: 9).

Mahkemelerimizin istiklâlini yok eden bu maddenin özel teşebbüslerin, hususiyle âmme hizmeti gören imtiyazlı şirketlerin, devletleştirilmesini önlemek için konduğu besbellidir. Böylece Türkiye'ye yatırılacak Amerikan sermayesine bir imtiyaz daha verilmiş oluyor.

Sonra çerez kabîlinden de şu maddeler:

> - Türkiye hükûmeti yardım plânına dahil memleketlerdeki fazla insan gücünden faydalanabilmesi için, milletler arası mülteci teşkilâtı yoluyla yapılan teklifleri müsait karşılıyacaktır (Madde: 2-D/2).
>
> - Türkiye Cumhuriyeti Amerikalıların Türkiye'ye seyahatlarını teşkilâtlandırmak, geliştirmek, teşvik etmek, her türlü kolaylığı göstermek için Amerika hükümeti ile işbirliği yapacaktır (Madde: 5).

Yani Amerikalılar dilerlerse, tıpkı sömürgelerde olduğu gibi, memleketimizde yabancı uyruğunda göçmenler yerleştirecekler ve Şarkın, Roma'nın, Bizans'ın kalıntılarını her türlü kolaylıktan faydalanan efendilerimiz olarak görmeğe geleceklerdir.

Nihayet, memleket kaderinin Amerikan menfaatlerine göre ayarlandığını gösteren şu madde:

> - Avrupa İktisadî İşbirliği sözleşmelerinin yüklediği mecburiyetleri yerine getirmek için, Avrupa İktisadî İşbirliği teşkilâtına faal olarak katılacak olan Türkiye hükûmeti, 1948 günlü İktisadî İşbirliği Amerikan kanunu ile güdülen siyasete iltihak ettiğini teyit eder (Madde: 1).

Kapitülasyonların geri gelmediği, artık Türkiye'nin bir Amerikan sömürgesi olmadığı iddia edilebilir mi? Memleketin tekmil kaynakları Amerikalıların eline geçmişken, hâlâ bağımsız olduğumuz söylenebilir mi?

Oysaki Halk Partisi hükümetinin başbakanı bay Günaltay hiç fütur etmeden şöyle konuşuyor:

"-Bu konuda yerli profesörlerin verdikleri raporları tedkik ediyoruz. Fakat esaslı bir iş yapmak için Amerika'dan mütehassıs istedik. Yakında 14 hey'et gelecek, sağlık işlerimize kadar muhtelif branşlarda işlerimizi nizamlamak için

icab eden şeyleri bize tavsiye edeceklerdir. Fakat bununla da kalmadık, Amerikan Marshall plânı teşekküllerinden faydalanarak devlet işlerimizi tedkik etmek üzere dünya çapında tanınmış iki ilim adamı istedik. Bu hususta şimdiye kadar verilmiş olan raporları kendilerine verilmek üzere devlet arşivlerinden toplattım. Bunlar tedkik edildikten sonra bir plân tanzim edilmiş olacaktır. Son defa da Amerikalıların üçüncü bir yardımından istifade ederek memleketin sağlığını korumak, memleketin dört köşesinde sağlık durumunu düzenlemek imkânını elde ettik" (29/4/950 günlü *Cumhuriyet*).

Ve bir basın toplantısında Mr. Dorr, aynı fütursuzlukla şu demecte bulunuyor:

"*Krom, pamuk istihsali %15 artmıştır. Ziraat istihsalâtının bu sene iyi netice vereceği ümid edilmektedir*. Zonguldak limanının inşaatı yürümektedir. Divrik demir madeninin istihsali de mütemadiyen artmaktadır. Türk hükûmetinin turizme verdiği ehemmiyet kayde değerdir. Turizmi teşvik kanunu bu yolda atılmış iyi bir adımdır...

"...*Bizim en fazla üzerinde durduğumuz bir mes'ele de teknik mütehassısların temini işidir*. Getirilen mütehassıslarla, Amerikan tekniğinin memleketinizde tatbiki her bakımdan iyi neticeler verecektir. Bilhassa ziraat sahasındaki mütehassısların Türk çiftçisinin kalkınmasında büyük rolü olacaktır. Ziraat mütehassısları gelmiş ve işlerine başlamışlardır. Ayrıca çelik, tuz, demiryolları, istatistik mütehassısları da kendi işlerinde çalışmaktadırlar. Turizm ile denizyolları için de mütahassıs getirtilmesi düşünülmektedir. Bütün bu işler için lüzûmlu malzeme de yakında tamamıyla gelmiş olacaktır.

"... Diğer taraftan tütün istihsalâtının satışı da temin edildi. Almanya'ya 11 milyon değerinde tütün satıldı. Bu suretle kapanan eski bir pazar yeniden açıldı.

"... Makinelerin dağıtılması işi ön plâna alınacaktır. Makineleşmeğe sür'atle devam olunacaktır. Traktörlerin küçük arazi sahiplerinin eline geçmesi için kooperatifler teşkili veya kira usûlü, yahut da müşterek mülkiyet sistemi tatbik olunacaktır.

"... Üzerinde bilhassa duracağımız mes'ele Türk köylüsünü ziraat bilgileriyle techiz etmek olacaktır. Türk çiftçisine pratik bilgiler vermeği, işi teoriye bırakmayıp *tarlaya kadar gitmeyi istiyoruz.*

"... Makinalaşma metodlu yapılmazsa, fayda temin olunmaz. *Yedek malzeme işine gerekli önemi vermekteyiz. Yalnız bu iş için hükûmetin kâfi döviz vermesi şarttır* (2/4/950 günlü *Cumhuriyet*).

Mr. Dorr, herhangi bir Amerikan sömürgesinde, meselâ Filipinlerde bundan daha rahat konuşamaz.

Krom istihsalini arttırmışlarmış; Neden? Çünkü Amerika'ya lâzımdır. Bütün kuvveti ziraate vereceklermiş; Niçin? Çünkü ziraatçi memleketler ilelebet sömürge olarak kalmağa mahkûmdur. Zaten Mr. Dorr da sanayimizden hiç bahsetmemişler. Sermayenin yarısı Amerikan olan Sınaî Kalkınma Bankası'na şöyle bir dokunmakla yetinmişler. Oysaki, bir memleketin sanayileşmedikçe, ne gerçekten bağımsız olması, ne de çağdaş medenîyete gerçekten ulaşması kâbildir.

Fakat Mr. Dorr'un uzun demecinde, bizce asıl dikkati çekmesi lâzım gelen kısım, demecin sonuna sıkıştırılıverilen iki cümleciktir. Çünkü o masum iki cümlecik koca Amerikan yardımının mahiyetini ve ne maksatla yapıldığını açığa vuruyor. Mr. Dorr: Yedek parça işini önemle ele aldık; yalnız bunun için hükûmetin döviz vermesi lâzımdır, buyuruyorlar.

Marshall yardımı gereğince verilen maddeler hep istihlâke yarayan şeylerdir. İstihsal araçları istihsaline yarayan sı-

naî donatım eşyası verilmiyor. Meselâ Amerika bize traktör veriyor da, traktör fabrikası kurmak için makina vermiyor. Bundan dolayı, bizler ilelebet Amerika'nın müşterisi kalmağa mahkûmuz. Çünkü traktörlerin şurası bozuldukça, burası kırıldıkça, Amerika'dan yedek parçalarını; çürüğe çıkanların yerine de, yenilerini getirteceğiz. Ve karşılığında, Mr. Dorr'un masumca istediği dövizleri; döviz tükenince altınlarımızı; yani Türk halkının birikmiş alınterini, emeğini vereceğiz...

Üç yıldır Amerika'dan yardım görüyoruz. Bu ne biçim yardımdır ki, üç yıldır gün günden beter oluyoruz. Hele bir memleketin haline bakınız:

Halk korkunç bir sefalet içindedir. Herşey ateş bahası. Üstelik de işsizlik. Fabrika kapılarında, ırgat pazarlarında bekleşenlerin sayısı gittikçe çoğalıyor. Bunların benzi soluk, gözleri fersizdir. Henüz işinden atılmıyanlar da korku içindeler. İnsanı midesinden saran kapı dışarı edilmek korkusu bu... Sekiz milyon köylü topraksızdır; araçsızdır. Ve bu yıl ağalara traktör dağıtıldığı için, eli böğründe kalan ırgatlar, boyu 8-10 kilometre kilometre tutan kafileler halinde, yorgan sırtta aç dolaştılar memleket yollarında...

İşsizlerin sayısı ne kadardır? Bu kesin olarak bilinmez bizde. Yalnız istatistik yıllığının bazı rakkamlarından anlaşılıyor ki, yaşı 14'den yukarı olanlar arasında 2.522.481 kişinin ya belli bir işi yoktur ya da hiç işi yoktur. Umum nüfusumuza nisbet edersek %12.5 eder. Korkunç rakkam. Ama yine de gerçeğe uyduğunu sanmıyorum. Bugün işsizlerin sayısı mutlaka daha çoktur.

Pahalılık da son kertede. Harpten beri toptan eşya fiatleri %516, yiyecek maddeleri de %496 artmış. Yani vaktiyle bir liraya aldığını bugün beş, beşbuçuk liraya alıyorsun. İstanbul ticaret odasının Ocak ayı için yayınladığı endekse göre: üç çocuklu bir aile ayda 473 lira ile geçinebiliyor-

muş. Oysaki, nüfus başına düşen yıllık gelirimiz 521 liradır. Bu, yılda herkes 521 lira kazanır demek değil tabiî. 521 lirayı rüyasında bile görmiyenlerin sayısını Allah bilir bu memlekette. İşçinin ortalama kazancı ayda 40 ile 120 lira arasındadır. Halk açtır. Edebiyat falan değil, gerçekten aç. Arada sırada BMM'de şöyle konuşmalar oluyor: Meselâ bay Râif Karadeniz, Karadeniz bölgesi için: "günlerce, haftalarca ekmek bulamıyarak yeşil otlarla, yapraklarla geçinenler olmuştur:" diyor. Bay Baltacıoğlu da: "Karadeniz millet vekilinin iztırabını ben anlıyorum. Onlar konuştukları zaman başka kelimelerle Orta Anadolu'nun, bilhassa Kırşehir'in iztırabını tennüm ediyorlar sandım," buyuruyor. Başbakan yardımcısı bay Nihat Erim de: "Şunu bu vesîle ile kaydedeyim ki, ben Trabzon'dan Rize'ye giderken gördüğüm manzara karşısında kendimi tutamadım, ağladım", diyor (14/12/949 günlü *Cumhuriyet*). Bu bayların üçü de iktidar partisindendir. Demek ki, göz yaşı dökmekten başka işleri kalmamış.

Her yıl veremden 40.000 insan ölüyor. Verem fakirliğin, sefâletin, açlığın hastalığıdır. Düpedüz açlıktan, soğuktan, barınaksızlıktan ölenlerin sayısı belli değil. İstatistikler yazmaz bunu.

Sanayiimiz mahvolmaktadır. Demirciliğimiz, çelikçiliğimiz, kâatçılığımız, dokumacılığımız göz göre göre ölüyor. Serbest ticaret taraflısıyız malûm ya... Karabük mallarında %7'den 17'ye kadar fiyat kırıldı. Ama yine de yabancı mallarıyla rekabet edemiyoruz. Bizim 54'e mal ettiğimiz beton demirini Amerika 38 kuruşa teslim ediyor. Dokumacılıkta da durum böyle. Yalnız Sümerbank depolarında 50 milyon liralık satılmamış kumaş yatıyor. Oysaki 1948'de, sade Amerika'dan 20 milyon liralık mensucat girdi memlekete... Bursa'da, bu yıl koza fiyatları öyle bir düşüş düştü ki, hükümet işe müdahale zorunda kaldı. Ama durum yine de

ümitsiz. Amerikan naylonları kement gibi dolanmış bir kere boynumuza. Ziraatimiz, tarımımızın halini hiç sormayın. Bir zamanlar buğday ihrac eden bu memleket, bu yıl dışardan 28 milyon liralık buğday satın aldı. On sene önceki istihsalimizden beş kere daha az istihsal ediyoruz bugün...

Bütçemiz açık, ticaret müvazenemiz açık, tediye müvazenemiz açıktır. Bu yıl bütçe açığı 174 milyondu. Buna PTT ile Denizyollarının 40 milyonluk açığı da eklenirse, 214 milyon eder. Geçen yılın açığı 120 milyondu. Terakki var maşallah... 1947'de ticaret müvazenemiz 59,7 milyon açık vermişti. 1948'de açık 219,1 milyona çıktı. Bunun 60 milyonu Amerika ile olan ticaretimizden. Çıkan yılın açığı da 118 milyondur.

Bu yüzden altın mevcudumuz boyuna eriyor. 1945'de 213 ton altınımız vardı. Bugün 136 ton kalmış. Demek ki açıkları kapatmak için beş yılda 77 ton altınımızı satmış iktidar partisi. Dövizimiz de hiç kalmamış. 1948'in başında 140 milyon liralık dövizimiz vardı. Bugün 40 milyon borçluyuz.

Ya devlet borçları? 2.228.000.000'u buldu, devlet borçları. Amerika'ya olanları buna dahil değil. Bugüne kadar Amerika'ya faizi hariç, sade Marshall yardımından 205 milyon lira borçlanmışız.

Ya köylünün borcu? 1948 senesinde 237 milyonu bulmuştu. Oysaki harpten önce 37 milyondu. Demek altı kere çoğalmış. Borçlu sayısı da iki misline çıkmış; 907.000 olmuş... Kooperatiflerin ortaklarına, Ziraat bankasının kooperatiflere açtığı krediler de yok bu rakkamların içinde.

Amerikan yardımı başlamadan, yani 1946 yılında memleketin durumu yine parlak değildi elbet. Yılların kötü idaresi memleketi her bakımdan iflâsa götürmüştü. Ama bugünle kıyaslayınca, o günleri aramamak kabil değildir. Çünkü henüz tam bir sömürge olmamıştık. Her şeye rağmen meselâ

dış ticaret müvazenemiz aktifti. 208 milyon alacaklıydık. Altın ve döviz mevcudumuzun değeri 766.975 milyon lira idi. 1949'un ilk üç ayı sonunda mevcudumuz 546.940 milyona düşmüştü. Yani 27 aylık Amerikan yardımı sayesinde, 230 milyonumuz uçup gitmiştir. Amerika'ya borçlandığımız milyonlar da caba... (Rakkamlar: 1948 dış ticaret yıllık istatistiklerinden, 1948 istatistik yıllığından, 1949 konjonktüründen çıkarılmıştır).

Her yönden iflâs! Sanki memleket bir bataklığın dibe çeken çamuruna saplanmış; yavaş yavaş, ama durmadan batıyoruz... Ve bu sırada memleketin yüksek tabakalarına mensûp olanlarla sahte aydınlarımız ufacık çıkarları peşinde, küçücük davaları içindedirler.

Atatürk'ün Büyük Nutku'nu son zamanlarda tekrar okudum. Sanırsınız ki, bu günler için söylenmiştir:

> - Ey Türk gençliği! Birinci vazifen Türk istiklâlini, Türk cumhuriyetini ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.
>
> Mevcüdiyetinin ve istikbâlinin yegâne temeli budur. Bu temel senin en kıymetli hazinendir. Istikbalde dahi, seni, bu hazineden, mahrûm etmek isteyecek dahilî ve haricî bedbahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecbüriyetine düşersen, vazifeye atılmak için içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmiyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. Istiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hîle ile aziz vatanın bütün kaleleri zaptedilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgâl edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm olmak üzere, memleket dahilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve delâlet, hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini,

müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhid edebilirler. Millet fakr-u zaruret içinde harap ve bîtab düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı: İşte bu ahval ve şerait içinde dahi, vazifen Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asîl kanda mevcuttur.

Sayın Yargıçlar,

Üç yıl ağır hapse konmak için, huzurunuza çıkarılmamın asıl sebebini, şunda aramak gerek.

Sayın Yargıçlar,

Huzurunuza Cumhuriyetin, Türk İstiklâlinin, halkın ve barışın namuslu bir hizmetçisi olduğum için çıkarıldım. Bana üç yıl hapis cezası daha kesmeniz bunun için isteniyor. Nasıl ki, beş yıldır şu veya bu şekilde zulüm görmemin sebebi de hep budur. Ama gayretleri boşunadır. Tarihin akışına hiç zulümle karşı konulabilir mi? Bütün zulümlere, bütün baskılara rağmen, işte bakınız bizde de karşı konulamıyor. Nurlu kafalarını, aşk dolu korkusuz yüreklerini halkın hizmetine verenlerin sayısı hergün çoğalıyor. Ve zulum gördükçe, baskı arttıkça, ağızlarımız yumrukla tıkandıkça, bir kere daha anlıyoruz ki, zulmedenler, fikirlerimizi çürütmekten acizdirler. Ve bir kere daha anlıyoruz ki, Tarihin mahkemesinde biz haklı çıkmışızdır ve onlar haksızdırlar.

Sayın Yargıçlar,

Suç mahiyetinde görülen yazıda, ben Cumhur Başkanından bahsetmedim; Halk Partisi genel başkanından bahsettim. Oysaki, Ceza Kanunu'nun bize tatbiki istenen 158/1'inci maddesi, münhasıran Cumhur Başkanının şahsını koruyan bir maddedir.

Cumhur Başkanından bahsetmediğimiz şunlarla sabittir:

1- Ele alınan cümlede açıkça Halk Partisi başkanı İnönü denmiştir. Sarahat karşısında delalete itibar olunmaz.

2- O cümleden önceki cümlelerde de hep Halk Partisi icraatı tenkit edilmiştir. Meselâ: "broşürün" 4'üncü sayfasındaki şu cümle: "Kanunsuz hareketlere teşvik edilen gençler, artık yalnız Halk Partili çevrelerden emir almıyorlar." cümlesi, hedefin Halk Partisi olduğunu açık olarak gösteriyor.

3- Cumhur Başkanı Anayasamızın 39 ve 41'inci maddelerine göre, sorumu olan işleri yapmağa yetkili değildir. Oysaki, irtica kuvvetlerinin seferber edilmesi sorumluluğu olan bir iştir.

4- İrtica hareketlerinin çoğu kanunla yapılmıştır. Ve bu kanunlar iktidarda olan Halk Partisi'nin eseridir. Şu halde memleketimizde irticanın başkaldırmasının sorumluluğunu, bu partinin başkanı sıfatıyla bay İnönü'nün taşımasından daha tabii bir şey tasavvur olunamaz.

Bu dört madde, "İnönü'den Halk Partisi başkanı olarak bahsettik" derken, samimi olduğumuzu ve iddia edildiği gibi, bu formülü asıl maksadımızı peçelemek için kullanmadığımızı ispat ediyor sanırım.

Zaten bay İnönü'nün faal politika yaptığı zaman Cumhur Başkanı olarak değil, Halk Partisi'nin genel başkanı sıfatıyla hareket ettiği, bizzat kendi sözleriyle sabittir. Meselâ: geçen nisanın 2'sinde, Adana'da verdiği söylevde bay İnönü şöyle konuşmuştur.

"Memleketin iç politikasında *bizim, yani şimdiki iktidar partisinin* takip ettiğimiz ve seçimden sonra takip edeceğimiz politikayı kısaca tarif etmeliyim" (3/4/950 günlü *Hürriyet*).

4 Mayıs günü İzmir'de de şöyle demiştir:

"Bugün doğrudan doğruya partinin seçim propagandasını yapmak için söz söylüyorum... *Biz Cumhuriyet Halk Partililer...*"

Ve parti işlerini fiilen bir vekile bırakmış olduğu hakkındaki iddiaları toptan yalanlıyan ve partisinde İnönü'nün eskisi gibi tek ve hakiki "şef" olduğunu açığa vuran, aynı söylevdeki şu sözler:

"Dağılan Meclisten daha az aday göstermekten mahçubum. Ama karşımızdaki partilerin en ilerisinden üç defa daha fazla kadın aday göstermekle iftahar ediyorum" (5/5/950 günlü Vatan).

Demek ki bay İnönü'nün iki ayrı sıfatı gibi, iki ayrı şahsiyeti ve bu şahsiyetlere bağlanan ayrı ayrı vazifeleri vardır. Bay İnönü Halk Partisi'nin sahici başkanıdır. Hem de öyle alelade bir başkan değil; müfret mütekellim sigasında konuşuşundan da belli olduğu gibi, gösterilecek adayların kadın erkek nispetine varıncaya kadar parti işlerini tekelinde tutan bir başkan... Fakat bay İnönü'nün sade sorumsuz bir Cumhur Başkanı olmadığını, memleket siyasetini asıl iktidar partisinin başkanı sıfatıyla idare ettiğini bilmek ve ona göre muamele etmek için, bunu her zaman kendi ağzıyla itiraf etmesini beklemeğe hacet olmasa gerek.

Fakat farzedelim ki, Cumhur Başkanına hitab ettik. Ve "halkın şuurlanmasını geciktirmek için Cumhur Başkanı İnönü'nün irticaı seferber ettiğini" söyledik. Cumhur Başkanını tenkid etmek hakkımız değil mi? Çünkü yukarıki sözler ne teker teker, ne de cümle halinde hakaret ve tecavüz manası taşımadıklarına göre, bunların tenkit mahiyetinde olduğu besbellidir. Tenkid ise, hele iktidarı tenkid, hepimizin hem hakkımız, hem de vazifemizdir. Tenkitten rahatsız olanların, tenkide dayanamıyanların politika alanında ne işleri var? "Çok partili demokrasi rejimini getirdik" diye övünenler, değil böyle masum sözlere, bıçak gibi keskin hücumlara sabır ve tahammül göstermesini artık öğrenmelidirler. Yoksa kendilerini en şiddetli kanunlarla koruyup, kanun içi ve kanun dışı bütün baskı vasıtalarını da

ellerinde tutarlarken, bunların söz ve yazı hürriyetinden dem vurmaları gülünç oluyor.

Ne kadar korkunç bir istibdat rejiminde yaşadığımızı anlamak için kanunlarımıza, hele ceza kanunlarımıza şöyle bir göz atmak yeter. Medenî memleketlerin hangisinde, meselâ davamızı ilgilendiren şu 158'nci maddenin bir benzerine rastlanır? Devlet Başkanına yazı veya sözle yapılan tecavüzlerin, üç yıl ağır hapisle cezalandırıldığı, bu memleketlerin hangisinde görülmüştür. Ve şu acaipliğe bakınız ki, Cumhur Başkanına edilen hakaretlere üç yıl ağır hapis cezası kesilirken, Türklüğü, yani Türk milletini sövmenin cezası bir yıldan başlamaktadır. Sade bu olay "şef" zihniyetinin ve "şef" rejiminin hâlâ devam ettiğini göstermiyor mu?..

Dahası var:

Basın suçları dahil, bizde bütün siyasî suçlara, yani fikir ve kanaat davalarına, ağır hapis cezaları verilir. Bunlar, Ceza Kanunumuzun ikinci kitabının birinci babında yer alan fiillerden bazılarıdır ki, Anayasanın her Türke dilediği felsefe ve politika inancına sahip olmak hakkını tanıyan maddesine taban tabana aykırıdır. Çünkü yurttaşın dilediği felsefe inancına sahip olmak hakkı, ancak bu inançları serbestçe söylemek ve yazmak mümkün olduğu takdirde manalanan ve gerçekleşen bir haktır. Oysaki Ceza Kanununun adı geçen babının birçok maddesi buna meydan vermiyor. Üstelik siyasî suçlardan hüküm giyenler, medenî ve siyasî haklarının bir kısmını da kaybediyorlar. Meselâ artık memur olamıyorlar; avukatlık edemiyorlar; hattâ gümrük komisyoncusu bile olamıyorlar. Ve en korkuncu ve en gülüncü, artık milletvekili seçilemiyorlar. Çünkü siyasî suçlar ağır cezalı suçlar arasındadır. Ve hususî kanunlar, meselâ Memurîn kanunu, Gümrükler kanunu, Avukatlık kanunu ve Seçim kanunu, ağır cezalı suçlar arasında fark gözetmeden, ağır hapis cezasını mahkûm olan herkesi medenî ve siyasî haklardan mahrûm etmiştir.

Medenî memleketlerin hangisinde bu görülmüştür?..

Ama dahası var:

Askerî Ceza kanununun üçüncü babında yer alan ve "hıyanet" suçları diye adlandırılan fiiller, normal mahkemelerden alınıp askerî mahkemelere verilmiştir. Bu suçlar zaten umumî ceza kanununda mevcuttur. Durum böyle iken, bunların cezaları korkunç derecede arttırılarak, faillerinin asker yahut sivil olmasına bile bakılmadan, askerî mahkemelerde, yani çoğunluğu hukukçu olmayan, yani bir askerî üstün emrindeki kıt'a subaylarından teşekkül eden hey'etlerde yargılanması, bir kelime ile facıadır. Yargılanma konusunda Anayasanın yurttaşa tanıdığı bütün teminatı alt üst eden bir facia... Üstelik bu suçlarda "zaman aşımı" olmıyacağı kaydedildiği ve meselâ 56 ve 58'nci maddelerde olduğu gibi, suç tamamiyle tarif bile olunmadığı için, Ceza hukukunun temel prensipleri de çiğnenmiştir. Hele siyasî davaların, sivil mahkemelerde bile, hemen daima gizli olarak görülmesi bir rezalettir.

Bugünkü kanunlara göre, memleketimizde askerî mahkemeler suç icad etmek ve yurtdaşları en ağır cezalara çarpmak yetkisine sahiptirler.

Böyle kanunlara hangi medenî memleketlerde rastlanır? Hangi gerçek demokrasinin yurtdaşı bunlara benzer baskılar altında yaşar?..

Duruma ne yandan bakılsa, demir bir cendere içinde olduğumuz görülüyor. Fî'len yeni bir tek parti diktatörlüğü kurulmasına yol açan bir çoğunlukla iktidara geçen Demokratlar, hiç değilse bu kanunları olsun, bakalım değiştirebilecekler mi?

Bu sorunun cevabını, bırakalım da zaman versin. Fakat, iktidarı ele alır almaz, Demokrat partisinin sözcüsü olarak, bay Fuad Köprülü'nün verdiği bir demeç var ki, Türk milletinin bahtsız kaderinde seçimlerden sonra da hiçbir şey

değişmediğini ve değişmiyeceğini gösteriyor. "France presse" ajansı muhabirine bay Köprülü şunları söylemiştir:

"Dış politikaya gelince, ittifaklarımıza bilhassa İngiliz, Fransız, Türk ittifakına *ve daha da kuvvetlendirmeğe çalışacağımız sıkı Amerikan dostluğuna sadık kalacağız. Dış politikada hiçbir değişiklik yapılmıyacaktır*" (17/5/950 günlü *Yeni Sabah*).

Demek, iktisat ve maliyemizin bugünkü duruma düşmesinin başlıca amîli olduğunu ve yarın Türk milletinin, yabancılar hesabına harbe sürülmesi felâketini de doğurabileceğini gördüğümüz bugünkü teslimiyet politikası devam edecek. Demek, dostluk maskesi altında Türkiye'yi bağımsızlığından mahrûm eden, Türkiye'yi bir sömürge derkesine düşüren Amerikan boyunduruğuna, Demokratlar da boyun eğecekler. Zaten Mecliste bu yeni Sevr anlaşmaları kabul edilirken, Halk Partisi'yle beraber Demokratlar da oy vermediler mi? Şu halde bugünkü dertlerimizin ve yarın için duyduğumuz endişelerin, yine hiçbirine çare bulunamıyacaktır. Ve Türk istiklâlini çiğnetmenin tarih önündeki sorumunu, Halkcılarla beraber Demokratlar da taşıyacaklardır.

Seçimlerden milletin tek kazancı, kendinden olmıyan bütün bu partilerden millete hayır gelmiyeceğini bir an evvel anlaması olabilir. Çünkü yine Halk Partisi iktidarda kalsaydı, millet önümüzdeki dört yılı Domakratlara umut bağlamakla geçirecekti. Oysaki şimdi Demokratların, ne hayat darlığına, ne işsizliğe, ne yevmiyelerle fiyatlar arasındaki uçuruma, ne dış ticaretimizdeki açığa, elhasıl hiçbir derdimize çare bulamadıkları görülecektir.

Sayın Yargıçlar,

İki yıl önce yazdığım ve o günden beri doğruluğu sabit olan o masum cümle sadece bir vesiledir. Asıl, milletimi, insanlığı ve barışı sevdiğim, yani sahici bir yurt sever oldu-

ğum için cezaya çarpılmam isteniyor. Despotlar yurdunu sahiden seven insanlardan hoşlanmazlar. Onlar, büyük fakat boş lâflar eden, temelsiz, yalancı heyecanlar saçan sahte yurtseverler isterler.

Yurdunu, milletini sahiden sevmek, maddî ve manevî sefaletlerin kaynağını kurutmak için savaşmakla olur. Yani herkese işveren, emeğin hakkını ödeyen, yüzyılımızın müsbet bilgileri ve kültüründen herkesin faydalanmasını ve sağlığını korumasını gerçekten sağlıyan bir toplum düzeni için cenkleşmekle... Bu da kendi milleti gibi bütün insanlığı sevmeği ve dünya barışını savunmayı icap ettirir. Çünkü, yurdumuzda böyle bir düzenin kurulması, ancak inhisarcı sermaye çevrelerinin tasallûtlarına set çekmek, yani bugünkü şartlara göre, Amerikalı emperyalistlerin boyunduruğundan kurtulmak ve bunların harp açmak için çevirdikleri türlü entrikalara karşı bütün barış sever milletlerle işbirliği etmekle kabildir. 1950 yılında yurtseverliğin, milletseverliğin başka manası ve başka çeşidi yoktur ve olamaz.

Vazifesini yapmış bir insanın gönül rahatlığı ile kararınızı bekliyorum. Türk milleti adına vereceğiniz karar, aleyhime olamaz. Ama olursa, beni eğer üç yıl ağır hapse mahkûm ederseniz, emin olunuz ki, yerinmiyeceğim. Yurtdaşlarım ömürleri boyunca zindan hayatı sürerlerken, onların yoluna üç yıl daha mahpus yatmak, bana ancak şeref ve gurur verecektir.

Yarınlar Türk milletinindir!

Karar sizin sayın yargıçlar.

Mehmet-Ali AYBAR
30/5/950

İKİNCİ BÖLÜM

Açık Mektuplar ve Okuyucu Mektupları

HALK PARTİSİ DEĞİŞMEZ!
BAŞKANINA AÇIK MEKTUP

Mehmet Ali Aybar

Muhterem Başkan;

İntihap bahsinin tazelenmesini istemediğinizi biliyorum. Beyannamenizde bunu açıkca söylediniz. İstanbul Örfi İdare kumandanlığının tebliği ve tebliğe uymadıkları için iki gazeteyi kapatışı da, bu arzunun pek şiddetli olduğunu gösteriyor. Haklısınız; bu şekilde kazanılan intihaplardan bahsedilmesini istememekte yerden göğe kadar haklısınız. Fakat, heyecanı, alakası ve cesareti hiçe sayılarak en mukaddes bir hakkı pervasızca çiğnenen milletin de, elinden başka bir şey gelmediği için, feryat etmekte haklı olduğu teslim edilmelidir. Zaten vicdanları susturmak, gazete kapatmak kadar kolay değildir. Onun için hoşunuza gitmese de, size bu mektubumda intihaplardan bahsetmeme müsaade buyurunuz.

Muhterem Başkan; etrafınızdaki zevat, size belki milletce

duyulan bu iztirap ve infiali bir avuç bozguncu ve tahrikçinin eseri diye anlatmışlardır. İnsan işitmek istediği sözlere kolay inanır. Fakat siz inanmayınız. Ve şayet vaziyeti sizden saklıyorlarsa biliniz ki, Türk Milleti başkanlığını yaptığınız partiye itimat edmediğini açığa vurunca, partiniz erkanı gayri meşru vasıtaların her türlüsüne baş vurarak iktidarda kalmak yolunu bulmuşlardır. Ve Türk Milleti, cemiyet işlerine bigâne eski Türk Milleti olmadığı için, dilediği kimseleri seçmek hakkına karşı gösterilen bu saygısızlıktan fevkelâde müteesirdir; tiksinmiş ve kızmıştır. İşte bütün çıplaklığı ile hakikat budur.

Memleketin dört köşesinden adınıza çekilen binlerce imzalı şikayet telgrafları ve onbinlerce kişinin iştirak ettiği muazzam mitingler, nasıl üç beş tahrikcinin eseri olabilir? Bunlar üç beş kişinin kudretini fazlasıyla aşan memleket ölçüsünde hadiselerdir. Nasıl ki, intihap günü partinizin kaybetmekte olduğu haberi barut ateşi gibi yayılınca, ta hasta odalarına kadar giren sevinç de, o çılgın sevinç de üç beş kişinin eseri değildi ve olamazdı. Etrafınızdakilerin bozguncu tahrikçi dedikleri insanlar, memlekette böyle kahir bir ekseriyet teşkil edince, artık onlara bozguncu değil milli vicdanın sözcüleri denir. Sizi temin ederim ki, partiniz bu memleket halkının sevgisini de itimadını da tamamiyle kaybetmiştir. Bundan hâlâ şüphe ediyorsanız, Ankara şehrinde, Halk Partisi'nin pür azamet hükümran olduğu o beldede, hatta bizzat ikamet buyurduğunuz Çankaya'da akalliyette kaldığınızı bir hatırlayınız. Güneş balçıkla sıvanmaz. Bu memleketin hakiki yükünü taşıyanlar arasında tek bir ferdin partinizden hoşnut olmadığı muhakkaktır.

Muhterem Başkan; partiniz bir referandum yaptı. Karşınızda kökleşmiş siyasi teşekküller mevcut olmadığı için 21 Temmuz'daki halka baş vuruşa bu ismi vermek daha munasip olur. Ve referandumun neticesi, yüzde seksen beş dok-

san gibi ezici bir ekseriyetle partinizin aleyhinde tecelli etti. Sahte rey pusulaları, sonradan tanzim edilen mazbatalar, belki yabancıların gözünü boyayabilir, fakat sandığa reyini atanları bunlarla aldatmak kabil değildir. Esasen neticeyi önceden tahmin etmek de güç değildi. Yüzde sekseninden fazlası köylü olan bu memleket halkı, ne Toprak Mahsülleri vergisini, ne Köy Kanunu ve tatbikatını, ne angaryalı Köy Mekteplerini, ne jandarmayı, ne nahiye müdürünü ne de kaymakam ve valileri unutmuştu ve unutamazdı da. Kendi alın terinin mahsülü olan tonlarla buğday silolarda çürütülürken, bu memleket halkı çamurdan ekmek yediğini de unutmamıştı. Bazı basit gibi görülen hadiseler vardır ki, silinmez izler bırakırlar: Bu memleket halkı, istasyonlarda sürünürken, karanlık vagonlarda günlerce süren yolculukları üst üste ayakta yaparken, katarlara bağlanıveren radyolu, salonlu, banyolu vekil vagonlarını, bomboş fakat kilitli giden meb'us kompartımanlarını da unutmamıştı. Ve unutamazdı. Bu memleket halkının sustuğuna bakıp ta, olup bitenlerin muhasebesini yapmadığına hükmetmek fahiş bir hata idi. Memleketteki hoşnutsuzluğu görmemek için ancak Halk Partisi'ne mensup olmak lazımdı. Nitekim intihap neticeleri parti erkanı için tam bir sürpriz olmuştur.

Partinizin şu son senelerdeki faaliyeti, farzı muhal yanlız başarıdan ibaret olsaydı, intihapların yine aleyhinize neticelenebileceğini hesaplamanız icap ederdi. Çünkü usanmak da insanların hakkıdır Muhterem Başkan. Bilmem, ihtiyar çobanın "doğru" Aristidis'e verdiği cevabı tarihten hatırlar mısınız? Aristidis Atina Devleti'nin başında bulunduğu muddetçe hak ve kanuna o derece riayetkâr olmuş ve kendisi de o derece faziletli imiş ki, hemşehrileri ona "doğru" ismini vermişler. Ve "doğru" Aristidis her intihap devresinin sonunda yeniden seçilmiş. Yine intihapların yenilendiği bir günmüş. İhtiyar bir çoban elinde koca bir istiridye ka-

buğu çıka gelmiş. Kadim Yunan'da bir vatandaşın ismini istiridye kabuğuna yazmak, onun sürgün edilmesine delalet ettiği için herkes çobanı merakla takibe koyulmuş. Çoban yazma okuma bilen birini aramış, nihayet o civarda dolaşan bir zata baş vurmuş ve okuma yazma bildiğini öğrenince uzatmış istiridye kabuğunu ve:

- "Yaz şuraya Aristidis'in ismini" demiş.

Baş vurduğu adam Aristidis'in kendisi imiş. İhtiyar çobandan bu sefer o sormuş:

- "Aristidis'in ne kötülüğünü gördün ki, onun sürülmesini istiyorsun?"

Çoban cevap vermiş:

- "Hiçbir kötülüğünü görmedim, bilakis çok iyi adam olduğunu söylüyorlar. Fakat 'doğru' Aristidis ismini o kadar çok duydum ki artık usandım..."

Mektubumu müsaadenizle size bir sözünüzü hatırlatarak bitireceğim: "Milletin rızasıyla tayın olunmıyan iktidar mevkiinin hiçbir kıymeti yoktur" buyurmuştunuz. Bu hususta sizinle ayni fikirde olmıyan tek bir vatandaşınız yoktur. Sizin gibi tecrübeli bir devlet adamının bu sözü, neticelerini düşünmeden sarf etmiş olduğuna ihtimal verilemez. Millet arzusunu belli etmiştir. İktidar mevkiini bu arzuya uydurmak artık size düşüyor, Muhterem Başkan.

Hürmetlerimi lütfen kabul buyurunuz.

İzmir, 12 Ağustos 1946

MENDERES'E MEKTUP VEYA TEL

26 Ağustos 1950
İstanbul

Sayın Bay,

Bilindiği gibi kanunların demokratik prensiplere göre kaleme alınması ve demokratik bir zihniyetle tatbik edilmesi, bir memlekette demokrasinin yerleşmesi ve gelişmesi için başlıca şartlardan biridir. Son olaylar bütün ümitler hilafına Demokrat Parti'nin bu yola girmediğini gösteriyor. Antidemokratik kanunların bir an önce yürürlükten kaldırılması beklenirken, maalesef Demokrat Parti iktidarı bu kanunların en antidemokratiklerini tatbike başlıyarak bir tethiş havası yaratmıştır. Maksadın bütün muhalefeti sindirmek olduğu anlaşılıyor. Hürriyetsever vatandaşların buna karşı işbirliği etmeleri bana bir zaruret ve bir memleket vazifesi gibi görünüyor.

Bir memlekette demokrasinin yerleşmesinde başlıca rolü oynıyacak durumda olan basının ve bu meyanda sayın gazetenizin beliren tehlikeyi kavradığına inanıyorum. Bundan dolayı ilişik olarak takdim ittiğim açık mektubun gazetenizde yayınlanmasına müsade edeceğinizi ümit eder, bu vesileyle saygılarımı sunarım.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES'E AÇIK MEKTUP

25.8.1950

Sayın Başbakan,

Partiniz memleketimizde demokrasiyi geliştirip kökleştirmek vaadiyle iktidara gelmişti. Hükûmetinizin Kore meselesi münasebetiyle takındığı tavır bu vaadin tutulmadığı zahabını veriyor. Kore savaşına katılmak üzere bir Türk savaş birliğinin, Birleşmiş Milletler Başkomutanı emrine verilmesi hakkındaki kararınızın memlekette derin tepkiler uyandırdığı malumu devletleridir. Muhalefet çevreleri hükûmetinizin bu kararını memleket menfaatlarına uygun bulmadılar. Barışseverler Cemiyeti, Halk Partisi ve Millet Partisi başka başka zaviyelerden, fakat esasta birleşerek hükûmetinizin aldığı bu kararı tenkit ettiler. Demokrasilerde bu çeşit tenkitlerin olağan şeyler olduğu malumunuzdur. Bundan dolayı hükûmetinizin de bu itirazları tahammülle karşılaması ve aldığı kararın memleket menfaatlarına uygun olduğunu ispat etmesi beklenirdi.

Böyle hareket etmeniz demokrasinin en tabiî icapların-

dan biriyken, tenkitler karşısında çok haşin bir tavır takınılmış ve muhalefeti baskıyla susturmak yolu tutulmuştur. İlk önce Barışseverler Cemiyeti kurucuları hakkında, sonra da başlıca muhalefet partisi olan CHP genel sekreteri bay Kasım Gülek hakkında Türk Ceza Kanununun 161'inci maddesi yoluyla takibata geçilmiştir. Bu ayın 24'ünde verdiğiniz demeçte, "Bütün vatandaşlara malum olmak üzere arzediyorum ki, Kore'ye asker gönderilmesi aleyhinde yapılacak propaganda ve tahrikât hiçbir suretle iyi niyete hamlolunamaz. Bu gibi hareketler ceza kanunumuzla suç sayılmıştır ve ağır cezalarla karşılanmıştır," buyuruyorsunuz.

Sayın Başbakan, bir memlekette muhalefetin hangi konularda söz söyliyebileceğini iktidar tayin ederse, o memlekette demokrasi olduğu iddia edilemez. Zatı devletlerinin de pek iyi bildikleri gibi, çok partili demokrasi, muhalefetin kayıtsız şartsız her türlü iktisadî, sosyal, politik ve felsefî fikirleri serbestçe savunması ve bu fikirler etrafında serbestçe teşkilatlanabilmesi demektir. Oysaki Kore meselesi, memleketimizin bütün ümitler hilafına henüz bu rejime intibak etmediğini ve hâlâ otoriter bir zihniyetin baskısı altında bulunduğunu ortaya koydu.

Son günlerdeki tatbiklere bakılırsa, demecinizdeki, "ağır cezaî hükümler" sözüyle Türk Ceza Kanununun 161'inci maddesi kastedildiği anlaşılıyor. Bu madde ise, partinizin yıllardır kaldırılmasını istediği antidemokratik kanunların muhakkakki en antidemokratiğidir.

Bilmem Türk Ceza Kanununun 161'inci maddesini sonuna kadar okumak fırsatını buldunuz mu? Bu uzun bir maddedir. Sadece başı okunursa, maddenin harp esnasında işlenecek ve memleket savunmasını zayıflatacak fiillerle ilgili olduğu sanılır. Halbuki maddenin sonuna eklenen bir fıkra aynı fiillerin barış zamanında işlenmesini de suç saymıştır. Bu arada, "millî menfaatlara zarar verici her hangi bir faaliyet" diye de bir

cûmleye raslanır. Millî menfaatlara zarar verecek faaliyetlerin ise nelerden ibaret olduğu açıklanmamıştır. Zatı devletlerince de malumdur ki, suç sayılan fiillerin maddî ve manevî unsurları ceza kanunlarında açıkça gösterilmek icap eder. Bu keyfiyet ceza hukukunun temel prensiplerinden biridir. Halbuki millî menfaatlara zararlı faaliyetlerin neler olduğunu göstermiyen 161'inci madde, bu haliyle mahkemelere, ceza hukuku prensipleri hilafına, hudutsuz bir taktir selahiyeti vermiş oluyor. Mevzuatımızda yeralan bu cezaî hûkûmlerin, vatandaş hürriyetleri için arzettiği tehlike, sadece bundan ibaret de değildir. Çünkü Türk Ceza Kanunu'nun 161'inci maddesi Askerî Ceza Kanunu'nun 58'inci maddesi içine alınmış, millî mukavemeti kırma suçu adıyla en ağır ceza müeyyideleriyle karşılanmıştır. Üstelik Askerî Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunumuzun 3'üncü maddesi bu fiili işliyenlerin asker veya sivil olmalarına bakılmaksızın özel bir askerî mahkemede yargılanmaları esasını kabul etmiştir.

Demek oluyor ki, ister harp ister barış zamanında, hükûmetin yürüttüğü politikayı tenkit eden bir vatandaşı askerî mahkemeye sevketmek ve orada ağır cezalara çarpmak imkânı mevcuttur. Hükûmetin politikasını tenkit eden diyorum çünkü, yukarda işaret edildiği gibi, millî menfaatlara zararlı olan faaliyetlerin neler olduğu kanunda gösterilmediği, üstelik bu gibi davalar Millî Savunma Bakanlığı'nın müsadesi, yani emriyle açıldığı için, neticede hükümetin hoşlanmadığı her fikrin, her tenkidin, her faaliyetin mahkemece millî menfaatlara zararlı sayılacağı aşikârdır. Unutmıyalım ki, kanunun, ceza hukuku prensiplerine ve Anayasamıza aykırı olarak, mahkemeye tanıdığı bu hudutsuz taktir selahiyetini kullanacak olan mahkeme de, sivil mahkemelerin vatandaşlar için haiz olduğu teminattan mahrum olan, bir fevkalade mahkemedir. Yani azalarının üçte ikisi hukukçu olmıyan ve cümlesi askerî hiyerarşi ve disipline tabî olan bir heyettir.

Sayın Başbakan, otoriter zihniyetin bir ifadesi olan bu hükümler mevzuatımıza tek parti zamanında girmiştir. Ancak, şurasını ehemmiyetle dikkat nazarınıza arz ederim ki, bu maddeyi ilk defa Cumhuriyet Halk Partisi değil, bize demokrasi getirmek vaadiyle iktidara gelen Demokrat Parti hükûmeti tatbik ediyor. Bugüne kadar, demokrasiye sığmıyan bu gibi tethiş vasıtalarının komünizmle mücadele için elde tutulduğu söyleniyordu. Fakat düşünülmüyordu ki, demokraside afaroz edilmiş fikir, kanaat olamaz. Oldu mu, iktidarın birer birer bütün muhalefeti susturması işten bile değildir. Nitekim son olaylar da bunu göstermiştir. Bilhassa bay Kasım Gülek gibi Halk Partisi'nin en ileri gelenlerinden biri hakkında da 161'inci madde tatbik edilince, işin iç yüzü meydana çıkıverdi. Asıl maksadın muhalefeti sindirmek olduğu herkesçe anlaşıldı. Demokrasiyi yok etmek istiyenler, önce komünizmle mücadele bahanesiyle işe başlarlar; bir takım ağır kanunlar korlar ve bu kanunlar yoluyla sonradan bütün muhalefeti sustururlar. Son yılların siyasî tarihi bunun daima böyle olduğunu gösteriyor: İşte Hitler Almanyası, işte Musolini İtalyası... Memleketimizde de tek parti gidişini yıkmak amacıyla kurulan Demokrat Parti'nin ilk hükûmetinin aynı yolda yürüdüğünü görmek cidden elimdir. Ve henüz emekleme çağında olan demokrasimizin istikbali için endişe vericidir.

Bu satırlarımla hürriyetsever bütün Türk halkının düşüncelerine tercüman olduğumu sanıyorum. Derin saygılarımın lütfen kabul buyurulmasını rica ederim, sayın Başbakan.

25 Ağustos 1950
Mehmet - Ali Aybar

Not: Bu mektup *Akşam*, *Cumhuriyet*, *Hürriyet*, *Son Telgraf*, *Yeni İstanbul*, *Yeni Sabah* gazetelerine gönderilmiştir. Fakat yayımlanmamıştır.

FORUM YAZI KURULU'NA

20 Mart 1956, İstanbul

Derginizin 1/3/956 günlü sayısında çıkan: "Son Sovyet teklifleri ve Türkiye" başlıklı yazıda, çok önemli memleket davalarına dokunuyorsunuz. İzin verirseniz, bunlardan bazıları üzerinde durmak istiyorum.

1- "Türkiye'nin Amerika ile dostluğu, NATO, Balkan andlaşması ve METO'ya bağlılığı, istiklâl ve tamamiyetini korumaya matuf askerî ittifak bağları olmaktan çok daha ileri mahiyettedir. Türkiye'nin bu teşekküller, OEEC ve Avrupa konseyine mensubiyeti, yardım görmesi şartına da bağlı değildir. Türkiye cemiyet nizamı ve medeniyet idealleri bakımından seçimini çok daha evvel yapmış olup, hür dünyaya bağlılığı haddizatında insan haklarına, demokrasiye, batı medeniyetinin kıymet hükümlerine merbutiyetten başka bir şey değildir." diyorsunuz.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Batılı devletlerin sömürge imparatorlukları, hızla dağılmağa başladı. Esir milletlerden bir kısmı, çetin mücadeleler, kanlı savaşlar so-

nunda, hürriyetlerine kavuştular: Çin, Hindistan, Endonezya, Birmanya, Vietnam, Kore; Orta Doğunun bazı memleketleri; Afrika'da Mısır, Sudan, bağımsız birer devlet oldular. Fas, Tunus, Cezayir, hürriyetleri için dövüşüyorlar; ergeç onlar da mutlaka bağımsızlığa kavuşacaklar. Afrika'nın öteki esir milletleri derin uykularından uyanmaktadır. Orta Amerika'nın, güney Amerika'nın bağımlı halkları da öyle... Anlaşılıyor ki, kurtuluş hareketi, son esir millet hürriyete kavuşana kadar, artan bir hızla çığ gibi büyüyecek, dünyayı saracaktır.

Siyasî bağımsızlığa kavuşan bu milletler, bugün iktisadî bağımsızlıklarını elde etmek için uğraşıyorlar. Kısa zamanda büyük işler başarmaları gerekiyor. Bu işleri kimisi sosyalizmi benimsemiş, o yoldan gerçekleştirmeğe çalışıyor: Çin gibi, Vietnam gibi, Kore gibi... Kimisi de memleket şartlarının doğurduğu, sosyalizme meyleden orijinal sistemler çerçevesinde yürütmeye uğraşıyor: Hindistan gibi, Birmanya gibi, Mısır gibi... Ama hepsi de yardıma muhtaç. Sermayeleri yok, teknik bilgileri yok. Batıya güvenemiyorlar; haklı olarak. Kapıdan çıktı, bacadan girmesin diyorlar. Batıdan gelen, insaflı gibi görünen tekliflerin, Sovyetler Birliği'nin yolunu kesmek için yapıldığını; Sovyetlerin bir kere yolu kesildi mi, arkadan taviz taleplerinin geleceğini pek iyi biliyorlar. Onun için Batıdan gelen yardım tekliflerini de reddetmemekle beraber, sosyalist memleketlerle işbirliği yapmayı, menfaatlarına daha uygun buldukları anlaşılıyor.

Bu işbirliğinin yarın daha genişlememesi, başka milletleri de içine almaması için hiçbir sebep yoktur. Tersine, genişlemesi, gelişmesi için, bütün sebepler mevcuttur. Unutulmamalı ki, sosyalizmi de, millî kurtuluş hareketlerini de doğuran, gelişmelerinde âmil olan sebepler aynıdır. Kapitalist istismar devam ettikçe, siyasî bağımsızlığa kavuşan milletlerle, sosyalist memleketlerin bir birine yaklaşması,

bir birini tamamlaması, her manada bir birini beslemesi kadar tabii bir şey olamaz.

İşbirliği zaten yalnız iktisat alanında kalmıyor. Bunların barışın kurulması, korunması konusunda da işbirliği ettikleri görülüyor. Aşırı silahlanmanın harpleri önlemediğini; tam tersine harbe yol açtığını, tarih bir kere değil, bin kere ispat etmiştir. Bu hakikati pek iyi bilen; üstelik üçüncü bir dünya savaşından, herhangi bir menfaat umacak durumda da olmıyan dünün esir milletleri, askerî blokların tasfiyesi, iki dünyanın barış içinde yanyana yaşaması fikri etrafında toplanıverdiler. Hindistan'la Çin Halk Cumhuriyeti arasında başlıyan temaslar, meşhur Beş Prensip'in ilânına yol açtı: Millî bağımsızlığa, toprak bütünlüğüne karşılıklı saygı, saldırmazlık; içişlere karışmama; eşitliğe, karşılıklı menfaat esasına dayanan münasebetler kurma, barış içinde yanyana yaşama... Bu prensipleri kısa zamanda, birçok devlet benimsedi. Sovyetler Birliği, müttefikimiz Yugoslavya, Birmanya, Endonezya, Mısır, bunlar arasındadır. Asya milletlerinin sesini dünyaya duyuran ilk büyük konferans, 29 milletin katıldığı Bandung konferansı, bu beş prensibin zaferiyle kapandı. Bugün sayısı bir buçuk milyara varan insan, askerî blokların tasfiyesini istiyor; iki dünyanın bir birini boğazlamadan yanyana yaşamasını, insanlığın yararına olarak, barış içinde boy ölçüşmesini istiyor. Bunlara Batı memleketlerindeki milyonlarca barışseveri, terakkici türlü unsurları da ekleyince; hele hürriyetlerine yeni kavuşan Asyalı milletlerin, dünya işlerinin yürütümünde gittikçe ağır bastıkları hesaba katılırsa; "kuvvet politikasına" karşı koyan cereyanın kuvveti hakkında, hakikate yakın bir fikre sahip oluruz.

Bütün bu olaylara, Uzak Doğu politikasının geçici bir cilvesi gözü ile bakmak, hataların en büyüğüdür. Hakikat şudur ki, insanlık tarihinin bir yaprağı kapanıyor, bir yenisi açılıyor. İstihsal tarzından tutun, değer hükümlerine varın-

caya kadar, her şeyi ile yepyeni, tap taze bir medeniyetin kuruluşuna şahit oluyoruz. Aldanmıyalım. Bunun karşısında batının burjuva medeniyeti, o da her şeyi ile geriliyor. Bunda da aldanmıyalım. Çünkü medeniyetler de eskir. Eskiyen medeniyetlerden yenileri doğar. Bir zaman birlikte yaşarlar. Ama sonunda mutlaka eskisi yok olur.

Gerçekten, otuz kırk yıldır Batı dünyası, derin bir buhran içindedir: istihsal muntazam bir gelişme seyri takip edemiyor; artışların ardından duraklamalar, korkunç çöküşler geliyor. Üstelik yüksek artışların harplere, yahut harp hazırlığı devrelerine rasladığı görülüyor. Altın esası bırakılalı, para sistemi bir türlü istikrar bulamıyor; sonu gelmiyen bir enflasyon devresinde yaşanıyor. Ziraatte kronik bir buhran hüküm sürüyor. Devletin iktisat hayatına karışması, işleri bir türlü düzeltemiyor. Devlet borçları çoğaldıkça, vergiler artıyor. Geçim darlığı çeken geniş halk yığınları hoşnutsuzdur. Her memlekette milyonluk işsiz orduları yaşıyor. Grevler çoğalıyor; grevlere katılanlar da çoğalıyor. Sınıf mücadelesi gittikçe keskinleşiyor. Ergeç batı dünyasını da sosyalizme götürecek olan şartlar, böylece olgunlaşmaktadır. Buna karşı hakim sınıflar, faşizme kadar gidebilen, çeşitli baskı rejimleri kuruyorlar. Bir vakitler terakki yolunun meşalesi olan, yüksek hak, adalet prensipleri, birer fosil haline gelmiştir. Giyotine götürülürken: "hürriyet, senin adına ne cinayetler işleniyor!" diye bağıran madam Roland'ın bu ithamı, asıl bugün manalanmaktadır: basın hürriyeti, malî çevrelerin inhisarındadır; seçim hürriyeti hileli kanunlarla, iktidardaki sınıfların lehine işler hale sokulmuştur; siyasî hürriyetler, meslek hürriyetleri, büsbütün yok edilemediği vakit, asgari hadde indiriliyor. İnsanlara dinlerinden, mezheplerinden, felsefi inanlarından, politik inançlarından, hattâ derilerinin renginden ötürü işkence ediliyor. Geri kalmış milletlerin, hürriyet istek-

leri, en basit haklarına saygı istekleri, korkunç polis terörü yetmedi mi, naplam bombalı savaşlarla, gözgöre kana boğuluyor. Hür dünya! Bu ne kaba istihza. Hür dünya bugün tanrı Kronos gibi öz çocuklarını yemekle meşguldür.

Belli ki, Batının burjuva medeniyetini, şifa bulmaz bir dert kemiriyor. Hele İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sosyalizmin yeni başarılar kazanması; sömürge imparatorluklarının hızla erimesi, sosyalist kanunlara göre işliyen, yeni bir dünya pazarının kurulması; hürriyete kavuşan milletlerin hızla sanayileşmeye başlaması gibi faktörler, bu derdi büsbütün alevlendirmiştir. Dert temeldedir. Artık kapitalizm kökleri birer birer kopartılan bir ağaca benziyor: mevsiminde gerçi hâlâ yeşeriyor; çiçek açıp, hattâ arada bolca yemiş verdiği de oluyor; ama erbabı aldanmıyor, kurumağa mahkûm olduğunu biliyor.

Bu gelişmeleri hesaba katmadan millî davalarımızı çözmiye; değil çözmiye, hattâ bu davaları doğru dürüst koymağa bile imkân var mıdır? Bu olaylar hakkıyla değerlendirilmedikçe, benimseyeceğimiz medeniyet şeklinden, katılacağımız ittifaklara; rejim meselelerimizden, iktisadî kalkınma işlerimize kadar; millî davalarımızın herhangi birinde doğru hükme varılabilir mi? Bu olaylar hakkıyla değerlendirilince de, yukarda sizin vardığınız hükümlere varılabilir mi?

Sekiz on yıl önce iktidardaki kimseler, eğer bu gelişmeleri göz önünde bulundursalardı; meselâ sadece Hindistan'la Çin'in, millî bağımsızlığa kavuşmalarındaki derin manayı kavrasalardı; elbetteki bizi gözü bağlı olarak Batının kucağına atmazlardı. Millî bağımsızlığımızı zedeliyen, kapitülasyonlar rejimine yakın hükümler taşıyan mahut yardım andlaşmalarını, imzalamazlardı elbet. Bugünkü zorluklarımızın asıl kökünü, şimdiki iktidarın yanlış adımlarından çok, sekiz on yıl önce Batı ile yapılan andlaşmalarda aramak la-

zımdır. Çünkü bunlar, sonradan gelen hükûmetlerin de hareket serbestliğini sınırlamıştır.

Hulâsa, Batı ile münasebetlerimizin yeniden gözden geçirilmesi zamanının, çoktan gelip çattığına inananlardanım. Bundan dolayı, sayın başbakanın son İzmir nutkundaki bazı sözlerini, hayırlı bir işaret sayıyorum. Nutkun tam metnini bulamadım. Radyo gazetesinde dinledim. Başbakan: bugün yapılan yatırımların, iktisadî bağımsızlığımızı elde etmek için lüzumlu olduğunu ifade etmişler. Eğer radyo gazetesi, nutkun bu kısmını yanlış aksettirmedi ise, bu sözler artık millî kurtuluşumuz istikametinde adımlar atılması lüzumunun, iktidar tarafından anlaşıldığını gösterir. Yatırım politikamız, bugünkü şekli ile, bu işi sağlar mı? Bu ayrı meseledir. Önemli olan nokta, Hükümet başkanının, iktisadî bağımsızlığa kavuşmamız gerektiğini ifade etmiş olmasıdır. Eğer Demokrat Parti iktidarı, bağımlılığımızın bütün sebeplerini keşfeder; bunların, yavaş yavaş da olsa, ortadan kaldırılması için işe koyulursa, hele bu işi bir de başarırsa, bizi yeniden bağımsızlığa kavuşturursa; bütün hatalarının tarih önünde kefaretini vermiş, milletimizin sevgisine ebediyen hak kazanmış olacaktır. Böyle bir politikayı tutmıyacak, tek bir insan düşünülemez. İktidarın, millî bağımsızlığımız istikametinde atacağı her adımı, yurt sever muhalefetin, mutlaka destekliyeceğinden şüphe edilemez. Millî birlik politikası, gerçekten millî olan davalarda olur.

2- Yine aynı yazıda: "Türkiye Sovyet Bloku ile görüşmeyi münferit bir Devlet olarak değil; fakat, -hür dünyanın önemli bir rüknü sıfatıyla-sadece iki Camia arasında çok taraflı olarak tasavvur eder." diyorsunuz.

Önce şu terim meselesini halledelim. Niçi Sovyet bloku diyorsunuz? Konuşma teklifi Sovyet Rusya'dan geldiğine göre, bahis konusu olan, Sovyet Rusya ile görüşmektir; her

hangi bir devletler topluluğu ile değil. Şu halde iltibaslara mahal vermiyen, hakikata uygun olan terimi kullanalım: Sovyet Rusya diyelim.

Türkiye'nin, komşusu Sovyet Rusya ile görüşülecek hiç mi meselesi yok? İki komşu devlet arasında, yalnız bu iki devleti, daha doğrusu önce bu ikisini ilgilendiren konular olmaması kabil midir? Sovyetlerle meselâ niçin ticaret görüşmeleri yapılmasın? Bir takım ihtiyaç maddelerinin ithalinde, çetin zorluklarla karşılaştığımız malum. Dövizimiz yok. İhraç mallarımıza da müşteri bulamıyoruz. Bu çıkmazdan kurtulmaya niçin çalışmıyalım? Elverişli şartlar bulursak, Sovyetlerle alış veriş etmekte ne zarar var? Ama şartların elverişli olup olmadığını anlamak için, önce bir masa etrafına oturup konuşmayı kabul etmek lâzım. Halbuki siz, bunu reddediyorsunuz. Konuşmak meseleleri anlamağa, anlamak da çözmeye yol açar. Konuşmayı reddetmek diye bir siyaset olur mu? Sovyet Rusya ile, hattâ sade ticaret işlerini değil, iki devleti ilgilendiren bütün meseleleri konuşmakta ancak fayda olabilir. Hem de müttefiklerimiz için bile... Zira bu bölgedeki gerginliğin azalması, Türkiye'nin olduğu kadar, müttefiklerimizin de yararına olmak gerektir. Sonra şu da var: Müttefiklerimiz Sovyetlerle müzakerede bulunmıyorlar mı kuzum? Amerika Birleşik Devletleri atom meselelerini, Sovyet Rusya ile başbaşa konuşuyor. Başkan Eisenhower ile mareşal Bulganin, hafta geçmiyor ki birbirlerine mektup, mesaj göndermesinler. Yakında Fransız başbakanı ile dışişleri bakanı, Moskova'ya gidiyorlar. Daha önce, aradaki ticaret anlaşmasını yenilemek için, bir Fransız ticaret heyeti yola çıkacak; yahut çıktı bile. Başbakan Mollet: "Fransa'nın Batılılarla girişmiş olduğu taahhütler, Doğu ile anlaşmalarda bulunmasına mani teşkil etmiyecektir" diyor. Dışişleri bakanı Pineau daha da ileri giderek: Batı politikasında sakat-

lıklar olduğu söyledi. Eski Sovyet başbakanı Malenkof, şu günlerde Londra'da bulunuyor; onu Bulganin'le Kruçef takip edecekler. İsveç'in, Norveç'in, Danimarka'nın, Sovyet liderlerini davete hazırlandığı haber veriliyor. Danimarka başbakanı Sovyet Rusya'da bulunuyor. Bu karşılıklı ziyaretlerde, umumî olarak Batı-Doğu münasebetleri konuşulacak elbet; ama Sovyetlerle Fransa'yı, İngiltere ile Sovyetler Birliği'ni, İsveç, Norveç, Danimarka ile Sovyetleri ilgilendiren özel meseleler de ele alınacaktır. Aynı şeyi biz niçin yapmıyalım? Müttefiklerimizin Sovyetlerle görüşmesini, biz aradaki ittifaklara nasıl ihanet saymıyorsak; bizim yapacağımız görüşmeleri de, onların aynı şekilde karşılamaları lâzımdır. Konuşmaktan zarar gelmez; zarar konuşmamaktan gelir. Siyasî bağımsızlığına sahip bir devlet gibi davranmaktan çekinmiyelim. Sovyetler Birliği ile konuşmak için, müttefiklerimizin bizi davet etmelerini beklersek; yani sizin tabirinizle, bu konuşmaları çok taraflı olarak görmekte ısrar edersek; konferans masasına, birçok meseleler halledildikten sonra oturmaklığımız mukadderdir. Sovyetlerle şimdiden müzakereye girişmek, münasebetlerimizi normalleştirmek, her bakımdan menfaatimize icabıdır. Zaten nasıl olsa bir gün oturup konuşacağız, münasebetlerimizi normalleştireceğiz. Dünya şartları da, memleket şartları da bu yolda inkişaf ediyor. Karşı karşıya iki dünya var. Bunlardan birinin ötekisini, silah kuvvetiyle yok etmiye kalkışması, çılgınlık olur. Bunu artık en gerici çevreler bile anladılar. Şu halde bu iki dünyanın yanyana, barış içinde yaşaması aralarında normal münasebetler kurması gerekiyor. Bu ergeç olacaktır. Öte yandan, biz de istihsal işlerimizi aksatmadan yürütmek, geliştirmek için, ihtiyacımız olan maddeleri, karşılığında yerli mahsullerimizi vererek elde etmek zorundayız. Halbuki Batı ile bu çeşit alışverişte bulunulamıyacağını, son yılların tecrübesi

bir kere daha ıspat etmiştir. Karşılıklı menfaat esasına dayanan bu çeşit alışverişi, ister istemez sosyalist dünya ile yapacağız. Bizi buna memleket şartları zorluyor. Bu yola bir an önce gitmemek, bugünki zorluklarımızı çoğaltmaktan başka bir netice vermez. Başta Sovyetler Birliği olmak üzere, bütün sosyalist memleketlerle, gecikmeden normal ticaret münasebetleri kurmalıyız.

Buna muvazi olarak, sosyalist dünya ile siyasî münasebetlerimizin de normalleştirilmesi gerekiyor. Bunda da memleketimiz için, ancak fayda vardır. Dostluk münasebetlerinin tazelenmesi hakkındaki son Sovyet tekliflerinin müsait karşılanmasını istiyenlerdenim. Dostluk yıllarında Sovyet Rusya'dan zarar görmedik. Ayrıca, tarihin ilk kurtuluş savaşlarından birini yapmış bir millet olarak, bugünki millî kurtuluş hareketlerini desteklememizin, -meselâ Birleşmiş Milletler'de- sadece manevî bir borç değil, aynı zamanda millî menfaatlarımıza uygun bir politika olduğuna inananlardanım.

***

Her okuyucuya ayırdığınız yeri, geniş ölçüde aştığımın farkındayım. Ama her meselenin asgarî bir yazı hacmi var; bunun altına düştünüz mü, anlatacağınızı anlatamazsınız. Onun için müsamahanıza sığınıyorum. Derin saygılarımla.

Mehmet - Ali Aybar
İstanbul, Galata, Veli Alemdar Han, 5/5

YÖN GAZETESİ (BİLDİRİ)

26 Aralık 1961, İstanbul

Atatürk Bulvarı 137/8 Bakanlıklar ANKARA

Sayın Bay,
Bildirinizi imzalamasak da, görüşlerimizi açıklamaya çağrılmış olduğumuz için, düşündüklerimi özetliyorum:

Kurtuluşu yeni bir devletçilik anlayışında ve planlı ekonomide görüyorsunuz. Bu yeni devletçilik anlayışına dair çok bir şey seylenmemiş; plan için de öyle. Kalkınma felsefesi adı verilen bir takım yuvarlak formüllerin, devletin bir plana göre şuurlu müdahalesiyle gerçekleşeceği ileri sürülüyor.

Devletçilik de, plan da Türkiye için yeni konular değildir. Halk Partisi bir zamanlar koyu devletçiydi; beş yıllık planlar bile uygulamıştı. Sonucu ortada... Beriyanda ileri kapitalist ülkelerde özel teşebbüsü devlet elindeki geniş imkânlardan yararlandırmak yollarının araştırıldığı görülmektedir. Yeni yeni görüşler ortaya çıkıyor. Danışıklı ekonomi diye çevirebileceğimiz "économie concertée" bunların en yenilerinden biridir. Bu tezde de tıpkı sizin gibi devlet sektörü ile özel

sektörü birlikte yaşatan karma bir sisteme devletin şuurlu müdahalesi isteniyor...

Diyeceğim şu ki, devletçilik de, plan da Esope'nin dilleri gibidir: çalışan halk sınıflarının yararına da zararına da olabilirler. Geri kalmış bir toplumun kurtulması ve halkın yararına olması için devletçiliğin de planın da sosyalist bir özde olması ve çalışan halk sınıflarının temsilcileri tarafından uygulanması, hiç değilse denetlenmesi şarttır. Oysa bu noktaya bildiride hiç ilişilmemiş. Üstelik bugün toplumumuza gerçekten yön veren durumda olanlarla olmıyanlar sanki topluma birlikte yön veriyorlarmışçasına eşit tutulmuşlardır. Bundan dolayı günümüzün birinci derecede önemli konusu olan çalışan halk sınıflarının bağımsız bir politik kuvvet olarak mesela büyük bir emek partisi içinde ortaya çıkmaları sorunu örtbas edilmiş olduğundan başka, kalkınma ve kurtuluş gerçekte eski sömürücü sınıflardan beklenmiş oluyor. Sonunda devletçiliğin özünü onlar belirleyecek, planı onlar yapacak ve her ikisini onlar uygulayacaktır.

Bildiride çalışan halk sınıflarının politik bir kuvvet olarak ortaya çıkmaları için bugünki kanunlar ortamının mutlaka değiştirilmesi gerektiği noktasına da dokunulmamıştır. Bu büyük bir eksiktir. Çünkü yeni Türk demokrasisinin yaşar hale gelmesi olduğu kadar kalkınmamız da buna: emek gücünün ekonomik, sosyal ve politik alanlarda yeniden değerlendirilmesine bağlıdır. Unutulmuş çok önemli başka bir nokta da şu: sanki Türkiye boşlukta asılıymış gibi, milletlerarası durumumuza hiç el sürülmemiş. Oniki yılda 3 milyar 600 milyon dolar yardım görmüş ve yardım gördükçe daha çok batmış olduğumuz noktasına dokunulmamış. Bu durumu böyle sürdüren ve ağırlaştıran koşullara dokunmadan, yani Türkiye'nin dış ilişkileri ele alınmadan bir kalkınma yönü belirlemeye kalkışmak boş işlerle uğraşmaktır.

Saygılarımla.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Arkadaşlara Mektuplar

MUHTEREM HULUSİ KÖYMEN BEYEFENDİ

Kayseri
30/Haziran/946

Bursa Demokrat Parti Müteşebbis H. Bşk.

23 Haziran tarihli mektubunuz ancak dün elime geçti. Yedek subay olarak buraya, Kayseri'ye gönderilmiş bulunuyorum. Hakkımda gösterdiğiniz itimat ve teveccühe teşekkür ederim.

Evet, buyurduğunuz gibi bu memlekette bir hürriyet davası vardır. Ve hatta bu dava yeni bir dava da değildir. Yüz küsur seneden beri süre gelen davadır bu. Ve yüz küsur senedir bu davaya muntazaman ihanet edildiği de bir hakikattır. Ta, Tanzimat'tan beri neden bir türlü hürriyete kavuşamadığımızı uzun uzadıya tafsil edip başınızı ağrıtmak istemem. Ancak kısaca şunu arzedeyim ki, şayet bu memlekette hürriyetin hâlâ hasretini çekiyorsak, bunun sebebi, münevverlerimizin uhdelerine düşen aydınlatıcı rolü oynamaktan kaçınmış olmalarında ve hürriyetin sırf bir şekil de-

ğişikliği ile elde edilebileceğine inanılmış bulunmasında aranmalıdır. Filhakika, hürriyet rejimlerinin doğup kökleşmeleri için, millet efradının, mutlaka, insan olmanın gururunu duymuş ve başkaları hesabına elini vicdanına koymayı öğrenmiş olması şarttır. Bunun ise, bir aydınlanma ve aydınlatma işi olduğu aşikardır. Yoksa en hürriyetçi kanunlar bile -kanunlar boş bir çerçeve olduklarından ve hürriyetin ruhunu değil, ancak lafzını ihtiva ettiklerinden- hürriyet rejimlerinin kuruluşunda, olsa olsa ikinci, hatta üçüncü derecede rol oynamaktan ileri gidemezler.

Hürriyete, işte bu çetin ve uzun yoldan ve fakat yalnız bu yoldan ulaşıldığını bildiğim içindir ki, hürriyet davasının iki cephede devam ettirilen bir mücadele sonunda kazanılacağına inanıyorum; bir taraftan bizi görmez ve düşünmez, sürülen ve sömürülen dilsiz bir sürü haline sokanlarla, yani zorbaların her çeşidiyle çenkleşirken, bir taraftan da kafaları ve gönülleri örten pası almak için bir misyoner sabrı ve metanetiyle mücadele etmek icab ediyor.

Bu ideal uğrunda naçizane gayretler sarfeder dururken, şu son günlerde millet vekilliği için üst üste teklifler aldım. Beni pek sevindiren sizin teklifiniz de bunlardan biridir. İtiraf edeyim ki, hürriyet davasına bu yoldan hizmet etmeyi hiç düşünmemiştim. Çünkü öteden beri siyasete nahoş bir meslek nazarı ile bakarım. Fakat bugün düşünüyorum. Düşünüyorum ki, millet vekili sıfatının verdiği bir takım imkanlara, alal'ade bir vatandaş malik değildir. Ve bir millet vekili, bu imkanlar sayesinde gerek zorbalarla, gerekse cehalet ve biganelikle daha müessir bir şekilde mücadele edebilir. Fakat, normal olarak millet vekillerinin bir partiye intisap etmeleri zaruridir. Ve partiler de birgün iktidar mevki'ine geçmiye namzettirler. Hakbuki hürriyet için mücadelenin bir manası da iktidar mevki'ile mücadeledir. Gerçi bugün Demokrat Parti de hürriyet için müca-

dele ediyor. Binanaleyh her hürriyet mücahidinin onunla el ele vermesi pek tabiidir. Lâkin, Demokrat Parti iktidarı ele alacak olursa, hürriyet adına onun da karşısına dikilmek, onunla da mücadele etmek icab edecektir. Bütün kalbimle temenni ederim ki, partiniz asla bir zorbalar gurubu haline gelmesin ve daima hürriyet yolunda yürüsün. Fakat şu tarihi hakikatı, iktidarla mücadele edilmiyecek olursa en hürriyet perver insanların bile iktidarı ele geçirdikten pek az zaman sonra birer zorba kesildiklerini, daima göz önünde bulundurmak mecburiyetindeyiz. Hürriyet rejimlerinin yaşabilmesi, hele ilk zamanlarda tutunabilmeleri için mutlaka partilerin dışında kalan ve yalnız ve daima hürriyet için mücadele eden insanlara ihtiyaç vardır. İşte ben bu insanlardan biri olarak kalmak istiyorum. Binanaleyh partinize karşı istiklâlimi muhafaza etmek şartiledir ki partinizce namzet gösterilmeyi kabul ederim.

Ancak hemen şunu ilave edeyim ki, bu olmadığı takdirde önümüzdeki intehaplarda bizzat namzetliğimi koyacak değilim. Çünkü bu hareketimle hürriyet mücadelesini muvaffakiyetle yürütebilmek için muhtaç olduğum itimadı bir anda kaybetmekliğim ve partisi, programı ve mefkuresi olmıyan sandalye düşkünleri arasına sokulmaklığım mümkündür. Böyle bir şeye ise asla meydan vermek istemem.

Partinizin muvaffakiyeti için en samimi temennilerimle birlikte teşekkürlerimi ve hürmet ve sevgilerimi lütfen kabul buyurmanızı rica ederim.

Adres:
Mehmet-Ali Aybar
Tank Deposu / Kayseri

KARDEŞİM BEHİCE[1]

27 Ağustos, 1950
İstanbul

Sana ne zamandır yazmak istiyorum. Mektuplaşmalarına izin verilmiyor diye bir aralık ortada bir söz dolaştı; ondan tereddüt ettim. Sonra Nevzat'tan[2], Rasih'ten[3] iyilik haberlerinizi de alıyordum. Sonra gazetelerde güler yüzlü resimleriniz de çıkıyordu. Pencerenizden kırlar görünüyormuş; yalnız bir kovuşa vermişler sizi, rahatmışsınız. Yemek pişirmek, çamaşır yıkamak; günün nasıl geçtiğini bilmiyormuşsunuz. Ve kara ciğerin ağrımıyormuş; ilaç almadan uyku da uyuyormuşsun. Mutlaka ferahlı düşünceler de dolaşır kafanda. İşte böyledir mapusane; memleketini sevdiği için içeri düşenlere sağlık verir, neşe verir, şevk verir... Dün Paris radyosu yayınladı: meğer orda da kadınlı erkekli

1 Behice Boran.

2 Nevzat Halko.

3 Rasih Güran.

18 barışseveri mahkemeye vermişler; hem tıpkı sizler gibi askerî mahkemeye. On sekizi de beraat etmiş. Bütün Fransa'da şenlik yapılıyormuş. Fransız mahkemesinin kararını, sizlerin beraatini müjdeliyen bir karar sayıyorum. Çünkü Türk hakiminin Fransız hakimlerinden daha az âdil olabileceğini havsalam almıyor. Memleketinin insanlarını seviyor diye, barışı seviyor diye bir vatandaşını mahkûm edecek bir Türk hakiminin bulunduğuna inanmıyorum.

Bir istediğin var mı Behice? Kitap, gazete falan filan. Yahut benim yapabileceğim bir hizmet?... Muvakkar hanıma[4] selâmlarımı ve saygılarımı söyle. Siret[5] her ikinizin gözlerinden öper. Ben de gözlerinden öperim, kardeşim.

4 Muvakkar Güran.

5 Siret Aybar.

BAY F. JOLIOT-CURIE

1 Kasım, 1950
İstanbul

Dünya Barış Taraftarları Komitesi Başkanı

Sayın Başkan,
Dünya Barış Taraftarlarının ikinci kongresi için, Prag'da 18 Ağustos 1950 günü kabûl edilen çağrıyı tamamen tasvip ettiğimi, 23 Ekim 1950 günlü mektubunuza cevap olarak bildirmekle şeref kazanıyorum. Ancak bazı memleketlerin içinde bulundukları fevkalâde ağır ve istisnaî şartlar göz önüne alınırsa, bu çağrıdaki istekler arasına, şimdi arz edeceğim hususların da eklenmesinin faydalı olacağını zannediyorum.

Harp leyhinde her türlü propagandaların yasak edilmesini istemek bence kâfi değildir. Bundan başka, *barış için yapılan her türlü propagandanın kanunun himayesi altında tamamiyle serbest olmasını ve barışın kurulması ve korunması için yapılan her türlü faaliyetin, bu arada barış dernekleri*

kurulmasının, konferanslar vermenin, mitingler yapmanın, gene kanunların teminatı altında serbest bulunmasını ve barış derneklerine radyolardan faydalanmak hakkının tanınmasını da istemek lazımdır. Zirâ barış konusunda en küçük faaliyetin bile şiddetle yasak olduğu memleketler biliyoruz. Öyle memleketler biliyoruz ki, maksada göre tefsir ve tatbik edilen şu çeşit kanun maddeleriyle; "Millî menfaatlere zarar vermek; halkı askerlikten soğutmak; yahut millî savunmayı zayıflatmak" gibi kaypak hükümlerle, barış için çalışan herkes 15 sene hapisten idâma kadar giden cezaların tehdidi altındadır.

Hükûmetlerin böyle silahlarla mücehhez olduğu memleketlerde, barış dâvasına yürekten bağlı olduğu asla şüphe götürmeyen halk kütlelerinin, harekete geçerek müessir bir kuvvet haline gelmesi çok güç oluyor. Barış hareketinin daha da gelişmesine bu durumun ciddî bir engel teşkil ettiği muhakkaktır.

Binaenaleyh İkinci Barış Kongresi'nin bu çeşit kanunların yürürlükte olduğu memleketler hükûmetlerinden, bunları derhal ilga etmelerini, hiç değilse bu kanunların barış için çalışanlara tatbik edilmeyeceğini resmen ilân etmelerini istemenin lûzumuna kanî bulunuyorum.

Dünyanın bütün hükûmetleri barış istediklerini söylüyorlar. Bu sözlerin samimiyet derecesi ancak barış dâvası karşısında takınılan tavırla belli olduğuna göre, hüsnüniyetinin delili olarak her hükûmetten barış dâvasının yürütülmesini köstekliyen bu gibi kanunları hükümsüz kılacak tedbirler almalarını ve barış davasının her vasıta ile ve her yoldan yürütülmesini tamamiyle serbest bırakmalarını ve bu serbestiyi kanunla teyyid etmelerini istemek, esasen bu çeşit kanunlar Birleşmiş Milletlerce kabûl edilen İnsan Hakları Beyannamesine de muhalif olduğundan, Dünya Barışseverlerinin vazifesi ve hakkıdır sanırım.

Maalesef iştirak imkânından mahrum olduğum Dünya Barış Taraftarlarının İkinci Büyük Kongresi'ne bütün kalbimle başarılar dilerken, bu vesile ile sizden en derin saygılarımın kabûlünü rica ederim Sayın Başkan.

Mehmet Ali Aybar

PS: Size kolaylık olmak üzere, mektubumun bir de Fransızca tercümesini gönderiyorum.

KARDEŞİM ZEKERİYA[6]

9 Kasım 1955, İstanbul

Mektubunu aldım. Evvela işten konuşalım. Geçenlerde avukat Yümnû beyle görüştük. Buradaki işlerinin selameti bakımından Sevim hanımın, Moda'daki evin intifa hakkını sana terk etmesinin münasip olacağı kararına vardı. Böylelikle İclâl ile yapılacak kira mukavelesi için de bir zemin bulunmuş olacaktır. Esasen fiili durum bu merkezdedir, zannediyorum. Mesele duruma hukuki bir şekil vermekten ibarettir. İntifa hakkı tesisi için resmi akit ve tapu siciline kayıt mecburiyeti olduğuna göre, Sevim hanımın Amerika'daki konsolosluklarımızın birinde bahis konusu olan gayrımenkulün intifa hakkını sana terk ettiğine dair resmi bir senet tanzim ettirmesi icap ediyor. Bu vesikayı sen de bize gönderirsin, olur biter. Yani biz de burada tapuya kaydettiririz demek istiyorum. Bundan bir müddet evvel İstanbul Kambiyo Müdürlüğü benden senin halen ikametgânının nerede bulun-

6 Zekeriya Sertel.

duğunu sordu ve resmi makamlardan senin namına çıkarılmış bir ikametgâh senedini Müdürlüğe tevdi etmekliğimi istedi. Cevaben eski ikametgâh adresinde bir değişiklik olmadığını, her türlü tebligatın kemafissabık Moda'daki ikametgâhın adresine yapıldığını, muvakkaten seyahatte bulunman hasebiyle ikametgâhını değiştirmekliğin için her hangi bir sebep de bulunmadığını bildirdim. Seninle uğraşan biri olduğu muhakkak. Yoksa senin muvakkaten yurt dışında bulunduğun, ilk fırsatta memlekete döneceğin herkesin malumu iken, hele ikametgâh tesisi keyfiyeti, şahsa merbut haklardan olup ferdin ihtiyarına terk edilmiş maddelerden bulunması mevzuatımız hükümlerinden olduğu halde, bu meselenin üzerinde durulması başka türlü izah edilemez. Öyle sanıyorum ki, düşmanlarından biri Maliyeye ihbarda bulunmuştur. Fakat durumunda her hangi kanuna aykırı cihet olmadığına göre, endişeye mahal görmüyorum. Sırf hadiseden malumatın olsun diye yazdım.

İş faslı bu kadar. Burada cümleten iyiyiz. Siretin günü yaklaşıyor; iki üç hafta bir şey kaldı. Bakalım altından nasıl kalkacağız. Hayatımızda bir hayli değişiklik olacağı muhakkak. Şimdiden evin düzenini değiştirdik; işlerin daha kolaylıkla görülmesi için bir takım değişiklikler yaptık. Malum ya Kuzguncuk'un kışı zorludur. Mutfağı meselâ içeri aldık. Ali askere gittiği için, alış veriş, ekseriya akşam bulaşıkları, soba işi (daha yakmaya başlamadık ama yanınca demek istiyorum) Abdülaciz'e kaldı. Bu arada resim için vakit bulmağa çalışıyorum. Abstre resmi ceffelkalem reddetmeyişine sevindim. Ancak meseleyi sen benim koyduğum gibi koymuyorsun galiba, yahut mektubunda bu bahse kısaca temas ettiğim için, fikrini ben iyi kavrayamadım. Bana öyle geldi ki abstre resim karşısında senin durumun şu: madem böyle bir cereyan da mevcut ona da cevaz verilmelidir diyorsun. Halbuki ben abstre resme, resim sanat tekniğinin objektif bir te-

kâmül merhalesi gözü ile bakıyor, gerçeğin ifadesinde yararı görülecek yepyeni bir araç diyorum. Son zamanlarda zihnim şu mesele ile meşgul: İlim gibi, acaba sanatın da objektif bir tekâmül kanunu yok mu? Bakarsan var gibi geliyor. Tek sesli musikiden çok sesli musikiye geçiş, objektif bir terakki merhalesi teşkil etmiyor mu? Bunun gibi masal ve destandan romana geçiş, kafiye ve veznin icadı, oradan serbest nazma gidiş de öyle değil mi? Hepsinde ifade imkânın genişletilmesi için cehit sarfedildiği ve sanatın ele aldığı gerçeğin, her seferinde daha kudretle ifadesinin mümkün olduğu, binaenaleyh gerçeğe daha iyi nüfuz edildiği görülüyor. Meselâ zamanımız resminin ifade ve tesir kuvveti ile akademik resmin, hatta klasik denen resmin ifade ve tesir kudreti mukayese dahi edilemiyecek kadar zamanımız resminin lehindedir. Picasso'nun, ağzında parçaladığı kuşu tutan bir kedisi vardır, muhakkak görmüşündür. Hunharlığı, vahşeti, pervasızca cana kıymayı bundan daha kuvvetle ifade eden bir resim tasavvur etmek güçtür. Her halde klasik uslupla hiç mümkün değildir. Sonra sırf resim tekniği bakımından da mesele ele alınırsa, ressam paletinin bu derece zengin olduğu hiçbir asırda görülmemiştir. Çizgi başlı başına bir değer kazanmıştır. Hacimler keza. Perspektifin kösteginden kurtulunmuştur. Gölge oyunlarına kaçmadan, münasip iki düz rengin yanyana gelmesi ile bir planı uzaklaştırmak hüneri bulunmuştur. Daha ne bileyim, bunlar gibi bir sürü yenilik ki, objektif bir terakki olduğunda şüphe bırakmıyor. Bu da insanda, ilim gibi sanatın da objektif bir gelişimi olabileceği fikrini uyandırıyor. Ancak bu benzerliğin son hadde kadar götürülmesinden doğru olmıyacak sonuçlar da çıkabilir. Zira ilimde objektif tabiyat kanunlarının keşfi bahis konusu olduğu halde, sanatta, hatta teknik buluşların bile zevklerle çok yakından ilgili bulunması, evrensel bir ölçü kullanılmasını haylı güçleştiriyor. Mamafih zamanımızda muhtelif mil-

letler çeşitli kültürleri aralarında gittikçe artan münasebetler kurduklarından, zevkler arasında da ergeç bir ayarlama olmaktadır. Modern resmin meselâ dünya çapında etkileri olduğu, bir plastik zevk standartı yarattığı muhakkaktır. Afişler, elbiseli kumaşlar, süsleme falan gibi yollarla, bütün dünya milletlerine şamil olarak bir renk zevki, bir çeşit desen zevki teessüs etmiştir ki, bu tamamiyle modern resmin etkisi ile meydana gelmiştir. Binaenaleyh en iyi, en ileri olanla hizaya gelme mecburiyeti, ilimde olduğu gibi, sanatta da bir zarurettir. Sanatların millî karakterleri, sınıfî mahiyetleri, bu olayın, yani sanatın da objektif bir tekâmül seyri takip ettiği hakikatının ışığı altında mütalaa edilmelidir diye düşünüyorum. Bir başladın mı, bu sanat bahsinin sonu gelmez. İyisi mi burada keselim. Senin bu hususdaki düşüncelerini öğrenmek isterim. Yazdığın kitapları, elime geçmediği için; malesef okumadım. Eğer göndermen kabil ise pek makbulüme geçer. Geçenlerde sana gene bir tomar dergi gönderdim, her halde almışsındır. İstediğin kitapları hâlâ yollayamadığım için, vallahi utanıyorum. Listesi cebimde, bir Babıâli'ye geçmesi kaldı. Onu da inşallah bu günlerde yaparım.

Avcılığa devam ediyorum. Geçen hafta on kiloluk kocaman bir levrek vurdum. Altmışbeş liraya da sattık. Görüyorsun ki iş ciddi. Deniz dibinden sandala getirene kadar, ne heyecan, ne mücadele. Hisar balıkçıları arasında adeta hadise oldu. İşte böyle iki gözüm kardeşim. Sabiha hanıma[7], Yıldız'a[8] saygı ve sevgilerimi sunarım. Doktorun[9] hastalığına çok üzüldüm. İnşallah tamamiyle atlatmıştır. Gözlerinden öperim görürsen. Seni de hasretle kucaklarım sevgili kardeşim.

---

7 Sabiha Sertel.

8 Yıldız Sertel.

9 Burada ve bundan sonraki mektuplarda bahsedilen "doktor" büyük bir ihtimalle Nazım Hikmet'tir.

KARDEŞİM ZEKERİYA

İstanbul, 8 Mayıs 1956

Uzun zamandır beklediğim mektubunu aldım. Hepinizin sihatte, keyfinizin yerinde olmasına sevindim. Bizler de iyiyiz hamdolsun. Çocuk arızasız büyüyor. Annesinin de sihati, neşesi iyi. Annem sade birden bire müthiş ihtiyarlayıverdi; her şeyi unutuyor. Halbuki yaşı o kadar değil. Ben sigaraya buluyorum suçu; çok içiyor. Tansiyonu var; bu unutkanlık beyin damarlarının sertleşmesindendir diyorum. Ben de iyiyim; birçok şeylere canım sıkılıyor ama, üzüntüyü yeniyorum. Şu son zamanlarda çok okuyorum; okumak insana ümit veriyor, neşe veriyor. Yolladığın kitap çok makbulüme geçti; mükemmel bir elkitabı; emsali iktisat kitaplarından çok üstün. Ben de istediğin kitaplardan bazılarını yolladım; her halde almışsındır. Enteresan şeyler çıktıkça yine yollarım. Geçen gün Neşet beyle Yümnü beye gittik; vergi işleri halloldu. Ancak gelecek yıl için Sevim hanımın Yümnü beye bir vekâletname göndermesi gerekiyor. Ethem'deki vekâletnamede başkasını tevkil salahiyeti yok.

Yümnü beye vekâlet versin diyorum; çünkü bu vergi işlerine benim pek aklım ermiyor. Yümnü beyden çıkıp, Neşet beyle birlikte yemek yedik. Tabii şakalar, espriler, müstakbel misafirlerimiz üzerine idi. Neşet bey hayıflanıyor: "şu kızları bana on yıl önce yollayacaktı" diyor. Şaka bir yana, elimizden geldiği kadar ağırlarız misafirlerini. Balığa, denize meraklı iseler hele, canları sıkılmaz. Yaz güzel olacağa benzer. Kış hükmünü yaptı; yaz da yapar umuyoruz. Gelgelelim, hayat öyle hızla pahalılaşıyor ki, insanın aklına geldikçe, gelmediği an da yok hınzırın, güzel bir yaz geçirmenin umut ve sevinci uçuveriyor. Başlıyor insan kara kara düşünmiye. Bugünki Cumhuriyette bir istatistik var: 1950=100; 1955=174, 6; 1956=228, ... Bunlar İstanbul fiatları; Ankara biraz daha pahalı. Fakat her ikisi de hakikatin altındadır sanırım. Artık sen var kıyas et. Paranın hiç kıymeti kalmadı. Bir ellilik bozduruyorsun meselâ, bir de bakıyorsun ki eriyivermiş. Ne yapmışsın? ne almışsın? hiç... Halbuki elli kâat, hattâ şundan üç beş sene evveline kadar, para idi. Tabii bu pahalılık falan, bizim gibiler için; yoksa bir sınıf türedi ki, para indinde pul. Son Ticaret Odası toplantısında pek enteresan görüşmeler olmuş; gazetelerde okuduk. Bu arada yalnız İstanbul'da 200'den fazla milyoner bulunduğu anlaşıldı. Gerçekten 1950'den bu yana, büyük toprak sahipleri, büyük tüccarlar, servetlerini ölçüsüz arttırdılar. Liberasyon rejimi, kredili ithalât rejimi, dış borçları ödeyemez hale gelip te ithalâtın kökü kuruduğu şu son günlere gelene kadar, tüccarın ekmeğine yağ sürdü. Ziraat kazançlarının vergiye tâbî olmaması, ziraatin hızlı bir tempo ile makinalaşması ve tarla mahsulleri fiatlarının yüksek tutulması gibi faktörler de, büyük toprak ağalarının muazzam kazançlar sağlamalarına yol açtı. Buna mukabil sanayicilerimiz, önceleri dışardan gelen mamullerin rekabeti yüzünden; şimdi de ham madde, yedek parça ve saire yoklu-

gundan, bu vurgunda biraz yaya kaldılar. Hiç kazanmadılar demek istemiyorum; onlar da biri beş yaptılar elbet; ama berikiler kadar üste koyamadılar. Sermaye birikimi bilhassa ziraat ve ticaret sektörlerinde olmuştur. Hele ziraatte, son yıllarda tam manasıyla kapitalist istihsal rejimine geçildiği açıkça görülüyor. Elimde Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin yayınladığı bir anket var. Buna göre: 1948-1952 yılları arasında, yani makinalaşmanın daha ilk yıllarında, ekilen toprakların %68 nispetinde genişlediği; işletmede %31, mülkiyette de %6 nispetinde bir temerküz olduğu anlaşılmaktadır. Filhakika makinalaşmış ziraat işletmelerinin ortalama genişliği 1948'de 847 dönümken; 1952'de 1113 dönüme yükselmiştir. Bu gelişmenin küçük mülkiyet ve küçük işletmeler aleyhine meydana geldiği de anlaşılıyor. Büyük işletmelerin satın aldıkları arazinin %64'ü evvelce tamamen işlenmekte olan, %13'ü kısmen işlenen, %23'ü de hiç işlenmiyen topraklardır. Buna, büyük işletmelerin arazi kiralamak ve ortakçılık etmek suretiyle de ziraat yaptıklarını ilave etmek lazımdır. Gerçekten dört senede, kiralanan topraklar %6'dan %14'e; ortakçılıkla işletilen arazi de %7'den %12'ye çıkmıştır. Buna muvazî olarak muvakkat işçi sayısında da bir artış vardır: Anketin yapıldığı köylerde, 1948'de işçi sayısı 130.351'ken, 1952'de 173.568 olmuştur. Köyler nüfusuna nispetle muvakkat işçi %38,7'dir. Yani 100 kişiden 38'i emeğini satmak suretiyle geçiniyor. Bu işçilerin %90'ı nakten ücret almaktadır. Bütün bu faktörler birleştirilince, ziraatte tam kapitalist işletme rejimine girdiğimiz ortaya çıkar. Mamafih bu rakkamların hakikati tam olarak aksettirmediği unutulmamalıdır. Bir kere eldeki anket, altı bölgenin 448 köyünde yapılmıştır; gerçi seçilen köyler her bölgenin en fazla makinalaşmış köyleridir; ama ne de olsa neticeler bütün memlekete teşmil edilemez. İkincisi, ki bu bence çok daha mühim, anket köydeki aileler arasında yapıldığı için,

şehirde oturan ve içine onlarca köyü alacak kadar geniş işletmeye sahip olanların anket dışında bırakıldığını; alındıysa bile, köyler arasında bölünerek alındığını sanıyorum. Şimdi bundan şöyle bir netice çıkıyor ki, makinalı ziraatten artık geri dönülemez. Çünkü büyük işletmeler bugün makina ile gördükleri işi hayvanla göremezler; kaldı ki son senelerde çift hayvanları sayısı da his edilir derecede azalmıştır. Geri dönülemiyeceğine göre de, akaryakıt, traktör, biçer-döver, yedek parça ve sairenin dışardan getirilmesi, yani dış ticaretimizin bugünki donmuş halden kurtarılması, birinci derecede önemi olan bir mesele haline gelmiştir. Bu meseleyi uzun zaman askıda bırakamayız. Yoksa millî gelirimizin %50'den fazlasını sağlıyan bir sektör ölür gider. Daha şimdiden birçok bölgelerde makinalı ziraatin durduğuna dair, gazetelerde havadisler çıkmaya başladı. İş yalnız ziraat sektörünün ihtiyaçları ile de bitmiyor: yerli sanayinin ithal mal, ham madde ve makinaya olan ihtiyacı var; tüccarın talepleri var. Bunların çözümü de dış ticaretin işler hale gelmesine bağlı. Hulâsa ihtiyacımız olan maddeleri, dolar ödeyerek değil (zaten yok), karşılığında yerli mahsullerimizi vererek ithal etmek çaresini aramak ve mutlaka bulmak zorundayız. Bu yol ergeç bulunacaktır. Nitekim İstanbul Ticaret Odası'nın son toplantısı bu bakımdan da pek manalı oldu. Bazı tüccarlar, sosyalist memleketlerle ticaret münasebetleri kurmamız gerektiğini, bugünki buhranın ancak bu yoldan atlatılabileceğini açıkça ifade ettiler. Geçen gün, Romanya'dan petrol ithal edileceğine dair, gazetelerde çıkan havadis, galiba şimdiden bu yolda ilk adımların atıldığına bir işarettir. Ancak dış ticaretimizin normalleştirilmesi konusunda atılacak adımların, bir müdet yavaş ve ihtiyatlı olacağını sanıyorum. Şu veya bu kanaldan gelebilecek yardımlara bel bağlanabilir. Fakat ne olursa olsun, münasebetlerin normalleştirilmesi konusundaki cereyanın, uzun za-

man dışında kalamıyacağımız muhakkaktır. Hattâ bu işi bugünki iktidar partisinin yapması bile ihtimal dışında değildir; önümüzdeki seçimlerde iktidarda kalması, büyük ölçüde buna bağlı gibi geliyor bana. Seçim dedim de aklıma geldi: Şu muhalefet partilerinin haline ne dersin yahu? Memleketin hali ile ilgili bir çift söz ettikleri yok. Gazetelerde on yıldır çıkan aynı bayat sözlerden usanç geldi vallahi. Frenk diyarında, 1910 yılı civarında yazılmış Hukuku Esasiye kitaplarından alınma bayat bir takım nazariyeler: çift meclis, anayasa mahkemesi, falan filan... Şu hayat pahalılığına nasıl çare bulacaksınız, millî gelirin dağıtımındaki adaletsizliğe, ki bu adaletsizlikten cümlesi şikayetçidir, karşı tedbiriniz nedir? Tenkit ettiğiniz yatırım politikası yerine siz ne yapacaksınız? Memleketin kalkınması konusunda düşündükleriniz, planınız nedir? Bunlardan bahis yok. Varsa hürriyet yoksa hürriyet! Ne yapmak hürriyeti? Ne için? Kimler için? O da belli değil. Geçenlerde bir ahbaba rasladım; muhalif partilerin birinde söz sahibidir; çift meclis meselesini açtı. Yahu dedim bizim şikâyetimiz Meclisin salahiyetlerini aştığından mı ki, ikinci bir meclisle birincinin yetkilerini hudutlamak istersiniz? Hele Meclisimizi yetkilerini kullanır hale getirelim; Meclisi hele bir memleket manzarasını daha iyi aksettirir şekle sokalım... Biraz daha konuştuk sonunda hak verdi. Ah şu bizim yarı aydınlarımız. Partilerimizin intelijansiyasi malesef onlar. Bunların bir de din konusunda tavizciliği var ki, neticesi korkunç. Dinî duyguların istismarı partiler arasında bir yarışma halini aldı. Taasup memlekette aldı yürüdü. Dışardan tahmin edemezsiniz. Sana ufak bir misâl vereyim: Galata'da arkadaşlarla arada uğradığımız küçük bir meyhane vardır; Melih[10] söyledi, Ramazan münasebetiyle kapamış. Geçen gün bak-

10 Melih Cevdet Anday.

kaldan, bizim Kuzguncuk'taki bakkaldan, şarap aldım. Adam: cebinize koyun; Ramazan, malum; görmesinler, demez mi? Hani Vâlâ[11] anlatırdı. Bolu'da muallimlik ettiği tarihte, yani bundan otuz beş kırk sene evvel, namaz vakti eli sopalı bir herif, caminin bilmem nesi, çarşıyı dolaşır, dükkân kepenklerine sopası ile vurarak: Vakti salat! Vakti salat diye bağırırmış... Nerede ise o günlere döneceğiz. Belki Bolu'da meselâ, aynı vazifeyi, milleti namaza zorlamak işini üzerine almış olanlar, yeniden peydahlanmıştır bile. İstanbul böyle olursa, Anadolunun içi kim bilir nasıldır. Partilerin fikirsizliği; dinî taassuba tavizler verilmiş olması; zaten pek dar olan demokratik hürriyetlerimizin büsbütün daralması gibi sonuçlar yanında; şu son senelerde müspet sayılacak bir takım gelişmeler de olmuştur. Bunlar hemen yarın yemiş verecek şeyler değildir elbet; daha uzun zaman demagoglar halkı aldatacaktır; fakat halkın kendi kaderini kendisi tayin edeceği fikri, daha bulanık bir şekilde de olsa, en uzak köylerimize kadar gitmiştir. Fakat asıl müspet sayılacak gelişmenin, bütün aksaklıklarına rağmen, sendika hareketinde olduğunu sanıyorum. Ama bu derin bir konudur; mektubumun da zaten sonuna geldim. Fırsat düşerse bundan da bir başka sefer bahsederim. Şimdi senden başka bir kitap rica edeceğim: İktisat kongresinin kararları ve saire bir cilt halinde basılmış, Fransızca olarak, yollarsan çok teşekkür ederim. Ailece hepinize sevgi ve selamlarımızı göndeririz. Ayşe Güllü ellerinizden öper. Ben de gözlerinden öperim sevgili kardeşim. Doktor benim resim sanatı hakkındaki düşüncelerimi, her halde senden öğrenmiş olacak, yadırgamış. Konuşursak bir gün, yadırgamaz sanırım. Onun da gözlerinden öperim.

---

11 Vâlâ Nurettin.

KARDEŞİM ZEKERİYA

4 Nisan 1957, İstanbul

Mektubuna ne kadar sevindiğimi tahmin edersin. Aylardır mektubunu almamıştım. Çok merak ediyordum. Demek sebep yolculukta olmanmış. Sen de rahmetli gibi, ruyada yanılıp, seyahat yâ Resulullah dedin galiba. Yalnız senin Seyahatnameleri bulup okuyamıyoruz. Bizler bildiğin gibi lengerendaziz. Olsa olsa yazları, balık avı bahanesiyle Marmara sahillerinde şöyle bir cevelan yapıyoruz. Yolculuk babında, bizimkisi bu kadar. Ama Marmara sahili diyip geçme; cennet. Bu yaz niyetimiz Marmara adası. Geçen sene Oktaylar[12] gittiler. Balığı bol, oteli fena değil, manzarası, denizi fevkaladeymiş. Çocuk daha bebek olduğu için, geçen sene biz onlara katılamamıştık. Marmara olmazsa, Armutlu'ya, yahut Karamürsel'e, belki de Erdek taraflarında bir yerlere gideceğiz. Yazı iple çekiyorum. Hele bu sefer kız da var beraber. Düşün kızı denize alıştırmak, çabalayışını sey-

12 Oktay Rifat.

retmek... Hele bir de denizi severse, zevkime payan yok. Fakat bütün bunlar henüz proje halinde. İşim bir hayli iyileşmesine rağmen, böyle mütevazi bir projeyi bile tatbik mevkiine koyabilip koyamıyacağını, insan bilemiyor, hayat o derece pahalı çünkü. Her şeyin fiyatı hergün artıyor. Daha yaza kadar kim bilir ne seviyeyi bulur. İthal mallarından alınacak %40 hazine hissesi, normal artışı daha da hızlandıracak tabii. Gerçi resmi ağızlar inikâs etmiyecektir dediler ama, iktisat kanunları aksini söylüyor. Şimdilik Reşat altını 136, Kuzu 650; o da piyasaya çıktığı zamanlarda. Sebzelerin en adisi 150'nin üstünde. Ekmeğin 750 gramını 30 kuruşa yiyoruz. Bir çift ayağa giyilebilecek kundura, 60 lira. Yerli yünlü kumaşların metresi, 40 ile 60 arası. Belki de daha fazla, son zamanlarda elbise yaptırmadım çünkü. Bu durum karşısında insanın, iyi ki piyasada her istediğin bulunmuyor, diyeceği geliyor. Zaman zaman mağazaların önünde muazzam kuyruklar oluyor. Soruyorsunuz; gaz kuyruğu, kahve kuyruğu (kahve kuyruğu artık yok ya! çünkü hiç bulunmuyor), çay kuyruğu, beyaz peynir kuyruğu, cevabını alıyorsunuz. Tabii bu kuyruğu yapılan mallar, hemen kara borsaya düşüveriyor. Milli korunma kanunu falan mani olamıyor. Neden? Ne bileyim, bir kere kanunun tatbiki zaman zaman gevşiyor; sonra kanun da galiba ayarsız yapılmış ki, sık sık tadil olundu. Diyeceğim şu: hem her şey ateş hapası, hem de çok şey bulunamıyor. Meselâ şu günlerde sabun darlığı var. Sabun imalinde zeytin yağı kulllanılmıyacakmış; çünkü zeytin yağı primli ihraç maddesi oldu; sabun Amerika'dan ithal olunacak içyağları ile imal edilecek. Şekerin de ortadan kalkacağı söylentileri dolaşıyor ortada. Yumurta ortaya çıktı ama, tanesi 20 kuruş. On liraya bozdur, üç beş yıl evvelin bir lirası gibi eriyip gidiveriyor. Eskiden, sebeplerini söylemeden de olsa, muhalefet pahalılıktan şikâyet ederdi. Ya artık usandıkları için, yakut da bahar ha-

vasının şifabahş tesirleri yüzünden, pahalılıktan onlar da bahsetmez oldu. Tartışma konusu rejim buhranı: Anayasanın tadili, anayasa mahkemesi, çift meclis, anti demokratik kanunlar, mahkemelerin istiklali, üniversite muhtariyeti, basın kanunu vs... Bu temalar kâh sert bir dille, kâh şimdi olduğu gibi güler yüz ve tatlı dille, umumi bir alakasızlık içinde tekrarlanıp duruyor. Muhalefet partilerinden hiçbiri, herkesçe malum olan bu şikâyet konularından, rejimin ne yolda kurtarılabileceğini söylemiyor. Çok çok, nasıl düzelteceklerini açıklamamakla beraber, biz iktidara gelirsek düzelteceğiz diyorlar. Fakat öte yandan, mevcut seçim kanunu ile doğru dürüst seçim yapılamıyacağını iddia ediyorlar. Hulâsa tam bir keşmekeş, tam bir kör döğüşü, memleketin ihtiyaçlarına cevap vermekten pek uzak, XIX. yüzyıl devlet nazariyelerinden mülhem, pratik bir neticesi olmıyan bir çekişme. Öyle zannediyorum ki, için için hepsi de muhalefetin lüzumsuzluğuna inanmış, hiç değilse işlerin düzeltilmesi bakımından. Demokrasinin kurulmasını iktidar partisinden bekliyorlar. İnönü meselâ muhakkak böyle düşünüyor. Son demeçlerinde bunu açıkça görüyoruz. Eminim kendisi şöyle düşünür: 1946'da tek parti rejminden, çok parti rejimine ben izin verdim de geçildi. Bugünkü şikâyet konularının ortadan kalkması da, B. Menderes'in elindedir, der. Bir bakıma, elbette ki, mevcut kanunları değiştirecek mevkide olduğu için, hamleyi yapacak olan iktidardır. Lakin 1946'da tek partiden çok parti rejimine geçişimiz, nasıl, İsmet paşanın iradesi inzimam etmekle beraber, o iradenin dışında, hattâ o iradeyi tayin eden bir takım objektif hadiselerin tesiriyle olmuşsa; yeni hamleler için de bu gene böyle olacaktır. Ama ne çare ki, muhalefet partileri bugün halkla bağlarını kesmiş, daha doğrusu halkla gerçek bağlar kuramamış durumdadır. Böyle olduğu için de liderleri her şeyi iktidardan bekler bir halde, tereddüt içindedirler.

Umumi efkârın mühim bir kısmını temsil eden bir muhalefet partisinin, demokrasinin kuruluşunda nasıl müspet roller oynıyabileceğini, hiç biri hayalleyemiyor. Partiler halka hitap ederler, temsil ettikleri içtimai sınıfa hitap ederler değil mi? Bizimkiler, tıpkı hükümdarlara hitap eden eski hakimler gibi, iktidara hitap ediyorlar. Halka da politikadan bunun için gına gelmiş olabilir. Gördüğüm kadar, bu tartışmalarla halk katiyen ilgilenmiyor. O kendi günlük meseleleri ile meşgul. Hayat darlığı birinci meselesi. Bilhassa şehir ve kasaba halkı için. Esnaf için aradığı maddeyi bulamaması, yahut kara borsadan temin zorunda olması bir diğer mesele. Maliyet fiatları ve kar hadleri hakkındaki mevzuat ise, bu da bir mesele. Bunlar gibi her sınıfın kendi meselesi var. Fakat Anayasa mahkemesi, yahut üniversite muhtariyeti halkın iş edindiği bir mesele değil. Adana'da iki köylü konuşuyormuş, biri nedir gazetenin yazdığı bu üniversite muhtariyeti diye sormuş; beriki hiç demiş, üniversite köyünün muhtar seçimi... Bizde politika bir takım yarı münevverin oynadığı bir oyun; perdenin arkasında kimi kârına bakıyor, kimi derdine yanıyor. Bu çizdiğim tablonun bir tek müspet tarafı var: Sendikacılığımız gelişti. Evet bütün kötü şartlara, bilgili kadro noksanına rağmen gene de gelişti. Grev hakkı konusunda, federasyon ve konfederasiyon kurma konularında, kollektif iş akti konusunda, ücretlerin fiyatlarla ayarlanması konusunda, daha bir çok meslek konusunda, beş on yıl evveli ile kıyaslanmıyacak gelişmeler oldu. Elbette ki sendikacılığımız politik şuura henüz gelmedi. Lakin o günlerin de uzak olmadığını sanıyorum. Meselâ geçen sene muhalefet parti liderlerini davet edip dertlerini anlatmak ihtiyacını duymuş olmaları, ruşeym halindeki politik şuurun ilk belirtileri olarak kabul edilebilir sanırım. Resmi fikir piyasasının fukaralığını tasavvur etmeniz güçtür. Peyami'nin başa güreştiğini söylersem, belki bir fikir

edinirsiniz. Ciddi bir düşünce ve araştırma mahsulü tek bir satır çıkmıyor. Her şey ateş pahası, bakalım bu mevsim yazlığa gidebilecekmiyiz diye söze başladık, söz sözü açtı, bak nereye geldik. Bu bahsi burada keselim. Gelelim işlere: Yümnü beyin mahsus selamı var. Sevim hanımın beyannamesini hazırlayıp verdi. Senin için beyanname vermeğe lüzum yokmuş. Çünkü mobilya kirası olarak belediye 750 lira takdir etmiş ki bu da vergiye tabi bir meblağ değil. Esasen senin namına tahsilat da yapılmamıştır. Bendeki emaneti yetimin annesine verdim. Kendisini eskisi gibi sık sık göremiyoruz; o kendi aleminde, bizim de çocuk var falan filan; tesadüfen buluşuyoruz. Onun için beni bir daha tavsit etmemeni rica ederim. İşte böyle iki gözüm. Mektubu artık kesiyorum. Vapura yetişeceğim. Geç bile kaldım Güllü[13] bekler. Hem belki de bu akşam Behicelere gideceğiz. Hepimiz hepinize ayrı ayrı selam ederiz. Sabiha hanıma geçmiş olsun. Doktoru görürsen selam ve sevgilerimi söyle. Gözlerinden öperim kardeşim.

13 Güllü Aybar.

SEVGİLİ CEVDET'CİĞİM[14]

İstanbul, 8 Eylül 1958

Aylar yıllar geçiyor. Sanırsın ki dünyanın birer ucundayız. Eloğlunun aya gitmeyi tasarladığı şu zamanda, 500 kilometre aşmıya gücümüz yetmiyor. Mektuplaşma işini de olağanüstü olaylara bıraktığımızdan, ölsek birbirimizden haberimiz olmıyacak. "Havada bulut yok"u alınca bir mektupla hem teşekkür edeyim, hem de kitap hakkında düşündüklerimi yazayım dedim. Hattâ başladım yazmıya; bitirmek nasip olmadı. Araya acele bir iki iş girdi. Derken birgün sokakta İhsan'a rasladım. Akşamı bize geldi; gece kaldı. Konuştuk, dertleştik. Sana hasretimi biraz olsun böylece giderdim. Ulus'ta tefrika edilen bir romanının kesildiğini İh san'dan öğrendim. Ne günler birader! İktidarı olsun, muhalefeti olsun elbirliği ile memleketi gömdükleri karanlığı az buluyorlar. Cümlesinin gerçeklerden müdhiş bir korkuları var. Muhalefet partisi organı, Cevdet Kudret'in romanını

14 Cevdet Kudret.

kesen zihniyetle demokrasi alanında arpa boyu yol alınamıyacağını farketmiyor. Bırak demokrasiyi, sadece iktidara geçmek için yürüttükleri savaş yönünde bile, başarının, geriden gelen baskılara cesaretle karşı koymakla kazanılacağını düşünmüyorlar. Kayseri lisesi edebiyat öğretmeni Süleyman'ı harcıyan zihniyet, aradan bunca yıl geçtiği, bu yıllarda bunca ibret verici olaylar geçtiği halde, hâlâ kuvvetini kaybetmemiştir. Hattâ demokrasi oyunu ona yeni imkânlar vermiştir. Onun için "Havada bulut yok"u artan bir heyecanla okuyor insan. Üstelik Süleyman'ın hikâyesi, beni dostluğumuzun ilk yıllarına da götürdüğü için, bana ayrıca dokundu. Burada kalan annenle ben ne diye ilgilenmedim, arada gidip hatırını olsun sormadım diye, dertlendim durdum. (Kuzum adresini ver annenin, gidip göreceğim.) Kayseri'yi ne güzel vermişsin. Hem de tasvirlere girişmeden. Söz arasında anlatıveriyorsun; sokakları, çarşısı, kahveleri, lokantaları... Fakat insanları üzerinde az durmuşsun. Kayseri rasgele bir Anadolu şehri değildir. İrtica merkezlerinden biridir. Bu bakımdan insanlarının havası üzerinde ayrıca durulması lazımdı gibi geliyor bana. Şehrin bir mutaassıp havası vardır. Benim orada olduğum senelerde, kadınlar için ayrı gün vardı sinemada. Çıkışta erkekler iki sıra olur kadınları gözlerlerdi. Tek gözünden başka bir yeri görünmiyen kadınlar, yolda üstelik arkalarını dönüp geçmenizi beklerlerdi. Daha o zaman camilerde, mescitlerde kur'an dersi okutulurdu. Bir ortaçağ kentidir Kayseri. İrtica havası da, taşı toprağı kadar, anıtları kadar Kayseri'yi Kayseri yapar. Kitabında yokluğunu yadırgadığım, bir şey daha var: Süleyman'ın hikâyesi İkinci Dünya Savaşı'na rasladığı halde, kitapta hiç yer vermemişsin. Halk evi yardım kolunu ev ev dolaştırıyorsun da, bunu gerektiren asıl olaydan söz açmıyorsun. Yurtsever bir aydın Süleyman; insanları seven, yardımlarına koşmak için çabalıyan bir insan; nasıl olur da

harbe dair hiçbir şey düşünmez, hiçbir şey söylemez!. Bay öğretmenler, dünyayı kasıp kavuran, kapımıza kadar gelmiş, etkilerini hiç değilse şunun bunun yokluğu, her şeyin ateş pahası olmasıyla duyduğumuz o musibetten nasıl olur da hiç bahsetmezler!.. Bir de insanların birer tip haline getirilmesini yadırgadım biraz. Bunların en başarılılarından olan resim öğretmeni bile, tek taraflı bir robot intibaı bırakıyor. Karikatürleşmek canlılıklarını yitirmiş. Hattâ Süleyman da biraz öyle. Bir mukaddes ateşle yanıp tutuşuyor. Ama sade bu tarafının verilmiş olması onu bizden biraz uzaklaştırmıyor mu? Meselâ ne bileyim, İstanbul'da tek başına bıraktığı annesine dair bir düşüncesine raslanmaması, anasına ilgisinin aylığının bir kısmını göndermekten ibaret olması insanı yadırgatıyor. Bu delikanlının arzuları zaafları hiç mi yoktur? Kadın arzulamaz mı meselâ. Basri'nin karısına karşı duyduğu alakanın da sonu gelmedi. Bittabii Süleyman'ın günlük hayatını olanca teferruatıyla vermeliydin demek istemiyorum. Ama davasından başka şeylere de yer verilmesi Süleyman'ı bize daha çok yaklaştırırdı diye düşünüyorum. Sen belki diyeceksin ki, tezli romanlarda bu böyledir; tezle doğrudan doğruya ilgili olmıyan şeyler atılır. Evet doğru ama, galiba tezli romanların belli başlı zaaflarından biri de bu olsa gerek. Zamanımızda tezli romanları bu zaaflarından kurtarmak için ciddi gayretler harcandığını duyuyoruz. Zira birer robot haline gelen kahramanlar okuyucuyu inandırmıyor; inandırmayınca da tez hapı yuttuğundan başka, eser de gerçek bir sanat eseri olmaktan çıkıyor. Haydarpaşa'da anasına veda eden Süleyman ne kadar gerçekti. Sonraları bütün insan severliğine rağmen biraz mücerretleşiyor. Romanın hiciv dozunu da biraz fazla buldum. İhsan'la da bunu konuştuk. "Mizacım böyle; olayların komik tarafını görüyorum; hicvetmemek elimden gelmiyor" diyormuşsun. Ama bana öyle geliyor ki, romanda, hele

gerçekçi romanda hiciv çok ihtiyatla kullanılmalıdır. Dozu kaçırıldı mı gerçek sanısı kayboluverir. Meselâ bir dairede kapıcıdan müdüre kadar herkesin uykuda oluşu -hele arkasından bir başka dairenin eksantrik hikâyesi gelince- insanda bir fantazi tesiri yapıyor. Oysa bizde uyuklıyan memur bir istisna değildir. "Havada bulut yok"u çok sevdiğimi bir kere daha söyleyim. Fırına hücum gibi unutamıyacağım parçalar var. Kitabı bitirdikten sonra insan uzun günler tesirinden kurtulamıyor. Orta sınıflarımızı, aydınları anlatan romanlara ne kadar ihtiyaç var. Yeni edebiyatımız köylüye, köye yöneldi. Böylece büyük bir boşluk doldu. Ama memleketin manzarası tamamlanmış olmak için, öteki sınıfların romanını da yazmak lazım gibi geliyor bana. Bu bahis bir hayli uzadı. Artık burada keselim.

İhsan tabii dönmüştür. Taze havadislerimizi ondan almışsındır. Hamdolsun evcek iyiyiz. Annem sade çok ihtiyarladı. Damar sertliği; her şeyi unutuyor. Güllü ise büyüyor. Yaramaz, biraz da şımarık, pek söz de dinlemiyor; ama her gün daha çok seviyorum. İşde akşamı zor ediyorum. Üç beş saatlik ayrılığa tahammül edemiyorum. Halimiz neye varacak bilemem. İşte hal ve keyfiyet böyle canım kardeşim. Annemden, Siret'ten hepinize selam ve sevgiler. Senin ve İhsan'ın gözlerinizden öperim. Ayşe oradaysa benim içim öpüver. Hoşça kal Cevdet'ciğim.

MUHTEREM HASAN AMCA[15]

27 Eylül 1958, İstanbul

"*Doğmıyan Hürriyet*"i heyecanla okudum. Meşrutiyet sonrasının çok canlı bir tablosunu çizmekle kalmamış, derin sebeplere indiğiniz için, olayları yepyeni bir ışık, kişileri de bilinmedik gerçek kimlikleriyle ortaya koymuşsunuz. İbret verici, ne dehşetli manzara!..

Milletçe unutkanız Hasan Amca. Daha dün olmuş şeyleri unutuyoruz. Olaylar kafamızda iz bırakmadan geçip gidiyor. Bu ortaklaşa unutkanlığın, felâketlerimizde büyük payı olduğunu sanıyorum. Yoksa türlü haltlar karıştırmış kimselerin veya benzerlerinin, gene karşımıza çıkmak cesaretini bulmalarına, haltlar karıştırmalarına pek imkân olmazdı.

Temel şartlar değişmediği için, bizde tarih gerçekten tekerrür eder. "*Doğmıyan Hürriyet*"te elli yıl evvelsini anlatıyorsunuz. Elli yılda dünyada ne değişiklikler olmadı. Bizde ise, kısa süren bir kurtuluş umudu bir yana, sadece boynu-

15 Hasan Vasfi.

muzdaki esirlik zincirinin markası, bir de bunu boynumuza geçirenlerin isimleri değişmişe benzer... Ama bunun ilelebet süregitmesi, Türkiyemizin bir yarı-sömürge, bir hürriyetsizlikler kalesi olarak kalması kabil değildir. Son on, oniki yılda, her şeye rağmen bir kıpırdanma oldu: Halk eskisinden biraz daha şuurlu; herşeyin yaratıcısı, bütün kuvvetlerin tek kaynağı olduğunu yavaş yavaş seziyor. Hürriyet ergeç doğacak Hasan Amca. Hem de sandığımızdan daha çabuk. Bir milletin hayatında beklenmedik sıçramalar olur.

Candan tebrik edirim. Elleriniz dert görmesin. Buluşup konuşmak ne zaman nasip olacak? Bir telefon ediversenize (447344).

Sevgi ve saygılarımla.
Mehmet Ali

SEVGİLİ CEVDET

21 Ekim 1958, **İstanbul**

Anneciğin öleli demek bir buçuk yıl oldu! Geç kalmış taziyetlerimizi kabul et. Başın sağ olsun kardeşim. Anacığının ellerini öpüp, gönlünü almak, kusurlarımızı affettirmek nasip değilmiş. Yokluk içinde acılarla geçirilen bir ömür!.. Bir "oh!" dememiştir; eminim. Birbirini kovalıyan savaşlar; savaştan geri gelmiyen evin erkeği; yetiştirilecek iki oğlan çocuk; bitmiyen, tükenmiyen darlık yılları, gençliği yitiren, yüzü solduran yıllar; hep yarın korkusu; sığıntı gibi korku içinde geçirilen günler... Bu karanlıklar içinde, bir kandil ışığı kadar kör bir umut: oğlanların eli ekmek tutunca biraz rahat etmek umudu... Ama oğlanların eli rahat ettirecek kadar ekmek tutmaz, tutamaz, bir türlü. Ve "bu neden böyledir? Yok mu bunun bir çaresi?" diye sormıya vakit kalmadan göçüp gitmek... Anneciğin gibi yasak savarcasına yaşayıp ölen milyonlar var. Benim annem de bunlardan biri. Babam da bunlardan biriydi. Şu farkla ki, gülmeyi unutmamıştı her şeye rağmen. Sen ben de bunlardan biriyiz. Bizle-

rin kaderi ana babalarımızdan bir bakıma daha da kötü. Çünkü kötü kaderin nedenini biliriz de, düzeltmeğe gücümüz yetmez. Kendi kendimizi yer bitiririz. Olayların bilincine varmak, bizler durumundakiler için ayrı bir acı kaynağıdır. Son günlerde basını, üniversite profesörlerini, gençlik derneklerini, hülasa aydın çevrelerimizi uğraştıran meseleye bak. Memleketin hali meydandayken, baylar kur'an latin harfleriyle yazılır mı, yazılmaz mı diye tartışıyorlar. Tartışmasınlar demiyorum; tartışsınlar; ama buna gelene kadar tartışılacak daha neler varken, yalnız bu meseleye sarılmaları bir çeşit körlük gibi görünüyor bana. Sonra tartışmanın aldığı biçim de ayrı bir üzüntü konusu; bir demagojidir gidiyor. Oysa bu bir bilim işidir. Uzmanlar karar verirler. Herhalde şamatacı beş on üniversite öğrencisinin küfür savurmasıyla çözülecek bir mesele değildir. Hele inkilapların sade bu vesileyle hatırlanmasına, bilmem gülünür mü ağlanır mı?.. Bırak inkilapları, bağımsızlık her gün biraz daha elden gidiyor. Atatürk'ün emaneti üzerine sözde titriyen bu ateşli delikanlılar nerede?.. Çağdaş medeniyetle en küçük bir ilintimiz yok. Felâket burada. Medeniyetimiz bizim parlak sözlerden ibaret. Tanzimattan beri batı medeniyetine yöneliriz. Kanunlarını alırız; edebiyatını alırız; yaşayışını taklit ederiz. Ama bir türlü işin esasına gitmeyiz. Aldığımız kanunların, edebiyat okullarının, alafrangalığın kökünü besliyen sosyal ve ekonomik şartlar aklımıza bile gelmez. Gelmediği için de Batı medeniyetinin bize sade sözü gelir. Aldığımız müesseseler, ürün vermiyen "exotique" sera bitkileri olarak kalır. Biz medeniyet yolunu, galiba onaltıncı, onyedinci yüzyıllarda şaşırmışız. Yeni zamanların iktisat şartlarına ayak uydurmamışız, uyduramamışız. Batıda derebeylik düzenini tasfiye eden yeni düzen kurulurken, biz de derebeylik düzenimizi bozmuşuz ama, derebeylik düzeninden de geri olan yarı-sömürge düzenine yönelerek. Kapitü-

lasyonlar bize medeniyet yolunu kapamıştır. Bir yarı-sömürgenin hâkim sınıfları, maddi değerler yaratamadıklarından başka, manevi değerler de yaratamazlar. Tıpkı makina, yedek parça, İngiliz yünlüsü ithal ettikleri gibi, bilimi de, edebiyatı da, sanatı da ithale kalkışırlar. Dehaları ithalatçı tüccar dehasıdır. Medeniyet trenini kaçırmamızda, ekonomik, sosyal, politik faktörlerin yanısıra, başka faktörler de elbette ki rol oynamıştır. Müslümanlığın bizi çok kösteklediğini sanıyorum. Her ne ise; bu bahsi kapıyalım. Ama kapanmıyor. Kanalizasyon çukuruna düşmen aklıma geldi. Geçmiş olsun, büyük kaza. Kanalizasyon açmak, medeni bir iştir. Bu iş başka memleketlerde hangi yüzyılda başlamıştır bilmiyorum. Paris'in meşhur lağamları ortaçağdan kalmadır. Bizde kanalizasyonculuk Cumhuriyet devrinde başlamıştır. Ama gel gör ki, bu işi de -bu işi bile - gereği gibi yapamıyoruz. Medeni memleketlerde kanalizasyon çukuru açıldı mı, dolayı parmaklıkla çevrilir, geceleri ışık yakılır; hasılı içine düşülmemesi için tertibat alınır. Bizde ise gece karanlıkta evine dönenlere ölüm tuzağı işi görüyor bu çukurlar. Çağdaş medeniyetten aktarılan fikirleri, müesseseleri benimseyip sindiremediğimiz gibi, medeniyet araçlarını da doğru dürüst kullanamıyoruz. Yüzyıldır vapuru, treni sözde kullanırız. Ama bu taşıtların tarifeyle işlediğini bir türlü kabul edemeyiz. Tarifeyi ciddiye almayız. Tehirli olmıyan vapur tren yoktur bizde.

Gelelim Havada Bulut Yok'a. Müfettişin raporu benim de çok sevdiğim parçalar arasında. Müfettişi de teşhis etmiştim. Bak burada hiciv gerçek duygusuna hiç zarar vermiyor. Tam tersine gerçeği daha da kuvvetlendiriyor. Demek ki, mesele gerçekte, gerçek sanısını eksiltmemekte. Bu noktada sen de zaten başka türlü düşünmüyorsun. İş hicvin dozunda, dozunu ayarlamakta. Roman söz konusuyken, Moliere'in oyunlarından örnekler vermekte isabet olduğunu

sanmıyorum. Bir komedi seyircisi veya okuyucusuyla, bir roman okuyucusunun ayrı ruh haletlerinde oldukları unutulmamalıdır.

"Karıncayı tanırsınızı", sabırsızlıkla bekliyorum. "Kesit roman" demeği tasarladığın, roman şeklini de merak ediyorum. Türk romanını umumiyetle uzun hikâye çeşidi olmaktan kurtarmak gerek. Kesitin ortaya çıkardığı çeşitli tabakaların insanları, asıl roman kahramanının yanı sıra, özel hayatlarını yaşarlarsa, -bunların kahramanla karşılaşmalarına, dramlarının mutlaka kahramanın dramıyla birleşmesine lüzum da yoktur bence- uzun hikâye çeşidinden kurtulma işinde müspet adım atılmış olur. Cumhuriyet'te "doktor Jivago"yu okuyor musun? Daha romanın başlarındayız; şimdiden beş altı kola ayrılıverdi. Romanın kahramanı olacağı anlaşılan Jivago, birinci planda bile değil. Romanı roman yapan, hayatın kompleksliğini aksettirmesidir. Eğer kesit, çeşitli tipleri kahramanla temasa geldikleri anda tespit etmekle yetinir, adeta enstantane fotoğraflarını almakla kalırsa, maksat hasıl olmaz. Kesit bize toplumun sinemasını vermelidir, fotoğrafını değil. Her halde senin de düşündüğün budur.

İşte böyle iki gözüm. Gözümde tütüyorsun. İş için falan, buralara gelmek hesapta yok mu? Semih'i hiç gördüğüm yok; görünce söyliyeceğim, telkadayıfın bedelini ayda birer kuruştan ödemek niyetinde olduğunu. Kerata sana az mı böyle borç ödedi. Hoşça kal canım kardeşim. Siret'le birlikte, senin, İhsan'ın, Ayşe'nin gözlerinizden öperiz. (Ayşe'nin gözleri Ankara'ya geldiği zaman öpülecek tabii.) İhsan'ın annesine saygı ve sevgiler. Güllü hepinizin ellerinden öper.

KARDEŞİM ZEKERİYA

İstanbul, 27 Ekim 1958

Son mektubumu cevapsız bıraktın. Ben de bir daha yazamadım. Aradan koca bir yaz gelip geçti. Bereket Mecdi beyden sağlık haberlerinizi alıyorum. Yazı nasıl geçirdiniz? Denize falan gittiniz mi? Sabiha hanım nasıl? Yıldız, kocası?.. Beraber miydiniz? Doktorun sağlık durumu iyi mi? Tabii durup dinlenmeden çalışıyor. Birbirinden uzak olunca insan, sık sık buluşup görüştüğü zamanlar merak etmediği şeyleri de sorup öğrenmek istiyor. Belki de böylece bilmeden mesafelerle savaşmış; onların ilintileri gevşeten, unutturucu etkisinden kurtulmak yolunu aramış oluyor. Elbette mesafeler, zamanın soğutucu etkisi, mektupla yenilemiyor; ama hiç değilse yavaşlatılabiliyor. Oysa uzaktaki dostlarımın sen en vefalısı bile, ipe un sermiye başladın. Hele Paris'tekilerden adamakıllı şikâyetçiyim. Kaç kere yazdım. İki satır olsun cevap yazmadılar. İhmalciliklerini bilmesem bayağı güceneceğim. Her neyse bu bahsi kapatalım.

Burada yaz iyi geçmedi. Poyrazdan, gündoğrusundan göz

açmadık. Balığa merak saralı, yaz rüzgârlarına dikkat ediyorum: İstanbul'da hâkim rüzgâr, poyraz gündoğrusu; limanlık, veya hafif inbat hava çok az. Ama bu yıl kadar kötüsünü de görmemiştik. Balık avladığım yerleri kuzey, kuzey-doğu rüzgârları allak bullak ediyor. Bu yüzden koca yazı boşuna geçirdik; hemen hiç av yapamadım. Üstelik kara taassubun alıp yürümüş olmasından da tedirgin olduk. Ne ilintisi var? deme. Anlatayım: Gemlik körfezinde üç dört yıldır her yaz gittiğimiz Armutlu'da, çoluk çocuk bu yaz rahat denize giremediler. Kaldığımız otelin hemen cıvarından denize girilirdi. Bu yıl koca bir yafta asıp yasak etmişler. Denize girebilmek için yarım saat öteye gideceksin. Mayo ile şortla gelip geçmek te yasak. Ama en kötüsü bu yasakları besliyen hava ki, katiyen tahammül edilemez. Üç dört yıl önceki köy halkının yerine sanki bambaşka insanlar gelmiş. Bizlere bir şey demediler; ne zamandır tanışıyoruz. Ama yobazlığın ağır havası huzurumuzu kaçırdı. İki üç gün ancak kalabildik. Yerli kadınlar denize kara çarşafla giriyor. Başlarında bir erkek, gurup halinde kara kargalar gibi denize dalıp çıkıyorlar. Manzara gözlerinde canlandı mı? Memleket tanımıyacak bir hale geldi. İstanbul'da bile kara çarşafa çok sık raslanıyor. Hele bazı semtlerde kadınların büyük çoğunluğu çarşaflı. Kara sakallı klasik yobaz tipi de gene ortaya çıktı. Ramazanda oruç yiyene ters bakanlar; hattâ homurdananlar çoğaldı. Camiler dolup taşıyor. Demokrasi bizde böyle tecelli etti. Bizim Kuzguncuk camisine dört hoparlör koydular; meyzinin kerih, üstelik de madenileşen sesini beş vakit dinlemek zorundayız. Kanun gece vakti gürültüyü yasak ettiği halde, gecenin üçünde hoparlörle sabah ezanı okunuyor da, sesini çıkaramıyorsun. İktisadi ve politik sıkıntıların yanında, bir de yobazların baskısı altında olmanın azap ve iztirabı var.

Gelelim senin Moda'daki ev işine. Bugün Yümnü beyin bürosunda toplandık. Teferruatıyla Mecdi bey sana her hal-

de yazacaktır. Uzun müzakereler sonunda, teklif olunan kira bedelini ödeyemiyeceğini söylemesi üzerine, İclâl'in işi bırakıp evden çıkmasına karar verildi. Hayırlısı da galiba bu. Nasıl olsa iyi bir kiracı bulunur. Ama İclâl belki gene cayar. Şimdilik yıl sonuna kadar tahliyesi kararlaştı.

Evcek iyiyiz. Güllü yıl başında üçünü bitirip dördüne basacak. Sana göndermek için resimlerini çekmiştim. Ne yazık ki hepsi bozuk çıktı. Piyasada filim bulunmadığı için, hemen yeniden çekemedik. Koskoca kız oldu. Herşeye aklı eriyor. Yavrusu kuzguna şirin görünürmüş, bizimkisi de o hesap. Akşamı zor ediyorum. Şimdi şu mektubu bitirip doğru eve. Çıkacak kucağıma; bin türlü edepsizlik edecek; kimseyle konuşturtmıyacak. Tevekkeli tatlı belâ dememişler. Ne yapsa makbulüm. Akşamları bir iki saat bütün dertlerimi unutuyorum. Zira dert eksik olmuyor. Geçim derdi tek başına yeter de artar ya, ben üstelik başka şeyleri de dert ediniyorum. Elin ermez gücün yetmez; kendimizi yiyip bitiriyoruz. Sabah kalkıyorsun, başlıyorsun otuz dakikalık bir yolda yarım saat tehirli gelen vapura sinirlenmiye ve sinirlene sinirlene akşamı ediyorsun. Bazen düşünüyorum bu çocuk olmasaymış halim ne olacaktı diye. Akşamları bir iki saat onunla avunup kendimi unutuyorum. Yarın umutla dolu; ama bugünün ağır yükünü de teslim etmek gerek.

İşte böyle iki gözüm. Tez cevap beklerim. Siret'le birlikte hepinize ayrı ayrı selam ederiz. Güllü ellerinizden öper. Doktoru görürsen gözlerinden öperim. Hoşça kal sevgili kardeşim.

SEVGİLİ KARDEŞİM[16]

6 Mart 1959, İstanbul

Alelacele yazılmış iki satırlık mektubundan sonra, aylar geçti. Ses seda çıkmadı. Merak etmeye başlamıştım. Nihayet geçenlerde uzunca bir mektubun geldi. Pek sevindim. "Daha sık mektuplaşalım" diyorsun. Azizim bir yerde oturup durduğunuz yok ki. Cevap almadan yazmak da, duvarlarla konuşur gibi bir şey. Olmuyor. Ben hazırım daha sık mektuplaşmıya. Sıra sende. Haydi ver bakalım cevabını.

Demek yaz tatilinde yazdığım mektubu daha yeni okudunuz. Bu ne hareketlilik, bu ne canlılık böyle. Biz ise burada bitkiler gibi yaşıyoruz. Hep aynı yerde, aynı hareketsizlik içindeyiz. Kendimi boşa akan bir musluğa benzetiyorum. Bunun ıztırabını tahmin edersin. Edebiyat değil. Bir ekmek parası için, günlerimi pis bir mesleğin girdisi çıktısı içinde, boşuna harcıyorum. Bir faydalı iş göremeden göçüp gideceğim. Olayların sessiz seyircileriyiz. Oysa bir diyeceğimiz

16 Zekeriya Sertel'e.

vardır elbet; az buçuk biz de aydın sayılırız. Ama şartlar bizi böyle eli ermez, gücü yetmez hale getirmiştir. Dayan, dayana bilirsen. Manda yüreği gerek. Ama dayanıyoruz işte. Hani ruyada koşmak istersin, bacakların gitmez; bağırmak istersin, sesin çıkmaz. Her günümüz işte o kâbuslu ruyaların sıkıntısı içinde geçmektedir. Şartlar birden bu derece ağırlaşsaydı, belki dayanamazdık. Ama yavaş yavaş oldu. Biyoloji bilginleri şöyle deneyler yaparlar: bir canlıyı gittikçe kötüleşen, yaşamaya gittikçe elverişsiz şartlar içinde bırakırlar. Canlı ölmez. Kötüleşen şartlara kendini uydurur. Yani ölümü alteder, kötüleşen şartları yener. Biz de o deneydeki canlılar gibiyiz diyip, kendimi teselli ediyorum.

Memleketin hali sizin bildiğiniz, bıraktığınız gibi değil. Şartlar çok değişti, çok ağırlaştı. On yıl öncesine kıyasla her bakımdan daha zor, daha kötü yaşıyoruz. Bir zamanlar zaruri ihtiyaçlar arasında saydığımız pek çok şeyden, yavaş yavaş vaz geçtik. Konsere, tiyatroya, hatta sinemaya gitmiyoruz. Kitap alamıyoruz. Eskiden, sizler buradayken eş dost sık sık toplanır, yer içer hoş vakit geçirir, dertleşirdik. Artık toplanamıyoruz. İçkili bir akşam yemeği ne kadar mütevazi olursa olsun, bütçelerimizin kaldıramıyacağı bir yük oldu. Yılda bir kat elbise yaptırırdık; yaptıramıyoruz. Sekiz on yıl önce, gazete dergi çıkarabilirdik; şimdi mümkün değil. Kanunlar çok daha ağır. Kaldı ki dört sayfalık bir dergi bile, büyük, çok büyük sermaye işi oldu. Sonra kanun dışı baskılar da eskisine kıyasla çok arttı: kâât vermez; bastırtmaz; dağıttırmaz. Bütün bu engeleri aşsan, toplatır okutturmaz. Solculuk damgasıyla okuyucuyu ürkütüp, kaçırmak da caba. Forum'a bir yazı yolladım, basmadılar. Bütün bunlardan başka öyle bir vasat meydana geldi, ortalığı öyle bir sağırlar konuşmasıdır aldı ki, yazının faydasından da şüphe eder olduk. Hele kanunsal yasaklar yüzünden, yazıların ister istemez yarım yamalak olacağını düşündükçe...

Bir vasat düşün ki, düşüncenin temel kanunları altüst edilmiştir; dışımızdaki objektif gerçek bir mihenk olmaktan çıkmıştır. Siyasi tartışmaların, manasız tekerlemeler, bir takım açmazlar haline geldiği bir toplum çevresi düşün. Hele bugün memleketimiz için ölüm kalım meselesi olan konularda, akıl ve mantığa, sağduyuya yer olmadığını düşün. Böyle bir vasatta yazı ile fikir mücadelesinden, üstelik yangından mal kaçırır gibi, kanun yasaklarından kurtarabildiğin fikir kırıntılarıyla yapılan bir fikir mücadelesinden hemen fayda sağlanabileceğini sanmıyorum.

Akıl ve mantık ölçüleri altüst olmuş dedim ya; galiba rasyonel düşünce merhalesine henüz ulaşmadık demek, daha doğru. Bakıyorum da, yargılarımızın çoğu gerçeği aksettiren akla değil, duygulara dayanıyor. Vapurda, şurada burada konuşmalara kulak veriyorum. Bir çeşit orta oyunu. Karşılıklı açmazlar yapılıyor. Gerçekle, akıl mantıkla ilintisi olmıyan bir takım tekerlemeler. Fakat bunlardan, bir de bakıyorsunuz ki, ciddi sonuçlar çıkıyor. Mesela bir siyasi partiyi çoğu zaman bu gibi yargılarla tutuyoruz. Bir işin doğru veya eğriliği hakkındaki yargılarımız da, çoğu zaman öyle. Geçenlerde dolmuşta enteresan bir konuşma dinledim. Bir kelimesi ilave değildir. Orta halli bir vatandaştı. Şöyle konuştu: "Ben koyu Halk Parti'liyim; ama Menderes'e canım kurban. Tuttuğu yoldan kimse çeviremez onu. Bak İngilizi, Yunanı nasıl dize getirdi. Allahın sevgili kulu. Yoksa o uçaktan sağ salim çıkmak kimin haddine. İkibin kurban kesildi dün arkadaş! O develerin, o koyunların, o danaların kanı oluk gibi aktı caddelere. Allah'ın sevgili kulu dedim ya. Hayat'ta çıkan resmini çerçevelettim; astım başucuma. Ama biraz diktatör, doğru. Aslına bakarsan bize de lazım ha. Lazım ya, benim ruhum demokrat; demokrasi olsun isterim. Söz temsili ben mebusum, yahut zenginim. Kardeşim fakir. Yardım boynumuzun borcu. Kime yardım edeceğiz kardeşimiz dururken,

di mi ya! Cenabı hak önce yakınına yardım et buyurmuş. Biz de veririz üçyüz beşyüz. Verdik mi, hergele yatar sırtüstü. Ekmek elden su gölden. Arkadaş işte o yardımı etmiyeceksin, etmiyeceksin ki burnu sürtülsün itoğlu itin. Demokrasi işte burda." Bu sözlerin dokusu senin benim mantığımıza göre değildir. Elbette ki onun da bir mantığı var; ama o bir başka mantıktır. Bir takım akıldışı inançlara dayanan; duygulara çok, akla çok az yer veren bir mantıktır bu. Bu vatandaşa söz anlatabilmek için, bize mantıksız gelen düşünüş biçiminin "fener" fikirlerini bulmak, bunlar arasındaki bağlantıları ortaya çıkarmak lazımdır. Kolay iş değil; bu gibi vatandaşlarla düşe kalka, hemhal ola ola başarılacak bir iş. Ama başka çıkar yol da yoktur. Çünkü yukarıya aldığım vatandaş orta sınıfın ortalama tipidir: gazete okur, politikayla ilgilenir. Ve bu vatandaşların sayısı milyonlarladır.

Derebeylikten kapitalizme hem çok geç geçmişiz; hem de bu geçiş klasik yolda olmamış; üstelik tam da olmamış. Temelli dertlerimizden çoğunun kökü bence burada. Batıda derebeylik tarihe karıştıktan sonra, biz derebeyliğe dayanan bir imparatorluk kurmuşuz. Kapitülasyonlar yüzünden ve belki de daha başka sebeplerden, derebeylik münasebetlerinden kapitalist münasebetlere geçiş normal olmamış: ticaret sermayesi, Batıda olduğu gibi endüstriye yatmamış, manifaktürlerin bir an önce kurulmasını zorlamamış. Zaten sermayesi mahdut olan hayriye tüccarı feodal istihsal münasebetlerini değiştirmek için savaşmamış; Avrupa tüccarını milli pazardan kovmak için feodaliteyle işbirliği yapmış. Burjuvazimizin nüvesini teşkil eden hayriye tüccarının hedefi, Avrupa tüccarı denen azınlıklara mensup tüccarın yerini alıp, Avrupa mamullerini burada kendi hesaplarına satmak olmuştur. Bugün bile aynı mücadelenin devam ettiği görülmektedir. Birinci ve ikinci meşrutiyet hareketlerinde bu hedef pek açıktır. Bu mücadele Cumhuriyetin ilânından

sonra da, devam edegelmiştir. Varlık vergisi, 6-7 Eylül hadiseleri bu mücadelenin birer safhasıdır. Burjuvazimiz bugün hâlâ bir ticaret burjuvazisidir. Endüstri kurulup gelişmeyince, bittabii ilim, fen ve umumiyetle rasyonel düşünce de doğup gelişememiş. Beriyandan burjuvazimiz, Batıda olduğu gibi emekçi halk yığınlarına dayanıp derebeyliğe karşı savaşmış olmadığı için, memleketimizde ne XVIII. yüzyılın materyalist felsefe cereyanına muvazi bir fikir cereyanı, ne de o asrın politik müesseseleri doğmuştur. Ancak derebeylik düzeni de bir bütün olarak yaşama gücünü kaybetmiş olduğundan, yarı-feodal, yarı-kapitalist, yarı-sömürge istihsal münasebetleri üzerine, tıpkı Avrupa veya Amerika'dan ithal olunan mamuller gibi, Batının politik müesseselerini ithal edip oturtmuşuz. İlimde, sanat ve edebiyatta da öyle yapmışız. "Batıya açılan pencere". Ama temel, bunları besliyecek bir temel olmadığı için, bütün bu ithal malı müesseseler kuru birer şekilden ibaret kalmış. Batılılıkta hep "Nihavent" üzerineyiz.

Psikolojik özümüz, ahlakiyatımız, fikriyatımız da, iktisadi temelimiz gibi, yamalı bir bohça. Ortaçağlardan kalma tarafları var: hasep nesebe bakarız, soy sopla övünürüz; hiyerarşiye saygılıyız; ululemre itaat boynumuzun borcudur. Kapitalizmden, Amerikanizmden gelen tarafları var: paraya tapar olduk; gangster filimlerindeki gibi şirretiz... Hiç de ferahlatıcı bir manzara değil bu. Halk sevgisi, halkı tanımakla gelişir. Halkımızı her yönüyle iyice tanımalıyız ki, ona gerektiği gibi hizmet edebilelim. Bütün değer ve faziletlerin halkta olduğunu tekrarlamak, gerçek bir halk sevgisi değildir. Bütün değerler halktan çıkar, ona gider. Ama bütün bitkiler topraktan fışkırmakla beraber, nasıl hümüslü zengin toprakların yanında, kıraç fakir topraklar varsa, halkların da ilerisi, gerisi var. Bu fark milletlerin tarihinden geliyor. Meselâ bizim için "asker millet" denir. Doğrudur. Bir baş-

buğun emrinde fisebilillah dövüşmüşüz, yüzyıllar boyunca: Abbasi halifelerinin emrine girmiş dövüşmüşüz; Selçuk beylerinin emrine girmiş dövüşmüşüz; Osmanoğullarının emrinde dövüşmüşüz de dövüşmüşüz. Üstelik cedbeced reâya ve kapıkulu taifesinin de torunlarıyız. Yüzyıllarca süren bu yaşayış şekli, bizde bazı alışkanlıkların doğmasına, bazı psikolojik hususiyetlerin belirmesine yol açmamış olabilir mi? Elbette olamaz. Bugün politik şuura varamamışsak; işçimiz, köylümüz, esnafımız ak koyunu kara koyundan hâlâ ayırdedemiyorsa; bugün hâlâ bir candarma onbaşısının önünde tirtir titriyor, bâlâdan gelen her emre boyun eğiyorsak, bu psikolojik haletin bizi başka milletlerden ayıran, tarihimizden gelme bir hususiyet teşkil ettiğini mutlaka bilmemiz ve bunu hesaba katmamız gerektir. Tarihimizin çok ciddiyyetle tetkik edilmesi zaruretine inanıyorum. Milletimizi ileri ve geri taraflarıyla gerçekten tanıyıp bilmeliyiz. Ama bunu söylemesi kolay da, yapması o kadar kolay değil. Ben meselâ istediğim halde yapamıyorum. Günlük ekmek parasını çıkarmak zorunda olanların yapacağı iş değil bu. Sen bu işe niçin girişmiyorsun? Kütüpanelerde gerekli vesikaları bulacağını sanırım. Tabii burada olsan daha bol malzeme bulursun. Ama meselâ bir Bibliothèque Nationale'de istediğin malzemeyi bulacağını tahmin ediyorum. Büyük sentezlerden önce, küçük monografiler yapmalı. Meselâ hayriye tüccarları hakkında ciddi bir etüd yapılsa, kapitalizme geçişimiz yönünden birçok karanlık noktanın aydınlanacağını sezinliyorum.

Bu yüksek meseleleri bir yana bırakıp, biraz da eşden dosttan, bizlerden haber vereyim. Nevzat, Behice, Dursun[17], Behice'nin, Nevzat'ın anneleri hepsi sihatteler. Mali durumları da kötü değil. Göztepe'de bir apartmanda otu-

17 Behice Boran ve Nevzat Hatko'nun oğulları.

ruyorlar. Geçen yaz bir ay kadar Armutlu'da kaldılar. Biz de birkaç günlüğüne gittik. Pek güzel vakit geçirdik. Bol güneş, bol deniz, bol balık... Rasihler de iyiler. Onlar da koşu yolundaki evlerine geçtiler. Oğulları Bahir koca delikanlı; bu yıl Senjozef'i bitiriyor. Dündar[18], Ayşe[19] ve çocukları da iyiler. Onlar da Fındıklı'da oturuyorlar. Oktaylar gene Beylerbeyi'nde. Adnan[20] bir uzak teyzeden miras yedi: Erenköyü'nde bir köşk. Bir yerde çalışıyor. Nazife hanım[21] öğretmenlikten ayrıldı. Biz de kışı geçirmek üzere Bebek'e Siret'in annesinin yanına gittik. Dayısı ölünce Siret'in kayınvalde ile baldız yalnız kaldılar. Siret'in mektebine de daha yakın olur diye düşündük. Annem zaten kışları kardeşimin yanına gidiyor. Mayıs'a Kuzguncuk'a döneceğiz. Kuzguncuk'ta oturduğumuz senin bildiğin ev satıldı. Aşağıki eve geçtik. Şimdiki adresimiz şu: Beylerbeyi caddesi, 29, Kuzguncuk. Güllü üçünü bitirdi. Koca kız. Yaşından fazla da gösteriyor. İri olacak. Şimdiden arkadaşlığa başladık; ödüm patlıyor ilerde arkadaşlık edemezsek diye. Ama sen bana sırlarını verirsin her halde. Gördüğün gibi her birimiz İstanbul'un bir köşesine dağıldık. Sık sık buluşmamıza, hayat pahalılığından başka, bu da engel oluyor. Yazın daha sık buluşuyoruz. Geceleyin karda, yağmurda, çamurda vasıta beklemek iştiyakımızı zayıflatıyor. Vâlâ'lara gelince hiç görmüyoruz. Bir iki kere gittik, karşılığında ya hiç gelmediler, yahut eğreti gelip gittiler. Arada bir telefonla hatırımızı soruyorlar. Nedendir bilmem; ben de üstüne düşmüyorum. Vâlâ'nın bazen öyle tutamağı tutar. Sonra geçer. Ben de bekliyorum.

---

18 Dündar Baştımar.

19 Ayşe Baştımar.

20 Adnan Cemgil.

21 Nazife Cemgil.

Gelelim senin işlere. Yazmasaydın da aklımdaydı. Yümnü beyi bir iki kere aradım bulamadım. Pazartesiye gene arayacağım. Hiç merak etme, gerek senin, gerek Sevim hanımın beyannameleri, bugüne kadar olduğu gibi, gene vaktinde verilecektir. İşte böyle iki gözüm. Bakalım senden ne zaman cevap gelir; seneye kalmaz inşallah. Hepiniz gözümde tütüyorsunuz. Sabiha hanıma, Yıldız'a, kocasına ve sana evcek sevgi ve saygılar. Gözlerinden öperim kardeşim. Doktora selâm ve sevgiler.

AZİZİM BEYEFENDİ[22]

30 Mart 1959, İstanbul

Bugün de dördüncü mektubunuz geldi. Cevap yazmakta bu kadar geciktiğim için özür dilerim. Ama işte bir türlü olmadı; hayhuydan baş alamadık. Efendim, oltalarınızı köpek balıklarına kaptırmış olmanızdan dolayı reizimiz gazaba geldiler. Hele Karadenize mercan zokası salmış olmanızı hiç affetmiyorlar. Karadenizde mercan ne arar diye, hop oturup hop kalkıyorlar. Ben belki bulunur diyecek oldum; cahilliğimi yüzüme vurup sözü ağzıma tıktı. Bir daha böyle hata etmesin buyurdular. Haydi kendi bilmez, yerli balıkçılara ne diye danışmaz buyuruyorlar. İnsan sorup soruşturmalı, tecrübeli kimseleri dinlemeli diyorlar. Meselâ oralara ben bile gitsem, diyorlar, bir sorarım; aslında sormasam bile sorar görünürüm. Böylece gönülleri de hoş olur, buyuruyorlar. İcazeti geri alırım falan gibi laflar da ettiler. Siparişlerinize gelince, arzettiğim sırada berberde traş

22 Bu mektubun kime yazıldığı bulunamamıştır.

oluyorlardı. Gözünüzün önüne geldi değil mi reizin berberi. Sahanlıktaki konturplaktan bölmeli mahal. Suratlarının yarısı sabunlu, pürgazap reddettiler. Buradan iskandil gider mi hiç! döktürsün orda buyurdular. Peki çapariler diyecek oldum. Çapari de gitmez. Bu benim sandığımdan da acemiymiş. Çapari var, çapari var. Hangi çapariden ister. Yapsın orda kendine bir çapari, dediler. Yabancılar var israr etmedim. Telefon etmesini rica ederek ayrıldım. Telefonda kendisini yumuşattım. Reizimiz "au fond" iyi kalplidir. On adet çapariyle beş de iskandili ilk postayla gönderecekler. Siz gideli ben balığa hiç çıkmadım. Reiz bir kere Armutlu'ya gitti; fakat hava bozukmuş, kahvede oturmuş. Mustafa, İbrahim, hacı Nazif ve sümüklü Bekir mahsus selam ederlermiş. Hicabi bey balıkları da alıp götürdü zahir derlermiş. Ben kendi hesabıma dalma mevsimini bekliyorum. Bir ahpabım İzmir'de Amerikalılardan lastik elbise bulunabileceğini söyledi. Büyük boy bir ara bakalım dedik. Bulunursa mevsime erken başlarız. Mayıs'ta levrek akımı başlar. Boğazdan çıkıp size doğru giderler. Ama elbisesiz pek dayanılmaz Mayıs'ta. Sizin o taraflarda su nasıldır acaba? daha mı soğuktur? Mayıs sonunda bir denersiniz elbet. Bakarsınız sıcak olur. Ama şu bomba işi fena. Reisliğinizi gösteriniyecek misiniz? Tahmin ederim pek battal levrek bulunur oralarda. Bombayla hayvanları kırmamışlarsa eğer. Reiz akya da bulunacağını söylüyor. Herhalde havadisler sizde. Lakin motor bulunmaması büyük mahzur. Bahsettiğiniz müessesenin motorunu belki her zaman bulamazsınız; bulsanız da insan çekinir. Bu bakımdan durum pek parlak görünmüyor; ama bakarsınız yaza kiralık motorlar türeyverir. Umut kesmemeli.

İnce Mehmet ve öteki kitaplar demek hoşunuza gitti. Bereketli toprakları da bulursam göndereceğim. Orhan Kemal'in bence en kuvvetli eseri budur. Onu da İnce Mehmet

kadar seveceksiniz. Yaşar Kemal'i tanıdığım sıralarda, İnce Mehmet gibi bir köy delikanlısıydı. Kayseri'ye askerliğini yapmaya gelmişti. Adana'nın Kadirli'sinden su katılmamış bir köy uşağı idi. Köylüye dair özlü ve içli güzel şiirler yazardı. Hikayeye, romana sonra başladı. İnce Mehmet ilk romanıdır. Bebek adında çok güzel bir uzun hikâyesi var. Sizdeki kitaplar arasında yok mu acaba? Teneke, Sarı sıcak? Yoksa onları da göndereyim.

Güllü her zaman sizi sorar. Güzel hediyelerinizle oynadıkça sizi anar. Tabii bebeğin bacakları çoktan koptu. Refikam hürmetler eder. Gözlerinizden öperim beyefendi.

SEVGİLİ KARDEŞİM[23]

22 Nisan 1959, İstanbul

Geçen cuma bizim uzun Rasih'in sergisi açıldı. Yâ, pazar ressamı falan derken, düpedüz ressam oluverdi. Bilmem Avrupa'da da öyle midir? Burada açılışlarda kokteyl veriliyor. Rasih'ciğim de kıymış paralara, konyak dağıttı. Davetliler arasında eş dost çoktu tabii. İçkinin verdiği tatlı hararetle, zaten serde hasretlik de var, resimlere şöyle bir baktık bakmadık, daldık sohbete. Görülecek manzaraydı: salonun ortasında hararetle konuşan öbek öbek insanlar; hepsinin de sırtı duvarlara dönük; duvarlarda tablolar... Bereket resimleri önceden görmüştüm. Abstre ve nonfigüratif üstüne başarılı, zevkli çalışmalar. Düşünülmeden çizilmiş tek bir çizgi, düşünülmeden konmuş tek bir renk yok. Rasih bu işe nazariyeden başladı; cilt cilt kitap okudu; ama eserleri kitabi değil. Yaptıklarına sanatçı yaradılışını koymasını bilmiş. Her tablo karşısında duygulanıyor-

23 Zekeriya Sertel'e.

sunuz: kimi aylı gecelerde yapraksız ağaçların hüznünü veriyor; kiminde gelincik tarlalarının furya sevinci var; kimi klasik süsleme sanatımızın motiflerini hatırlatıyor; kimi de sadece renk cümbüşü. Anlaşılan sergi mevsimindeyiz. Abidin'den[24] de davetiye geldi: Paris'te bilmem hangi galeriye, filan gün, filan saatte buyurun diyor. Tabii buyuramadık. Neticeyi gazetelerden öğreneceğiz. Abidin'in resimlerini çok merak ediyorum. Bazı küçük el kadar tablolarını gördüm. Çok zevkli şeyler. Ama tam bir fikir vermiyor.

Behice'ye söyledim; Zekeriya diyor ki dedim: "Orada Behice varken ne diye bana teklif edersin; ilmi etüdün âlâsını asıl Behice yapar." Güldü. "Ayol, dedi, sen Zekeriya beye benim artık okuryazar olmaktan çıktığımı yazınadın mı? Gazete bile zor okuyorum; ilimle uğraşmıya vakit nerede?" Bizim dramımız da işte bu: bu memleketin aydınları olarak yapacağımız hizmetler vardır; biliriz, yapamayız. Bir takım kuvvetler zebun etmiştir bizi. Geçim derdi başta gelir. Al meselâ şu ilmi etüdler hazırlama işini. Memleketin buna ihtiyaç duyduğunda şüphe yok. Bir kalkınma davası karşısındayız. Meselelerimiz bilinmeden, memleket kalkındırılabilir mi? Meseleler ise, sadece bugün karşılaştığımız zorluklar demek değildir. Esaslı meseleleri, geçicilerden ayırdetmek gerektir. Ve esaslı olanların tarihsel köklerine gitmek, gelişme kanunlarını keşfetmek gerektir. Bu işi unvanlı ilim adamlarımız yapmazlar. Biz ise yapacak durumda değiliz. Ilim işi amatörce olmaz. Diyelim ki iki üç formalık bir monografi hazırlıyacağız: en az iki ay kütüphanelerde çalışmak lazım. (o da materiyeli kütüphanelerde varsa; yoksa arşiv dairelerine gitmek lazım ki, iki ayda bitmez.) Iki ay da yazması sürer. Baskı, tashih, dağıtma işleri için

24 Abidin Dino.

harcanacak zaman hariç, etti mi dört ay... Dört ayını hangimiz böyle bir işe verebilir? Üstelik kağıt, baskı, klişe ve saire masrafları da var. Senin orada vaktin de imkânların da vardır diye, bu işi sen yap demiştim. Cevabından pek hevesli olmadığın anlaşılıyor. Sabiha hanım, Yıldız heves etmezler mi acaba? (Sabiha hanımın istediği dergileri bulunca göndereceğim.) Yukarda mazeretler sıraladım ya, sakın içim rahattır sanma. Bütün o engeller var; gerçek. Ama rahat değilim. Bir yolunu bulmalıyım diyorum; geceleri çalışmalıyım; kütüphanelere mahkemeden çıkınca gitmeliyim diyorum ve kendimi yiyip duruyorum.

Doktorun artık bir şeyi kalmamış olmasına çok sevindik. Hastalık hastası varsın olsun. Bir yaştan sonra faydası var zararı yok. Gelgelelim öteki yazdıklarına şaşdım kaldım; ve de çok üzüldüm. Memleketiyle ilgisi azalan bir doktoru tasavvur bile edemiyorum. Bunun uzun hastalık ve gurbet yıllarının yarattığı, geçici depressif bir ruh haleti olduğuna eminim. (...)[25]

Son mektubun uzundu ama üzücüydü. Ben de sana pek tatlı şeyler yazdım sayılmaz. Evcek hepinize sevgi ve saygılar. Güllü ellerinizden öper. Hasretle gözlerinden öperim kardeşim.

25 Burada "doktor"un, yani büyük ihtimalle Nazım Hikmet'in, özel hayatıyla ilgili yayımlanmasını uygun görmediğimiz cümleler vardır.

SEVGİLİ KARDEŞİM[26]

16 Ekim 1961, İstanbul

Ne zamandır sana mektup yazamıyorum. Sağlık haberlerinizi buradaki akrabalarınızdan alıyorum. Geçenlerde rahatsızlanmışsın; sonradan korkulacak bir şey olmadığı anlaşılmış. Şimdi iyimişsin. Geçmiş olsun. Sevim hanımın geldiğini duydum. Kendisi aramadığı için, belki istemez diye ben de gidip kendisini görmedim. Mecdi beyin ölümünden dolayı başsağlığı dilerim. Bizlerin durumu ise şöyle: Dört ay önce annemi kaybettik. Zavallı anacığım hayatta bir gün oh demedi. En uzak hatıralarımı yokluyorum, annemi hep bizim için didinirken görüyorum: Babam harptedir. Evimizin direği ninemle annemdir. Dedemin ölümünden sonra düzeni gittikçe bozulan evimizi, babamın küçük rütbeli subay maaşına ninemin dul maaşını ekliyerek, çekip çevirmeye çabalıyan odur. Annemi kâh eski bir seccadeyi veya bir yüzüğünü satabilmek için, gü-

26 Zekeriya Sertel'e.

zel yüzünü Kapalıçarşı esnafının vahşi bakışlarından peçesiyle gizlemiye çalışarak, dükkân dükkân dolaşırken; kâh yağmurlu kış sabahları, Ayastafanos'un balçık deryası yollarında beni mektebe yetiştirecek ilk trene, odunla işliyen, her yanından beyaz buhar dumanları fışkırtan, vagonları buz gibi trene, beni kolumdan çekerek, bata çıka koşarken görüyorum. Annemi camı kırık, damı akan mutfakla biricik sıcak odamız arasında mekik dokurken görüyorum. Geceleri de, arkası aynalı beş numara gaz lambasının sarı ışığında, ya babama mektup yazarken, ya bakkalın veresiye defterindeki rakamları toplarken görüyorum. Yedi sekiz yıl öncesine kadar, evin yemeğini hep annem pişirdi; hesabını o tuttu. Son bir iki aya kadar da eski alışkanlıkla gene mutfağa gitti; yatmadan sokak kapısını kilitledi; mutfakta lambanın, ocağın söndürülüp söndürülmediğini kontrol etti. Çalışmak, bir yerlere koşmak, hep iş üstünde olmak... Annemin ömrü böyle geçti. Onun bir gün dokuza kadar uyuduğunu, avarelik ettiğini, sıcak yaz günlerinde öğle uykusuna yattığını bir gün görmedim. Hastalığını da, "beni yatırın uykum var!" demesinden anladık. Üremi olmuş. Kurtaramadık. Narin yapısından umulmıyacak kadar dayanıklı; son derece nezaket ve terbiyesinden umulmıyacak kadar doğru, son derece namuslu bir insandı anam.

Ailenin geri kalan üç ferdine gelince, hepimiz iyiyiz: kız okula başladı. Şimdilik pek istekli. Annesi öğretmenliği bırakmak zorunda kaldı: okul idaresi durumu dayanılmaz hale getirmek için ne mümkünse yaptı çünkü. Beni sorarsanız, beş yıllık mahpusluğa hazırlanıyorum. İş askeri temyizde; tasdik ederse gireceğiz içeri. Ellisinden sonra tatlı bir şey değil, ama çaresiz. Demokratların son günlerinde kısa bir sıtaj da görmüştük Rami kışlasında. Paşakapısından beri on yıl geçmiş olduğu halde, pek yadırgamadım. Buna da

dayanırız elbet; yeter ki, "kalbimizdeki cevahir sönmesin". Haberin olmadığı için, şaşırdın muhakkak. Nereden haberin olacak gazete mazete yazmadı. Gizli kapaklı bir oldu bitti. Kısaca anlatayım: Bilim komisyonunun hazırladığı anayasa öntasarısından ve politik çevrelerin tutumundan anlaşıldı ki, halksız bir "demokrasi" kurulmaktadır. Bilgin profesörlerimiz, canlı özünden boşaltılmış demokrasi reçeteleri hazırlamakta, bir birleriyle yarışmaktadır. Temel hak ve hürriyetler gene pamuk ipliğine bağlanmaktadır. Ve faşist İtalya'dan alınmış kanunlara kimse ilişmek niyetinde değildir. Ve bir ara sinen işbirlikçi, sömürücü ve türlü gericiler, gene su başlarını tutmaya hazırlanmaktadır. İlk önce eski meslekdaşlarıma baş vurdum: anayasa anketine verdiğim cevapta, sosyal ve ekonomik yapımızın ana çizgilerine ve dünyanın gidişine işaretle, bizi çağdaş medeniyete ulaştıracak kurtuluş yolunun sosyalizm olduğunu; ancak mevcut şartlara göre hazırlanan anayasa sosyalist karakterde olamıyacağından, zamanımıza uydurulmuş Atatürk ilkelerinin ışığında, sağı da solu da olan gerçek bir Batı demokrasisi kurmak gerektiğini; bunun için de hemen ceza kanununun 141, 142, 161 gibi faşistlerden alınıp sonradan katmerleştirilmiş maddelerin yürürlükten kaldırılması lazım geldiğini; bu maddeler yürürlükte kaldıkça sade politik hayatımız değil, bütünüyle kültür hayatımızın felce uğradığını; çalışan halk kitlelerine kendi partileri, gazeteleri, dernekleri, hür sendikalarıyla, kanun güvenliği altında politik ve sosyal bir kuvvet olarak ortaya çıkmak ve memleket işlerinde eşitçe söz sahibi olmak imkânı tanınmıyacak olursa, sermaye çevrelerinin doymak bilmez ihtiraslarının aslâ önüne geçilemeyeceğini ve on yıla varmadan yeni rejimin de mutlaka iflas edip geçeceğini; 1946'da başlıyan çok parti denemesinin, sol kanadı olmadığı için iflas ettiğini yazdım. Profesörlerimiz gene bildiklerini yaptılar. Bunun üzerine aynı şeyleri

bir mektupla devlet başkanına arzettim. Ayrıca anayasayı hazırlayacak kurucu mecliste sol görüşlü aydınlara da yer verilmesinin, her bakımdan memleket için yararlı olacağını anlatmaya çalıştım. Cevap vermediler. Nihayet memleketimin yararına olduğunu bildiğim bu hakikatları, sorumluluğunu duyan bir aydın olarak, bir de halka duyurmak istedim. Ankara'da bir basın toplantısı yaptım. Batı demokrasisinin nasıl bir rejim olduğunu açıkladım. Faşist kanunlar yürürlükte tutularak demokrasi kurulamıyacağını anlattım. Memleket gerçeklerini göz önünde bulunduran demokratik bir anayasanın hazırlanması için kurucu meclise sol aydınların da mutlaka alınmasının gerektiğini söyledim. Kovuşturma bunun üzerine başladı. Herkesçe bilinmesi gereken yukarıki gerçekleri açıklamış olmam, 142'inci madde şümulüne giren propaganda mahiyetinde görülerek, Ankara örfi idare mahkemesinde gizli olarak yargılandım. Ve söylediğim gibi beş yıl ağır hapse mahkûm oldum. Görüyorsun ki, bizde faşist kanunlar olduklarından daha da korkunç. Çünkü sınırları aşılarak, keyfe göre uygulanıyorlar. Basın toplantısında konuştuklarım, 142'inci maddenin şümulüne girmez; girmez ama sokuldu işte. Kimseye duyurulmamasına, gazetelerde bahsettirilmemesine bakılırsa, oldu bittiye getirileceğe benzer.[27]

Haydi hoşça kal kardeşim. Çilekeş halkımız elbet bir gün uyanacaktır. Hem de pek uzak değil o gün. Hepinizin gözlerinden öperim.

---

27 Temyizde karar bozulur ve sıkıyönetim kalktığı için davaya yeniden bakan Ankara 3. Ağır Ceza Mahkemesi beraat kararı verir.

1948 Kuzguncuk. Mehmet Ali Aybar, Lebibe Gelenbevi (anneannesi), Siret Aybar (eşi), Tahsin Aybar (babası), Aliye Aybar (annesi).

1948 Kuzguncuk. Mehmet Ali Aybar ve Siret Aybar.

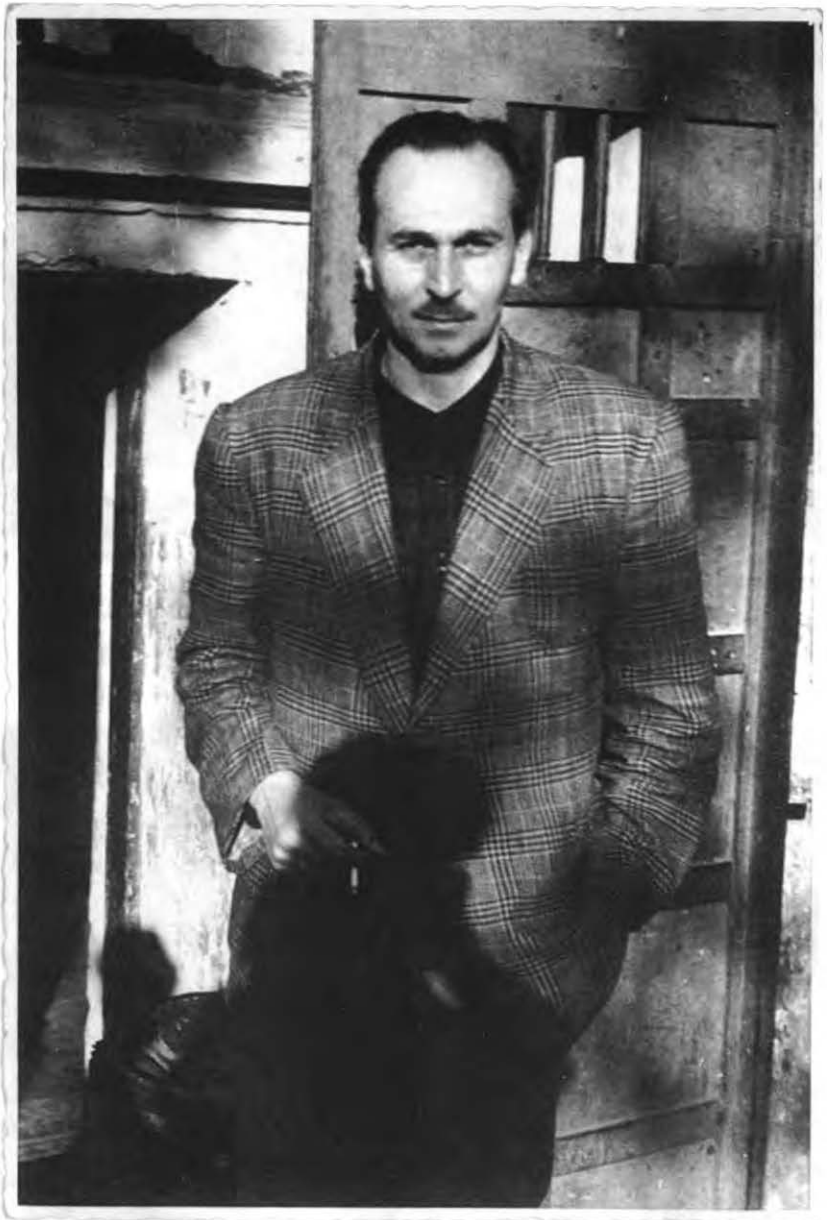

1950 Üsküdar, Paşakapısı Cezaevi, Mehmet Ali Aybar.

Üsküdar, Paşakapısı Cezaevi, Mehmet Ali Aybar ve Nazım Hikmet.

1950 Üsküdar, Paşakapısı Cezaevi, Mehmet Ali Aybar ve Aziz Nesin.

1955. Marmara Adası'na giderken. Sabiha Rifat, Siret Aybar, Mehmet Ali Aybar, Oktay Rifat.

1954-58. Armutlu veya Marmara Adası. Mehmet Ali Aybar.

954-58. Armutlu veya Marmara Adası. Mehmet Ali Aybar.

955 Ankara. Oktay Rifat, Mehmet Ali Aybar, Sabiha Rifat, Rasih Gürân, Muvakkar Gürân, iret Aybar, Melih Cevdet Anday, Sabahat (?).

1959 Kuzguncuk. Mehmet Ali, Siret, Güllü, Aliye Aybar.

1959 Kuzguncuk. Siret, Mehmet Ali, Güllü Aybar.

1960 Kuzguncuk. Gülfü ve Mehmet Ali Aybar.

1937-38 İhsan, Cevdet Kudret.

1972-73 Ankara. Zekeriya Sertel ve Siret Aybar.

1977 Paris. Mehmet Ali Aybar ve Abidin Dino.

Mehmet Ali Aybar'ın 1949 ve 1950'de kendisine açılan iki siyasi davada yaptığı savunmalar...

"Huzurunuza, şef sistemine ve onun maskeli bir şekilde devamını temin için memleketin istiklâli pahasına baş vurulan Amerikan yardımına karşı cephe aldığımdan ve bunları halk efkârına anlatmağa çalıştığımdan dolayı getirildim..."

Aybar'ın 1949-1961 yılları arasında yazdığı, ikisi dışında ilk kez yayımlanan mektupları: Siyasi bildiri niteliğindeki açık mektupları ve okuyucu mektubu olarak yazdığı metinlerin yanında, Behice Boran'a, Joliot-Curie'ye, Hulusi Köymen'e, Cevdet Kudret'e, Zekeriya Sertel'e, Hasan Vasfi'ye gönderdiği özel mektuplar...

"Aylar yıllar geçiyor. Sanırsın ki dünyanın birer ucundayız. Eloğlunun aya gitmeyi tasarladığı şu zamanda, 500 kilometre aşmıya gücümüz yetmiyor. Mektuplaşma işini de olağanüstü olaylara bıraktığımızdan, ölsek birbirimizden haberimiz olmıyacak..."

Bu savunma ve mektuplar, Türkiye'de sosyalist düşüncenin özgün düşünürlerinden Mehmet Ali Aybar'ın fikirlerinin olgunlaşma süreci hakkında ve onun bu ağır siyasal baskı dönemindeki iç dünyası hakkında çok şeyler söylüyor.

İLETİŞİM 926
POLİTİKA 44

11600000

ISBN 975-05-0163-2
9 789750 501630